M. E. MÄKI

SANTERI ALKIO

Pellervo

M. E. Mäki

SANTERI ALKIO

HÄNEN JOHTAVAT AATTEENSA JA TOIMINTANSA NIIDEN TOTEUTTAJANA

PELLERVO-SEURA
HELSINGISSÄ 1948

HELSINKI 1948
YHTEISKIRJAPAINO OSAKEYHTIÖ

SISÄLLYS.

	Sivu
Sisällys	7
Alkusanat	9
I. SANTERI ALKIO	13
1. Vanhemmat ja suku	13
2. Lapsuus ja varhaisnuoruus	16
3. Nuoruusvuodet	18
4. Uuttera itseopiskelija	19
II. NUORUUDENAJAN TALOUDELLINEN JA HENKINEN TAUSTA	22
1. Maatalous nuoren Alkion kotiseudulla	23
2. Ympäristön henkiset harrastukset	24
3. Elämänpiiri avartuu	28
III. KAUPPIAANA	30
IV. KIRJAILIJANA	35
1. Ensimmäiset kirjalliset yritykset	35
2. Kirjailijan ura alkaa	36
3. »Puukkojunkkarit» ja »Murtavia voimia»	39
4. Myöhempi kirjallinen tuotanto	42
5. Kirjailija aatteen palvelijana	48
V. SANTERI ALKION JOHTAVAT PERIAATTEET	50
1. Alkion suhde kirkkoon ja uskontoon	50
2. Kansallisuusaate ja isänmaa	55
3. Alkion profeetallinen usko	59
VI. NUORISOSEURATYÖSSÄ	64
1. Paikallisessa nuorisoseurassa	64
2. Osanotto maakunnalliseen nuorisoseuratyöhön	67
3. Suomen Nuorison Liitossa	70
4. Nuorisoseurojen työtapojen kehittäjänä	72
5. Puhujana	78
6. Nuorisoseuratyön aatteellisena johtajana	83

VII. »PYRKIJÄN» TOIMITTAJANA 90
1. »Pyrkijän» perustaminen 90
2. »Pyrkijä» Alkion toimittamana 92
3. »Pyrkijä» huutavan äänenä 95
4. »Pyrkijä» harrastusten herättäjänä 99
VIII. SANTERI ALKION NUORISOSEURAPERIAATTEITA 105
1. Nuorisoseuratoiminta nuoria miellyttäväksi 105
2. Ihanteet itsekasvatuksen ja nuorisoseuratyön perustana 109
3. Nuorisoseura kansalaiskouluna 116
4. Lukuharrastukset ja itseopiskelu 123
5. Kasvatus taloudellisuuteen 131
6. Sosiaalinen näkemys 138
7. Nuorisoseuraliikkeen suhteesta työväenliikkeeseen ja puolue-elämään 140
8. Kasvatus siveellisyyteen 154
9. Luonteen kasvattaminen 164
IX. RAITTIUSTYÖSSÄ 170
1. Osanotto raittiusseuratoimintaan 170
2. Raittiustyötä nuorisoseurajärjestössä 171
3. Muu toiminta raittiuden edistämiseksi 178
X. YHTEISKUNNALLISIA AATTEITA 183
1. Köyhien ystävä 183
2. Maahengen apostolina 189
XI. VALTIOLLINEN TOIMINTA 196
1. Nuorsuomalaisessa puolueessa 196
2. Köyhien asianajajaa etsimässä 198
3. Uuden maalaispuolueen luojana ja johtajana 201
4. Kasvattaja poliitikkonakin 216
XII. ELÄMÄ PÄÄTTYY 220
ELÄMÄKERRALLISIA TIETOJA SANTERI ALKIOSTA 225
LÄHDELUETTELO 228

ALKUSANAT.

Santeri Alkion hautajaisissa pitämässään puheessa lausui professori Väinö Voionmaa toivomuksen, että »pätevät ja hartaat kynät ovat ennen pitkää, toivokaamme jo piankin, kertova Suomen kansalle Santeri Alkion ihmeellisen elämäntarinan». Sen jälkeen ovat lukuisat henkilöt eri julkaisuissa kirjoittaneet muistojaan Alkiosta. Erillisinä kirjoina ovat ilmestyneet kirjailija Artturi Leinosen toimittama, Ilkan 1930 kustantama 93-sivuinen muistojulkaisu »Hän meni», ja kanslianeuvos Niilo Liakan kirjoittama, WSOY:n kustannuksella 1932 ilmestynyt 144-sivuinen kirja »Santeri Alkio, henkilökuvan ja elämäntyön piirteitä».

Alkion aatteiden pohjalla toimivassa nuorisoseurajärjestössä, jonka jäsenistö uudistuu nopeasti, on ollut pyrkimyksenä saada jokainen uusi nuorisopolvi tutustumaan näihin aatteisiin. Tätä pyrkimystä on toteutettu osittain opintokerhoissa Liakan Alkio-kirjaa oppikirjana käyttäen, osittain nuorisoseuralehtien ja -julkaisujen kirjoituksilla sekä Alkion aatteita ja elämäntyötä valaisevilla esitelmillä.

Nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan ole tyydyttäneet nuorisoa, vaan on sen keskuudesta lausuttu toivomuksia, että opintokerhojen käyttöön olisi toimitettava kirja, jossa Santeri Alkion aatteet ja aatteellinen toiminta esitettäisiin

laajemmin kuin se on Liakan toimittamassa kirjassa esitetty. Näiden toivomusten toteuttamiseksi valitsi Suomen Nuorison Liitto v. 1947 toimikunnan, joka sai tehtäväkseen valmistaa opintokerhojen käyttöön soveltuvan Alkio-kirjan. Tähän toimikuntaan valittiin opettaja Lauri Hannuksela, yhteiskuntat. kand. Kosti Huuhka, johtajaopettaja Vihtori Mäkelä ja maanviljelijä M. E. Mäki.

Kun toimikunta ei saanut ulkopuoleltaan kirjan kirjoittajaksi sopiviksi katsomiaan henkilöitä, oli tehtävän suorittamiseen ryhdyttävä sen omilla voimilla. Toisten toimikunnan jäsenten ajan ollessa virkatehtäviin sidottuna on varsinaisen aineiston keräämisen ja teoksen kirjoittamisen suorittanut maanviljelijä Mäki.

Kirjan sisällössä on, nuorten toivomusta noudattaen, pantu pääpaino Alkion aatteiden ja aatteellisen toiminnan esittämiseen ja on se tehty mahdollisimman suuressa määrässä Alkion omia sanoja lainaten. Täten ovat hänen ajatuksensa tulleet esitetyiksi mahdollisimman aitoina ja samalla on esim. puhujilla tilaisuus tehdä tästä kirjasta lainauksia halutessaan valaista jotakin asiaa Alkion omilla sanoilla.

Kirjallisten lähteiden ohella on kirjan teossa voitu käyttää runsaasti persoonallista Alkio-tuntemusta. Alkion työtovereista, jotka ovat tätä kirjaa varten antaneet tietoja ja arvostelleet kirjallisista lähteistä otettua aineistoa, on erityisellä kiitollisuudella mainittava maanviljelijä Aukusti Mukari ja toimittaja Kustaa Hautamäki. Edellinen on Alkiota viisitoista vuotta nuorempi ja kasvanut aivan Alkion naapuristossa ja siten lapsesta asti tuntenut hänet. Laihian Nuorisoseuran toimintaan on Mukari ottanut osaa sen perustamisesta asti monipuolisena ohjelman suorittajana ja johtohenkilönä, mm. esimiehenä, tullen tässä työssä monella tavalla kosketukseen Alkion kanssa. Samoin on

hän ollut Alkion kanssa yhteistyössä »Pyrkijän» ja eräiden Alkion teosten kuvittajana sekä myöhemmin maalaisliitossa, joten hänen Alkio-tuntemuksensa on varsin läheinen.

Toimittaja Kustaa Hautamäki on Alkiota seitsemän vuotta nuorempi, ja on hän Kauhavan Nuorisoseuran johtohenkilönä ollut nuoresta asti Alkion kanssa yhteistyössä maakunnallisessa nuorisoseuratyössä sekä »Pyrkijän» avustajana. Myöhemmin on yhteistoiminta jatkunut valtiollisessa toiminnassa. Toimittaja Hautamäki on jo aineksia kerättäessä antanut apuaan ja myöhemmin tarkastanut eräitä käsikirjoituksen osia.

Toimittaja Vihtori Karpio on tarkastanut kirjan Alkion raittiustoimintaa ja toimittaja Urho Kittilä valtiollista toimintaa koskevan osan. Molemmat ovat tehneet huomioon otettuja täydennysehdotuksia.

Suvun edustajana on käsikirjoituksen lukenut Santeri Alkion poika, hovioikeudenasessori Paavo Alkio.

Toimikunnan jäsenet ovat, yhteiskuntat. kand. Huuhkaa lukuunottamatta, olleet henkilökohtaisessa yhteistyössä Santeri Alkion kanssa ja heillä on siten omakohtaistakin Alkion tuntemusta.

Vaikka tämä teos ei poista Alkion elämäkertaa ja hänen toimintaansa sekä tuotantoaan perusteellisesti valaisevan teoksen tarvetta, toivomme nuorten kaipaaman opintokerhojen oppikirjan tarpeen tulevan tällä tyydytetyksi ja kirjan muutenkin olevan hyödyllisenä oppaana haluttaessa tutustua Santeri Alkion aatteisiin ja aatteelliseen toimintaan.

Toimikunta.

I. SANTERI ALKIO.

1. Vanhemmat ja suku.

Santeri Alkio syntyi Laihialla 17. päivänä kesäkuuta v. 1862. Vanhemmat olivat Juho Filander ja hänen puolisonsa Maria Jakku. Molemmat vanhemmat kuuluivat laihialaisiin talonpoikaissukuihin. Isä oli jo toisessa polvessa käsityöläinen, myöhemmin maanviljelijä ja kauppias, äiti taas maanviljelijän tytär. Isän puolelta on Santeri Alkion sukuluettelo seuraava:

Talollinen Mikael Lyyski	s.	25/9	1720, k.	4/3	1796
puoliso Anna Antint. Jakku	s.	24/1	1720, k.	4/11	1806
Heidän poikansa:					
Talollinen Antti Lyyski	s.	4/10	1742, k.	10/2	1809
puoliso Maria Matint. Pöyry	s.	15/6	1745, k.	29/1	1809
Heidän poikansa:					
Talollinen Mikki Lyyski	s.	20/11	1773, k.	20/2	1816
puoliso Liisa Matint. Leikas	s.	27/12	1776, k.	5/7	1852
Heidän poikansa:					
Puuseppä Israel Leikas	s.	28/5	1810, k.	20/1	1869
puoliso Susanna Klippi	s.	24/12	1809, k.	16/5	1889
Heidän poikansa:					
Kauppias Juho Filander	s.	13/6	1841, k.	14/2	1882
puoliso Maria Juhont. Jakku	s.	4/9	1837, k.	1/5	1921
Heidän poikansa:					
Kirjailija Santeri Alkio	s.	17/6	1862, k.	24/7	1930

Alkion isälle oli ajan tavan mukaan annettu vieraskielinen käsityöläisnimi, Filander. Sitä Alkio käytti 35-vuotiaaksi eli vuoteen 1898 asti, jonka alusta hän otti sukunimekseen Alkio, jota oli jo aikaisemmin käyttänyt kirjailijanimenään. Kun myöhempi aika tuntee hänet Santeri Alkion nimellä, käytämme tässä esityksessä koko ajan tätä nimeä.

Alkion isä oli lahjakas ja monitaitoinen mies. Keskittymisen puute ja sairaalloisuus sekä aikainen kuolema estivät häntä luomasta perheelleen vakavaraista asemaa. Naimisiin mentyään valmisti Juho Filander lakkeja, joita vaimo kävi kylällä myymässä. Vähän myöhemmin hän otti sivuelinkeinoksi sekatavarakaupan harjoittamisen, aluksi »sisäkauppana» ja myöhemmin veroa maksavana kauppiaana. Jo avioliiton alkuvuosina puolisot ostivat osan vaimon kotitaloa, Rinta-Jakkua, Laihian Jakkulan kylästä, ja alkoivat viljellä sitä sekatavarakaupan harjoittamisen ohessa.

Rinta-Jakun talon silloinen viljelty pinta-ala oli noin 25 ha. Tässä talossa kasvoi Santeri Alkio myöhemmän lapsuutensa ja varhaisimman nuoruutensa vuodet osallistuen kaikkiin senaikaisiin talonpojan töihin. Jo alle 10-vuotiaana hän alkoi kuljettaa karjaa ja käydä paimenessa, ja sen jälkeen seurasivat erilaiset hevosajot, hevosten hoito, kyntö, kuokkiminen, niitto, leikkuu, puiden hakkuu jne. Tämän ajan työkokemukset esiintyvät hänen myöhemmässä kirjallisessa tuotannossaan. Esim. »Patriarkassa» sivulta 147 alkaen on kokemusperäinen kuvaus talvisesta puunajomatkasta.

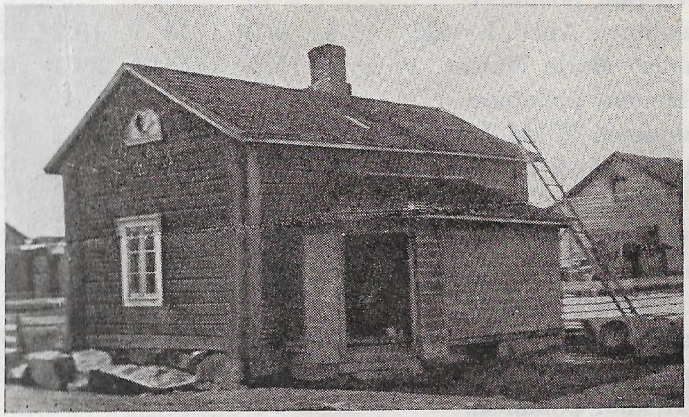

Santeri Alkion syntymäkoti.

Sairaalloisuus teki Juho Filanderin kykenemättömäksi maataloustöihin. Kun maanviljelys etupäässä palkattua työvoimaa käyttäen kannatti huonosti, myi hän v. 1879 maatilansa ja siirtyi kokonaan kauppiaaksi Laihian tulevan rautatieaseman ja kirkon välille Kyrön tienhaaraan rakentamaansa liiketaloon. Jo v:n 1882 helmikuussa hän siellä kuoli, liikkeen jäädessä perheen, lähinnä vanhimman pojan, Santerin, vastuulle, joka ei silloin ollut vielä täyttänyt kahtakymmentä ikävuotta.

Alkion äiti, Maria Jakku, oli ahkera ja vaatimaton ihminen, joka huolella hoiti emännän tehtävät, mutta ei puuttunut kaupan hoitoon ja muihin kodin ulkopuolisiin tehtäviin, joten ne jäivät pojan huoleksi. Maria Jakku oli syvästi uskonnollisen kodin lapsi, joka aina säilytti kristillisen kotiperintönsä ja teki voitavansa saman perinnön siirtämiseksi edelleen lapsilleen. Hän eli 84 vuoden ikäiseksi viettäen vanhuutensa poikansa Santerin kodissa, jossa hän sai nauttia rakkautta ja hyvää hoitoa.

Alkion suku ja sukulaiset ovat yleensä lahjakkaita ihmisiä. Edellisissä polvissa esiintyivät Alkion henkiset ominaisuudet selväpiirteisimpinä hänen isoäidissään Susanna Klipissä, joka oli vartaloltaan ryhdikäs, henkisesti ja ruumiillisesti voimakas sekä lahjakas ja ahkera, kiivasluonteinen ihminen. Susanna Klippi oli tunnettu heleäänisenä veisaajana. Alkion musikaalisuus on täten isoäidin perintöä.

2. Lapsuus ja varhaisnuoruus.

Santeri Alkio syntyi Laihian Maunulan kylässä, mutta hänen lapsuusympäristönsä on Laihian Jakkulan kylä, jossa hän kasvoi, kuten on jo mainittu, käsityöläis-kauppiaan ja kauppias-maanviljelijän poikana.

Kotitalo, Rinta-Jakku, oli kylän keskellä maantien vieressä. Talon ohi johti kylätie maantieltä kylän takamaille. Toinen tie johti poikki lakeuden Laihian joen yli vastakkaisella puolella jokea sijaitsevaan Isoonkylään. Alkion Jakkulassa asuessa oli kylässä kahdeksantoista taloa tiheänä rykelmänä sekä taustalla joitakin torppia ja joukko mäkitupia, nekin kaikki kilometrin säteellä. Uimarantaan, Laihian jokeen, oli matkaa noin kolmesataa metriä ja sen takana olevaan Isonkylän kansakouluun noin puoli kilometriä.

Rinta-Jakun maat olivat siihen aikaan 35:ssa lohkossa, joten pellot ja niityt olivat varsin pieninä erillisinä kaistaleina. Näillä kotitilan monilla maatilkuilla kävi Alkio paimenessa ja työssä. Paimentaminen toimitettiin kuitenkin yleisesti monien talojen karjat ja laitumet yhdistäen. Juuri tällaiseen joukkotoimintaan liittyvätkin kaikki Alkion paimenmuistelmat.

Alkion nuoruusvuosien aikaisen Jakkulan maataloudellinen ja kylä-elämä on kuvattu hänen »Patriarkka»-teoksessaan. Paikallisoloja tunteva lukija liikkuu siinä kertojan mukana Jakkulan maastossa.

Nuoruudessaan oli Alkio kiintynyt kotitilaansa ja maataloustyöhön ja olisi halunnut säilyttää talon perheellä. Kun isä oli päättänyt talonkaupan, kertoi Alkio menneensä tallin ylisille, jossa mielipaha puhkesi kyyneliksi. Myös irtaimiston huutokauppapäivänä tapasi huutokauppakirjuri Mikko Iipponen Santeri-pojan tallista itkemästä.

Alkion ollessa 8-vuotias, aloitti Laihian ensimmäinen kunnallinen kansakoulu syksyllä 1870 toimintansa Isossakylässä, puoli kilometriä Alkion kotoa. Alkio kuului koulun ensimmäisiin oppilaisiin ja oli sen kirjoissa kymmenen lukukautta saaden myös päästötodistuksen. Kansakoulutehtävät suoritti Alkio täsmällisesti ja perusteellisesti, mutta erikoista lahjakkuutta ei hänessä vielä todettu. Tässä on kuitenkin huomattava, että hän oli kouluun mennessään kovin nuori. Omaisten piiriin on jäänyt muisto, että Alkio oli jo kansakouluaikana hyvä piirtäjä ja puutyöntekijä. Hän piirsi mm. erinomaisen kuvasarjan Ruotsin kuninkaista ja veisti puusta hyviä eläinten kuvia.

Alkion ollessa 12-vuotias suunnitteli perhe hänen lähettämistään Vaasan ruotsinkieliseen lyseoon, mutta aie raukesi, kun pappi ei antanut varattomuustodistusta, joka olisi alentanut koulunkäyntikustannuksia. Myöhemmin pyrki Alkio Vaasan realikouluun, mutta ruotsinkielen taidon puutteen takia ei tullut sinne hyväksytyksi.

Lapsuusajan muistoista puheen ollen on vielä todettava, että kodin ja koulun antamien tehtävien suorittamisen ohella oli Alkiolla ja hänen lapsuustovereillaan, kuten lapsilla yleensä, omia vapaita askarteluja. Kesähelteellä käytiin uimassa läheisessä vesiojassa ja myöhempinä vuosina joessa. Edelleen oltiin talosilla aluksi kotipihoilla ja myöhemmin paimentamispaikoilla. Tulevan maahengen apostolin ja hänen tovereittensa mielileikkejä oli raivata peltoja, tehdä teitä, rakentaa rakennuksia jne. Kerrankin paimenvuosinaan Alkio rakensi tovereineen pienoiskoossa koko Jakkulan kylän kaikkine rakennuksineen. Tämän leikin kuvaus toistuu useita kertoja Alkion kirjoissa ja muistelmissa. Samoin muistelee hän lapsuudenaikaisia pallo- ym. leikkejä.

Eräs myöhemmän lapsuuden vapaahetkien harrastuksia oli Alkiolla harmonikan soittaminen. Isä oli ostanut hänelle tämän soittovälineen ja Alkio oppi sen taitavaksi käyttäjäksi. Myöhemmin osti isä myöskin viulun, mutta sen soittotaidon oppiminen ei enää tapahtunut lapsuusvuosina.

3. Nuoruusvuodet.

Nuoruusvuodet kuluivat Alkiolta Kyrön tiehaarassa olevassa uudessa kodissa. Sinne muutettiin v. 1879, jolloin Alkio oli 17-vuotias. Ensimmäisenä muuton jälkeisenä talvena v:n 1880 tammikuusta saman vuoden kevääseen Alkio toimi opettajana kansakoulun puutteen poistamiseksi perustetussa lastenkoulussa Laihian kirkolla. Oppilaita oli lähes sata. Sen jälkeen vaati perheen omistama kauppa hänet tiukasti palvelukseensa, sillä isän sairaus oli niin pahentunut, että hän ei paljon kyennyt kauppiaan tehtäviin. Isän kuoltua v. 1882 jäi liikkeen hoito kokonaan Santerin huoleksi. Se vei ajan niin tarkoin, että vapaille harrastuksille, esim. kirjallisiin tehtäviin, jäivät vain sunnuntait ja yötunnit. Huvituksiin ja opiskeluun käytettävää joutoaikaa ei Alkiolla nuoruudessaan ollut hänen jouduttuaan jo alle 20-vuotiaana taloudellisesti ahtaissa oloissa perheen huoltajaksi. Palavalla innostuksella hän kuitenkin suuren työtaakan ja huolien keskellä opiskeli, suoritti kirjallisia harjoituksia ja osallistui aatteelliseen työhön. Myöhemmin elämä tuli kyllä helpommaksi, mutta silloin ei Alkio enää ollut nuori.

Santeri Alkio nuorena.

4. Uuttera itseopiskelija.

Alkion toiminta ja periaatteet elämän eri aloilla vaativat omat erityiset lukunsa. Hänen rikkaan ja monipuolisen elämäntyönsä yhteisenä pohjana on läpi elämän jatkuva tarmokas itseopiskelu ja ahkera työnteko.

Alkion koulutiedot jäivät kansa- ja rippikoulun varaan. Niiden pohjalle hän joutui rakentamaan hankkiessaan myöhemmin itseopiskelulla suuren tietomäärän. Samoin oli kirjallinen kypsyys saavutettava omin päin tapahtuvan harjoituksen kautta.

Monilla on se käsitys, että Alkio oli synnynnäinen nero, joka ilman ponnisteluja ymmärsi ja osasi kaiken, minkä kanssa tuli tekemisiin ja mitä joutui suorittamaan. Alkio omasikin monia taipumuksia, mutta niiden kehittäminen taidoiksi ja kyvyiksi vaatii häneltä yleensä runsasta harjoitusta. Hän kehittyi soittajaksi, laulajaksi, puhujaksi, kirjailijaksi, kauppiaaksi, poliitikoksi ym., mutta kaikkien näiden tehtävien suorittajaksi hän nimenomaan k e h i t t y i eikä syntynyt. Myöhemmät aikalaiset eivät ole kuulleet Alkion harjoittelusoittoa, vaan sen sijaan harjoituksella saavutettua soittotaitoa, jota monet ovat kiittäneet. Samoin ovat hävinneet hänen puusepän harjoitustuotteensa ja valmiit esineet jääneet jäljelle.

Kirjallisen työn alalla on Alkion kehitystä kenellä hyvänsä tilaisuus tarkastaa. Ei tosin kouluajan harjoitusvihkoista, vaan painetuista kirjallisista tuotteista, jotka ovat yleisesti saatavissa. Alkion kirjoittamien ensimmäisten kirjojen kielellistä asua on niiden myöhemmissä painoksissa korjattu, joten vain ensi painoksia lukiessa ollaan lähtöviivalla. Eikä silloinkaan suinkaan kirjallisten harjoitusten alkutaipaleilla, vaan kirjailijan ensimmäisissä julkisissa saavutuksissa.

Alkion kehityksen erinomainen kuvastin on »Pyrkijä». Sen toimittajaksi ryhtyessään v. 1890 Alkio oli 27-vuotias tunnettu kirjailija ja jo monissa julkisen elämän tehtävissä kouliintunut mies, mutta hänellä ei vielä silloin ollut, varsinkaan artikkelien kirjoittajana, sitä joustavuutta ja sytyttävää voimaa, jonka hän myöhemmin omasi.

Alkio oli 56-vuotias, kun maisteri K. N. Rauhala tasavaltalaistaistelussa lähemmin tutustui häneen. Tämän tutustumisen johdosta viimeksimainittu lausuu: »Enkä ole siitä lähtien lakannut ihmettelemästä sitä hengenvoimaa, mikä tässä täysin itseoppineessa miehessä ilmeni. Hän ei tosin ollut älyn nero — vaikka hänellä tätäkin lahjaa oli hyvä miehen mitta. Hän oli etevä kirjailija, hän oli nerokas sanomalehtimies ja etevä poliitikko — hän oli tahdon ja moraalin nero.»

Edellä lainattu lausunto luonnehtii hyvin Alkion henkilöllisyyttä, sillä hän oli todellakin »tahdon ja moraalin nero». Samoin kuin jo kansakoulussa suoritti hän myöhemminkin kaikki tehtävänsä täsmällisesti ja ahkeruudella. Hän ei koskaan tyytynyt pintapuolisuuteen, vaan suoritti kaikki tehtävänsä parhaansa mukaan, ja juuri tämä parhaansa mukaan tekeminen kehitti häntä. Joutuessaan määräämään kantansa johonkin asiaan otti Alkio siitä selkoa ja harkitsi sitä. Ja joutuessaan jotakin asiaa esittämään hän valmisti esityksensä ja pyrki aina ilmaisemaan ajatuksensa selvästi ja tehoavasti. Ja hän oppi tämän taidon vuosien varrella yhä paremmin ja paremmin.

Alkio oli itsekasvattaja, jolle koko elämä oli oppia ja kehitystä, mutta erikoisesti hän pyrki syventämään ja laajentamaan kirjallisuudentuntemustaan. Hän luki paljon ja huolella, ajatellen ja muistiinsa painaen. Lukiessaan hän käytti runsaasti alleviivauksia. Samalla hän kirjoitti lukemistaan kirjoista paljon selostuksia ja otteita. Siten

runsaasta luetusta suuri määrä muuttui Alkion henkiseksi omaisuudeksi.

»Pyrkijän» kirjaselostukset ja -esittelyt sekä kirjoista lehteen lainatut otteet valaisevat myöhemmille sukupolville Alkion tärkeimpänä kehityskautenaan noudattamaa opiskelulinjaa, samoin kuin »Pyrkijän» artikkelit esittävät niitä elämänkysymyksiä, joihin hän itse etsi selvyyttä.

»Tahdon ja moraalin nerona» Alkio totutti itsensä vertaansa hakevaan työteliäisyyteen. Hän oli melkein aina toimessa kehittäen itseään tai suorittaen erilaisia tehtäviä. Hänen viisitoista vuotta nuorempi Aaro-veljensä kuvaa sattuvasti Alkion ahkeruutta ja reipasta työntahtia:

»Se neljäkymmentä vuotta, mikä tuosta (Alkion) elämästä muistini piiriin ulottuu, muodostuu mielestäni yhdeksi ainoaksi hellittämättömäksi työpäiväksi. Syvimmin sieluuni syöpynyt kuva muistini ensimmäiseltä ja toiselta vuosikymmeneltä on: pöydän vieressä suorana istuva mies, jonka kynä rapisee paperiin kuumeisella kiireellä.

Mutta karkasipa mies usein kirjoituspöydästään, kirehti pirttiin ja laulaen kuin leikkivä lapsi ryhtyi yhteen lempiaiheistaan: nikkaroimiseen. Höylä luisti, lastu lensi, laulu raikui.»

II. NUORUUDENAJAN TALOUDELLINEN JA HENKINEN TAUSTA.

Ihminen toimii ja kehittyy sisäisten ominaisuuksiensa ja edellytystensä pohjalla vaikutusten ja tilaisuuksien puitteissa, jotka ympäristö ja olosuhteet antavat. Siten on jokainen ihminen ympäristönsä ja aikansa lapsi.

Santeri Alkio käsitti itse edellä lausutun totuuden varsin selvästi. Hän oli sitä mieltä, että useimmat harhautuvat ihmiset joutuvat huonoille poluilleen tiedon ja ohjauksen parempaan puuttuessa. Samoin hän oli todennut, että jalot periaatteet ja hyvä seura kohottavat ihmistä. Alkion omaan kehitykseen ja toimintaan vaikuttaneiden olosuhteiden tunteminen on hänen henkilöllisyytensä ja toimintansa, mm. kirjallisen tuotantonsa ymmärtämiselle erittäin tärkeätä. Siksi tarkastamme lyhyesti niitä olosuhteita, joissa hän kasvoi ja vaikutti.

Alkion koti oli siitä harvinainen, että siinä tunnettiin monen ammatin tarjoamat elinehdot ja kokemukset. Alkaen käsityöläisperheestä muuttui perhe siitä etupäässä maanviljelijäksi ja lopuksi kauppiasperheeksi. Kun läheisissä sukulaisissa oli eri varallisuusasteella olevia maanviljelijöitä ja palkkatyöntekijöitä ja Alkion toinen puoliso oli entinen kansakoulunopettaja, oli Alkiolla kokemusperäistä ja läheisiltä kuultua asiantuntemusta monien ammattien harjoittajien ja muutenkin erilaisissa oloissa eläneiden ihmisten piiristä. Kun maalaissekatavarakaupat olivat Alkion nuoruudessa kaupanteon ohella nykyisiä kahviloita ja ravintoloita vastaavia seurustelupaikkoja, joihin varsinkin iltaisin kokoontui kylän väkeä tarinoimaan, oli kauppiaan seurattava kaikenlaisten asiain pohdintaa ja kuulumisten kerrontaa, mikä lisäsi sitä olojen ja ihmisten tuntemusta, jota jo kosketus asiakkaiden kanssa antoi.

Laihian yhteiskunnalliset olot olivat jo Alkion nuoruudessa monivivahteisemmat ja vastakohtaisemmat kuin Etelä-Pohjanmaan nuoremmilla asutusalueilla. Kantaväestönä olivat maanviljelijät, jotka suurimmaksi osaksi olivat omavaraisia ja viljelivät tilaansa etupäässä oman perheensä työllä. Itsenäisten maanviljelijäin ohella oli, etupäässä ulkopalstoilla, joukko tyydyttävästi toimeentulevia torppareita, joilla oli määräaikaiset vuokrakirjat. Omissa asunnoissaan eläviä palkkatyöläisiä oli melko runsaasti. Osa heistä oli käsityöläisiä, joiden toimeentulo ja ammattiin perustuva arvoasema oli maanviljelijöihin verrattava. Vähälukuisen virkamiehistön ohella asui pitäjässä muutamia herras-maanviljelijöitä sekä eläkkeellä tai koroilla eläviä säätyläisiä.

1. Maatalous nuoren Alkion kotiseudulla.

Laihian väestön pääelinkeino, maanviljelys, oli Alkion nuoruuden ja aikaisemman miehuuden aikana kehittymätön. Tilusjako oli sellainen, että kutakin taloa kohden oli keskimäärin 26 eri palstaa. Eivätkä palstat olleet edes muodoltaan edullisia. Niinpä oli esim. 12 metriä leveä peltolohko, jonka pituus oli 600 metriä. Eräs 4,950 metriä pitkä metsälohko oli vain 37 metriä leveä. Kotitilusten keskietäisyys talouskeskuksista oli 3,1 ja ulkotilusten 25,2 kilometriä. Vasta tämän vuosisadan ensimmäisinä vuosina

saivat talot uudet palstansa, ja parantuneet tilussuhteet tekivät voimaperäisen maatalouden harjoittamisen mahdolliseksi.

Maatalous oli siinä määrin käsityötä, että vasta 1870-luvulla tulivat Laihialle ensimmäiset ketoaurat, ja niitto-, harava-, puima- ym. koneet vasta paljon myöhemmin. Vaikka maa on hedelmällistä, vaati siitä elatuksen saaminen silloisilla keinoilla suunnattomasti työtä. Ja runsaallakin työnteolla olivat tulot niin pienet, että vakavarainen toimeentulo, joka Laihialla oli verrattain yleinen, vaati suurta säästäväisyyttä. Sekatyöväestön elämä oli vielä niukempaa, sillä palkat olivat pienet. Alkion kaunokirjallisissa teoksissa kuvataan erityisesti tilattomain köyhää elämää. Myöhemmin maatalouden elinehdot parantuivat ja ammatin harjoittaminen kehittyi. Se paransi myös palkalla työskentelevien asemaa. Lisäksi vei siirtolaisuus Amerikkaan ja Vaasaan niin suuren osan väestöä, että palkkatyöväen kysyntä muodostui vilkkaaksi.

2. Ympäristön henkiset harrastukset.

Henkinen elämä oli Alkion lapsuuden ja nuoruuden aikoina Laihialla voimakkaassa nousussa. Pastori, sittemmin rovasti Jaakko Cederberg oli talvikautena 1855—56 pitänyt koulua, jossa oli opetusaineina uskonto, sisäluku, kirjoitus ja laskento. Koulua pidettiin 5—6 tuntia kahtena päivänä viikossa. Oppilaina oli 20—30 »nuorukaista» eri kylistä. Monet näistä »Cederbergin koulun» käyneistä kehittivät myöhemmin itseään edelleen. Jo aikaisemminkin oli Laihialla ollut kirjallisiin tehtäviin pystyviä talonpoikia, mutta mainitun koulun jälkeen heidän lukunsa huomattavasti lisääntyi.

V. 1858 perusti rovasti H. M. Inberg Laihian kirkolle lainakirjaston ja lautamies M. Tarkkanen muutamaa

vuotta myöhemmin toisen Jokikylään. Kansakoulun tultua perustetuksi siirrettiin kirjastot sinne, siis Isoonkylään, joka oli Alkion kotoa puolen kilometrin etäisyydellä. V. 1876 Alkion ollessa 14-vuotias, pidettiin arpajaiset kirjaston hyväksi. Ne tuottivat nettoa 730 sen aikaista markkaa ja niillä siis saatiin paljon hyvää luettavaa. Alkion omista muistelmista näkyy, että hän oli ahkera kirjaston käyttäjä, joka oli kaipauksella odottanut kirjastoon uusia kirjoja.

Yksityinen kansakoulu perustettiin melkein Rinta-Jakun naapuriin jo v. 1867 Alkion ollessa 5-vuotias ja kunnallinen kansakoulu v. 1870 puolen kilometrin matkan päähän.

Kansakoulu- ja kirjastoasian ympärillä tapahtui keskustelua ja toimintaa, jotka aiheuttivat yleistä henkistä heräämistä paikkakunnalla. Antti Tarkkasen perustamalla yksityisellä kansakoululla oli paljon vastustusta, joka antoi koulun ystäville velvoituksen todistaa koulun ja sivistyksen puolesta. Ja kunnallisen kansakoulun toiminnan puitteissa jouduttiin käymään mm. selventävää keskustelua maallisen sivistyksen ja kansallishengen kasvattamisen oikeudesta.

Kunnallisen kansakoulun ensimmäinen opettaja, Kaarlo Heikki Kahra, kieltäytyi uskonnollisista syistä 1880-luvun alussa opettamasta koulussa isänmaallisia ja kansallisia lauluja, jota opetusta johtokunta ja erityisesti johtokunnan puheenjohtaja, kunnallisneuvos Mikko Iipponen piti välttämättömänä. Tämä ristiriita ratkesi opettaja Kahran eroamisella ja uuden opettajan valinnalla.

Toisellakin tavalla tulivat kansalliset harrastukset jo Alkion varhaisnuoruusvuosina niin voimakkaina esiin, että ne vaikuttivat kehittyvään poikaan. Edellä mainituissa kirjastoarpajaisissa 1876, jotka paikkakunnan säätyläiset toimeenpanivat ja jotka olivat ensimmäiset kansanjuhlat Laihialla, laulettiin Maamme-laulu ruotsiksi. Se herätti paheksumista ja sanomalehtiväittelyäkin. Juhlassa mukana

olleeseen 14-vuotiaaseen Alkioon teki tämä syvän vaikutuksen.

Seuraavina vuosina jatkui paikkakunnalla kansallisen hengen lämmittämä sivistystoiminta, jossa talonpoikaisväestö oli keskeisesti mukana. Jo edellä mainitun Iipposen rinnalla oli etumaisena johtomiehenä nuorisoseuraliikkeen syntysanain kirjoittajan Juho Hietasen isä, lautamies Mikko Hietanen. Erityisesti Iipposen harrastusala oli laaja. Hän oli varojen kerääjänä mukana perustamassa Helsinkiin Suomalaista Teatteria sekä teki v. 1879 aloitteen suomenkielisen oppikoulun perustamisesta Vaasaan, joka aloite johti tulokseen. Samana vuotena perustivat Potilan kylän isännät »lukuyhtiön», jonka toimesta tilattiin yhteiseen lukutupaan kahdeksan eri aikakaus- ja sanomalehteä, yksi niistä kahtena kappaleena.

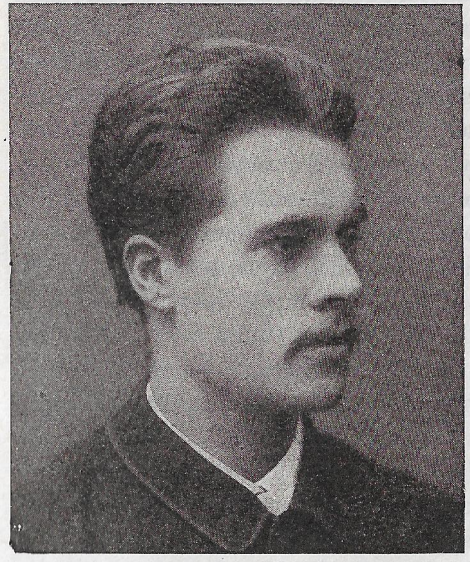

Juho Hietanen, nuorisoseuraliikkeen syntysanojen kirjoittaja.

Myöskin raittiustyön alalla oli Laihialla tehty alkumuokkaus jo ennen Alkion syntymää sekä hänen lapsuus- ja varhaisnuoruusvuosinaan. Ensimmäisen suomenkielisen raittiuskirjan kirjoitti v. 1755 Laihian kappalainen Israel Reinius, mutta sen paikallisia vaikutuksia ei ole tilaisuutta tarkistaa. Kun 1850-luvulla alettiin järjestetty taistelu juomatapaa vastaan, oli juopottelu varsin

yleistä. V. 1856 sakotettiin Laihian käräjillä 208 henkilöä juopumuksesta ja vielä seuraavana vuotena oli aivan kirkon lähettyvillä kapakka, jonka kirkonkokous päätti häätää. Sama kirkonkokous päätti ryhtyä toimiin majataloissa paikkakuntalaisille tapahtuvan väkijuomatarjoilun lopettamiseksi. Samoin päätettiin pyytää viinan valmistusajan rajoittamista kahteen viikkoon.

V. 1877, siis Alkion ollessa 15-vuotias, perusti pastori H. V. Nordlund raittiusliiton, jonka jäsenet sitoutuivat olemaan tuomatta koteihinsa jouluviinoja. Kahta vuotta myöhemmin oli tässä liitossa 50 jäsentä, joista joidenkuiden kuitenkin tiedetään olleen »rikkureita». Vielä v:n 1876 arpajaisjuhlissa oli toimeenpanijain toimesta myyty olutta, kunnes nimismies sen lopetti, kun oluen vaikutus alkoi esiintyä mm. eräissä juhlan toimeenpanoon osallistuneissa ylioppilaissa. Samoin oli Laihian kansallismielisten v. 1881 järjestämässä J. V. Snellmannin 75-vuotisjuhlassa toimeenpanijain puolesta osanottajille väkijuomatarjoilu. Raittiuspyrkimysten vastakohtana väkijuomien käyttö oli siis vielä Alkion nuoruudessa niin yleistä, että se oli omiansa antamaan raittiuden harrastajille taisteluintoa. Kun järjestelmällinen uudenaikainen raittiusliike alkoi v. 1883 toimintansa Laihialla, oli Alkio 20-vuotiaana raittiusherätyksen saaneena nuorukaisena siinä mukana.

Kaksikymmenvuotiaasta asti onkin Alkio ollut monella tavalla itse muotoamassa ympäristöään, kehittämässä kotiseutunsa oloja, mutta sangen paljon ovat tässä ympäristössä senkin jälkeen toisien henkilöiden toiminta ja paikkakunnan yleiset olosuhteet vaikuttaneet Alkion kehitykseen ja työhön. Erityisesti on niin tapahtunut Laihian nuorisoseuratyön alkuvoimaisessa nousussa, josta tulee myöhemmin puhe.

3. Elämänpiiri avartuu.

Santeri Alkion maailma laajeni sangen aikaisin kotipitäjän ulkopuolelle ulottuvaksi. Historialliset ja maantieteelliset kirjat avasivat ikkunoita maailmaan jo varhaisnuoruusvuosina. Noihin aikoihin hän jo alkoi tutustua sanoma- ja aikakauslehtien välityksellä ajan tapahtumiin ja rientoihin.

Vaasassa hän kävi pienestä pojasta alkaen, aluksi vain kaupunkia katsomassa, sitten tavaraa hakevaa »perähevosta» ajaen ja jo sangen nuorena itsenäisestikin tavaranajoa toimittaen. Muualle päin tuli matkoja 19-vuotiaasta asti eri puolilla kotimaakuntaa ja myöhemmin muissakin maakunnissa toimeenpantuihin nuorisoseuratilaisuuksiin. 36-vuotiaana v. 1898 kertoo Alkio käyneensä sitä ennen kaksi kertaa Helsingissä, mutta pääkaupungin kulttuurilaitoksiin ja -tilaisuuksiin ei hän ollut vielä perehtynyt. Siihen tuli tilaisuus vasta myöhemmin.

Nuorisoseura- ja raittiusliikkeen luottamustehtäviin asetettuna Alkio matkustamisen ja yhteisiin tilaisuuksiin osallistumisen ohella tutustui maamme eri osissa asuviin aatetovereihinsa, joilla on ollut häneen vaikutusta. Kun nuorisoseura- ja raittiustuttavuudet kuuluivat eri yhteiskuntapiireihin ja valtiollisiin ryhmiin, oli seurustelu heidän kanssaan avartavaa ja suvaitsevaisuuteen kasvattavaa.

Aikakautensa virtauksiin ja pyrkimyksiin, nuorisoseura-, raittius- ja kansanopistoliikkeisiin tuli Alkio toimivana mukaan heti näiden liikkeiden alussa tai niiden ensi vuosina. »Nuoren Suomen ryhmän» muodostumista hän seurasi alusta pitäen ja kun siitä v. 1894 muodostui nuorsuomalainen puolue, joka omaksui silloisiin oloihin ja katsantokantoihin nähden edistysmielisen ohjelman, lämpeni Alkio sille. Nuorsuomalaisen puolueen vapaamielisyys, yhteiskunnallinen radikalismi ja perustuslaillinen katsomus säilyivät Alkiolla läpi elämän.

Yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden harrastajana tutustui Alkio suurella myötätunnolla työväenliikkeeseen perehtyen sen oppeihin ja saaden niistä vaikutusta, kuten myöhemmin lähemmin kerrataan.

Alkion miehuuskautena sattui Suomen oloissa paljon tapauksia, jotka ratkaisevasti vaikuttivat aikakauden oloihin ja myöskin Alkion mielipiteisiin ja toimintaan. Ensimmäinen niistä oli venäläisten toiminta Suomen sulattamiseksi Venäjän keisarikunnan osaksi ilman erikoista valtiollista asemaa. Tämä toiminta oli alkanut jo v. 1890 Suomen postilaitoksen liittämisellä Venäjän postilaitoksen yhteyteen, mutta huippunsa se saavutti v. 1899 annetulla »helmikuun julistuskirjalla». Tällä venäläistyttämis-sortokaudella oli suuri vaikutus Alkion mielipiteiden kehitykseen, kuten myöhemmässä yhteydessä tullaan toteamaan.

Sortokausi päättyi vuoden 1905 lopulla suurlakkoon, jolloin laittomat asetukset kumottiin ja annettiin senaatin tehtäväksi laatia ehdotus uudeksi valtiopäiväjärjestykseksi, jonka tuli perustua yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen. Seuraavana vuonna toteutettu eduskuntauudistus antoi uuden pohjan valtiolliselle puolue-elämälle maassamme. Se veti Alkionkin toimivana henkilönä puolue-elämään, ja vasta silloin hänkin, 44-vuotiaana, sai itselleen valtiollisen äänioikeuden.

Edellisiä tapauksia vielä merkittävämmäksi muodostui Suomelle vuoden 1917 vallankumous Venäjällä ja sen jälkiselvittelyissä tapahtunut Suomen itsenäistyminen. Santeri Alkiolla oli jo 1917 tapahtuneessa Suomen itsenäiseksi julistamisessa tärkeä osuus, mutta vielä suurempi merkitys oli hänellä valtiomuototaistelussa vuosina 1918 ja 1919. Samalla kun nämä ajan suuret tapaukset ja tehtävät vaikuttivat Alkion kehitykseen, antoivat ne hänelle tilaisuuden osallistua kansansa ja isänmaansa kohtaloiden järjestämiseen tavalla, joka ei säännöllisissä oloissa olisi ollut mahdollista.

III. KAUPPIAANA.

Olosuhteet pakottivat Santeri Alkion rupeamaan kauppiaaksi. Hän toivoi, että isä olisi pitänyt maatilan ja hän olisi saanut viljellä sitä. Mutta se toivo ei toteutunut. Ei toteutunut myöskään toive päästä oppikouluun valmistumaan virkamieheksi. Ja sotilaan urakin oli saavuttamaton 14-vuotiaan Alkion siitä uneksiessa, kun paikkakunnalla liikkui kaartin vapaaehtoisten värvääjä. Ikä ja koko eivät täyttäneet sotamiehen mittoja.

Isä tunsi kutsumuksekseen kauppiaan ammatin ja järjesti asiat niin, että pojan oli seurattava samaa tietä. Alkion ensimmäisiä toimia kaupan palveluksessa oli tavaran ajo Vaasasta. Aluksi aikuisen miehen toverina ja myöhemmin yksin. Jo 13-vuotiaana hän haki vireällä hevosella yksin tavaraa Vaasasta. Se ei ollut helppoa, sillä yli 30 kilometrin maantiematkalla liikkui paljon juopuneita, joiden ohi oli monasti vaikeata »luotsata». Myöskin myymäläapulaisena hänen oli toimittava aikaisin.

Viimeksimainittuun tehtävään halusi isä kouluttaa poikaansa panemalla hänet Vaasaan erääseen liikkeeseen harjoittelijaksi. Myyntitaidon ohella kiinnitettiin huomiota myöskin ruotsin kielen oppimiseen. Harjoituskausi kesti kuitenkin vain kaksi viikkoa, sillä sen jälkeen palasi poika ikävissään kotiin eikä häntä uudelleen pakotettu lähte-

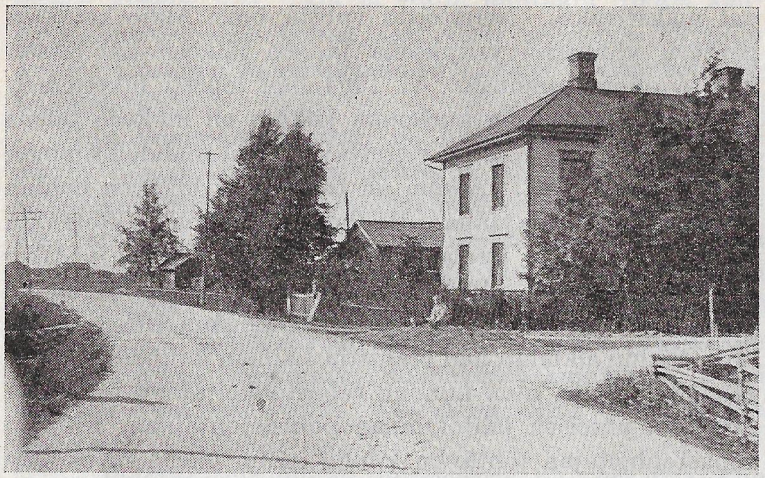

Alkion liiketalo.

mään Vaasaan. Liikkeen kirjanpidon ja kirjeenvaihdon järjesti isä poikansa hoidettavaksi ilman erikoiskoulutusta tämän päästyä kansakoulusta. Siihen liittyi myöskin asiakkaiden kirjoitustehtävien suorittaminen. Heille oli kirjoitettava kirjeitä, kirkkokuulutuksia, vuokrasopimuksia, velkakirjoja ym. asiapapereita.

Kun Alkio isänsä kuoltua 19-vuotiaana joutui vastaamaan kaupan hoidosta, oli hän käytännössä perehtynyt siihen. Jokin vuosi sitten valmistuneen kauppatalon rakennusvelat vain tekivät aseman varsin vaikeaksi. Velkojen yhteissumma, noin 6,000—7,000 sen aikaista markkaa, oli pienessä liikkeessä tavaton summa. Vaikka Alkio ei tuntenutkaan kauppiaan ammattia kutsumuksekseen, piti hän velvollisuutenaan ruveta sitä hoitamaan turvatakseen perheen toimeentulon ja maksaakseen isänsä tekemät velat. Ja hän onnistui siinä. Kaksi nuorempaa veljeä sai kasvatuksen ja ammattikoulutuksen ja myös isän velat tuli-

vat maksetuiksi. Neljätoista vuotta hoiti Alkio kauppaa perheen yhteisenä yrityksenä ja sen jälkeen kahdeksan vuotta omiin nimiinsä. V. 1904 hän lopetti liiketoimet.

Ensi vuosina isän kuoleman jälkeen oli liikkeen talous niin heikko, että työt oli yritettävä tehdä mahdollisimman tarkoin omin väin. Alkion oli toimittava liikkeen hoidon ohella myöskin myyjänä. Myöhemmin toiminta kuitenkin järjestyi niin, että apulaiset toimittivat myynnin ja Alkio vain johti liikettä. Töiden näin järjestyttyä sai hän aikaa päivisinkin tehdä kirjallisia töitä ja osallistua yleisiin asioihin. Näihin aikoihin hän osallistui Laihian kunnallistoimintaankin toimien mm. kunnan rahastonhoitajana ja kansakoulujen yhteisen johtokunnan puheenjohtajana. Kunnan rahastonhoitajan tehtäviin kuului muun ohella myös asutuskassan hoito. Tässä tehtävässä joutui Alkio syventymään tilattoman väestön maan ostoihin ja uudisraivauksiin, mikä oli merkityksellistä koko maanomistuskysymyksen ymmärtämisen kannalta.

Alkion kauppiastehtävän hoito oli hänen asiakkaittensa kertomusten mukaan tunnollista ja huolellista. »Tavara hänen kaupassaan oli ajan parhainta ja hinnat kiinteät. Tavaran laadun ja rehellisen kohtelun puolesta paikkakuntalaiset pitivätkin (Alkion) kaupasta.» Alkion toimiessa myyjänä hänen »esiintymisensä oli suoraviivaista, ei kuitenkaan töykeätä. 'Mitä pitäisi olla?' oli tavallisesti hänen kysymyksensä. Koskaan en kuullut hänen mitään kenellekään tyrkyttävän», muistelee eräs paikkakuntalainen. Vaikka Alkio ei myymälässä tavaraa tyrkyttänyt, ilmoitti hän myytävästä tavarastaan sanomalehdissä vakuuttaen esim.: »Aivan uusia tavaroita.» »Erikoisen halvat hinnat!»

Alkion kauppiaskauden alkuaikoina myytiin maalaissekatavarakaupoissa yleensä olutta, mutta Alkio ei sitä myynyt. Tupakkaa hän myi, mutta piti ankaria rajoi-

tuksia, kenelle myi. Tätä ja eräitä muitakin Alkion kaupantekomenetelmiä kuvaa sattuvasti seuraava kirjailija Artturi Leinosen kaunokirjallinen kuvaus Alkion kauppatoiminnasta:

»Tuo Filanderin porvari oli merkillinen porvari. Ei myyty hänen puodissaan poikasille tupakkaa, ei lopuksi enää aikuisillekaan. Velaksi hän antoi tavaraa kuten muutkin kauppiaat, tahtoi suoritustakin kuten muut, mutta jos et halunnut maksaa, niin käräjiin ei haastanut, kuten kaikki muut. Sinne jäivät saatavat puotikirjaan, siellä taitavat olla vieläkin. Mutta menipäs hänen puodissaan tavarain hintaa tinkimään, silloin kävi kummat. Porvari naskaloi silmillään sinua ihan kuin olisit pahempiakin puhunut, ja kivahti:

— Pidätkö sinä minua juutalaisena tai varkaana, kun luulet kiskovani sellaista, joka ei minulle kuulu?

— No noo, — puhkesit pahkuloimaan. — Mitäs porvari nyt turhista. Eikös sitä nyt aina hitusen sovi helpottaakin?

— Ei.

Sellainen oli Filanderin porvari. Hän ei ymmärtänyt t i n k i m i s t ä. Sellainen ihmisenä, kauppiaana, valtiomiehenä, sanomalehtimiehenä, nuorisoseuramiehenä.»

Sekatavarakauppaansa liitti Alkio myös kirjakaupan. Se olikin paremmin hänen harrastustensa mukainen. Kirjoja hän suosittelikin. Itse runsaasti lukeneena hän osasi asiantuntevasti opastaa asiakkaitaan kirjain valinnassa. Eikä Alkio myynyt kirjoja vain myymälässään, vaan hän hoiti kirjain välitystä laajasti Laihian ulkopuolellekin. Kun kirjakauppiaita oli siihen aikaan vielä harvassa, oli ulkopuoliseen myyntiin suuria mahdollisuuksia.

Oman liikkeensä hoidon ohella Alkio harrasti ammattikuntansa yhteistäkin parasta. Vaasan ja Oulun läänien maakauppiaitten yhteinen palovakuutusyhtiö on Alkion

ponnistusten tulos. Hänen tähtäimessään oli myöskin maakauppiaitten kauppaliiton perustaminen Vaasaan, joka olisi tehnyt tukkukaupan vähittäiskauppiaiden yhteiseksi yritykseksi. Tämä aloite ei kuitenkaan toteutunut Alkion kauppiasaikana.

V. 1899 alkoi Alkio vakavasti miettiä kauppiaan ammatista luopumista. Hän kirjoitti eräälle ystävälleen: »Tähän 'porvaroimiseen' olen kyllästynyt. Minusta ei tule kunnollista kauppiasta, siksi en voi siihen innostuakaan.» Eräälle toiselle ystävälleen hän samanaikaisesti kirjoitti: »Kun sitä paitsi tiedän liiankin hyvin, että kaupasta sellaisesta, jota minä voin tehdä, ei ole mitään yleistä hyötyä, tekee se ammatin vieläkin vastenmielisemmäksi.» Ja hän jatkaa: »Maakauppiaita meillä on kyllä, mutta kansanvalistustyöhön antautuneita varsin vähän. Siinä olisi työtä.» Aluksi Alkio suunnitteli vain sekatavarakaupan lopettamista ja kirjakaupan kehittämistä entistä suuremmaksi. V. 1904 hän kuitenkin lopetti kirjakaupankin »saatuaan seuraajakseen kelpo miehen, jota voi kaikin puolin suositella».

IV. KIRJAILIJANA.

1. Ensimmäiset kirjalliset yritykset.

Santeri Alkion ensimmäisenä painettuna kirjoituksena pidetään »Vaasan Sanomissa» julkaistua 16. päivänä helmikuuta 1878 lähetettyä seuraavaa kirjoitusta:

»L a i h i a l l a 16 p. helmik. Eläköön Vaasan Sanomat, kunniarikkaina äänen kannattajina Suomen kansalle kalliille! Ilolla täälläkin vastaanotettiin Vaasan Sanomain tilausilmoitus. Ja vaikka useammat olivat jo tilanneet muita sanomalehtiä (erittäinkin Uutta Suometarta), sanoivat he: kyllä paikkakunnan lehteä pitää myöskin tilata. Kauan olemme jo odottaneet suomenkielisen Vaasan sanomalehden ilmestymistä, ja nyt vihdoinkin tuli se toivottu uutinen.

Kansakoulumme on hyvässä kunnossa; siinä käy tätä nykyä yli kahdeksankymmenen oppilaita, poikia ja tyttöjä yhteensä. Tämäkin näyttää siltä, ett'ei täällä olla myöskään viimeisiä sivistyksen kultaportaita ylös astumassa. Lainakirjastoja on meillä kaksi hyvässä kunnossa, joita ahkerasti viljellään; se osoittaa myöskin, ett'ei täällä olla huonompia sivistyksen kannattajia. Vaan onhan täälläkin huonompiakin puolia, jos on vähän parempiakin, niinkuin sananlasku sanoo: sekalainen seurakunta.

Käsi ja kynä.»

Tällä tavalla 15-vuotias Santeri Alkio alkoi sen kirjallisen toimintansa, joka kesti 52 vuotta muodostuen harvinaisen runsaaksi ja arvokkaaksi. Sanomalehtiuutisten ja pitäjän kirjeiden ohella nuori Alkio ryhtyi jo aikaisin kirjoittamaan myös kaunokirjallisia kertomuksia. Jo alle 20-vuotiaana hän kirjoitti kertomuksen »Sisarukset», »alkuperäisen novellin», joka kuitenkin jäi silloin hänen omaan arkistoonsa. Vasta Alkion kuoleman jälkeen julkaistiin osa tästä kertomuksesta.

Ensi kerran Alkio esiintyi julkisuudessa kaunokirjailijana v. 1883 ilmestyneessä Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran albumissa A l k u I, jossa hän julkaisi kuvaukset laskiaisen vietosta Laihialla ja matkasta ensimmäiseen maakunnalliseen nuorisoseurajuhlaan Ylistaron Malkamäelle 1882. Samana vuonna hän alkoi kirjoittaa K u v a e l m i a k a t o v u o d e l t a 1 8 6 7, jotka K. J. Gummerus julkaisi v. 1885 samannimisenä kirjana. Siten alkoi Alkion varsinainen kirjailijaura.

2. Kirjailijan ura alkaa.

Katovuosikuvausten tultua julkaistuksi kirjana Alkio sai rohkeuden yrittää kirjoittaa romaania. Tämän yrityksen tuloksena ilmestyi jouluksi 1887 Vaasan painoyhtiön kustantamana Alkion ensimmäinen romaani T e e r e l ä n p e r h e. Tässä kirjassa kuvataan viinan kotivalmistuksen aikaa, jolloin juoppous ja siihen liittyvä raakuus olivat varsin yleisiä. Häät ja muut tanssitilaisuudet muodostuivat usein juopuneiden remuamis- ja tappelurytäköiksi. Tapotkaan eivät olleet harvinaisia. Uusi parempi aika on kuitenkin koittamassa. Viinan kotoinen valmistaminen myöskin salapolttona lopetetaan ja kuntaan perustetaan kansakoulu. Koulun perustamistoiminnan yhteydessä kuvataan 1860—70

luvun kuntakokous keskustelutapoineen. Muutenkin on kirjassa paljon vuoropuhelua ja toimintaa, jotka tekevät sen helpoksi ja huvittavaksi lukea. Ajan kuvauksena ja Alkion ensimmäisenä romaanina on »Teerelän perheellä» pysyvä arvo.

Kirjailija V. Rantoja toteaa arvostelussaan, että tässä kirjassa »valistuksen keväiset tuulet puhaltavat lakeuksilla. Teerelässäkin vanha aika muutti Matti-ukon mukana eläkkeelle kamariin. Uusi aika astui pelloille, niityille, soille ja kartanoille. — — Väkevänä sivistyshistoriallisena muistomerkkinä 'Teerelän perhe' ansaitsee taiteellisista puutoksistaan huolimatta elämisen oikeuden. Se kuuluu sittenkin Alkion tuotannon arvokkaimpaan osaan.»

V. 1888 ilmestyi naiskuvaus »E e v a», jossa lukija saa tutustua hemmotellen kasvatettuun varakkaan talon tyttäreen, joka haluaa käydä sivistyneestä, mutta luulee siihen riittävän pintakoreuden ilman henkistä kehitystä ja kotoisiin tehtäviin perehtymistä. Tästä on seurauksena monia pettymyksiä ja kärsimyksiä elämän varrella. Hyvin tuntemansa esikuvan pohjalla on Alkio käsitellyt taitavasti aihettaan. Kirjallinen arvostelu on yleensä asettanut »Eevan» psykologisena kuvauksena toiselle sijalle Alkion tuotannossa, myöhemmin ilmestyneen novellin M e n n y t saadessa ensimmäisen sijan. — Vaikka olot ovatkin »Eevan» ajasta paljon muuttuneet, on kirjalla yhä sanottavana nuorille vakava sana, ja se on sanottu ainakin maalaislukijaa kiinnostavassa muodossa. Sellaisena se on edelleen hyvää luettavaa.

1880-luvulla ilmestyivät myöskin kertomuskokoelma A i k a m m e k u v i a sekä O j a p a p p a l a n j o u l u, jotka kuvaavat eteläpohjalaista kansanelämää. Samaan aikaan ilmestynyt S a l l i m a n o i k k u j a kuvaa

voimakkain värein köyhien ihmisten kurjuutta. Tästä teoksesta sanoo kanslianeuvos Niilo Liakka, että se »on ankaraa tilintekoa yhteiskunnan kanssa sen kovasydämisen tylyyden johdosta, mitä se vähäväkisiä jäseniänsä kohtaan osoittaa, tylsyttäen siten heistä yhteenkuuluvaisuuden tunteen. Alkio ajaa siinä köyhien asiaa, vaikka hän ei kertomuksessa esitä omia mietteitänsä eikä 'saarnaa' sorrettujen puolesta».

V. 1892 julkaisi Alkio läheltä näkemänsä esikuvan pohjalla novellin M e n n y t, jota on psykologisena kuvauksena pidetty Alkion parhaana. Päähenkilö, opettaja Laivurinen (Juho Kotkanen), joka toimi Alkion naapurissa kahdeksan vuotta kansakoulunopettajana ja raittiusseuran puheenjohtajana, oli Alkion työtoveri raittiusasian ajamisessa. Tohtori O. A. Kallio on tehnyt tästä kirjasta seuraavan ytimekkään läpileikkauksen: »Siinä henkisesti valistunut, edistysintoinen ja vapaamielinen mies, kansakoulun opettaja Eero Laivurinen, sortuu taistelussaan rutivanhoillista maalaisympäristöään, henkisesti ja aineellisesti ahtaita olosuhteita, omia epäilyksiään ja hivuttavaa keuhkotautia vastaan. Varsinkin uskonasiat kylmentävät vapaampaa ja avarampaa katsomusta puolustavan Laivurisen ja hänen uskonnollisesti ahdasmielisen ympäristönsä välit. — — — 'Se on oikea usko, josta vuotavat oikeat työt Kristuksen esimerkin ja opetuksen mukaan; sellaisessa uskossa on elämää', sanoo Laivurinen. Raamattu on ymmärrettävä sen hengen eikä kirjaimen mukaan. Tällaiseen omintakeiseen uskonkäsitykseen Laivurinen, varma kuolema edessään, tulee vakavain mietiskelyjen ja totuuden etsinnän jälkeen. Sitä liikuttavampi on hänen kohtalonsa, kun keuhkotauti katkaisee hänen elämäntoiveensa juuri silloin, kun ne jo näyttävät kääntyvän valoisampaan suuntaan.»

3. »Puukkojunkkarit» ja »Murtavia voimia».

Alkion kirjalliset aiheet ja esikuvat ovat yleisimmin Laihialta ja sen ympäristöpitäjistä. Siten on asia varsinkin hänen ensimmäisiin teoksiinsa nähden. V. 1892 kesällä hän teki tutkimusmatkan Kauhavalle sekä Yli- ja Alahärmään keräten esikuvia ja tietoja P u u k k o j u n k k a r i t- ja M u r t a v i a v o i m i a-teoksiaan varten, joista kaksoisromaaneista ensinmainittu ilmestyi 1894 ja jälkimmäinen 1896.

Puukkojunkkarielämää oli eletty koko Etelä-Pohjanmaalla, mutta hurjimpana se oli riehunut juuri Härmän ja Kauhavan seuduilla. Kauhavalla oli ennen Siperian matkaa elänyt puukkojunkkari Jaakko Pukkila, josta tuli Karhun Esan esikuva. Siellä oli myöskin vaikuttanut heränneisiin lukeutuva esimerkki-talonpoika Sven Toppari, joka Niilo Kustaa Malmbergin ystävänä ja hänen poikansa Vilhelm Malmivaaran holhoojana esiintyy herännäisyysliikkeen historiassa, mutta jolle Alkio on »Puukkojunkkarien» ja »Murtavien voimien» Hautalan Jannena pystyttänyt tuon jalon ja miehevän miehen ansaitseman kauneimman muistomerkin.

»Puukkojunkkarien» alussa esitetty morsiamen ryöstö tapahtui Ylihärmän Vesiluomalla 1861. Silloin isonkyröläinen Mäki-Luoman nuori Juho-isäntä (Laitalan Valee) haki eräänä yönä kotiinsa rakastettunsa Liisa Vesiluoman (Järvelän Santran) »Puukkojunkkareissa» kerrotulla tavalla. Kun härmäläiset tekivät morsiamen takaisinryöstämisyrityksen, syntyi Isonkyrön Lehmäjoella Korvenloukon tappelukuvaa vastaava kahakka, joka päättyi härmäläisten häviöön. Liisa Vesiluoma, joka oli kahakan ajan ollut piilossa Lääkin Maijan tuvassa aivan kirkon vieressä, sai palata uuteen kotiinsa ja eli siellä vuoteen 1928 eli noin 66

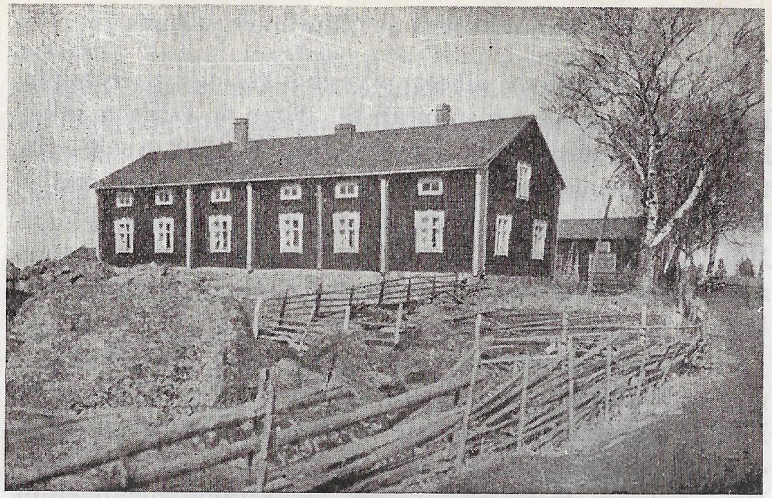

Järvelän Santran kotitalo.

vuotta. Morsian ja sulhanen kuuluivat heränneihin ja morsiamen takaisinryöstöä estävien kyröläisten tappelijain joukossa oli nuorten miesten ohella myöskin keski-ikäisiä ja vanhempiakin heränäismiehiä. Tapaus osoittaa, miten raisuja saattoivat heränneidenkin tavat vielä tuona aikana olla.

Korvenloukon tappelun kaltaisia kahinoita tapahtui puukkojunkkari-aikana Etelä-Pohjanmaalla monia. Lapuan Ala-Nurmossa mm. ajettiin kerran häätupaa tyhjentämään tulleet Ylihärmän häjyt hirvittävän joukkotappelun tuloksena pakoon ja kun oli syytä pelätä, että ylihärmäläiset palaavat ennen monipäiväisten häiden loppumista tuoden Alahärmästä ja Kauhavalta lisäväkeä, purkivat lapualaiset ja nurmolaiset jokisillankin, etteivät mahdolliset tulijat pääsisi häätaloon. Tutkimusmatkallaan Kauhavalla on Alkio saanut perusteellisen kuvauksen Kauhavan Ylikylässä ja Hirvijoella olleista joukkotappeluista; ensinmainitussa paikassa on hän käynyt tutustumassa taistelukenttäänkin, joten juuri nämä tappelut ovat olleet Korvenloukon tappelun pääasiallisimpina esikuvina.

»Puukkojunkkarien» päähenkilöiden esikuvista tapasi Alkio tutkimusmatkallaan henkilökohtaisesti vain Karin Vennun (Antti Isotalon), joka eli silloin vielä täysissä miehuuden voimissaan, sekä Hautalan Jannen (Sven Topparin).

Kauhavalle sekä Yli- ja Ala-Härmään tekemällään tutkimusmatkalla oli Alkiolla paikallisena oppaana ja kyytimiehenä nuorisoseuraliikkeen historiassa tunnettu Matti Sippola, joka hyvin osasi löytää parhaat elossa olevat asiantuntijat ja kertojat. Heistä ansaitsee erityisesti tulla mainituksi kauhavalainen maanviljelijä ja lautamies Antti Pelkola, joka oli paljon ollut nimismies Adolf Hägglundin (Grönbergin) mukana tämän virkamatkoilla.

»Puukkojunkkarit» kuvaa 1860-luvun edellistä aikaa, jolloin laajentuneet viljelykset olivat tuoneet vaurautta, jonka tuloksena viinan kotoisen valmistamisen aikoina juoppous oli tullut sangen runsaaksi, ja siihen liittyivät sekä yksityiset että joukkotappelut ja omavaltainen toisten hevosilla ajelu sekä luvaton lampaiden ottaminen joukkojuopottelijain yhteisaterioihin. Nälkävuosina monien köyhtyneiden puukkojunkkarien moraalinen taso laski niin, että varkaudet ja ryöstöt tavattomasti lisääntyivät. Tätä yleistä tapojen turmeltuneisuutta kuvataan »Puukkojunkkareissa» nuorten rakkauselämään, huvituksiin, häihin, heränneiden seuroihin ym. elämään liittyneenä.

»Murtavissa voimissa» tulee järkyttävällä tavalla esiin vuoden 1867 kadon aiheuttaman nälän masentava ja hillitsevä vaikutus. Se luo olosuhteet, joissa uusi tarmokas nimismies heränneiden ja muiden järjestystä rakastavien kansalaisten tukemana saa yliotteen puukkojunkkareista.

Professori Rafael Koskimies käsittelee teoksessaan »Elävä kansalliskirjallisuus» kolmellatoista sivulla Alkion tuotantoa ja käyttää niistä runsaasti seitsemän sivua »Puukkojunkkarien» ja »Murtavien voimien» selostamiseen ja arviointiin. Hän pitää »Puukkojunkkareita» Alkion ainoana todellisena mestariteoksena lausuen mm.: »*Puukkojunkkarit* on suhteellisen vähäisessä kirjallisuudessamme ainoalaatuinen heimo- ja maakuntatunteen runoelma, todellinen »kansaneepos» tietyssä kulttuurihistoriallisessa merkityksessä, eteläpohjalaisen hengen puhtaimpia ilmennyksiä ja siinä suhteessa perinteen aloittaja. Raittius- ja nuorisoseuramies Santeri Alkio osoittaa tässä romaanissaan kyenneensä poikkeuksellisen hyvin eläytymään eteläpohjalaiseen 'nyrkkivaltaan' ja sen hurjapäisiin edustajiin, kuuluisiin puukkojunkkareihin; hän eläytyi noihin aiheisiinsa myös huomattavan riippumattomana taiteilijana, ettei hänellä tavallinen siveellinen tarkoitusperä pääse sanottavasti kuvausten objektiivisuutta häiritsemään. Veren vaistot olivat niin sanoaksemme luonnostaan sellaisen ymmärtämyksen puolella. — — — Kuvausjakso on alusta loppuun kuin sarja draamallisia kohtauksia, eikä sitä suotta olekaan nimitetty suomalaisen kirjallisuuden draamallisimmaksi romaaniksi.»

4. Myöhempi kirjallinen tuotanto.

»Puukkojunkkarien» jälkeen Alkio julkaisi v. 1900 kertomuskokoelman Tienhaarassa ja v. 1904 Palvelusväkeä, jossa viimeksimainitussa Alkion myötämielisyys vähäväkisiä kohtaan esiintyy palvelijain kohtelun ja aseman parantamista vaativana »huutavanäänenä».

Ainoan painetun näytelmänsä Syteen taikka saveen Alkio julkaisi v. 1898. Se oli kirjoitettu Laihian nuorisoseuratalon vihkiäisjuhlaa varten. Pian sen jälkeen hän

kirjoitti toisen näytelmän Pariskunta, joka käsikirjoituksesta näyteltiin Laihialla ja Himangalla. Viimeksimainitussa paikassa on käsikirjoitus kadonnut.

Muiden tehtäviensä vuoksi Alkio ehti jatkaa kaunokirjallista työtänsä vasta v. 1913 julkaisten silloin Jaakko Jaakonpoika-nimisen maahenkisen romaanin, jonka kirjoittamiseen hän oli saanut kustantajaltaan WSOY:ltä suoranaisen kehoituksen.

Kirjailija V. Rantoja lausuu arvostelussaan »Jaakko Jaakonpojasta», että »se on kauttaaltaan verevä ja elämäntahtoinen maahenkiromaani, jossa kirjailija näkee maan viljelemisen, oman kotoisen konnun muokkaamisen ainoana sisäistä onnea ja pysyväistä tyydytystä tuottavana elämäntyönä. Maaseudun sivistyksellisen elämän nousu, jota Alkio aatteellisella toiminnallaan tahtoi edistää, on tässä romaanissa koetettu sovittaa taiteellisiin kehyksiin. — — — Jaakko Jaakonpoika — — — myy vanhan perintötalonsa, mutta kun elämä 'kuolemanodottajaismökissä' rupeaa tuntumaan sietämättömän tyhjältä, omaatuntoa kopristelee syytös maan pettämisestä ja olo antaa joka päivä ymmärtää, että mies on joutunut äiti Maata virvoittavasta vesisateesta kiusalliseen kuivuuteen, niin äijä ostaa talonsa takaisin ja 'rapakon taakse' isänsä taipumatonta vanhoillisuutta paennut poika palaa sieltä perheineen nuorin voimin tarttumaan talon ohjaksiin. Uusi sukupolvi aloittaa uuden elämän sen kivijalan varaan, jonka vanha polvi on pystyttänyt.»

Alkion seuraava teos, nuorisoseura- ja maahenkinen romaani Uusi aika, ilmestyi 1914. Kuten aikaisemmin »Palvelusväkeä»-teoksen Alkio julkaisi tämänkin »Pyrkijässä» jatkokertomuksena laajentaen sittemmin suunnitelmaa niin että siitä paisui kirja.

»Uusi aika»-romaanin ajankohtaisina herätteiden antajina ja esikuvina olivat useat nuoret kansakoulunopettajat,

jotka tekivät ympäristön nuorisoseuroissa menestyksellistä työtä ja toisiaan täydentäen muodostivat yhteisesti »Uuden ajan» opettaja Kanteleisen ihannekuvan. Teoksen toinen merkittävä innoituksen lähde oli oivallisten talonpoikain elämäkerrastossa esitettävän laihialaisen maanviljelijä Tuomas Jaskarin rahkasuon viljeleminen Lintunevalla. Lintuneva oli Alkion lapsuusajan retkeilyjen piiriin ulottuva kyläaukealla oleva Kyläsuo, jonka sen raivauttaja uudenaikaisin viljelyskeinoin kohotti kasvukyvyssä rintapeltojen tasalle. Alkio näki tämän vanhaa viljelyspolvea hämmästyttävän viljelyssaavutuksen ja innostui kuvaamaan Kyläsuon yleistä raivausta Jokirannan kylän taloudellisen nousun perustana.

»Uusi aika» on aatteellisen, hyvin johdetun nuorisoseuratyön ja maahengen innoittaman maataloudellisen yritteliäisyyden »korkeaveisu». Siinä kuvatussa nuorisoseuratyössä on Alkio ollut itse mukana tai sitä läheltä näkemässä.

»Uuden ajan» maanviljelijä- ja viljelysesimerkkeihin on edellä mainitun Jaskarin ohella saatu aiheita monista muista lähiseudun maanviljelijöistä. Jokirannan kylän yleiskuvana on Laihian Jokikylä, josta maanviljelysneuvos Edvard Björkenheim siihen aikaan eräällä maatalousretkeilyllä lausui, että »tämä on Suomen kehittynein kylä, sillä missään muualla maassamme ei ole kylää, jossa jokainen talo on mallitila». »Uuden ajan» kokemusperäiset nuorisoseuratoiminnan kuvaukset ovat erityisesti nuorisoseuraväelle kiinnostavaa ja opettavaa lukemista. Opettaja Kanteleinen esiintyy kirjassa sellaisena nuorisoseurajohtajana, jonka esikuva ja menettelytavat ovat jatkuvasti seuraamisen arvoisia ja toteutettuina luovat edellytyksiä menestykselliselle nuorisoseuratoiminnalle. »Uusi aika» on aateromaani, joka on jatkuvasti hyvä kirja kansanvalistuksen ja maataloudellisen edistyksen ystäville.

»Uutta aikaa» seurasi v. 1915 ilmestynyt kertomuskokoelma Muistojen komeroista ja v. 1916 kulttuurihistoriallinen romaani Patriarkka, joka v. 1923 sai jatkokseen sortokauden alkuaikoja kuvaavan romaanin Keisaririkos.

»Patriarkka, kuvajakso 1870-luvulta», on olojen ja erityisesti maataloudellisen kehityksen sekä kansallisen heräämisen kuvaus Alkiolle tutusta ympäristöstä. Siinä eletään aikaa, jolloin vanha luontoistalous alkaa väistyä. Ensimmäiset sekatavarakaupat ovat aloittaneet toimintansa maalaiskylissä. He myyvät muun tavaran ohella olutta, joka aiheuttaa juoppoutta ja siihen liittyvää rappeutumista.

Nälkävuodet ovat ajaneet Erkki Pyydysmäen eteläSuomeen ansiotöihin. Hän on siellä perehtynyt kehittyneempään maanviljelykseen ja näkee nyt entistä selvemmin juoppouden rappeuttaman veljensä talonhoidon kelvottomuuden. Velkautunut ja veltostunut veli joutuu luovuttamaan talonsa Erkille, joka nuoren vaimonsa kanssa alkaa sitä tarmokkaasti viljellä. Alku on hankala, mutta ensi vaikeuksien jälkeen on helpompaa. Myöhemmin kykenee Pyydysmäki ostamaan toisenkin talon, kun kylän patriarkka, Penttilän herastuomari, joutuu myymään talonsa kauppiaana touhunneen vävynsä velkojen maksamiseen.

Kun kauppias Jaakkola, Penttilän vävy, oli joutunut vararikon partaalle, meni hän neuvottelemaan appiukkonsa kanssa Penttilän asiain järjestämisestä ennen hänen vararikkoaan, niin että taloa ei myytäisi hänen veloistaan. Jaakkolan mielestä olivat tukkukauppiaat hyötyneet hänen toiminnastaan niin paljon, että heidän menetyksiään ei tarvitsisi sääliä eikä siis olisi siveellisesti väärin, vaikka Penttilä järjestäisi asiat siten, ettei hän joutuisi takaamiaan velkoja maksamaan. Penttilän herastuomarilla oli kiusaajalle lyhyt vastaus: »Ole vaiti, kunniani minä pidän viimeiseksi.» Ilman

omaisuutta suojelevia valhekauppoja myytiin sukutalo vävyn velkojen maksuksi. Tilittäessään tätä tapausta totesi herastuomari, että »minä olen tehnyt ihmisiä ja sukuani vastaan rikoksen siinä, että olen mennyt takaamaan sellaista toimintaa, jota sielussani aina pelkäsin ja vihasin. Se on nyt kostanut. Minä tunsin sydämessäni aina, että se kerran tulee . . . varsinkin silloin, kun niitä olutpulloja tuolta vähästätuvasta alettiin myydä, aavistin, että tämä ei lopu hyvään».

Vanha patriarkka mukautuu nopeasti uuteen kohtaloonsa. Hän toteaa Jobin tavalla, että »äsken oli minulla tavaraa ja minä murehdin: kuka sen perii. Nyt ei minulla ole tavaraa, eikä myöskään yhtään murhetta». Luovuttaessaan talonsa uudelle omistajalle, hyvälle naapurilleen Erkki Pyydysmäelle, kehoitti Penttilän herastuomari uutta isäntää: »Armahda köyhää ja tee kaikille oikein.» Talonsa menettänyt äskeinen rikas alkaa tuntea »aivan kuin minulla olisivat jo syntymässä uudet talonkaupat siellä iankaikkisuudessa . . . Eikä hinnastakaan ole riitaa: minä otan aivan velaksi».

Vaikka »Patriarkan» esikuvat ja kulttuurimuistot ovat tekijän ympäristöstä, se kuvastaa samalla kaikkien Etelä-Pohjanmaan rintapitäjien senaikaisia oloja ja yleensäkin pienviljelijäseutujen oloja kansallisen heräämisen ja maataloudellisen murroskauden aikoina.

»Keisaririkoksessa» jatkuu »Patriarkan» henkilöiden ja heidän lastensa sekä yleinen elämän kuvaaminen 1890-luvulla. Erkki Pyydysmäestä on tullut valtiopäivämies talonpoikaissäätyyn ja hänen mukanaan tutustutaan ajan valtiollisiin tapauksiin ja maamme poliittisiin johtohenkilöihin sekä erilaisiin valtiollisiin katsomuksiin. Samoin kuvaa Alkio teoksessa nuorisoseurojen perustamisaikoja ja sen ajan nuorisoseurapyrkimyksiä.

Johtavien, koko maalle yhteisten poliitikkojen ohella esiintyy kirjassa senaikaisia eteläpohjalaisia opiskelijoita. Varsin liikuttava on kuvaus hengelliseen herätykseen tulleen isokyröläisen ylioppilaan Kaarlo Vaismaan (Saarimäen) lähtemisestä vapaaksi evankelistaksi, jolloin hän keskeyttää teologiset opintonsa. Nuorisoseuraliikkeen syntysanojen lausuja Juho Hietanen esiintyy »Keisaririkoksessa» useita kertoja ylioppilas Länsipään nimellä.

Kirjallisuusarvostelu asettaa »Keisaririkoksen» historiallisena ajankuvauksena huomattavalle sijalle. Professori Rafael Koskimies lausuu siitä mm.: »Keisaririkoksessa on laajasuuntainen, vaativa aihe; se on poliittisesti myrskyisen 1890-luvun syvällinen, historiallisvoittoinen romaani. Erkki Pyydysmäki, talonpoikaissäädyn arvovaltainen edustajajäsen ja Alkion historiallisten katsomusten selväpiirteinen tulkki, kasvaa valtiolliseen kypsyyteensä ja varmaan suomalais-kansalliseen vakaumukseensa vuosisadan lopun suuren suomalaisen, Yrjö Koskisen, kiinteän vaikutuksen alaisena. Suomalaisuusliikkeen johtaja on hänen ohjenuoransa, esikuvansa ja profeettansa, ja helmikuun manifestin kriisi on hänelle ennen kaikkea Yrjö Koskisen ja tähän kohdistuneen ehdottoman luottamuksen kriisi. Alkion puoluekannan huomioon ottaen miltei yllättävän myönteinen on kirjailijan loppupäätelmä, kun hän antaa Pyydysmäen emännän lausua nuo muistamisen arvoisat ja epäilemättä todet sanat: »Katsohan isä, ei sellainen ihminen, joka pyhittää koko pitkän elämänsä-työn suurelle asialle, ei hän voi pettää . . . Ja kuinka sinä voit ajatella, että hän tahallaan hävittäisi mitä on rakentanut? Sellainen ihminen voi kuolla asiansa puolesta, mutta ei pettää asiaansa!»

Keisaririkos osoittaa kautta linjan meidän silloisissa rikkinäisissä puoluetaistelujen leimaamissa oloissamme harvinaista hengen hienoutta ja ajatustavan jaloutta. Puolue-

päällikön kirjoittamaksi se myös on maltillinen ja historiallisesti oivaltava kuin vain harvat tämäntapaiset kuvaukset kirjallisuudessamme.»

Kieltolakitaistelu innoitti Alkion vielä elämänsä viimeisellä vuosikymmenellä myöskin kaunokirjallisesti ajamaan raittiusasiaa. V. 1920 hän julkaisi juoppouden järkyttäviä seurauksia kuvaavan raittiusromaanin Juoppohullu, 1924 lähinnä lapsille soveltuvia raittiuskertomuksia nimellä Ursula-muorin tarinoita ja kolmena seuraavana vuotena kolmiosaisen kertomusjakson Karuliinan poika.

Alkion kaunokirjallisuutta on moitittu tarkoitusperäisyydestä. Hän ei tahtonutkaan pitää »silmällä pelkästään taiteellisia näkemyksiä, vaan tahtoi voimillansa palvella kansansa kehitystä ja sen henkistä syventymistä». Hän piti kirjoittaessaan aina silmällä kasvatuksellisia näkökohtia. »Mutta onneksi tämä tarkoituksellisuus hyvin usein painuu näkymättömiin rehellisen realismin ja tiukasti objektiivisen kuvauksen virtaan, joka vyöryy eteenpäin omalla painollaan», kuten kirjailija V. Rantoja lausuu. Yleisarvosteluna Alkion kaunokirjallisesta tuotannosta lausuu tohtori O. A. Kallio: »Alkio on kansankirjailijaimme etevimpiä. — — — Aatekirjailijana hän sivuuttaa kaikki virkaveljensä.»

5. Kirjailija aatteen palvelijana.

Kaunokirjallisuus muodostaa vain osan Alkion tuotannosta. Suurin osa hänen kirjoittamastaan on aatekirjoituksia. Pääosa niistä on julkaistu sanoma- ja aikakauslehdissä sekä erilaisissa julkaisuissa, mutta sen ohella hän on kirjoittanut myös kasvatuskirjallisuutta. V. 1905 hän julkaisi Nuorisoseurakirjan, johon nuorisoseura-aatteen ja -toiminnan ohella sisältyy paljon yksilöllistä

itsekasvatusopetustakin. V. 1918 hän kirjoitti kansalaistoiminnan ja itsekasvatuksen oppaan Ihminen ja kansalainen, jossa juuri päättyneen kansalaissodan kokemusten pohjalla kehoitetaan kansalaisia suhtautumaan toisiinsa kansallisessa ja isänmaallisessa veljeyden hengessä ja tällä pohjalla rakentamaan yhteiskuntaa. Myöskin henkilökohtaiseen itsekasvatukseen annetaan kirjassa elämänkokemukseen perustuvia arvokkaita ohjeita.

»Ilkassa», »Pyrkijässä» ym. olleista Alkion kirjoituksista on julkaistu kokoomateoksia sarjat Maalaispolitiikkaa I—II sekä Yhteiskunnallista ja valtiollista ja Nuoriso ja elämä. Viimeksimainittu on nuorisoseuralukemisto, jonka kirjoitukset ovat etupäässä 'Pyrkijästä' koottuja. Osa niistä on kaunokirjallisia aatekirjoituksia. »Nuoriso ja elämä» on yhä parhainta saatavilla olevaa nuoriseura-aiheista lukemista.

Tässä mainittujen teosten lisäksi on Alkio kirjoittanut joukon eri aloja käsitteleviä kirjasia ja lentolehtisiä, joista osa on kuitenkin otettu edellämainittuihin kokoelmiin. On laskettu, että Alkio on kirjoittanut »painettua sanaa» kaikkiaan noin 20,000 tavallisen kokoisen kirjan sivua.

Kun Alkio oli uudistusten mies, joka koko ikänsä teki työtä kansansa ja maansa olojen kehittämiseksi arvostellen aikansa oloja ja tarpeita, on suurella osalla hänen kirjoituksiaan ollut ajankohtaisuuden luonne, eikä niillä siis myöhemmällä ajalla ole samaa merkitystä kuin niillä kirjoitettaessa oli. Paljon kirjoitti Alkio kuitenkin myös sellaista, jonka arvoa ei aika vähennä. Ainakin sillä osalla hänen tuotantoaan, jota edellä on laajimmin esitetty, on arvoa jokaiselle valistusta harrastavalle kansalaiselle.

V. SANTERI ALKION JOHTAVAT PERIAATTEET

1. Alkion suhde kirkkoon ja uskontoon.

Santeri Alkion ensimmäisenä omaksuma periaate oli käsitys ihmisen velvollisuudesta totella ja toteuttaa Jumalan tahtoa sekä luottamus tämän tahdon hyvyyteen. Tämän periaatteen juurrutti hurskas äiti häneen jo lapsena. Kansakoulussa hän sai nauttia kristityn opettajan Kaarlo Heikki Kahran opetusta, joka täydensi äidin kristillistä kylvöä.

Laihialla oli Alkion lapsuuden ja nuoruuden aikoina maallikkojen ohjaamaa vilkasta laestadiolaishenkistä ja vapaakirkollista kristillistä elämää. Mm. hänen opettajansa Kahra oli laestadiolainen, ja myöhemmin toimi naapurissa kansakoulunopettajana 29 vuotta vapaakirkollinen hengellinen puhuja Uuno Tarkkanen, jonka kanssa Alkio oli yhteistoiminnassa nuorisoseura- ja maalaisliittotyössä. Näiden liikkeiden suorittama kristillinen työ saa myötätuntoista huomiota Alkion kirjallisessa tuotannossa.

Evankelisen liikkeen vireä toiminnan aika alkoi Laihialla edellisiä myöhemmin ja sen etunenässä oleva pappi asettui niin suvaitsemattomasti vastustamaan niitä valistus- ja edistyspyrkimyksiä, jotka jo silloin olivat Alkion sydämenasioita, että osittain tästäkin johtuen Alkio sai tätä suuntaa kohtaan vastenmielisyyttä, joka eräänä aikana

ilmeni hänen kirjoituksissaan. Myöhemmin tuli Laihialle evankelinen pappi, jonka harrasta kristillisyyttä ja lähimmäisenrakkautta Alkio ihaili pitäen häntä todellisena Jeesuksen seuraajana. Samoin esiintyy Alkion myöhemmässä tuotannossa myötätuntoisia kuvia evankelisesta kristillisyydestä. Heränäisyysliikkeen kanssa ei Alkio tullut läheiseen kosketukseen, mutta »Puukkojunkkarien» ja »Murtavien voimien» herännäisyyden vaikutuksesta antama kuva osoittaa, että hän piti sitä elämää parantavana liikkeenä.

Papistoa vastaan joutui Alkio paljon taistelemaan. Kirkon auktoriteettia tunnustavan kodin ja hänen nuoruusaikanaan Laihialla toimineen valistuneen pastori Henrik Vilhelm Nordlundin ansiota etupäässä lienee, että nuoren Alkion kaunokirjailijana piirtämä papin kuva on myönteinen. Kansakouluasioissa vastasi Laihian silloinen kirkkoherrakin kyllä »Teerelän perheessä» annetun papin kuvaa, vaikka sama pappi muissa suhteissa, esim. hevosvaihtajana on ollut esikuvana vähemmän papillisiin papin kuviin Alkion myöhemmässä tuotannossa.

Äatteellisessa toiminnassaan kohtasi Alkio ahdasmielisten pappien taholta vastustusta, joka pakotti hänet taisteluasenteeseen heitä vastaan. Ensimmäiset hyökkäyksensä pappeja vastaan teki Alkio kansakouluasian ja ehdottoman raittiuden puolesta. Myöhemmin jatkui taistelu papiston nuorisoseuroja ja maalaisliittoa vastaan tekemiä hyökkäyksiä torjuen. Kun myöhempi aika kasvatti papiston avarampaan ja suvaitsevampaan käsitykseen, iloitsi Alkio siitä. Ennakkoluulottomasti hän asettui heidän kanssaan yhteistyöhön. Eduskuntatyössä hän tutustui rovasti A. O. Vuorimaahan, josta tuli Alkiolle läheinen ystävä. Hän ihaili Vuorimaan harrasta pyrkimystä työskennellä kansansa ja isänmaansa hyväksi.

Koskaan ei Alkio ollut taistelukannalla koko papistoa, vaan ainoastaan niitä pappeja vastaan, jotka asettuivat poikkiteloin hänen ajaessaan kansakoulu-, raittius-, nuorisoseura- ja maalaisliittoasioita. Hän joutui vain menettelemään kuten poliisi, jonka toiminnan kohteena ovat muutamat yhteiskunnanvastaiset rikolliset, rauhallisten kansalaisten suuren enemmistön jäädessä syrjään toimintalinjalta. Kun vastustajien kanssa oli kyllä tekemistä, jäivät »vaarattomat» arvostelun ulkopuolelle.

Papiston yleinen kehitys ja niiden pappien toiminta ja käytös, joiden kanssa Alkio tuli myöhemmällä iällään kosketukseen, poistivat sen jännityksen, josta edellä on ollut puhe.

Kun papiston arvostelulla on melkoinen sija Alkion kirjoituksissa ja toiselta puolen se on myöskin vaikuttanut Alkiota koskeneeseen arvosteluun, on katsottu tarpeelliseksi tässä yhteydessä tätä asiaa selvittää, vaikka se ei sinänsä valaisekaan Alkion uskonnollista kantaa.

Nuoruusiän jälkeisessä Alkion uskonnollisessa kehityksessä huomaa hänen lukemainsa kirjailijain, Leo Tolstoin, Hall Cainen ja Arvid Järnefeltin, vaikutusta. Vaatimus kristillisyyden periaatteiden toteuttamisesta elämässä tulee hänelle tärkeäksi jo viime vuosisadalla ja pysyy sellaisena elämän loppuun asti.

Vähäväkisten ajallisten parannuspyrkimysten vastustaminen kristillisyyden varjolla loukkasi syvästi Alkion uskonnollista mieltä. Hän lausui: »Sen sijaan että itse Jeesus ei tunnustanut mitään yhteiskunnallisia luokkarajoja, on tämän parin vuosituhannen kehityshistoria soveltanut ne kristillisen yhteiskuntajärjestelmän elimiin. Etuoikeutetut luokat ovat siten kristillisessä yhteiskunnassa nojanneet olemassaolo-oikeutensa puhtaasti kristillisten käsitteiden ulkopuolelta lainattuihin perintöuskoihin. Tämä on ollut

perussyynä siihenkin, ettei Jeesuksen oppi ole voinut sulautua ihmisille elämäksi.»

Papiston kylmän ja välinpitämättömän suhtautumisen köyhäin ihmisten maalliseen kurjuuteen käsitti Alkio olevan yhtenä syynä viimeksimainittujen uskonnolliseen penseyteenkin. Kirjoituksessa »Rikas ja köyhä Jumalan edessä» hän esittää tämän ajatuksensa seuraavasti:

»Missä on Jumala? — kysyy piinattu ihminen, jonka näköpiiristä materialistinen elämä on kokonaan jumalalliset tarkoitusperät kadottanut.

Osoitetaan kirkkoa.

Köyhä menee sinne, ja rikaskin. Siellä julistetaan iankaikkisen elämän sanaa niin rikkaille kuin köyhillekin. Rikas kiittää muodollisesti Jumalaa, hän jaksaa sen tehdä, mutta köyhä on tylsynyt, väsynyt ja nälkäinen. Hän ei voi irroittaa vaikeasti liikkuvista ajatuksistaan maallisia huolia.

'Eikö Jumalalla ole mitään minulle maallisen siunauksen muodossa?' nousee tuskallinen kysymys hänen mielikuvien piirittämässä järjessään. Hänelle selitetään: Sinä saat vähän vaivaa nähdä tässä elämässä, mutta taivaassa kaikki palkitaan! Tämä rikas sitävastoin saa hyvää tässä elämässä, mutta joutuu sitten helvettiin.

He käyvät kumpanenkin, rikas ja köyhä, kotiinsa, nauttien tai kärsien yksin tämän elämän huolista vain.

Onko heille huonosti tulkittu iankaikkisen elämän asia? Kirkko näyttää yrittävän olla suuressa yhteiskunnallisessa kamppailussa puolueeton. Sen korkeampi papisto tahtoo täällä voida hyvin, sen alempi papisto tahtoo päästä täällä voimaan hyvin. Sen vuoksi on kirkko puolueeton, tai — väkevämmän puolella.»

Mielipiteittensä kumouksellisimpana kautena 1905 lausui Alkio kristillissiveellisen käsityksensä seuraavalla tavalla:

»Syvästi, vakavasti, arvokkaasti, aivan kuin hän, joka ymmärtää elävänsä Jumalan väkevän käden alla ikuista elämää!

Rakastavasti, veljellisesti, iloisesti, aivan kuin hän, joka uskoo elävänsä Jumalan väkevän käden alla ikuista elämää!

Se on mielestäni kristillissiveellinen maailmankäsitys.»

Alkio ihaili ja kaipasi toimivaa kristillisyyttä. »Ihminen ei saa paeta elämää», lausui hän. »Kaikkein vähiten saa sitä tehdä kristitty. Jos hän todella tuntee omistavansa Kristuksen, tulee hänen antautua yhteiskunnallista elämää uudistamaan. Jos hän sitä karttaa ja kiertää, on hän joko pelkuri tahi ilkeän voiton pyytäjä.» — »Ainoa, mikä on Jeesuksen muiston kunnioittamista, pyhänä pitämistä, on tämä: laskea korvansa ihmiskunnan kärsivien rinnoille ja antaa sieltä kuuluvan soiton välittömästi vaikuttaa, käydä tämän vaikutelman innostamana lieventämään kärsivien kipuja», lausui Alkio.

Alkio ei tahdo nousta uskonnolliseksi julistajaksi. »En aio saarnata», hän lausuu. »Haluan vain kiinnittää huomiota siihen, että Jeesuksen evankeliumista on jäänyt nykyaikana suureksi osaksi viljelemättä ihmisten maallista vaellusta koskeva opetus ja velvoitus, joka sisältyy pääasiassa vuorisaarnaan. Juuri sen yhteiskunnallisen puolen käytäntöön ottamisen tarvetta nykyaika tuntee.»

Alkio uskoi Jumalan auttavan ja tukevan ihmisiä heidän hyvissä pyrkimyksissään. Suomen kansan vaikeina aikoina hän puheissaan usein toisti lausetta: »Jumala on nähnyt niin paljon vaivaa Suomen kansasta, että Hän ei nytkään voi hyljätä meitä.» »Me suomalaiset saamme olla vakuutettuja siitä, että meidänkin kansa on yksi niitä Jumalan valittuja kansoja, joille kohtalo on määrännyt itsenäisen historiallisen tehtävän», rohkaisi hän kovina aikoina kansalaisiaan.

Tuhoa ennustavatkaan ajan virtaukset eivät Alkion tulevaisuudenuskoa järkyttäneet, sillä hän oli vakuuttunut siitä, että »kansojen kohtalo ei ole puolueiden, vaan Jumalan kädessä. Kun jokin kansa on koettelemusten kiirastulesta onnellisesti suoriutunut ja saanut tarpeellisen karaistuksensa, on sille myöskin silloin kohtalon määräyksestä valmistettu tilaisuutta tuomaan esiin niitä henkisiä voimia, joilla sen on suotu rikastuttaa ihmiskunnan yleistä kehitystä».

Alkion henkilökohtaisen uskonnollisen elämän selvittely ei kuulu tämän kirjan käsittelypiiriin, eikä se syvimmältä olemukseltaan ole ihmisten eriteltävissäkään. Sen sijaan katsauksen luominen Alkion uskonnollisiin periaatteisiin on katsottu tärkeäksi sen vuoksi, että ne ovat hänen aatteittensa ja aatteellisen toimintansa perustana. Alkion yleistä kristillistä kantaa kuvaa hänen edellä mainittu naapurinsa, opettaja Uuno Tarkkanen seuraavasti:

»Kuollutta, hengetöntä kristillisyyttä ei hän hyväksynyt, siksi hän joutui ankarasti arvostelemaan papistoakin heidän virkavaltaisesta suhtautumisestaan kansaan ja suvaitsemattomuudesta ja vainomielisestä hengestään vapaisiin hengellisiin liikkeisiin nähden.

Sisäistä olemustaan ja Jumala-suhdettaan ei hän (Alkio) mielellään ilmaissut. Kuitenkin hän aina arvonannolla ja kunnioituksella puhui kristillisyydestä ja sen vilpittömistä tunnustajista. Käydessäni viimeisen kerran hänen luonaan vähää ennen hänen kuolemaansa ja keskustellessamme osoitti hän lämmintä ja nöyrää kristillistä mieltä.»

2. Kansallisuusaate ja isänmaa.

Kansallinen ja isänmaallinen mieli oli Alkiolla lapsuusajan peruja. Lämminhenkisen opettajan kertomukset kotimaan historiasta ja Yrjö Koskisen »Suomen historia» herättivät Alkiossa jo kansakoulussa isänmaallista mieltä.

Tätä vaikutusta täydensivät Topeliuksen »Välskärin kertomukset» ja »Maamme-kirja» sekä Runebergin »Vänrikki Stoolin tarinat». Ei edes rauhanaatteen harrastus, joka ennen jääkäriliikkeen aikoja voimakkaasti elähdytti Alkiota, saanut häntä hylkäämään »Vänrikki Stoolin tarinoita», vaan esim. SNL:n vuosikokouksessa Paimiossa 1903 hän suositteli sitä nuorisoseurojen kyläpiirikokousten lukukirjaksi lausuen mm.:

»Viime aikoina on opettajapiireissä alettu väittää, että 'Vänrikki Stoolin tarinat' ovat sotia ihailevia hengeltään, joten ne olisivat rauhanaatetta suosivana aikakautena lasten kouluissa luettavaksi sopimattomia. Asia lienee kuitenkin pikemmin niin, että ainoastaan pintapuolinen lukija saattaa niistä sellaista henkeä löytää, jota vastoin syventyminen näihin tarinoihin opettaa niiden sepittäjässä tuntemaan mitä syvimmän ja ihanteellisimman rauhan kaipuun, jonka saavuttamiseksi hän osoittaa kansan panneen alttiiksi kaikkensa. Tämä uhrautuvaisuuden ja itsekieltäytymyksen suuri ajatus, joka kokonaan leimaa omalla värillään 'Vänrikki Stoolin tarinat', on sellainen, että aikamme nuorisolla on poistamaton syy oppia nämä tarinat ulkoa sekä oppia lausumaan ne niin, että kuulijakin ymmärtää runoa lausuttaessa, mistä on kysymys.»

Kirjoja kenties vielä voimakkaammin vaikuttivat nuoren Alkion mieleen kansallismieliset sanomalehdet, joita hän luki. Ja kirjallisia vaikutuksia täydensivät ympäristön henki ja toiminta. Alkion lapsuus- ja nuoruusaikojen ympäristökuvauksessa on kerrottu niistä voimakkaista kansallisista ja isänmaallisista harrastuksista, joiden elähdyttäminä Laihialla silloin elettiin. Alkion myöhempi kirjallinen tuotanto osoittaa, että hän on ollut tuossa toiminnassa hengessä mukana ja saanut siitä vaikutteita.

Kuten jo aikaisemmin on kerrottu, esiintyi supisuomalaisella Laihialla harvain säätyläisten keskuudessa ruotsinmielisyyttä, joka sai heidät vielä 1876 arpajaisjuhlassa laulamaan ruotsiksi Maamme-laulun. Myöskin Vaasan kaupungin ruotsalaisten hallitsema liike-elämä, jonka kanssa nuori kauppias joutui paljon kosketuksiin, oli hänelle alinomainen muistuttaja suomen kielen syrjäytetystä asemasta maassamme. Alkion nuoruuden aikoina saattoivat ruotsinmieliset vielä väittää, että suomalaiset ovat alempaa rotua, joka ei kykene omaamaan sivistystä. Tällaiset väitteet loukkasivat s u o m a l a i s t a Alkiota. Koko elämänsä ajan hän todisti kirjoituksissaan ja puheissaan suomalaisen sivistyksen kohottamisen välttämättömyyttä ja mahdollisuutta. Näissä todisteluissaan hän usein väitteli mm. tunnetun skandinavismin aatteen ajajan Aug. Sohlmannin lauselmaa vastaan, että »suomalainen kansanrotu ei ole juuri lahjakas, siinä tuntuu jonkinmoinen järjen selvyyden, toimintatarmon ja käytännöllisen älyn puute». Samoin on Alkio todistanut lukemattomat kerrat vääräksi kenraalikuvernööri F. V. R. Berg'in väitteen, että »se (kansakoululaitoksen perustaminen Suomeen) on pelkkää narripeliä; tällä rodulla ei ole sittenkään mitään tulevaisuutta».

Usein väitteli Alkio myöskin sitä ruotsinmielisten rinnastusta vastaan, että suomalaisten kävisi sivistyspyrinnöissään samoin kuin irokeesi-intiaanien, jotka eivät kyenneet kohoamaan sivistyskansaksi, vaan sitä yrittäessään sortuivat. Suomen valtiollisia oikeuksia loukkaavan helmikuun julistuskirjan julkaisemisen jälkeen kohdistui Alkion isänmaallinen ja kansallinen innostus venäläistyttämistoimenpiteiden vastustamiseen. Hän teki työtä kaikin voimin herättääkseen kansalaisiamme tajuamaan sen suuren vaaran, joka maatamme uhkasi, ja nostattaakseen heitä taisteluun oikeuksiemme puolesta.

Erityisesti vetosi Alkio virkamiesten ja muiden johtavassa asemassa olevien kansalaisten esimerkkiin. Sortokauden alussa 1900 hän kirjoitti:

»Pelkuruuden syynä on aina itsensä säilyttämisen vaisto. Opettava ja kuvaava on tässä suhteessa surullinen tarina Karthagon toivottomasta taistelusta Roomaa vastaan. Veltostuneet virkamiehet kehoittivat aina vain tekemään uusia myönnytyksiä roomalaisille. Ja niitä tehtiin niin pitkälle, että puolustusmahdollisuudet oli menetetty. Karthago kukistui ja sen jäljellä olevat asukkaat vietiin Roomaan orjiksi.»

Karthagon historian selostamisen jälkeen totesi Alkio, että »katsantotavat tarttuvat. Pelkuruus samoin kuin rohkeuskin levenevät kansalaisesta toiseen. Kun johtajat ovat kriitillisellä hetkellä pelkureita ja epäröiviä, levenee johdettaviin joko raivo tahi kauhu ja epätoivo. Johtajain epäröimisen, pelon ja paon seurauksena on aina johdettavien onnettomuus, rohkeus ja pelkäämättömyys tekee usein rekryytistäkin sankarin». »Kun etuvartijat rupeavat yksi toisensa perään ottamaan toimintansa ja menettelynsä ohjeeksi sen: miten parhaiten säilyttäisi hyvät palkkatulot ja ylempien suosion, — voi silloin joukkoja! Kun ylimmät johtajat ryömivät, seuraa alempien lauma säännöllisesti esimerkkiä ja lopuksi ei seiso enää pää pystyssä muita kuin — Sven Tuuva. Sellaisissa oloissa johtaa pelkuruus hyvin helposti petokseen. Kun yhteinen isänmaan etu syrjäytetään oman edun tieltä, se on petosta, jota ei historia voi ikänä antaa anteeksi.»

Eräässä toisessa samanaikaisessa kirjoituksessa kuvaa Alkio kotimaisen hallituksen myöntyväisyyttä maamme laillisten oikeuksien polkemisessa lausuen: »Postimerkkijulistus, kokoontumisvapautta rajoittava asetus ja kielimanifesti, — kaikki saattoi kotimainen hallitus julkisuuteen, siten antaen niille laillisen julkaisun leiman ja ollen siten hyvänä apuna näiden toimenpiteiden edistämisessä. Kaiken tämän jälkeen pyydetään virkaeroja ja eläkkeitä. Jätetään vartiopaikkansa juuri silloin, kun miehiä niissä kipeimmin tarvittaisiin.» Kirjoitus päättyy rukoukseen: »Vanhurskas Jumala! Sinä joka tutkit ihmisten sydämiä, joka voit vahvistaa heikkoja, tuet horjuvia, älä anna kansan joutua hukkaan! Anna voimaa, uskallusta ja miehuutta niille, joiden asema oikeuttaa ja velvoittaa tekemään kuten Vibelius: '—te minun tehkää, mitä miellyttää, vaan laki, ennen mua syntynyt, myös jälkeheni jää.'»

Alkio tähdensi aina kansalaisten velvollisuutta tehdä työtä isänmaansa ja kansansa hyväksi. Suomen tultua itsenäiseksi hän huipensi tämän vaatimuksen seuraavaan kehoitukseen: »Sen sijaan, että i t s e on tavoitellut aina ennen vaikuttavaa asemaa oma henkilökohtainen hyvinvointi ensimmäisenä vaikuttajana, tulee yhteiskunnan, S u o m e n e d u n nyt siirtyä ensi sijalle.»

3. Alkion profeetallinen usko.

Alkion pyrkimysten vastustajat nimittivät häntä aikanaan pilkallisesti »Laihian profeetaksi». Hänen suurten valtiomiestekojensa jälkeen on tämä nimi muuttunut kunnianimeksi. Alkio ansaitsi tuon nimen kaukonäkijän lahjan omaavana kansanjohtajana, mutta vielä enemmän hän oli profeetta sellaisen suuren ja jalon uskon omistajana, että ihminen herää entistä paremmin ymmärtämään ja toteuttamaan Jumalan tarkoituksia ja Hänen tukemanaan kehittää paremmat, Jumalan tahdon mukaiset olot, joissa sorron ja vääryyden tilalle on kohotettu yksityisten ihmisten ja kansojen veljeys.

Jeesuksen opettaman rukouksen lause »tapahtukoon Sinun tahtosi maassa niin kuin taivaassakin» oli Alkiolle

rohkaiseva lupaus ja ennustus maisen elämän parantumisesta. »Ihminen kasvaa! Ihmiskunta kasvaa! Täytyy vain tehdä työtä ja uskoa.» Se oli Santeri Alkion oppi. »Näille kahdelle sanalle perustui koko se valoisa maailmankatsomus, jonka pohjalle hän elämäntyönsä rakensi», sanoo kirjailija Artturi Leinonen. Alkio uskoi, että »ihminen on hyvää rakennusainetta. Hänen sielussaan vallitsevat iankaikkiset kehityksen lait. Jumala on näiden lakien käyttelijä — kasvattaja ja tuomari. Me olemme vasta alkuasteillamme aavistamassa niitä tulevaisuuden tehtäviä, joita hän meille aikoo».

Siksi tarvitaan herätystä. Meidän on herättävä käsittämään, että »jokaisella ihmisellä on osa Jumalan voimaa, jonka haltija hän on. Jos ihmisen tahto kasvatetaan käyttämään tätä voimaa, pääsee hän jo yhdessä ihmisiässä verrattain pitkälle». Pyrkiessämme kohoamaan nykyiseltä asteeltamme »meidän on ensinnäkin omistettava se uskonkappale, että kykenemättömyys on useimmiten kasvatuksen laiminlyömisen seuraus. Näin ollen se on ainoastaan kasvatuksen kautta poistettavissa», ja kasvatus on aloitettava nuorena.

Alkio ei pitänyt uskoa hyvän ja oikean voittoon tärkeänä vain yksityisille ihmisille, vaan hän katsoi sitä myöskin kansojen elämänehdoksi. »Kansa, jonka nuoriso on vailla ihanteita ja elämänhalua, ansaitsee sääliä, sillä se on kadottanut oikeuden elää, on kuolemaan tuomittu. Toivon, sen ainoan, jonka ympärille elämä voi kehittyä, on kansojen kohtaloita ohjaava käsi siltä temmannut pois», hän lausui.

Alkio itse omasi kansansa suurissa vaiheissa pyhän innostumisen lahjan. Venäjän vallankumouksen jälkeen 1917 hän kirjoitti: »Paha painajainen näiden (tsaari-Venäjään kuuluneiden) kansojen rinnalta on poistunut. Ne hengittävät nyt vapaasti. Samalla aukenevat kansojen silmät, ja äly

kirkastuu ymmärtämään, ettei näiden kansojen välillä ole mitään riidan aihetta eikä vihaa. Riidan aiheet loi vain äsken kukistunut hallitusjärjestelmä. Heti kun se on poistunut, on näiden kansojen välinen suhde kirkas ja vapaa.» — — —

»Uusi aikakausi ihmiskunnan historiassa on alkanut. — — Kansallisuudet ovat tähän saakka vaeltaneet raakuudenajan hämärä-unelmissa. Niiden intohimona on ollut valta. Sen vuoksi ovat ne jumalikseen nostaneet itsevaltiaat, palvelleet niitä ja uhrautuneet itsevaltiuden alttareille. Tämä ihmisuhrien aikakausi lähenee loppuansa. Kansallisuudet perustavat olemassaolon mahtinsa siveellisiin erikoisuuksiinsa. Kulttuurimahdollisuuksiin. Kiista syntyy siitä, ken elämää parhaiten ymmärtää, kuka rakkauden käskyä voi parhaiten noudattaa.» — — »Alamme rakentaa uutta Suomea nyt suuremmin toivein kuin 12 vuotta sitten. Silloin oli vapautemme vielä itsevaltiaan armolahja, — nyt se on vapaan kansan veljellinen kädenojennus toiselle vapaalle kansalle. Nuoret suomalaiset! Te, joiden henkilökohtainen elämän päivännousu sattuu yhteen tämän suuren vapauden päivännousun kanssa, tuntekaa etsimysaikanne.»

Kun itsenäisyytemme aamu hämärtyi veljessodaksi, suri Alkio sitä, mutta hän näki tuossakin onnettomuudessa todistuksen kansamme elinkelpoisuudesta lausuen: »Ajatellessa Suomen kansan tulevaisuutta näyttää ainakin kaksi pääasiaa antavan aihetta valoisiin tulevaisuuden toiveisiin. Ensimmäinen on, niin omituiselta kuin se kuuluneekin, sen yhteentörmäyksen tavaton kansallinen voima, joka sisällisessä sodassa ilmeni. Heikko, kuolemalle valmistunut kansa ei sellaiseen pysty. Siihen näet tarvitaan niin suuri määrä energiaa, uskoa olemassalon tärkeyteen ja niiden periaatteiden oikeuteen, joiden puolesta käydään taiste-

luun, samaten kuin fyysillistä voimaa, että 'kuoleva kansa' ei sellaista pysty esittämään.»

Sama kyky nähdä huomisen päivän sarastusta jo iltahämärän takaa oli Alkiolla aikaisemminkin. Kun »Päivälehti» lakkautettiin 1904, kirjoitti Alkio mainitun lehden toimitukselle: »Se tieto, että väkivallan käyttäjäin toimet eivät siedä päivänvaloa, se on meille toivoa synnyttävänä aamun airueena ennustamassa sen ajan lähestymistä, jolloin tuon vallan täytyy sortua kuin juureton puu.» Suomen ollessa vielä sidottuna toisen valtakunnan yhteyteen (1911) uskoi Alkio, että »Suomen poikain ja tytärten elämänrakkaus voi luoda tässä maassa henkisen ja taloudellisen viljelyksen, joka voi käydä tasaväkiseen kilpaan toisten kansojen kanssa».

Itsenäisen Suomen olojen vakiinnuttua kansalaissodan jälkeen rohkaisi Alkio kansalaisiaan työhön yhteisen isänmaamme hyväksi vakuuttaen, että »meillä suomalaisilla on nyt suuret mahdollisuudet kansana ja yksityisinä luoda itsellemme hyvät elämänolot. Edellytyksinä ovat avara, asumaton maa, huomattavat luonnonrikkaudet, hyvät kansansivistysedellytykset, työkykyinen, voimakas kansa. Tarvitaan vain, että me tunnemme nämä arvot ja tiedämme olevamme niiden omistajia».

Sellainen oli Alkion usko kansansa ja kansalaistensa kehitysmahdollisuuksiin. Ja hänellä oli kyky saada lähimäisensäkin lämpenemään tälle suurelle uskolle ja ryhtymään sen elähdyttämänä työhön parempaa tulevaisuutta rakentamaan. Alkion poliittinen työtoveri, ministeri Vilku Joukahainen, katsoi, että juuri tässä ilmeneekin oleellisimmin Alkion suuruus. Hän kirjoitti: »Saamalla ihmiset uskomaan — usein olemattomiin — kykyihinsä on Alkion onnistunut herättää tässä maassa suuria henkisiä ja yhteiskunnallisia liikkeitä, joiden kantavuus on vielä tällä hetkellä (1922)

mittaamaton. Alkion oleellisin suuruus johtajana onkin mielestäni siinä, että hän on saanut ajetuksi aatteellisuuden sellaisiinkin ihmisiin, jotka eivät luonnostaan siitä mitään ymmärrä.»

Vaikeina aikoina, jolloin inhimillisesti katsoen eteenpäin pääsy oli mahdotonta, antoi profeetallinen usko Alkiolle taistelurohkeutta ja tarmoa. Kun suuren Venäjän tsaarin hallitukseen nojaava virkavalta tahtoi tuhota kansalliset elinmahdollisuutemme tai monarkistit vastoin kansan tahtoa luoda maahamme silloin mahtavan Saksan valtakunnan tukeen luottaen saksalaisen kuninkuuden, jatkoi Alkio voiton uskolla hellittämätöntä taistelua näitä molempia mahteja vastaan. Hän uskoi, että lopulta voittaa kansan oikeus määrätä kohtaloistaan, ja se voitti.

Tällainen suuri usko ei olisi kestänyt inhimillisten laskelmien varassa, mutta kun sen pohjana oli vakaumus, että Jumala on aina oikeuden puolella pahaa vastaan, kesti se vaikeimmatkin koetukset.

VI. NUORISOSEURATYÖSSÄ.

1. Paikallisessa nuorisoseurassa.

Santeri Alkion päivätyö nuorisoseuraliikkeessä kesti 48 vuotta. Hän oli 18-vuotias nuorukainen, kun nuorisoseuraliikkeen syntysanat lausuttiin. Juuri 20 vuotta täyttäneenä hän oli mukana ensimmäisessä maakunnallisessa nuorisoseurajuhlassa Ylistaron Malkamäellä juhannuksena 1882. Sieltä saamansa herätyksen ja innostuksen pohjalla hän oli saman vuoden heinäkuun 20. päivänä perustamassa Laihian Nuorisoseuraa tullen valituksi sen varapuheenjohtajaksi.

Laihian Nuorisoseuran toiminta ei sen ensi taipaleella muodostunut pitkäaikaiseksi. Seura nukahti jo vuoden 1884 alussa. Sen jälkeen Alkio toimi Laihian Raittiusseurassa, joka nuorisoseuran alettua uudelleen toimintaansa 1892 liitettiin nuorisoseuraan raittiusosastona. Vaali raittiustyön ja nuorisoseuratyön välillä ei ollut hänelle helppo. Raittiusmiehenä hän epäili nuorisoseurojen kykyä toimia nuorison kasvattajina ilman ehdottoman raittiuden vaatimusta. Toiselta puolen hän piti raittiusliikkeen ohjelmaa liian suppeana ja sen silloista henkeä liian ahdasmielisenä. Toimittuaan pari vuosikymmentä molemmissa liikkeissä hän keskitti vuosisadan vaihteessa raittiustoimintansakin melkein yksinomaan nuorisoseurajärjestön piiriin.

Laihian Nuorisoseuran alettua uudelleen toimintansa 1892 oli Alkio varsinaisen ammattityönsä ohella kirjailija, »Pyrkijän» toimittaja ja kahden maakunnallisen järjestön johtohenkilö. Hänellä oli siis tavattomasti työtä, mutta työn paljous ei estänyt häntä antautumasta johtavana henkilönä Laihian Nuorisoseuran toimintaan, aluksi puheenjohtajana, myöhemmin virallisesti vähemmän tärkeillä paikoilla, mutta tosiasiallisesti vuosikymmeniä seuran yleisjohtajana, virallisten toimihenkilöiden neuvojana ja tukena ohjaamassa seuran toimintaa. Tähän tehtävään kuuluviksi voidaan lukea myös hänen paikallisen seuran tilaisuuksissa pitämänsä puheet, joilla hän ohjasi harrastusten suuntaa ja innosti nuoria toimintaan.

Maanviljelijä Aukusti Mukari kertoo muistelmissaan, että Alkion toimiessa paikallisen nuorisoseuran puheenjohtajana oli keskustelun virittäminen usein hankalaa. Arkailtiin kunnioitettua puheenjohtajaa. Tämän huomattuaan Alkio kehitti keskustelua toverilliseen tapaan, tehden kysymyksiä läsnäoleville. Oman kantansa Alkio tavallisesti esitti vasta keskustelun lopussa, jos se ei ollut sitä ennen tullut muiden lausumana esiin, jolloin hän tyytyi vain keskustelun pohjalla kokoamansa loppulausunnon esittämiseen. Tämä paikallisen nuorisoseuran kokouksissa opittu tapa, käyttää puheenvuoro vasta keskustelun lopussa ja koota siihen yhteenveto loppulausuntoehdotukseksi, säilyi Alkiolla läpi elämän ja hän noudatti sitä suurissakin nuorisoseurakokouksissa.

Ennen nuorisoseuratalon valmistumista pidettiin nuorisoseuran johtokunnan kokoukset tavallisesti Alkion kodissa. Samoin kokoontui siellä keskusteluosasto, josta myöhemmin, keskustelijain vanhetessa, muodostui ns. »ukkopiiri», jonka toiminta jatkui Alkion kuolemaan asti.

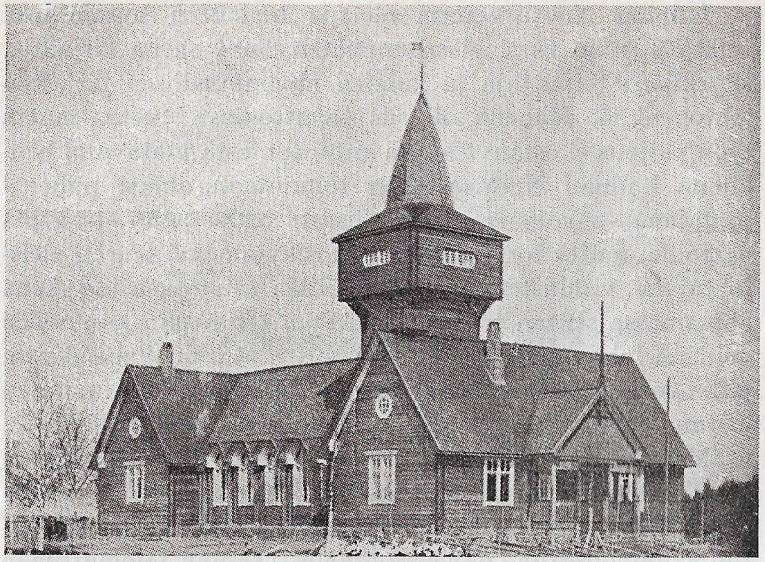

Laihian nuorisoseuratalo.

Paikallisen seuran näytelmätoiminta oli Alkion läheisen huolenpidon kohteena. Aukusti Mukari muistaa, kun Kööpikän juuri valmistuneessa suuressa salissa näyteltiin »Murtovarkaus», jossa Alkio esitti Penttulan osaa. »Mieleeni on syvästi painunut Penttulan pitkäpartainen hahmo, käyrä asento keppeineen ja kuuluva, syvä, väräjävä bassoääni, joka suorastaan pelotti», muistelee Mukari. Myöhemmin ei Alkio ehtinyt osallistua näytelmiin, mutta seuran näytelmätoimintaa hän aina seurasi ja muiden ohjaajien puutteessa opastikin näyttelijöitä. Vielä »Ilkan» toimittajakautenaankin vuoden 1906 jälkeen ohjasi Alkio Laihian Nuorisoseuran näytelmäharjoituksia. Maanviljelijä Mikko Saari muistelee tätä aikaa seuraavasti: »Uskollisesti oli Alkio harjoituksissa, opetti lausuntaa ja liikehtimistä.

Hän oli vaativa opettaja, joka tuikeasti sanoi sanottavansa. Ei siinä kehuja annettu. Armoa ei ollenkaan.»

Yleensä oli tällaiset tehtävät Laihian Nuorisoseurassa jo noihin aikoihin voitu luovuttaa toisiin käsiin, mutta sillä kertaa oli toimihenkilöiden puute, ja Alkio astui reservistä rintamaan. — Raittiusosaston ja raittiustoimikunnan puheenjohtajana Alkio johti vuosikymmeniä Laihian Nuorisoseuran raittiustoimintaa.

Alkion osanotosta paikallisen nuorisoseuran toimintaan ja hänen asemastaan sekä asenteestaan siinä myöhemmällä iällään kertoo silloinen Laihian Nuorisoseuran esimies, opettaja Lauri Hannuksela seuraavaa:

»Kun Alkio oli Laihian Nuorisoseuran kunniapuheenjohtaja ja osallistui johtokunnan kokouksiin, oli hänen kosketuksensa seuran johtohenkilöihin läheinen. Kokoukset alkoivat täsmällisesti ja asiat vietiin päätökseen nopeasti ja määrätietoisesti. Seuraavalla kerralla hyväksyttiin pöytäkirja ja koko johtokunta kirjoitti alle. Mitään tinkimistä periaatteista taikka velvollisuuksien täyttämisestä ei voinut tulla kysymykseen. — — — Alkio oli vaatelias sekä itseään että muita kohtaan. Jos hän antoi tehtävän taikka uskoi jotakin lainaksi, suoritus taikka palautus täytyi tapahtua määräpäivään mennessä. Usein hän vielä neuvoi tehtävän suorittamisessa.»

2. Osanotto maakunnalliseen nuorisoseuratyöhön.

Alkio oli mukana jo Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran perustavassa kokouksessa Ilmajoella lokakuun 15. pnä 1882. Ensimmäisen luottamustehtävän hän sai mainitulta järjestöltä Ilmajoella elokuun 24. pnä 1884 pidetyssä kokouksessa, jossa hänet valittiin kansanopistoasiaa ajavaan luentotoimikuntaan. Etelä-Pohjanmaan Ns:n johtokuntaan Alkio

valittiin 1886 Seinäjoella pidetyssä vuosikokouksessa ja seuran sihteeriksi tammikuun 7. pnä 1887. Sihteerin tehtävää hän hoiti yhden vuoden. Vuosikokouksessa Ilmajoella tammikuun 7 pnä 1888 valittiin Alkio Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran esimieheksi. Sillä kertaa kesti esimieskausi vain kaksi vuotta, mutta se uudistui 1897—1906 ja 1909—17, joten Alkio on toiminut Etelä-Pohjanmaan Ns:n esimiehenä kaikkiaan 20 vuotta. Esimiestehtävästä luopuminen 1890 aiheutui lähinnä »Pyrkijän» toimittajaksi ryhtymisestä ja 1907 sekä 1918 ajan tarkoin vaativasta valtiollisesta toiminnasta. V. 1918 kutsuttiin Alkio Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran kunniapuheenjohtajaksi, jossa ominaisuudessa hän osallistui aikansa sallimissa rajoissa kuolemaansa asti mainitun seuran johtokunnan toimintaan.

Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran esimiehenä Alkio kehitti mainitun järjestön esikuvalliseksi maakunnallisen nuorisoseuratyön keskuselimeksi. Hänen ensimmäisiä toimenpiteitään oli vuosikokousten järjestäminen runsaita edustajajoukkoja keräämiksi ja innostaviksi tilaisuuksiksi. Seuraava oli paikallisosastojen kirjeellisen ohjauksen tehostaminen ja kolmas suusanallinen esitelmä- ja neuvontatoiminta.

Alkion toimesta tulivat periaatteellisia kysymyksiä käsittelevät keskustelut Etelä-Pohjanmaan Ns:n vuosikokousten keskeisiksi ohjelmanumeroiksi. Niiden rinnalla jäi virallisille vuosikokoustehtäville vähän aikaa. Tällä järjestelyllä saatiin kokoukset suuria nuorisojoukkoja kiinnostaviksi sytytyspäiviksi.

Nykyään on keskusjärjestöillä yleinen tapa ohjata paikallisia osastojaan painetuilla tai muuten monistetuilla kiertokirjeillä. Tämän työmuodon vakiinnutti Alkio Etelä-Pohjanmaan Ns:n toimintaan 1898. Mainitun vuoden huhtikuussa on lähetetty seuroille Alkion laatima ja

allekirjoittama kiertokirje n:o 1. Tässä kirjelmässä kehoitetaan seuroja täsmällisempään vuosikertomusten ja muidenkin tietojen antamiseen pääseuralle, kansanopistojuhlien järjestämiseen Snellmannin päivänä jne. sekä ilmoitetaan, että vastaisuudessakin »johtokunta asian vaatiessa lähettää haaraosastoille kiertokirjeitä, joissa seuran toiminnalle erittäin tärkeitä puolia käsitellään». Myöhemmin tuli tavaksi, että kiertokirjeet laati sihteeri, mutta alkuaikoina ne olivat melkein kokonaan puheenjohtaja Alkion työtä ja myöhemminkin hän usein esitti tekemänsä aloitteet omin sanoin kiertokirjeissäkin, vaikka kirjelmä muilta osilta oli sihteerin laatima. Jo tähän Etelä-Pohjanmaan Ns:n ensimmäiseen kiertokirjeeseen sisältyi käytännöllisten neuvojen ohella myöskin itsekasvatuksellista julistusta, ja sitä piti Alkio aina myöhemminkin tärkeänä. Kiertokirjeet enempää kuin muutkaan nuorisoseuratoimet eivät saaneet muodostua vain muotoja palveleviksi puustaveiksi, vaan niissä tuli olla innoittavaa julistusta.

Etelä-Pohjanmaan Ns:n esitelmä- ja neuvontatyön luomisessa ja kehittämisessä on Alkio ollut alunperin mukana. Hän kuului luentotoimikuntaan, joka järjesti ylioppilas, sittemmin lähetysjohtaja Matti Tarkkasen kansanopistokysymystä valaisevan esitelmämatkan talvella 1884—85 ja osallistui itse 1904 maakunnassa liikkuneeseen esitelmäkiertueeseen, jonka yhtenä tehtävänä oli nuorisoseuraaatteen ja -toiminnan tunnetuksi tekeminen. Varsinaiseen nuorisoseurojen kenttäneuvontaan ei Alkiolla itsellään ollut aikaa, mutta sen suunnittelussa ja toimeenpanossa hän on ollut keskeisesti mukana. Tehokkain Alkion suorittama nuorisoseurojen neuvonta on tapahtunut »Pyrkijän» kautta, joka perustettiin Etelä-Pohjanmaan Ns:n nimissä Alkion toimesta.

3. Suomen Nuorison Liitossa.

Nuorisoseuraliikkeen valtakunnallisessa järjestäytymisessä ja johdossa on Alkiolla ollut keskeinen asema. »Pyrkijän» kautta hän oli tehnyt nuorisoseura-asiaa tunnetuksi kotimaakuntansa ulkopuolellakin ja samalla oli lehti yhdyssiteenä kaikkien maan nuorisoseurojen kesken.

Jyväskylässä 1895 pidetyn ensimmäisen yleisen nuorisoseurakokouksen toimeenpanossa ja johdossa, samoin kuin Tampereella 1897 pidetyssä toisessa yleisessä nuorisoseurakokouksessa, jossa perustettiin Suomen Nuorison Liitto, oli Alkiolla keskeinen asema.

Alkio oli jo 1897 nuorisoseuraväen keskuudessa niin tunnettu ja tunnustettu, että jos hän olisi antautunut ehdokkaaksi SNL:n esimiesvaalissa, on luultavaa, että hän olisi tullut valituksi perustetun järjestön ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Alkion ehdokkaana tähän tehtävään oli dosentti, sittemmin professori Arvi Grotenfelt, joka tuli valituksi. Edellä mainittu Alkion kanta virallisiin johtajapaikkoihin oli hänelle periaatteellinen. Toimittaja Kustaa Hautamäki, joka tuntee

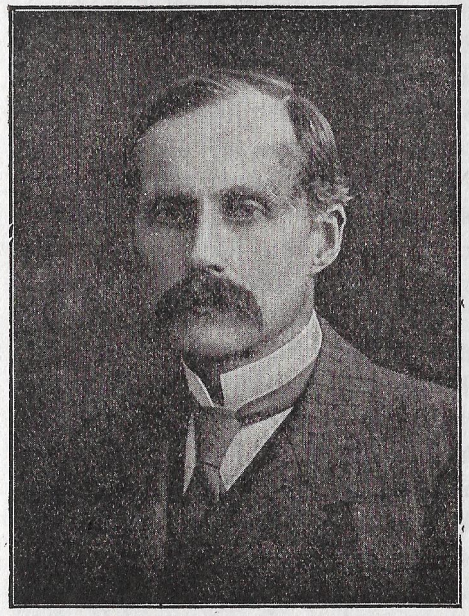

Professori Arvi Grotenfelt, Liiton ensimmäinen esimies.

Alkion 40-vuotisen yhteistyön pohjalla, toteaa, että »Alkio ei pyrkinyt virallisesti johtavaan asemaan, koska hänen kantansa oli johdonmukaisesti se, että keskusseuran, samoin kuin sitten myöskin Suomen Nuorison Liiton yleisen arvovallan saavuttamisen kannalta oli eduksi johtavissa asemissa olla opillista sivistystä saaneita. Henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan Alkio oli johtaja ja siis yksi johtavista kaikessa, missä oli mukana.»

Vaikka Alkio ei suostunutkaan rupeamaan SNL:n esimieheksi, oli hän mainitussa järjestössä alunperin johtava henkilö. Maisteri Arvo Inkilä, joka toimi SNL:n sihteerinä Zach. Castrénin esimieskauden loppuaikoina, kuvaa Alkion vaikutusta SNL:n johdossa seuraavasti: »Kuinka suurta arvoa Castrén ja Grotenfelt antoivat Alkion käsityksille nuorisoseura-asioissa, sitä osoittaa se, etteivät he Helsingissä toimikunnan nimissä tehneet mitään merkittäviä päätöksiä ilman, että Alkion mielipide oli edustettuna, jos hän ei itse ollut Helsinkiin voinut saapua.»

V. 1910 Castrénin luovuttua SNL:n esimiehen toimesta katsoi Alkio velvollisuudekseen astua tälle paikalle. Tästä asemasta hän myöhemmin joutui mainitun järjestön sihteeriksi, mikä tapahtui siten, että Alkion ollessa SNL:n puheenjohtajana 1912—13 estyi sihteeri toimensa hoitamisesta. Kun asiaa ei saatu muuten tyydyttävästi järjestetyksi, ryhtyi puheenjohtaja Alkio suorittamaan myöskin sihteerin tehtäviä ja hoiti niitä vuoden 1917 loppuun.

SNL:n vuosikertomuksissa näkyy Alkion sihteeriajalta hänen voimakas otteensa. Vuosikertomukset ovat sisältörikkaita ja hyvin jäsennettyjä. Erityisen valaisevana puolena on niissä vertailevat tilastot eri vuosien ja työalojen kehitystä kuvaavina. Alkio otti myöskin käytäntöön tavan laatia SNL:lle vuosittaisen yhtenäisen työohjelman, jonka tekemistapa siten vakiintui käytäntöön. Tässä yh-

teydessä on syytä mainita, että Alkio oli jo ennen SNL:n perustamista suorittanut oma-aloitteisesti nuorisoseurajärjestön yleissihteerin tehtäviä *nuorisoseuratilaston perustajana*, sillä jo 1896 hän alkoi »Pyrkijässä» julkaista keräämäänsä nuorisoseuratilastoa. Vuodelta 1895 hän sai tiedot 81:stä, vuodelta 1896 105:stä ja vuodelta 1897 125:stä nuorisoseurasta.

Ansiokkaasta toiminnastaan SNL:n sihteerinä on Alkio saanut erään niin erikoisen tunnustuksen, että se on syytä tässä kertoa:

Kymenlaakson Nuorisoyhdistyksen sihteeri, opettaja Matti Keränen oli SNL:n vuosikokouksissa noin 15 vuoden aikana oppositio-asenteessa melkein kaikkiin Alkion esityksiin. Tämän arvostelun pohjana tuntui olevan periaatteellinen erimielisyys, sillä juuri periaatteellisia olivat Keräsen useimmat moitteet ja vastaväitteet, mutta osittain näytti Keräsellä olevan oppositio-asenteessaan myöskin poikamaista uhmaa, halua näyttää, että häntä ei sido Alkion auktoriteetti. Lahdessa pidetyssä SNL:n vuosikokouksessa teki Keränen tapansa mukaan moitteita Alkion laatimaa vuosikertomusta vastaan. Asiasta virisi pitkä keskustelu, jonka tuloksena vuosikertomus hyväksyttiin kiitoslauseella.

Keskustelun kuluessa antoi Keränenkin Alkiolle tunnustuksen sihteerintoimen hoidosta lausuen pöytäkirjan mukaan: »Niin hyvällä kannalla kuin Liiton sihteeristö on ollut näinä vuosina, kun nykyinen sihteeri on sitä hoitanut, ei se ole ennen ollut.»

4. Nuorisoseurojen työtapojen kehittäjänä.

Nuorisoseuraliikkeen historioitsija, tohtori F. A. Heporauta kirjoittaa Alkiosta nuorisoseura-aatteen ja toiminnan kehittäjänä seuraavaa:

»Tultuamme Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran syntyyn ja sen sääntöihin olemme samalla tulleet Santeri Alkioon, jonka nimeen voimme liittää kaiken sen mitä Etelä-Pohjanmaa tämän jälkeen erikoista antaa.» — »Jo 1888 Alkio lausui nuo nuorisoseuraliikkeen toimintamuotoon nähden merkilliset sanat: nuorisoseuran tulisi laajentaa toimintaansa sellaiseksi, että sen vaikutus saavuttaisi ja tapaisi nuorisoa kotosalla, so. nuorisoseuran tulisi mennä nuorison luo. Nuorisoseuratyön pääpainon tuli siis siirtyä paikallisiin nuorisoseuroihin.» — »Tämän oli ikäänkuin peruskivi sille rakennukselle, mitä Alkio pitkin elämäänsä pyrki kehittämään: nuorisoseuratyön tuli yhä enemmän pyrkiä yleisistä juhlista, joilla tosin voi olla herättävä ja aatetta tunnetuksi tekevä merkityksensä, yhä määrätietoisemmin kunkin yksityisen jäsenen omintakeiseen ja itseensä kohdistuvaan kasvatustyöhön. Hänen kasvatusihanteenaan oli jäsenten toverillinen yhteistyö, jossa kukin toinen toistaan auttaen saa esim. selville jonkin tärkeän elämänkysymyksen. Tällainen työskentely luo hänen mielestään kypsyneempää ja itsenäisempää asian ymmärtämystä kuin valmiina tarjottu.» — »Ne lukemattomat työmuodot, joita Alkio viidettäkymmentä vuotta kestäneen toimintansa aikana etenkin 'Pyrkijässä' nuorisoseuroille suunnitteli ja suositteli, tähtäsivät kaikki, välillisesti tai välittömästi, tähän samaan päämäärään.»

Alkio suunnitteli alunperin nuorisoseurojen jakamista pieniin harjoituspiireihin, joissa jokaiselle voitaisiin antaa työtä ja joissa ujotkin nuoret helpommin kuin suurissa tilaisuuksissa pääsisivät osallistumaan toimintaan. »Pyrkijän» ensimmäisessä numerossa 1890 kirjoitti Alkio »lukuyhdistyksistä», joiden toiminnan hänen mielestään »pitäisi olla tehokas vaikutin yleiseen sivistykseen ja opin levittämiseen». Erityisesti »tiheissä kyläkunnissa kävisi mielestäni varsin keveäksi luku-yhdistysten perustaminen, sillä niissä nuoriso

on tilaisuudessa helpoimmin kokoontumaan». Jos lukuyhdistyksen perustavilla nuorilla ei olisi kirjain ostoon tarvittavia varoja, selvittäisiin siitä pulasta tekemällä puhdetöinä käsitöitä, joista arpajaiset järjestämällä saadaan tarpeeksi rahaa.

Yhteisissä lukuilloissa olisi lukemisen ohella suoritettava muutakin ohjelmaa, kuten esim. laulua ja leikkiä. »Kokemus sekä kunkin paikkakunnan yleiset tavat määrätkööt iltamain viettämisen muodon. Aluksi on niin paljon kuin mahdollista säilytettävä vanhaa hyvää, niin vähän kuin mahdollista otettava uutta hyvää, ettei se kyllästytä. Kyllä uusi päivä itsestään raivaa tiensä ja tekee itsensä enemmän kaivatuksi ja tarpeelliseksi, kun se vaan aluksi hiukankin pääsee mukaan».

Yllä selostettu kirjoitus vaikutti Alkion lähiympäristöön varsin herättävästi, sillä jo talvella 1890 perustettiin Laihialla »Perälän lukuyhdistys», joka liittyi Etelä-Pohjanmaan Ns:n haaraosastoksi. Ja pian sen jälkeen perustettiin samanlaisia yhdistyksiä moniin muihin Laihian kyliin. Muutamat niistä rakensivat itselleen toimitalonkin. Maunulan kylään 1891 perustettu »Sarastus-seura»-niminen lukuyhdistys muodostui erittäin vilkkaasti ja syvähenkisesti toimivaksi. Sen piirissä kasvoi hyvä toimijajoukko 1892 perustetulle Laihian Nuorisoseuralle, johon tämä ja useat muutkin lukuyhdistykset sulautuivat.

»Suomen nuorisoseuraliikkeen» historian sivulla 79 on virheellinen maininta »Sarastus-seuran» perustamisajasta ja Alkion osanotosta siihen. Vastoin edellä mainittua virheellistä tietoa oli »Sarastus-seura» sen alueen nuorison perustama ja johtama, eikä Alkio ottanut sen toimintaan välittömästi osaa. Alkio itse antoi erittäin suuren arvon »Sarastus-seuran» tekemälle työlle pitäen siinä kehittyneitä nuoria Laihian Nuorisoseuran tärkeimpinä toimihenkilöinä.

Lukuyhdistykset olivat asiallisesti sillä nimellä toimivia keskusseuraan kuuluvia pieniä nuorisoseuroja, joiden toiminta ja kokemukset ovat olleet Alkiolle tärkeinä esikuvina hänen suunnitellessaan nuorisoseuratyön kehittämistä. Jo 1891 hän esitti Laihialla menestyksellä kokeillun kylänuorisoseuratoiminnan yleisempää käytäntöön ottamista.

Ensimmäiset nuorisoseurat olivat yleensä koko pitäjän käsittäviä, joiden tilaisuuksiin tultiin aluksi pitkienkin matkojen takaa. Uuutuudenviehätyksen mentyä jäivät kokoukset kuitenkin pienten harrastajajoukkojen tilaisuuksiksi, jotka eivät lopulta heitäkään kiinnostaneet. Alkio kiinnitti huomiota mainittuun tilanteeseen ja harkitsi keinoja sen korjaamiseksi, tullen tässä harkinnassa siihen tulokseen, että epäkohdan korjaamiseksi on nuorisoseurojen osastoja perustettava kyläkunnittain. »Ne kyllä jaksaisivat niskansa kantaa eivätkä tarvitsisi johtajikseen erinomaisia kykyjä. Kun niiden kokouksiin ei saapuisi yleisöä laajemmalta, ne pysyisivät enemmän perheellisinä. Silloin ei ujous estäisi arimpiakaan esiintymästä ja ne voisivat pian muodostua kylän nuorison varsinaisiksi kokouspaikoiksi. Sellaisiksi kehitettyinä nuoriso kyllä osaa suorittaa niissä ohjelmaa.»

Pitäjänuorisoseuran ehdotti Alkio jäävän yleisjohdoksi pitäjän nuorisoseuratoiminnalle, ja sen nimissä pidettäisiin joskus yhteisiäkin tilaisuuksia siten, että »niiden toimeenpano annettaisiin kyläkuntayhdistyksille». Alkio vetosi kirjoituksessaan Laihialla käytännössä saatuun kokemukseen.

Näytelmätoimintaa piti Alkio yhtenä tärkeimmistä nuorisoseurojen työmuodoista. Siksi hän kiinnitti paljon huomiota sen kehittämiseen. Jo »Pyrkijän» kolmannessa vuosikerrassa 1893 hän käsitteli lehden toisen numeron pääkirjoituksessa tätä asiaa antaen ohjeita näytelmien valinnassa, tehtävien jakamisessa, näyttelijäin osasuorituksiin

syventymisessä ja harjoitustoiminnassa. Näytelmätoiminnan opastamisen perusti Alkio osittain omaan kokemukseensa seuranäyttelijänä ja harjoitusten johtajana, mutta vielä enemmän hän pohjasi sen, varsinkin myöhemmin, lukemaansa ja seuranäytelmäin sekä teatterien esityksiä seuratessaan tekemiinsä huomioihin.

Toimiessaan nuorisoseurojen työmuotojen kehittäjänä perusti Alkio tämän toimintansa mahdollisimman suuressa määrässä kokemusperäiselle pohjalle. Hän hankki tietoja nuorisoseurakokemuksista ympäri maata ja teki niitä »Pyrkijässä» tunnetuksi koko maan nuorisoseuraväelle. Samoin hän huomioi muiden järjestöjen työtapoja nuorisoseuratyön tarpeita silmällä pitäen. Monia tärkeitä nuorisoseuratyötä koskevia huomioita hän sai myös veljeltään. Alkion veli, Aappo Vallinmäki, liikkui nimittäin aikoinaan kauppamatkustajana eri puolilla maata. Näillä matkoillaan hän tutustui nuorisoseurojen toimintaan maamme eri osissa ja kertoi huomioistaan veljelleen. Kun Laihian Nuorisoseuran johtokunnan kokoukset pidettiin siihen aikaan yleensä Alkion kodissa, oli Aappo Vallinmäki usein niissä »lisäjäsenenä» mukana kertoen nuorisoseurakuulumisia muualta päin. Kuullun pohjalla harkittiin sitten yhdessä eri toimintamuotojen menestymismahdollisuuksia ja tarkoituksenmukaisuutta.

Uusia nuorisoseuratyömuotoja suunnitellessaan esitti Alkio ne tavallisesti paikallisen nuorisoseuran johtokunnan kokouksessa keskusteltaviksi ennen kuin saattoi ehdotuksensa julkisuuteen.

Toisinaan Alkio löysi sanomalehtiuutisista ja kirjoituksista siemeniä uusille toimintamuodoille. Milloin hän tällä tavoin tutustui työmuotoon, joka saattoi olla soveltuva muuallakin, kertoi hän siitä »Pyrkijässä». Niinpä hän kerran esim. kirjoitti, että »hauskan vaikutuksen tekee nähdessä

ja kuullessa, että nuorisoseurat yrittävät saada toimeen jotakin uutta kesäjuhliensa kilpailuohjelmaan. Niinpä olen huomannut, että Ylihärmän ja Teuvan Nuorisoseurojen kesäjuhlissa on kilpailtu yksinlaulussa huomattavalla menestyksellä, sillä osanottajia oli useita kumpaisessakin. Orismalan Nuorisoseuran kesäjuhlassa kilpailtiin myöskin viulunsoitossa ja kaunolukemisessa, ja oli kumpaisessakin kilpailussa useita osanottajia. Ne ovat kaikki tulevaisuuden kilpailuja».

Kun Alkio huomasi jonkin »luonnonvaraisesti» syntyneen työmuodon käytäntöön soveltuvaksi, ryhtyi hän tekemään sitä tunnetuksi ja yleistämään. Siten tuli nuorisoseuraan osastona sulautuneesta Laihian entisestä raittiusseurasta raittiusosastojen, Laihian lukuyhdistysten kylittäin tapahtuvasta työskentelystä kyläpiiritoiminnan ja Kyrön jokivarren nuorisoseurojen yhteistoiminnasta nuorisoseurapiiritoiminnan esikuvat. Kirja- ja lukurenkaiden toiminnasta oli vanhinta kokemusta nuorisoseurajärjestön ulkopuolella.

Eräitä nuorisoseurojen työmuotoja, kuten lukupakkoa ja esitelmärenkaita, lienee Alkio suunnitellut teoreettisesti ilman varsinaisia esikuvia.

Melkein kaikessa nuorisoseuratyön suunnittelussa oli Alkion perustavoitteena mahdollisimman monien nuorten kiinnittäminen toimivina jäseninä nuorisoseuroihin. Jotta tämä tarkoitus toteutuisi, oli järjestettävä monenlaista ja viehättävää toimintaa. Usein Alkio muistutti siitä, että nuorisoseurat eivät voi kerätä nuorisoa kouluunsa pakolla, vaan tekemällä työnsä miellyttäväksi. Tästä näkökannasta lähtien Alkio oli nuorten ohjaajana uusiin tehtäviin ja tapoihin varovainen. Hän muisti ja noudatti antamaansa ohjetta: »Alussa on niin paljon kuin mahdollista säilytettävä vanhaa hyvää, niin vähän kuin mahdollista otettava uutta hyvää, ettei se kyllästytä.»

5. Puhujana.

Vaikka Alkio käytti puhujalahjojaan monien harrastustensa ajamiseen, tuntuu kuitenkin tarkoituksenmukaiselta käsitellä tämä puoli hänen toiminnastaan nuorisoseuratoiminnan selostamisen yhteydessä, sillä juuri nuorisoseuratyössä tapahtui hänen puhujakoulutuksensa ja sen piirissä hän on pitänyt useimmat puheensa ja esitelmänsä. Juuri sytyttävällä puhutulla sanallaan hän etupäässä sai nuorisoseurainnostuksen niin nopeasti nousemaan lähimmässä vaikutuspiirissään. Sillä »hän oli innostava puhuja, joka saattoi suurille kokouksille ja juhlille antaa yhteistä mielenylennystä ja tunnevoimaista suuntaumusta arvokkaisiin kansalaisrientoihin», kuten tohtori Zach. Castrén Alkiota puhujana luonnehti.

Harvoin oli Alkiolla aikaa kirjoittaa puheitaan, eikä hän niitä yleensä myöskään perusteellisesti jäsentänyt, vaan tyytyi merkitsemään lyhyesti muistiin tärkeimmät asiat ja ajatukset, joista aikoi puhua. Puhuessa mielikuvat ja lauseet usein liitelivät etäällä puheen varsinaisesta ytimestä, kunnes puhuja vilkaisi muistioonsa ja jatkoi asian käsittelyä sen pohjalla. Puheiden ja puhujan vaikutusteho oli niin suuri, että harvat kuulijat kiinnittivät huomiota edellä mainittuun puheiden rakenteelliseen puoleen. Sen joutuivat huomaamaan vain selostuksen laatijat ja arvostelevat kuulijat. Maisteri K. N. Rauhalan huomiota oli edellä mainittu Alkion puheiden ominaisuus kiinnittänyt. Hän kertoo: »Alkio puhui (eräässä nuorisoseuratilaisuudessa). Hänen ajatus- ja esitystapansa tuntui oikukkaalta ja omituiselta viivottimella suoraksi vedetyn kouluajattelun rinnalla. Ja hänen mielipiteensä koulunuorisosta haiskahtavat kerettiläiseltä. Mutta jotakin hänessä ja hänen esityksessään oli, joka jäi lähtemättömästi mieleen: ennenkaikkea silloin

tällöin sinkoilevat rohkeasti naksahtelevat huippulauseet.»

Alkion kirjoitettuja puheita on painettuina mm. nuorisoseurajärjestöjen ja eduskunnan pöytäkirjoissa. Viimeksimainituissa on pikakirjoituksella talteenotettuja vapaasti pidettyjä puheita. Nuorisoseurajärjestön pöytäkirjoissa on suuri määrä Alkion vapaasti pitämien puheiden selostuksia, mutta pikakirjoituksen mukaan tehtyjä selostuksia ei niissä ole. Yhteiskunnallista kasvatusta koskevassa kappaleessa tässä kirjassa on eräs Alkion kirjoittama alustusesitelmä kokonaisuudessaan.

Alkion kirjoittamissa puheissa ja esitelmissä liittyy asiallisuuteen kuvarikas, maalaileva ja lennokas sanonta, joka teki ne miellyttäviksi kuulla ja lukea. Vapaasti pidetyissä puheissa oli maalaileva kuvarikkaus vielä runsaampi. Käsiteltävä asia tehtiin kiinnostavaksi ja helposti ymmärrettäväksi lukuisilla esimerkeillä, kuten tähän kirjaan otetut monet lainaukset osoittavat. Käyttämänsä esimerkit pyrki Alkio ottamaan kuulijoilleen tutun ja läheisen elämän piiristä. Siten olivat puhujakauden ensi aikoina uskonnollisiin käsityksiin liittyvät rinnastukset varsin ylisiä. Hän kehoitti itsekasvatukseen, jossa »jokahetkisen katumuksen ja parannuksen kautta kuoletetaan vanhaa ihmistä ja sen tilalle kasvatetaan uutta parempaa ihmistä», sekä omaksumaan rohkaisevia ja kannustavia tulevaisuudenihanteita välttäen »epäuskoa ja epätoivoa», jotka usein ovat muiden syntien lähtökohtina. Eräissä uskonnollisissa tilaisuuksissa ja kokouksissa, joissa kuulijain pääosa oli kristillisten harrastusten elähdyttämä, piti Alkio raittiusesitelmiä Siinailla annettujen kymmenen käskyn pohjalla todistaen, että väkijuomien käyttäminen johtaa rikkomaan jokaista käskyä ja on siksi sopimatonta kristityille, jotka tahtovat totella Jumalan käskyjä.

Kirjailija Santeri Alkio (A. Gebhardin maalaus).

Usein olivat Alkion käyttämät esimerkit hyvin sattuvia. Kun hän esim. maamieskoululaisille puhuessaan huomautti, ettei sivistyksen varjopuolten ole annettava peloittaa sivistysvihollisuuteen, enempää kuin peltojen rikkaruohojen uudisraivausten välttämiseen, oli se rinnastus, jota kuulijat

opintojensa pohjalla voivat ymmärtää. He tiesivät olevan totta puhujan kuvauksen, ettei korpi kasva ohdakkeita eikä muitakaan viljellyn maan rikkaruohoja, mutta ei myöskään leipää. Ihmistenkin sivistysviljelyksessä kilpailevat rikkaruohot hyötykasvien kanssa. Kun sivistysviljelys on nuorta ja heikkoa, näyttää joskus siltä, että sivistys hukkuu rikkaruohoihin, mutta sen ei saa antaa tapahtua, vaan tälläkin alalla on viljelystoimintaa tehostettava, selitti Alkio. Tällaisilla esimerkeillä rikastetut puheet eivät menneet ohi kuulijain korvain »kuten vesi hanhen seljästä», vaan imeytyivät niihin »kuin terva kuivaan puuhun», tämäkin sanottuna Alkion kuvakielellä.

Keskustelukokouksissa muodostuivat Alkion puhevuorot monesti valtavaksi julistukseksi. Jottei hän niillä tyrehdyttäisi keskustelua, käytti hän tavallisesti puheenvuoronsa vasta keskustelun lopulla, jolloin keskustelua ei enää ollut syytä jatkaa. Useimmiten voikin kokous yhtyä siihen loppulausuntoon, jonka ehdotus sisältyi Alkion puheenvuoroon. Vielä vanhana ja sairaalloisenakin oli Alkiolla erinomainen kyky koota keskustelun tärkein sisältö loppulausuntoehdotukseksi.

Alkion kirjoittamissa pakinoissa on hänen vapaiden puheittensa kuvarikasta tyyliä. Onpa sitä joskus varsinaisissa artikkeleissakin. Otamme tähän jonkin näytteen Alkion sanontatavasta:

»Koulukasvatus on tullut niin lujasti järjestelmälliseksi, että se kulkee jokseenkin yhtä täsmällisesti kuin vaunu ratakiskoilla, — saapuen määräminuutilla perille. Tämä ratakiskoilla kulkeminen tekee monesta opettajasta tunnollisen konduktöörin, joka oivallisesti vie junansa aina oikeaan aikaan asemalle. Mutta minkäänlaisten syrjähavaintojen tekemiseen ei hänen aikansa riitä eikä halunsa kiihoita.

Ja vanhemmat: Kun lapset ovat junaan saatu, palaavat he kotiinsa tienaamaan leipää.

Mutta kuka tekee havaintoja, kuka tutkii kasvavan ihmiskunnan yhä uudistuvia kasvatuskysymyksiä? Isä luottaa siihen, että koulu tekee parasta mitä nykyään on saatavissa, uskoo lapsensa opettajalle aivan kuin oman sielunsa papille — tässä hyvässä yhteiskunnassa, jossa kaikki voidaan suorittaa rahalla.

Opettajalle on raiteilla kulkeminen niin vanhaa tuttua, että uusi havainto on monelle enemmän omituinen ilmiö kuin harrastusta synnyttävä, uusiin kokeiluihin velvoittava sysäys.

Kaikki kulkee ylenmäärin tarkoin raiteillaan. Uudistuksia ei saada kasvatuksen alalla aikaan.»

Vakavasti opettava on Alkion puhujatyyliltään mehevää kuvakieltä käyttäen kirjoittama kehoitus oppia taitoa uida elämänmeressä. Vuoden 1921 nuorisoseurapäivän »Pyrkijään» hän kirjoitti kirjoituksen »Taito uida elämänmeressä», jossa hän aluksi kuvaa lapsen uimaan oppimista vaikeuksineen, vaaroineen ja riemuineen, jatkaen siitä kuvaten »elämänmeren» tiellä vaeltajan eteen tulevia vaikeuksia ja vaiheita. Sielläkin pitää osata uida, jos mieli säilyä hukkumasta sen myrskyihin ja hetteikköihin. Kirjoittaja lausuu mm.: »Näen toisissa veneissä juopuneiden pitävän perää ja kokan suuntautuvan suoraan karille.» Tällaisen tuhoisan purjehtimisen estämiseksi on nuorisoseurojen toimittava, sillä »nuorisoseurat ovat luotsilaitoksia, joiden kautta ei yhdenkään nuoren kulkijan pitäisi päästä luotsia ja luotsausta saamatta».

Alkion kirjoituksissa on myöhempien polvien luettavana niitä jaloja ajatuksia, joita hän aikaisilleen sytyttävänä puhujana suusanallisestikin esitti. Nuorisoseura- ja raittiusväelle on »Nuoriso ja elämä»-teos tässä mielessä erityisesti

suositeltava. Siinä puhuu Alkio korkean siveellisen paatoksen innostamana kuvarikkaasti, usein kaunokirjallisin esimerkein, nykyisen ajan nuorisolle jaloista aatteistaan. Puhuu tosin vain painetulla sanalla, jolta puuttuu henkilöllinen tuoreus ja sytyttävä lämpö, mutta joka sisällöltään, suureksi osaksi rakenteeltaankin on jälkeen jääneitä Alkion puheita.

6. Nuorisoseuratyön aatteellisena johtajana.

Alkiolla oli ihmeellinen kyky saada ihmiset lämpenemään aatteilleen ja esittämilleen työmuodoille. Tämä vaikutus perustui suureksi osaksi hänen omaan sisäiseen innostukseensa. Hänen henkensä tuli lämmitti muitakin. Mutta sytyttävän sisäisen lämmön ohella oli Alkiolla muitakin tärkeitä johtajan ominaisuuksia. Hän oli ystävä, jota ei voinut olla seuraamatta, mutta hän oli myöskin käskijä, jota täytyi totella. Ja hän oli johtaja, joka ei ainoastaan ymmärtänyt, vaan suorastaan vaistosi, miten ihmisiä on kohdeltava ja käsiteltävä. Ja hän oli myöskin toveri, joka myötäeläen liittyi lähimmäistensä vaellukseen ja toimintaan ja siten synnytti halun tehdä samoin.

»Uusi aika» kuvaa sivuilla 57 ja 58 Alkion nuorisoseurakasvatuksessa välttämättömänä pitämää toverillisuutta kertoen opettaja Kanteleisen ajan kuluneen Jokirannan Nuorisoseuran käsityöilloissa johtotehtäviin ja jatkaa:

»— Mutta pian hän kyllästyi tähän. Sellainen tuntui liian paljon johtajan, poliisimiehen tai tyhjäntoimittajan osalta. Jo muutaman illan kokeiltuaan hän oli havaitsevinaan, että se uhkasi rikkoa toverisuhteita. — — — Kanteleinen tiesi vanhasta kokemuksesta kotikylällä, että toverisuhde pysyy aina lujana niin kauan kuin tehdään samanlaista työtä, mutta pyrkii heti jäähtymään ja joutumaan kieroon,

kun toinen alkaa töikseen lukea ja asua huoneessa, toisen liikkuessa ruumiillisissa askareissa ulkona.»

Kanteleinen mietti: »— jos nämä pojat täälläkin alkavat tehdä ajatuksilleen sellaisia omia, uusia polkuja, joille ne eivät ota minua mukaan, niin minä jään yksin 'perään katsomaan', kun he pillastuvat ja jättävät.» Työtoverilleen Peltosen renki-Juholle sanoi Kanteleinen: »Sano Väinöksi vain, Juhoksihan minäkin sinua . . .»

Edellä esitettyä periaatetta Alkio noudatti niin »itsepäisesti», että hän saattoi torjua sen kanssa ristiriidassa olevan vieraanvaraisuudenkin vastaanottamisen, kuten seuraava tapaus osoittaa: SNL:n kokouksen aikana Paimiossa 1903 oli Alkiolle varattu yksityinen huone opiston yläkerrassa. Toiset eteläpohjalaiset kokoukseen osallistuvat Matti Sippola, Kustaa Hautamäki, Jaakko Hannuksela ja Aukusti Mukari olivat majoitetut opiston saunakamariin. Majoittajien suunnitelmat rikkoen asettui Alkio asumaan toisten maakuntalaistensa kanssa yhteismajoitukseen.

Pahan voittaminen hyvällä oli Alkion kasvatusmenetelmä. Tämän periaatteen ja sen tulokset hän kuvaa kaunokirjallisesti »Uuden ajan» sivuilla 80—83 kertoen, miten Jokirannan kansakoululla oli päivän mittaan sattunut monenlaista harmia. Sen kukkurana oli erään Elias-nimisen oppilaan menettely. Opettajan kirjoittaessa taululle, ollen selin oppilaisiin, lähti Elias kävelemään käytävälle opettajaa matkien. Kun opettaja huomasi Eliaksen menettelyn, hän suuttui ja oli hyökkäämäisillään Eliasta kurittamaan, mutta malttoi kuitenkin mielensä. Koulutyön päättyessä kutsui opettaja Eliaksen huoneeseensa, keskustellen siellä Eliaksen kotioloista ja tulevaisuudesta, mutta ei rikkomuksesta. Kun oli keskustelun ohella yhdessä syöty, saattoi opettaja Eliaksen hänen kotinsa lähelle. Elias oli opettajan huoneeseen kutsuttuna odottanut selkäsaunaa ja kotiin lähdettäessä

kantelua vanhemmille. Kun ei kumpaakaan tapahtunut, valtasi mielen katumus ja sovittamisen halu.

Oli kuitenkin sellaisiakin tapauksia, jolloin Alkio ei luottanut lempeyteen. Kun esim. Laihian Nuorisoseuran johtokunnan kokouksessa jouduttiin suunnittelemaan ojennusta niille, jotka olivat katkaisseet seuran taloon johtavan tien viereen istutetut koivut, sanoa jyräytti Alkio: »Sellaisille pahantekijöille on hyvä selkäsauna kaikkein parasta. Sellaisille lurjusluonteille ei mikään ole niin parantavaa kuin kylliksi pehmentävä selkäsauna. Ja on oikeastaan suuri vahinko heille itselleen, jos he jäävät ilman sitä.»

Hyvä esimerkki oli tehokas ase Alkion nuorisoseuratyössä. »Esimerkin voima on se suuri tukipylväs, johon nuorisoseura-aatteen tarkoittaman kasvatuksen tulisi nojautua. Seuran jäsenten tulee antaa ja vastaanottaa esimerkkiä — hyvää esimerkkiä», lausui hän. Näyttäen esimerkkiä elämäntavoissa ja velvollisuuksiensa täyttämisessä hän kannusti toisia kulkemaan samaa tietä. Varsinkin myöhemmällä iällä, jolloin Alkio oli saavuttanut ympäristössään suuren arvovallan, oli pelkän esimerkin vaikutus suuri. Eräs vanha laihialainen muistelee, miten »Alkion persoonallinen vaikutus oli ihmeellinen. Kun hänen tiedettiin tuomitsevan tupakoimisen, eipä syttynyt paperossi. Tupakoivaa nuorisoa olikin siihen aikaan vähän. Tupakoiminen oli yksi ajan tuomituimpia paheita».

Alkion luonnetta ja hänen ymmärtämystään kehitysiän sivuuttaneiden lähimmäisten heikkouksia kohtaan kuvaavana kerrottakoon tässä, kuinka tupakkaraitis ja tupakoimista vastustava Alkio ryhtyi maksamaan tupakkaeläkettä:

Kansantietouden kerääjä Herman Jyrkänne eli vanhana ja sairaalloisena köyhyydessä ja liassa ränsistyneessä asunnossaan Laihian Potilassa vastustaen kunnalliskotiin siir-

tymistä. Oman tuvan ja vapauden miellyttävyyden ohella esti Jyrkännettä kunnalliskotiin menemästä pelko, että siellä ei saa tupakkaa eikä »sivistynyttä seuraa». Kun Alkio kuuli Jyrkänteen puutteellisesta elämästä, kehoitti hän ystävänsä, maanviljelijä Aukusti Mukarin toimimaan niin, että Jyrkänne siirtyy vapaaehtoisesti kunnalliskotiin. Tupakan puutteen pelon poistamiseksi lupasi Alkio lähettää Jyrkänteen tarvitseman tupakkamäärän kunnalliskotiin.

Kun Jyrkänne sai lupauksen tupakka-eläkkeestä ja Mukari lisäksi tiesi kertoa, että kunnalliskodin hoidokkeina on muitakin sivistyneitä, joku yliopistolukujakin suorittanut henkilö, siirtyi Jyrkänne sinne ja Alkio lähetti hänelle tupakkaa niin kauan kuin Jyrkänne eli.

Riutuneen kunnalliskodin asukkaan tupakointi ei ollut houkutteleva esimerkki, vaan päinvastoin edellä kerrotun tapauksen jälkeen oli paikkakunnan nuorten miesten yhä alentavampaa olla säälittäviä tupakan orjia.

Alkion toimintaa Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran johtokunnan kokouksissa muistelee eräs saman aikainen johtokunnan jäsen seuraavasti: »Kun Alkio oli mukana, otti hän osaa työsuunnitteluihin täydellä innolla, mutta samalla hän kysyi aina niidenkin johtokunnan jäsenten mielipidettä, jotka eivät ehkä arkuudesta ottaneet keskusteluun osaa. Hän itse otti tehtäviä, mutta suosi niitä toisillekin. Vakavien neuvottelujen lomassa hän lausui joskus meheviä, leikkisiä sanoja, mutta siinä hän viipyi vain lyhyen tuokion ja taasen alkoi vakava neuvonpito.» Samalla tavalla esiintyi Alkio muissakin johto- ja toimikuntien kokouksissa.

Eräs Alkion työtoveri kuvaa Alkion kykyä arvostella johtamainsa järjestöjen taloudellisia mahdollisuuksia seuraavasti: »'Pyrkijän', 'Ilkan' ja eräiden järjestöjen johtomiehenä on Alkio osoittanut omaavansa kyvyn suunnitella tarkoituksenmukaisesti myöskin yritysten talouden hoitamisen. Tämän kirjoittajalla on ollut tilaisuus toimia Alkion esimiehisyydellä muutamien järjestöjen rahastonhoitajana. Tässä asemassa olen todenut, että Alkio perehtyi myöskin johtamiensa järjestöjen taloudelliseen asemaan ja edellytyksiin. Niin paljon kuin hänellä olikin ajateltuna johtamilleen järjestöille tehtäviä, ei hän milloinkaan esittänyt toimintaa yli taloudellisten mahdollisuuksien.»

Alkion puheiden tehosta — puhuminen oli yksi hänen tärkeimpiä vaikutuskeinojaan — tehdään selkoa toisessa yhteydessä. Tässä kerromme vain vielä erään esimerkin sanattomasti esiintyneen Alkion ihmeellisestä vaikutuksesta: Alkion tovereinensa saapuessa SNL:n kokoukseen Paimion kansanopistolla 1903 oli kokoushuone ovensuupuolesta niin täynnä, että sisään yrittäminen oli näyttänyt toivottomalta, mutta Alkion astuessa sisään pyrkijäin etunenässä aukeni tungokseen kuin kunniakuja, jota myöten perässä tulijatkin pääsivät esteettä huoneen etupuolelle, jossa oli paremmin tilaa. Tapauksen kertoja, seurueessa mukana ollut maanviljelijä Aukusti Mukari, ei ollut selvillä, tunsiko kokouksen ovensuuyleisö Alkion, vai vaikuttiko tuon ihmeellisen tienannon vain hänen »majesteetillinen» ulkomuotonsa.

Maamme itsenäisyyden ensimmäisinä vuosina keskitti Alkio siinä määrässä voimansa valtiolliseen toimintaan, että nuorisoseuratyöhön osallistuminen jäi häneltä vähäiseksi. Koko tämänkin ajan Alkio kuitenkin harrastuksella seurasi nuorisoseuraliikettä ja vapauduttuaan hiukan valtiollisen toiminnan aiheuttamista kiireistä kiintyi hän vuodesta 1922 lähtien taas uudella harrastuksella nuorisoseuratyöhön kehoittaen muitakin vanhempia nucrisoseuralaisia tekemään samoin. Hän muistutti, että sen ajan »nuoriso kasvaa vielä suurempia velvollisuuksia täyttämään kuin me. Asema siis velvoittaa meitä vanhempia antautumaan

nuorten joukkoon oppimaan ja opastamaan. Sillä suurten tapausten sattuessa voivat laiminlyöntimme käydä omille-tunnoillemme syyttäviksi. — Tässä mielessä tulee entistä tehokkaammin kiinnittää huomiota nuorison itsekasvatus-toimintaan, nuorisoseuratyön aatteelliseen ja käytännölli-seen käsittelyyn.»

Nuorisoseuratoiminta ei ollut myöhemmälläkään iällä Alkiolle vain velvollisuuden ja harrastuksen työtä, vaan se oli myöskin omakohtaista itsekasvatusta ja sisällön antaja elämälle. Kiittäessään 50-vuotispäivänään osakseen tul-leesta ystävyydestä lausui Alkio:

»Oloni nuorison keskuudessa on minulle aina tuottanut iloa. Se on keventänyt muuten raskasta luonnettani ja auttanut minua katsomaan elämää varmasti paljon toivo-rikkaammin silmin kuin olisin sitä voinut tehdä, jos 22-vuotiaana olisin jättänyt nuorisoseuran. Jos mukana olles-sani olen myöskin jotakin tehnyt, on se kuulunut asiaan. Olen sitä paitsi saanut itselleni omatakseni paljon sellai-sia elämänarvoja, joita eivät koskaan saa ne ihmiset, jotka 'naimisiin mentyänsä' eroavat nuorisoseurasta, pitävät seuraa vain vanhojen kanssa ja ottavat vaikutuksia van-hoilta ihmisiltä. — — Vuorovaikutus nuorison kanssa on minulle ollut elämäni suuriarvoisinta kasvatusta, jonka kiitollisena nuorisolle pyydän nyt saada ilolla julistaa.»

Vielä sairaanakin oli Alkio hengessä mukana nuoriso-seurapyrinnöissä. Muutama viikko ennen kuolemaansa hän lähetti SNL:n vuosikokoukseen Sääksmäelle kesäkuun 27—29 päiviksi 1930 kirjeellisen tervehdyksen, jossa mm. lausui: »Nuorison taistelu elämän uudistamiseksi on minusta nyt nousukaudessa. Senpä vuoksi on tällä kertaa miele-stäni tärkeintä se, että nuoriso innostutetaan ensi sijassa omistamaan itselleen korkeat siveelliset elämänarvot;

taisteluun varustautuminen alkoholia ja hulikanismia vastaan.»

Tämä kirjelmä jäi Alkion viimeiseksi tervehdykseksi nuorisoseuraväelle, jota hän niin kauan oli antaumuksella ja menestyksellä johtanut.

VII. »PYRKIJÄN» TOIMITTAJANA.

1. »Pyrkijän» perustaminen.

Oman äänenkannattajan kaipuu heräsi Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran piirissä jo mainitun järjestön toiminnan ensimmäisinä vuosina. Seuran vuosikokouksessa Seinäjoella tammikuun 7. päivänä 1887 otettiin asia ensi kerran virallisesti keskusteltavaksi. Aloitteen tekijää ei pöytäkirjassa mainita, mutta lehden tarpeellisuuden puolesta ovat puhuneet Hietanen, Lehtinen, Könni ja Tarkkanen. Mitään aloitteen toteuttamiseen tähtääviä päätöksiä ei tehty. On luultavaa, että aloitteen äänenkannattajan perustamiseksi teki Juho Hietanen, sillä hän on ollut neuvotteluissa jyväskyläläisen kustantajan K. J. Gummeruksen kanssa nuorison lehden perustamisesta, jota Hietanen olisi ryhtynyt toimittamaan.

Etelä-Pohjanmaan Ns:n vuosikokouksessa Ylistarossa tammikuun 7. päivänä 1889 tehtiin päätös »aikakauskirjan» perustamisesta ja »kirjan toimeenpano uskottiin johtokunnalle». Samana vuonna heinäkuun 28. pnä pidetyssä johtokunnan kokouksessa valittiin lehden toimittajaksi ylioppilas E. E. Takala ja lehden nimeksi hyväksyttiin P y r k i j ä. Kun Takalalle ei myönnetty lehden »ulos antamislupaa» ja hänen jälkeensä toimittajaksi valittu ylioppilas J. H. Kala ei ottanut tehtävää vastaan, jäi hankkeen toteuttaminen

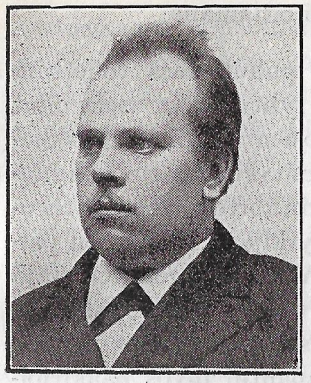

E. E. Takala.

Santeri Alkion tehtäväksi, joka suostui siihen. Vuoden 1890 alussa »Pyrkijä» alkoi ilmestyä Alkion toimittamana 16-sivuisena kuutena numerona vuodessa. Tämä koko ja numeromäärä oli lehdellä vuoden 1895 loppuun. Kahtena seuraavana vuonna ilmestyi lehti kahtenatoista 16-sivuisena numerona. Vuoden 1898 alusta lisääntyi sivuluku 20:ksi ja 1899 32:ksi numeromäärän pysyessä kahtenatoista.

»Pyrkijän» levikki oli ensimmäisenä vuotena 447 vuosikertaa. 1 000 vuosikerran levikki saavutettiin ensi kerran 1896 ja 2 000 vuosikerran levikki 1898. 3 000 vuosikerran levikki ylitettiin 1901 ja 4 000 vuosikerran määrä 1903.

»Pyrkijän» toimittamisen Alkio alkoi palkattomana harrastustyönä. Syyskuun 20. pnä 1890 pidetyssä Etelä-Pohjanmaan Ns:n johtokunnan kokouksessa arvioitiin lehden sinä vuonna tuottavan voittoa noin 40 mk, ja se päätettiin antaa toimittajan palkkioksi, mutta kun odotettua voittoa ei tullutkaan, jäi toimittaja palkatta. Kahtena seuraavana vuotena oli toimituspalkka 150 mk vuodessa. Vuodesta 1895 oli toimittajan palkka 50 mk kutakin sataa tilaajaa kohden. Kun lehden levikki oli silloin 709 vuosikertaa, oli toimittajan palkka siis 350 mk, josta kuitenkin oli maksettava lehden tuottama tappio, jos se oli suurempi kuin 150 mk vuodessa. Myöhemmin SNL päätti avustaa »Pyrkijää» korkeintaan 1 200 mk:lla vuodessa, mutta tähän korkeimpaan määrään Liiton varat eivät yleensä riittäneet, vaan esim. vuosina 1909—1910 oli avustussumma kumpanakin vuotena 600 markkaa.

2. »Pyrkijä» Alkion toimittamana.

Kuten jo Alkion itseopiskelusta puhuttaessa todettiin, ei hänellä »Pyrkijän» toimittajaksi ryhtyessään vielä ollut »sana hallussaan» myöhempien vuosien tavalla. Artikkeleissa ilmenee aluksi kankeutta ja esitysvaikeutta. Kaunokirjallisissa kappaleissa on alunperin tottuneemman tekotavan piirteitä. Alkuvuosina ei »Pyrkijä» kirjoitusten paljouteen nähden ole siinä määrässä Alkion hengen ilmentäjä kuin vuodesta 1897 alkaen. Ensi vuosien »Pyrkijän» vähästä tilasta antoi Alkio runsaan osan toisten toimittajien ja avustajien kirjoituksille. Niin tapahtui myös pääkirjoitusten kohdalla. Vuodesta 1897 vuoteen 1906 oli Alkio »Pyrkijän» toimittajana antoisimmillaan. Hänellä oli lukijoilleen paljon sanomista ja hän esitti ajatuksiaan sekä asiallisissa artikkeleissa että kaunokirjallisesti. Tyyli on kehittynyt vuolaan maalailevaksi ja kirjoittajaa elähdyttää intomielinen aatteellisuus. Kirjoitusten sisältöön tulee voimakas taloudellinen ja yhteiskunnallinen herätysvire ja siten julistus löytää vastaanottavaa maaperää niissäkin lukijoissa, joita ei pelkkä itsekasvatus ja siveellisyysjulistus tyydytä. Julistamisen into ja -lahja jatkuu Alkiolla herpaantumattomana vuoden 1906 yli, mutta politiikka vie häneltä niin paljon aikaa ja huomiota, että »Pyrkijälle» ja nuorisoseura-asialle ei sitä riitä samassa määrässä kuin tämän rajakauden edellä.

»Pyrkijän» merkitys muodostui erittäin tärkeäksi sekä yleisen nuorisoseuratoiminnan että persoonallisen itsekasvatusharrastuksen herättäjänä ja ohjaajana. Nuorisoseuraperiaatteiden helppotajuisena selittäjänä ja suosittelijana sekä nuoruusiän kysymysten käsittelijänä tuli »Pyrkijästä» lukuisille lukijoilleen ratkaiseva elämäntien opettaja. Kunnallisneuvos Heikki Tunkkari puhuu tuhansien puolesta

kertoessaan muistelmissaan, miten Alkion »Pyrkijään» mahtui kokonainen maailma. »Maailma, joka oli avara ja värikäs, täynnä hyvää ja pahaa, edellistä sentään paljon runsaammin. Meitä oli useampia samanikäisiä, jotka silloin aloimme tutustua tähän maailmaan ja monesti jouduimme ihmettelemään, miten toinen voi sillä tavalla temmata mukaansa toisen, vain painomustetta ja paperia aseinaan käyttäen.» — — »Kirjoitus, joka syvimmin vaikutti, oli kehoitus taisteluun maailman valtiaaksi pyrkivää materialismia vastaan. Ja tuntuupa kuin se olisi yhä yhtä velvoittava, niin paljon kuin tällä välillä liekin karissut siitä maailmankuvasta, jonka 17-vuotiaana näki», päättää kunnallisneuvos Tunkkari muistelmansa.

Kun tässä kirjassa edempänä selostetaan Alkion nuorisoseura-aatteita etupäässä hänen »Pyrkijässä» julkaisemiensa kirjoitusten pohjalla, emme kertauksen välttämiseksi tässä niitä selosta. Sen sijaan kiinnitämme huomiota asiain käsittelytapaan, joka niin voimakkaasti tehosi sen ajan nuorisoon, tehden heistä hartaita »Pyrkijän» ystäviä sekä nuorisoseuralaisia ja itsekasvattajia.

Vielä 50 vuoden iän sivuutettuaankin oli Alkio »Pyrkijän» kirjoituksissa kapinoiva nuorukainen, joka herätti ja kutsui nuoria toimintaan värikkäällä nuorten omaan tärkeydentuntoon vetoavalla parannustarpeen julistamisella. Hän kirjoitti:

»On ihmisiä, joiden silmä ei kykene näkemään ristiriitaa edes omien aatteittensa ja käytännöllisen elämän välillä, toisia, jotka eivät siitä välitä. Niinpä saattavat sadattuhannet olla mielestään hyviä kristityitä, Jeesuksen seuraajia, vaikka harjoittavat koronkiskontaa, keinottelua, elävät ylellisesti, vihaavat leppymättömästi jne. Kristuksen veri on heidät lunastanut, — siinä iloisessa tiedossa he harjoittavat kaikkia näitä paheita. Ajan yleinen suunta on las-

kenut kaikelle elämälle materialistisen pohjan. Papin seurakuntarakkauden määräävät palkkasuhteet, yhteiskuntauudistaja myy rahalla palveluksensa. Kulttuurin etuvartijat elävät eläimellisten intohimojen tyydytyksessä nautintoja etsien. Keinotteluvapautta ei erota varkaudesta muut kuin määritelmät. Itsepuolustukseen kykenemätön ihminen viedään hullujen huoneeseen. Koulut valmistavat joukkosieluja kuten konsanaan teknillisesti järjestetyt teollisuuslaitokset jne.

Mutta turhaan nuoriso etsii vanhoista oppaita. — — Nuorten on omistettava itselleen se velvollisuus, joka on Suomen nousevan polven edessä: käydä sovittamaan aatteita käytännölliseen elämään ja siten poistamaan sitä raja-aitaa, joka estää edistyksen kulkua ja hidastuttaa nuorten siveellisten voimien nousua. Aika odottaa pappeja, joille elämäntyö on tärkeämpi kuin säkin täyttö; opettajia, joille ihminen on tärkeämpi kuin numero; nuorisoa, joka tuntee kutsumuksen nousta siveellisen kumouksen raunioille rakentamaan uutta aikakautta, jolloin ihminen uskaltaa noudattaa niitä oppeja, joiden pelkkä tunnustaminen nyt hautaan menevälle polvelle tuntuu niin työläältä.»

Voimakkailla vertauksilla ja rinnastuksilla Alkio laajensi lukijainsa kasvatuksellisten harrastusten piiriä. Kun raittiusperiaate alkoi olla »Pyrkijän» lukijain keskuudessa yleensä omaksuttu, ohjasi Alkio sen pohjalla katseita muihin vastustamista vaativiin paheisiin lausuen: »Vapautuminen alkoholihimosta on vain yksi tosin valtava haara ihmisen vapauspyrkimyksissä. Tänään saattaa ajatustapamme sekoittajana olla alkoholi, huomenna sukupuolihimot, sitten yhteiskunnalliset joukkoliikkeet jne. 'Juovuttava viina' ei tarvitse aina olla ainetta, se tekee aivan yhtä hyvin tehtävänsä, vaikka se on sanoja ja ajatuksia.»

3. »Pyrkijä» huutavan äänenä.

Alkion »Pyrkijä» oli huutavan ääni, joka rohkeasti ja valppaasti iski ajan eksytyksiin ja vaaroihin terästäen nuorten katseita näkemään ja välttämään niitä. Kansalaissodan jälkeen 1918 Alkio kirjoitti: »Rinnan tappeluvapauden kanssa julistaa sota luvalliseksi varkauden ja ryöstön. Tosin taaskin v i h o l l i s e l t a vain. Mutta luonteille, joissa ahneus ja himo toisen omaisuuteen on uinunut vain tilaisuuden puutteessa, ei tämä rajoitus »vihollisiin» tuota esteitä. Ahneelle ja varkaalle ovat luonnostaan kaikki ne 'vihollisia', joiden omaisuutta he himoitsevat.» — — »Niin ikään luonnottomain laittomain hintain kiskonta elintarpeista ja vaatetavaroista, joita ihmiset pakosta tarvitsevat, on kiristystä, jota ei voi mitenkään eroittaa ryövärin toimesta.»

Myöhemmin Alkio palaa samaan aiheeseen kuvaten, miten silloinen nuoriso on sota-ajan lapsia, jonka »maailmankatsomus on muodostunut sotien melskeissä» aikana, jolloin »rosvous ja varkaus käsitettiin sotasiveyden mukaan luvallisiksi» ja »ihmishengen korkea arvo hävisi sotaisen siveysopin vaikutuksesta». Sen jälkeen toteaa kirjoittaja, että »nuorisoseurat ovat suuressa edesvastuussa siitä, millaista vaikutusta ne nuorille, kokemattomille ihmisille tarjoavat. Nekin voivat muodostua henkisen kulassikeinottelun markkinapaikoiksi silloin, jos ne lyövät laimin aatteellisen sivistys- ja kasvatustoimen ja tarjoavat nuorisoseuraaatteen nimessä vain epäilyttäviä huvituksia.»

Sodan jälkeinen siveellinen lamakausi pakottaa Alkion uudelleen ja uudelleen tarkastelemaan sen varjoja ja etsimään keinoja niiden poistamiseksi. »Pyrkijän» kolmannessa numerossa 1927 muistelee Alkio kaihoten maamme aatteellisia ja henkisiä liikkeitä 1800-luvun lopulla ja seuraavan

vuosisadan alussa, jolloin »kaiken uudistuksen, kaiken suomalaisen sivistystyön pohjana ja tarkoituksena oli kansan yhteisetu, kansallinen nousu, kansakunnan tulevaisuus ja hyvinvointi». Kirjoittaja toteaa, että »juuri tältä pohjalta lähti se voima, joka ensi kerran näyttäytyi suuressa perustuslakitaistelussa routavuosina sekä sittemmin vapaustaistelussa aikanaan». — »Mutta maailmansodan ihmissielujen parhaita saavutuksia särkevä, ennen kaikkea moraalia rikkova vaikutus ulottui tännekin, saaden juuri vapaussodan ja kapinan yhteydessä pelottavan laajuutensa. Ihmismurha tuli valtioiden etujen kannalta suvaituksi hyveeksi, omaisuuden ryöstö viholliselta luvalliseksi toimeksi, vihaaminen välttämättömäksi kansalaisansioksi, isänmaan petturuus sai aatteena julkisesti kilpailla sellaisen isänmaallisuuden kanssa, joka velvoitti antamaan henkensä isänmaan puolesta.» Kirjoituksensa lopussa Alkio vetoaa nuorisoseuroihin todeten, että »nuorisoseuroilla on lamput. Kysymys on vain siitä, onko niissä öljyä, palavatko ne. Jos ne ovat tyhjät, vaeltavat nuorisoseuratkin vain pimeässä eivätkä osaa kulkea oikeata tietä. Jos niissä on öljyä ja ne palavat, näkee nuorisoseuraväki kauas tulevaisuuteen».

Nimimerkillä »Jussi Paukkunen» kirjoittamissaan pakinoissa Alkio ajoi »Pyrkijässä» leikillisesti, mutta myös usein kovakouraisesti nuorisoseura- ja kasvatusasioita. Erästä härmäläistä, joka oli jatkuvasti esiintynyt rauhanhäiritsijänä nuorisoseuran tilaisuuksissa, ojensi Jussi Paukkunen seuraavasti: »Etkö sinä, rakas veli, ymmärrä, että jos Haapoja taikka Pukkilan Punti eli ne muut komiat, joita sinä pidät esikuvinasi, jos he eläisivät nyt ja olisivat sinun ikäisiäsi nuoria miehiä, he olisivat varmaankin parhaita nuorisoseurojen jäseniä? Ne tuskin viitsisivät sinulle edes selkään antaa, vaan katsoisivat sinun ylön vanhoillisuutesi ja juoppoutesi vuoksi. Ne sanoisivat sinulle, että olet syntynyt

30—40 vuotta liian myöhään! — ja nauraisivat sinun hulluttelemisellesi. Eivätkä he sinua 'komiana' pitäisi. Luulenpa, että ne salpaisivat sinut talliin selkenemään ja sieltä laskiessaan pitäisivät aika raittiussaarnan. — — He seuraisivat aikansa ihanteita nyt, kuten silloinkin, — nyt olisi heillä siinä tilassa nuorisoseura-aate, eikä enää puukkojunkkari-ihanne . . . Teillä on nyt vielä puukkojunkkari-aate, aivan kuin olisitte nukkuneet monta vuosikymmentä.»

Jussi Paukkusen pakinat olivat horjuville helppotajuista parannussaarnaa ja vastuullisille toimihenkilöille selkänojana. Eräs artjärveläisen maanviljelijän J. V. Kyöstilän muistelma on tältä kannalta kuvaava. Kyöstilä kertoo monien muiden tavalla saaneensa »Pyrkijästä» »pohjan ja suunnan koko elämälleen». »Pyrkijän» herättämänä hän tovereineen perusti nuorisoseuran, jota johdettiin »Pyrkijän» antamien ohjeiden mukaan. Kaikki meni aluksi hyvin, mutta vuosina 1906—07 alkoi paikkakunnalla sosialistien taholta ankara hyökkäys nuorisoseuraa vastaan. Sen säännöissä olevat määritelmät, että seura toimii »kristillissiveellisessä ja isänmaallisessa hengessä», olivat hyökkääjille kauhistus. Tässäkin vaikeudessa tuli Alkion »Pyrkijä» avuksi. Kyöstilä kertoo näin: »En tiedä, kuinka olisi käynyt, nuoria ja kokemattomia kun olimme, mutta silloin tuli Alkio ja 'Pyrkijä' taas avuksi. Alkio kirjoitti (Jussi Paukkusena) eräästä seurasta, joka oli päättänyt vaatia nuorisoseurajärjestön säännöistä poistettavaksi sanat 'kristillis-siveellisessä ja isänmaallisessa hengessä', että nuoriso, joka katsoo kristillisyyden, siveellisyyden ja isänmaallisuuden rajoittaviksi, on verrattavissa pahaan pojannaskaliin, joka kaiken yötä kylässä lorvikoituaan joi itsensä tukkihumalaan ja saatuaan äidiltään kelpo selkäsaunan alkoi motkottaa: 'Olis tämä elämä maailmassa lystiä, se olisi kuin kartuusi-tupakkaa, jos ei olisi tuota pahuksen ämmää.'

— Me pidimme puolemme. Alkio viittasi taas tien todelliseen vapauteen.»

Vähän myöhemmin lausui Jussi Paukkunen nuorison henkisen vapauden puolesta seuraavat jyrkät sanat:

»Mitähän te, helsinkiläiset puoluekiihkoilijat, oikein olette nyt tehneet? Työntäneet puoluetaistelun sytykkeet nyt *virallisesti* nuorisoseuroihin. Te tahdotte ruveta kasvattamaan nuorisoa poliittisissa aitauksissa, joissa annetaan niille vain niitä henkisen ravinnon patenttilajeja, jotka *poliittiselta* kannalta pidätte edullisina. Ei teillä, hyvät herrat, ole nuorison vapaus silmämääränänne, vaan nuorison vangitseminen. Ne, jotka ajattelevat nuorison vapautta, antavat heidän nuorisoseuroissa mieluimmin keskenään kiistellä ja valaista toistensa käsityksiä, — kuin vievät heitä erilleen.

— — —

Vaan eipähän maksa vaivaa puhua Helsingin puoluepukareille. He eivät nyt, enempää kuin ennenkään, ymmärrä sitä hengen vapauden kauas kantavaa päämäärää, minkä vapaamieliset nuorisoseurat ovat omaksuneet.»

Toisella kertaa valaisee Jussi Paukkunen samaa asiaa leikillisellä vertauksella todeten, että »nuorisoseura tavallisena puolueseurana. Se on kuin pikkuvarsa valjastettuna kuorman eteen, kuin poikanen isänsä matkasaappaissa kirkumassa: 'En tahdo enää kasvaa, tuokaa minulle valmiit mielipiteet!'

Aivan eri asia on yksityisten, myöskin nuorten suhde valtiolliseen puoluepolitiikkaan nähden. Yksityisille, jotka aikaansa seuraavat, muodostuu pakostakin jokin mielipide. Mutta nuorisoseura tekee näille yksityisille ja yleiselle edulle suuremman palveluksen, jos se pysyy enempi erilaisia poliittisia mielipiteitä arvostelevalla kuin jotain suuntaa ehdottomasti uskovalla kannalla.»

4. »Pyrkijä» harrastusten herättäjänä.

Alkio käytti »Pyrkijän» palstoja monella tavalla lukuhalun herättämiseen. Lehden kaunokirjallinen sisältö on ollut monille portaana »Pyrkijän» muidenkin kirjoitusten lukemiseen, jotka ovat antaneet yleistä henkistä herätystä, johtaen siten kirjainkin tuttavuuteen. Kasvatuskirjoituksissa on Alkio teroittanut lukemisen tärkeyttä ja suositellut nimeämiään kirjojakin luettaviksi.

Uuden kirjallisuuden esittelemiseen uhrasi Alkio suhteellisen paljon »Pyrkijän» tilaa. Useimmille esitettäville kirjoille riitti vain muutamia rivejä, mutta ne oli siten kirjoitettu, että lukija sai käsityksen kirjan sisällöstä tai ainakin hengestä, ja ne kykenivät usein herättämään mielenkiinnon esitettävää kirjaa kohtaan. Muutamille tärkeimpinä pitämilleen kirjoille uhrasi Alkio, niitä selostaessaan, kokonaisen »Pyrkijän» sivun ja kaikkein tärkeimmille montakin sivua. — Tietokirjojen kohdalla oli tehokas suosittelemiskeino julkaista niistä näytteitä tai kertoa niiden sisällöstä samalla mainiten kirja, josta lainattu kappale tai tiedot olivat otetut.

Keskustelutoiminta oli eräs niitä nuorisoseurojen työmuotoja, joiden elvyttämiseen ja vireillä pitämiseen Alkio uhrasi »Pyrkijässä» paljon tilaa. Periaatteellinen keskustelu nuorisoseurojen kokouksissa oli Alkion mielestä yksi kaikkein tärkeimpiä nuorisoseurojen kasvatuskeinoja. Hän teroitti sen merkitystä puheissaan ja kirjoituksissaan ja hän esitti »Pyrkijässä» pitkän ajan säännöllisesti seurojen ohjelmistoon keskustelukysymyksiä sekä julkaisi keskusteluselostuksia. Muutamalla sanalla kerrottiin »Pyrkijässä» nasevasti, mistä asiasta ja minkälaiseen lopputulokseen päätyen nuorisoseurojen kokouksissa oli keskusteltu elämänkysymyksistä. Myöskin pyysi »Pyrkijä» seuroja lähettämään

KEMIN SYVÄKANGAS KAUPUNGINKIRJ. 3701

selostuksia esittämiensä kysymysten käsittelystä. Siten olivat esitetyt kysymykset aivan kuin läksyinä nuorisoseuroilla. Kirjoituksissaan Alkio pyrki herättämään etsivää, kysyvää mieltä ja siten kasvattamaan keskustelutoiminnalle hedelmällistä mielialaa.

Uutisosaston toimittamisessa tehtiin »Pyrkijän» ensi vuosikymmeninä paljon työtä. Siten antaakin »Pyrkijä» vuosisadan vaihteen molemmin puolin verrattain selvän kuvan koko maan nuorisoseuratoiminnasta. Tosin mainintojen täytyy olla verrattain suppeita, mutta niissä mainitaan ainakin tärkeimmät tapaukset ja yleinen toimintasuunta.

Nuorisoseuratoiminnan ohella kerrotaan myöskin siihen kohdistuvista arvosteluista. On tutkittu piispain ja kuvernöörien kertomukset ym. asiakirjat ja lainattu niistä nuorisoseuroja koskevat kohdat. Kerrotaan esim. miten Vaasan läänin kuvernööri V. Schauman vuonna 1897 kehoitti kuntia olemaan »avuliaita kehoittavalla osanotolla nuorisoseurain perustamisessa». Myös selostetaan tärkeitä sanomalehdissä olleita nuorisoseuratoimintaa koskevia kirjoituksia, joista on erityisesti mainittava Agathon Meurmannin eräs nuorisoseuraystävällinen kirjoitus Uudessa Suomettaressa n:o 247 v. 1897.

Kun nuorisoseurojen moittiminen oli alkuaikoina hyväksymistä yleisempi, on moitteiden selostaminen ja niiden torjuminen tai kehoitus arvostellun epäkohdan korjaamiseen usein kertautuvaa. Erityisesti pappien nuorisoseuroja kohtaan kohdistamat moitteet aiheuttivat yhä uusia ja uusia väittely- ja selityskirjoituksia. Toimittaja Kustaa Hautamäen käsityksen mukaan juuri nämä hyökkäävät papit tekivät »Pyrkijän» ja nuorisoseura-aatteen levenemiselle erittäin tärkeän palveluksen. Hän kirjoittaa muistelmissaan: »'Pyrkijästä' tuli se ase, jonka avulla Alkion

taisteluhalu aatteen puolesta pääsi täysiin oikeuksiinsa. Asialle tekivät käsittääkseni hyvän palveluksen ne korkeakirkolliset papit, jotka ryhtyivät tuomitsemaan nuorisoseuroja. He antoivat aihetta yhä uudelleen todistella nuorisoseuraliikkeen merkitystä ja tarpeellisuutta.» — — »Tuo ulospäin suuntautuva aatteellinen todistelu synnytti nuorisoseuraliikkeen suuren herätysajan. Ne kirjoitukset jouduttivat osaltaan 'Pyrkijän' leviämistä ja se taas uusien nuorisoseurojen perustamista.»

Kuten toisessa yhteydessä on kerrottu, ei Alkio tyytynyt vain nuorisoseurauutisten hankkimiseen »Pyrkijään», vaan hän keräsi niin perusteelliset tiedot maamme nuorisoseurojen toiminnasta, että »Pyrkijästä» tuli nuorisoseuratilaston perustaja.

Niiden 28 vuoden aikana, jolloin Pyrkijä ilmestyi Alkion toimittamana, se oli myös tärkeä nuorten harrastelijain harjoituskenttä, jota Alkio valvoi neuvoen kirjoittajia ja korjaten heidän kirjoituksiaan. Täten Alkio on toiminut myös nuorisoseuraväen kasvattajana kirjalliseen työhön.

»Pyrkijän» toimitus- ja levitysasioissa tuli Alkio kosketukseen eri puolilla maata asuvien nuorisoseuralaisten kanssa. Monien kanssa tämä kirjeenvaihto kehittyi myös henkilöllisiä pulmia selvittäväksi kasvatusneuvonnaksi. Samoin kääntyivät nuorisoseuratilaisuuksissa Alkioon tutustuneet nuorisoseuralaiset yksityisissäkin huolissa hänen puoleensa, ja kaikille heille oli Alkiolla annettavana neuvoja ja rohkaisua vaikeuksien voittamiseen.

»Pyrkijä» ei Alkion toimittamana koskaan muodostunut suuria joukkoja miellyttäväksi. Vaikka se oli sisällöltään vaihteleva ja rikas, eivät kaikki ymmärtäneet sitä. Paljon oli kuitenkin niitä, joille »Pyrkijä» muodostui mieluisaksi ja rakkaaksi. Kun SNL:n vuosikokouksessa Paimiossa 1903 kansanopistonjohtaja Alin herätti kysymyksen

»Valvojaa» vastaavan aikakauslehden perustamisesta SNL:lle, katsoi kokous niin yksimielisesti »Pyrkijän» tyydyttävän nuorisoseuraliikkeen äänenkannattajan tarpeen, että vain pastori Kares kannatti Alinin ehdotusta. Keskustelussa lausui runoilija J. H. Erkko, että »se kirjailija, joka on 'Pyrkijän' etukynnessä, on innostunut nuorisoseuraasiaan, on vuodattanut siihen sielunsa, ja kuta enempi hän on innostunut, kirjoittanut ja puhunut, sitä enemmän on hän asiaansa syventynyt, sitä sisältörikkaammaksi on lehti tullut».

»Pyrkijä» on ollut nuorisoseuroille ja nuorisoseuralaisille herättäjä, tien osoittaja ja matkaeväs. Entinen Eteläpohjanmaan Ns:n sihteeri Kustaa Harju kertoo puhujamatkoillaan nuorisoseuroissa paljon keskustelleensa nuorisoseurojen toimihenkilöiden kanssa nuorisoseura- ja itsekasvatusasioista. Ja näissä keskusteluissa »varsin usein kuulemme, miten se ja se 'Pyrkijässä' julkaistu kirjoitus tuli määrääväksi hänen vastaisten harrastustensa suunnalle».

Etelä-Karjalan Nuorisoseuran entinen sihteeri Mikko Puhakka kertoo samasta asiasta, että »'Pyrkijän' numerot ne aikanaan toivat moniin satoihin maalaiskyliin ne sytyttävät kipinät, jotka siellä saivat valistuksen liekit leimuamaan, ja niihin ('Pyrkijöihin') sisältyvät aatteelliset sekä käytännölliset ohjeet ovat suurelta osalta laskeneet sen perustan ja osoittaneet suunnan, jolle vapaaehtoinen kansalaistoiminta edistyksen ja valistuksen hyväksi Suomen salomailla on rakennettu».

»Tuhannet, monet tuhannet ovat ne kansalaiset, joitten aikaisimman 'heräämisen' hetkinä 'Pyrkijä' saapui maalaiskyliin kuin virkistävä viestintuoja, kuten pyhän tulen sytyttäjä», lausuu Puhakka. »Tuhansille on 'Pyrkijä' antanut uuden elämänsuunnan. Eräs näistä tuhansista, josta myöhemmin tuli tunnettu nuorisoseura- ja raittiusasian

ajaja, kertoo että 'Pyrkijään' tutustuminen avasi näköaloja, joiden mukaan onni elämässä saavutetaan kieltäymysten tietä kulkien. Se synnytti sisäisen kamppailun, jonka tuloksena mm. viinapullo väistyi syrjään ja tiet erkanivat niistä aikaisemmista nuoruustovereista, jotka olivat viinapullon tuttavia.»

Nuorisoseuraliikkeen ja »Pyrkijän» levikin yleistyessä ovat yhä useammat päässeet »Pyrkijän» vaikutuspiiriin niin varhaisessa iässä, että elämä on saanut alunperin hyvän suunnan. Eräs heistä, kustannusvirkailija Antti Leino, muistelee »Pyrkijää» elämänsä suunnan määrääjänä seuraavasti:

»Elämänkatsomukseni ja toimintani lähtökohdat ovat Alkiosta lähtöisin. Nuorukaisena ollessani tutustuin Alkioon 'Pyrkijän' välityksellä. Veljeni, Askolan kirkonseudun Nuorisoseuran jäsen, tilasi 'Pyrkijää'. — — — En ollut silloin vielä kypsä ymmärtämään nimimerkillä S. A. varustettuja pääkirjoituksia, mutta Santeri Alkion allekirjoittamat lyhyet kertomukset ja 1899 alkanut sarja 'Nuorten liittoja Vareslahdella' kiinnittivät nuorukaismieltäni siinä määrässä, että niiden lukeminen tuli jokapäiväiseen leipään kuuluvaksi. Kertomukset johdattivat tajuamaan pääkirjoitustenkin arvoa ja tarkoitusta. Se, että tarkoitus useinkin oli visusti kätketty kirjoituksen juoneen, oli parhain vetovoima tätä tarkoitusta ymmärtämään. 1898 vuoden kuudennessa numerossa julkaistu kirjoitus 'Hermannintuvan Katri' riitti muodostamaan kestävän pohjan siveellisyyskysymyksen eräälle tärkeälle kohdalle.» — — »Alkiolta ('Pyrkijässä') saamani raittiusopetus oli niin kestävää laatua, että se riitti suojelemaan, vieläpä ulkomaillakin suruttomain seurakunnissa sortumasta yleisen tavan uhriksi.»

Eräs erittäin arvokkaan elämäntyön suorittanut kansalainen toteaa muistelmissaan, että »odotin kuin juhlaa

uusien 'Pyrkijäin' saapumista. — — — Kun sitten syksyllä 1905, kahdeksantoistavuotiaana, hain Ilmajoen kansanopistoon, tunsin, että 'Pyrkijä' oli minut sinne johdattanut».

»Pyrkijän» ensimmäisessä numerossa julkaisemassaan ohjelmakirjoituksessa lausui Alkio, että lehti ei »uskalla vakuuttaa tulleensa poistamaan mitään t u n n e t t u a tarvetta, vaan pikemminkin voi se tyrkyttää lukijainsa uskottavaksi esiintyvänsä tekemään t a r v e t t a t u n n e t u k s i». Tätä tehtäväänsä on Alkion »Pyrkijä» suorittanut menestyksellä. Se on herättänyt kasvamisen kaipuuta ja tarvetta sekä opastanut tämän tarpeen tyydyttämisessä.

VIII. SANTERI ALKION NUORISOSEURAPERIAATTEITA.

1. Nuorisoseuratoiminta nuoria miellyttäväksi.

Nuorisoseuratoiminnan menestymisen ensimmäinen ehto on nuorten mukaan saaminen tähän toimintaan. Hyväkään ohjelma ei rakenna mitään, jos sillä ei ole vastaanottajia. Ja ilman katsovaa ja kuuntelevaa yleisöä ei hyvää ohjelmaa kyetä esittämäänkään. Esitys voi kyllä olla muodollisesti hiottua, mutta tyhjille seinille esitettynä siitä puuttuu henki.

Kun Alkio harkitsi keinoja nuorten vetämiseksi ja kiinnittämiseksi nuorisoseuroihin, uskoi hän, että »nuoriso mielistyy siveellisiin pyrkimyksiin, sen ihanteet jalostuvat. Tieto hyvästä ja hyvän esimerkin siveellinen voima, — ne ovat kuitenkin toverillisen nuorukaiskasvatuksen päätekijät». Mutta siveellisiä pyrkimyksiä ja korkeita ihanteita on tavoiteltava ja tarjottava nuoria miellyttävässä ja heidän ymmärtämässään muodossa. Ja nuoret itse on saatava sekä vastaanottajiksi että antajiksi. Jokainen nuori ihminen on kiinnitettävä nuorisoseuraan omalla työllään ja sen tuottamalla ilolla.

Nuorisoseuraliikettä kehittäessään ja johtaessaan kiinnitti Alkio jatkuvasti huomiota siihen, että nuorisoseuratoiminta pitää saada nuoria tyydyttäväksi nuorten työksi. Kun ensimmäisissä nuorisoseuroissa oli taipumus toiminnan

kehittymiseen pienen joukon työksi, joutui Alkio alinomaan ajattelemaan tämän epäkohdan korjaamiskeinoja. Hän vaati sellaisten esitysten ottamista ohjelmaan, joiden suorittamiseen monet voivat osallistua. Ei ole siis esim. vain juhlistettava tilaisuuksia moniäänisellä laululla, jota harvat suorittavat, vaan on sen ohella viljeltävä runsaasti yhteislaulua ja pyrittävä saamaan kaikki laulutaitoiset siihen osallistumaan. Samasta pyrkimyksestä lähtivät kyläpiiritoiminnan ja perheiltamien järjestäminen sekä monet muut toiminnan muodot. Oli päästävä siihen, että nuorisoseuroista tuli nuorten omia seuroja, joissa heitä tarvittiin ja joissa he viihtyivät.

Nuorten kiinnittämisessä nuorisoseuraan piti Alkio välttämättömänä nuorille luontaisen seurankaipuun huomioon ottamista, sillä »uskaltaa melkein erehtymättömästi sanoa, että nuorukaiset ja neidot etsivät nuorisoseuroissa ystävyyttä ja rakkautta, siis tyydytystä elämänsä suurimmalle tarpeelle. Mitäpä muuta nuorukaiselämässä niin etsitään kuin ystävyyttä ja rakkautta! Ystävyys ja rakkaus, ne ne veivät nuorukaisen mukanaan turmioon tai kuntoon, onnettomuuteen tai onneen, — olkoonpa sivistyskanta mikä tahansa.» Eikä nuorisoa ole liiaksi rasitettava raskailla ponnistuksilla, vaan heille on tunnustettava levon ja huvin oikeus. Kun »ollaan tekemisissä etupäässä sellaisen nuorison kanssa, joka päivät pääksytysten tekee ruumiillista työtä, heille tuottaa usein vain henkinen lepohetken työ elämän valaistusta. Jos täksi lepohetkien työksi tahdotaan työntää yleensä käytännöllisten elämänarvojen ajatteleminen ja tavoitteleminen, joudutaan ehdottomasti yleisen hyödyn nimessä tekemään tälle päivän kuormaa ja hellettä jo lapsuudesta asti kantavalle nuorisolle väkivaltaa. Heilläkin on joutohetken iloon oikeus».

Alkion käsitys oli, että jos näiltä nuorilta kielletään

»oikeus kaikkeen huviin, maalliseen iloon, sellaiseen iloon, jota he ymmärtävät, joka tempaa heidät mukaansa, herää heissä vihdoin vastustamishalu». — »Kun nuorisoseuroilla ei ole mitään voimaa pakottaa nuorisoa kokouksiinsa tai tekemään sitä tai tätä, täytyy sen yrittää saavuttaa nuorison mielenkiinto. Tämä onnistuu vain tekemällä kokoustilaisuudet miellyttäviksi. Siksipä puetaan nuorisoseuroissa huvituksiin herättävää ja opettavaa sisältöä.»

»Huvitusta ei pidetä (nuorisoseuroissa) välttämättömänä pahana eikä rikoksena, vaan luonnollisena nuorisolle kuuluvana oikeutena.» Ja huvittelun muotona voi olla myös tanssi. »Vaikka yleinen mielipide vaatisikin tanssia poistettavaksi, niin olen kokemuksesta oppinut, ettei pakkokeinoilla saada hyvää aikaan. En tahdo asettua tanssin suhteen jyrkän kiellon kannalle», lausui Alkio. Mutta »nuorisoseuran ei sovi kokoontua tanssimaan ilman henkistä ohjelmaa, sillä nuorisoseuroissa on henkinen työ ikäänkuin tanssin oikeutuksen ehtona. Ei myöskään sovi tanssia jokaisessa kokoutumistilaisuudessa, sillä silloin tanssihimo pian kasvaa ja anastaa ylivallan».

Tanssin Alkio hyväksyi nuorisoseurojen tilaisuuksiin vain »sillä ehdolla, että tanssihuoneessa ei ole vähintäkään viinan löyhkää, ei vähintäkään tupakan savua eikä raakoja sukkeluuksia, että tanssi ei kestä pidemmältä kuin 1—2 tuntia, että on hyvin paljon valoa, hyvä musiikki, eikä tanssita jälkeen puolenyön». Nuorison kiintymystä tanssiin ilman muita harrastuksia piti Alkio »todistuksena heidän yksipuolisuudestaan ja kasvattamattomuudestaan». Kun nuoret kehittyvät, saavat he huvinkaipuulleen tyydytystä urheilusta, voimistelusta, laulusta, soitosta, näytelmistä ym. nuorisoseuratehtävistä, joita voidaan yhteisesti suorittaa ja jotka sellaisina tyydyttävät myöskin seurustelunkaipuuta.

Erittäin tärkeä nuorten nuorisoseuroissa viihtymisen edellytys on hyvä toverisuhde. Nuorisoseuran jäsenten tulee olla keskenään sisaria ja veljiä, jotka muodostavat tasa-arvoisen toveripiirin, jossa jokainen huomataan sekä tehtävien jaossa että leikeissä. Vanhempien jäsenten on vedettävä uudet ja ujot jäsenet toiminnan ja toverielämän piiriin.

Ulkonainen järjestely ja huomaavaisuus ei kuitenkaan riitä nuorten kiinnittämiseksi nuorisoseuroihin, vaan sen täydentäjäksi tai oikeammin jo perustaksi tarvitaan aatteellisia siteitä. Jo jäsenten vastaanottamiskokoukset on järjestettävä siten, että samalla kun uudet jäsenet huomaavat pääsevänsä hyvään sekä ystävälliseen ja hauskaan toveripiiriin, samalla he saavat myöskin kuulla nuorisoseurajulistusta, joka selventää sitä tietoisuutta, että he ovat liittyneet seuraan, jolla on jalot päämäärät ja suuri tehtävä, joiden omaksujana ja tavoittelijana jokaisella jäsenellä on tehtävää. »On osoitettava, miten tämän aatteen tarkoituksena on koota kaikki syvät rivit mahtavaan yhteistyöhön valistuksen palveluksessa ja itsessään yhdistää ne monet eri harrastukset, jotka kukin erikoisaloillaan vaikuttavat ja toimivat esteiden poistamiseksi ihmiskunnan ja vapausmielisen edistyksen tieltä. On saatava nuori kansa tajuamaan, että nuorisoseura on koulu, jossa kaikki jäsenet ovat oppilaina ja opettajina.»

Jäsenten velvollisuuksistakin on puhuttava jo vastaanottokokouksissa. Nuoret on saatava heti seuraan liittyessään käsittämään, että he ovat liittyneet perheeseen, jossa kaikilla on velvollisuus kantaa yhteistä ja toistensa kuormaa, jossa jokaisen on toteutettava yhteisiä ihanteita elämällä ja toiminnalla. Näin menetellen seura ja sen jäsenet kehittyvät kaikkien yhteiseksi menestykseksi ja iloksi.

Kun nuoriso saadaan käsittämään nuorisoseurojen suuret tarkoitukset ja lämpenemään niille, luovat yhteiset ihanteet henkisen perustan yhteiselle toiminnalle ja toverielämälle, joka vakavine ja huvittavine toimintamuotoineen muodostuu niin omaksi ja rakkaaksi, että jokainen jäsen liittyy lujin sitein nuorisoseuraansa ja sen toveripiiriin.

2. Ihanteet itsekasvatuksen ja nuorisoseuratyön perustana.

Aikaisemmin on luvussa Santeri Alkion johtavat periaatteet selostettu hänen ihanteellista uskoaan ihmisten ja elämän kehitysmahdollisuuksiin ja siinä yhteydessä todettu, että tuo ihanteellinen usko ja sen herättäminen myöskin lähimmäisiinsä oli hänen suuren elämäntyönsä kulmakiviä. Alkio piti hyville harrastuksille heräämistä kaiken hyvän toteutumisen ehtona. Se oli itsekasvatuksen ja kaiken nuorisoseuratyön perusta.

Alkio katsoi ihanteiden kuuluvan niin ehdottomasti terveeseen nuoruuteen, että hän piti niiden puutetta sairauden merkkinä, sillä »samoin kuin vatsan haluttomuus ruokaan johtuu ruumiin sairaalloisesta tilasta, samoin johtuu ihanteiden puute sielun sairaudesta». Tästä sairaudesta on nuorisoseurojen parannettava nuorisoa herättämällä heissä »ihanteellinen usko ihmisoikeuden suureen lopulliseen voittoon ja voimakas käsitys siitä, että juuri heidät on kutsuttu tämän voiton tulemista jouduttamaan».

Hyvien ihanteiden puuttuessa oli ennen nuorisoseuraliikkeen aikoja nuoruuden voimia käytetty väärin ja nuorta elämää kulunut hukkaan. Silloin »sai nuoriso vapaasti tyydyttää omia mielihalujaan, ja ne eivät useinkaan olleet puhtaat. Siksipä lie syntynytkin sananlasku: 'Nuoruus ja hulluus, vanhuus ja viisaus', jota usein hymy huulilla kerrattiin, kun oli puhetta nuorten tekemistä raakuudentöistä.

Luotettiin siihen, että 'kyllä maailma masaa'. Mutta kokemus todistaa, että nuorison kasvatuksessa tuollainen ajatustapa oli mitä luonnottomin.»

»Tuhlatkoon vaan joku nuoruutensa innostuksen hulluttelemiseen, varmana saa pitää, että maailman masaus tulee olemaan kova, että sitä mitä kukin kylvää, sitä hän saa myöskin niittää. Se nuoriso, joka on saanut ammentaa siitä tiedon lähteestä, jonka nykyaika on kansannuorisollemme avannut, ei voi tyytyä tuollaiseen anteeksiantamattomaan välinpitämättömyyteen itsestään. Sillä nämä sydämet ovat tehdyt avoimiksi niiden ihanteiden vaikutuksille, jotka sivistyneen ihmisen erottavat raakalaisuudesta.»

Nuoret on jo mahdollisimman varhaisessa iässä saatava nuorisoseurojen ihanteita herättävän kasvatuksen piiriin toimimaan näiden ihanteiden toteutumisen hyväksi, sillä »on hyvä tottua jo nuorena taistelemaan hyvän ja oikean ja suuren puolesta ja sitä tehdessään määräämään itselleen elämäntehtävän ääriviivat. Ken jo nuorena tämän vaalin toimittaa, hänestä kasvaa kansalainen, joka muita ja itseään hyödyttää».

Alkio pelkäsi »puustavin» kuolettavaa vaikutusta nuorten hengenpaloon, siksi hän varotti, että »älköön vaadittako nuorisolta liian selviä ohjelmia. Nuorison asiana on innostua. Vanhempain asiana on katsoa, että nuorisolle kasvatuksen kautta annetaan oikea perustus ja oikeita innostuksen aiheita.»

Nuorisoseurojen esitelmätoimissa on kiinnitettävä erityisesti huomiota sen herättävään puoleen. Elävää, puhuttua sanaa on käytettävä ihanteiden herättäjänä ja vahvistajana. On muistettava, että »puhuttu sana on voimakkain keino saada nuorison mielenkiinto herätetyksi niihin asioihin, jotka kasvattaja tahtoisi nuorison ajatuspiiriin sulkea. Esitelmältä sellaisenaan ei saa vaatia suuria lisiä kuulijan

tietomäärään. Mutta esitelmältä voi odottaa herättävää vaikutusta, jonka alkuunpanosta kuulija ryhtyy hankkimaan kirjoista lisätietoja siitä aineesta, jota esitelmä on kosketellut». Lukemiseen, erityisesti näköpiiriä avartavaan opiskeluun, Alkio tahtoi nuoria herättää ja innostaa. Toisinaan hän käytti tässä herätystyössään varsin voimakasta kieltä, kuten seuraava katkelma hänen kirjoituksestaan »Pyrkijässä» vuodelta 1922 osoittaa. Hän kirjoitti mm.:

» — Nykyinen ihmispolvi on korkealle kehittynyt verrattuna sukupolveen, joka eli 1000 vuotta aikaisemmin.

Mikä on tämän saanut aikaan?

Lukutaito ja kirjallisuus! Kaikella muulla on siinä verrattain pienet ansiot.

Kun ajattelen tätä ja huomaan toisaalta, miten suuri paljous ihmisiä, myöskin nuorisoseuraväkeä, nykyään vaeltaa lukematta juuri mitään kirjallisuutta, tuntuu siltä kuin nämä 'lukemattomat' eläisivät sivistyksen vaivaisina, kykenemättä auttamaan itseään. — —

Onko nyt nuorisoseurojen tarkoituksen ja arvon mukaista sallia keskuudessaan niin runsaasti näitä henkisiä vaivaisia, yrittämättäkään saada heitä kohotetuksi?

— Ei! Nuorisoseurojen on tehtävä voitavansa tämän asiantilan korjaamiseksi.»

Opettaja Lintumäen nuorisoseurapuheessa 'Keisaririkoksen' sivuilla 298—299 Alkio huipistaa opiskelun tärkeyden todistamisen seuraaviin lauseisiin: »Köyhyyden syynä on sivistyksen ja tiedon puute. — — — Tieto on Jumalan lähestymistä, tietämättömyys Jumalasta etääntymistä. Niin kauan kuin kansat ovat sivistymättömiä, vallitsevat niitä aina yksinvaltiaat. Mutta sitä mukaa kuin kansat sivistyvät, ottavat ne aina pois valtikan yksinvaltiaalta.»

Samoin kuin Alkio tahtoi saada lukemisen ja opiskelun nuorten ihanteeksi, vapaahetkien mieluisaksi tehtäväksi,

samoin hän herätti siveellisiä ihanteita. Hän varotti tuhoavista, elämää raunioittavista paheista, mutta aivan erityisesti hän kuvasi, miten ihanaa voi elämä olla, kun ihminen kasvaa mielitekojensa herraksi sisäistä jumala-ääntään kuulemaan. 'Keisaririkoksessa' on sivulla 50 alkaen kuvaus ihmisonnesta, joka saavutetaan omantunnon ääntä kuullen kaikkien aineellisten edellytysten puuttuessa, jopa niistä tahallisesti luopuen.

Yksityiset tavoitteet olivat Alkiolle liian suppeita ihanteita. Hän ei tyytynyt nuorten innostamiseen vain persoonallista onnea ja hyvinvointia tavoittelemaan, vaan lämmittävänä, innostavana päämääränä tuli olla yhteisonni, oikeuden ja hyvinvoinnin saaminen kaikille kansalaisille, sillä »nuorisoseuran, joka kutsuu keskuuteensa säätyrajoituksista huolimatta kaikki, pitää kyetä antamaan köyhälle pojalle ja köyhälle tytölle yhtä innostava elämänihanne kuin varakasten talollistenkin lapsille. Muuten on puhe jo säätyrajoituksen poistamisesta valhe, puhumattakaan tasa-arvoisuudesta».

Samalla kun Alkio julisti vähäosaisille nousemisen oikeutta ja kehoitusta, samalla hän herätti voimakkaimmissa halua toimia heikkojen tukena ja kohottajana. Hän tahtoi, että »nuorisoseuraliikkeen on annettava nuorisolle sellainen yhteiskunnallinen ihanne, jolla on nostattava ja kohottava vaikutus myöskin köyhälistöön nähden. Valta-asemissa olevalle nuorisolle on osoitettava, että kaikkinainen valta, jonka suvun rikkaus, peritty arvo tahi persoonallinen nerokkuus tuottavat, käytetään aina väärin ja epäsiveellisesti, jos sen avulla pyritään persoonallista etua tarkoittavassa hengessä etsimään omaa hyötyä».

Maahengen apostolina ei Alkio innostanut nuorisoseura-nuorisoa kehittymään vain omaa nälkää torjuviksi taitaviksi maanviljelijöiksi, vaan hän tahtoi herättää maatalous-

nuorisoa tuntemaan leivänkasvattajan ammatin ihanteelliseksi, korkeaksi kutsumukseksi, jossa oman toimeentulon hankkimisen ohella tehdään siunauksellista työtä kansan ja isänmaan hyväksi. Kirjoituksessaan »Kannattaako maanviljelystyöntekijöitä kasvattaa» (»Pyrkijä», 1901) Alkio kuvaa maanviljelyksen, erityisesti pienviljelyksen, hyljättyä ja laiminlyötyä asemaa sekä siitä aiheutuvaa kansantaloudellista tappiota, vaatien maatalousharrastuksen ja maanviljelijäkasvatuksen kohottamista. Samalla hän kehottaa nuoria »pelastamaan Suomen taloudellisesta perikadosta, kasvattamaan itsestään sellaisen itsenäisen maanviljelijäluokan, joka kykenee pitämään kansantaloutemme ja kansallisuutemme pystyssä silloinkin kun vieraat kansallisuudet kapitaaleineen pyrkivät anastamaan teollisuutemme haltuunsa».

»Kääntäkää siis purjeenne takaisin maalaiselämään! Siellä te olette alituiseen tilaisuudessa seurustelemaan luonnon, tuon suuren opettajan kanssa. Maanviljelystyöntekijällä on siinä suhteessa kaikkia muita edullisempi asema.»

Ahdas oman hyvinvoinnin ja luokkaetujen tavoittelu oli Alkiolle vierasta. Nuorisoseuraihanteeksi ei sellainen riittänyt. Sen sijaan siihen oli sopiva uhrautuminen yhteisen hyvän eteen. Ja hän osasi herkistää ja taivuttaa itsekästä ihmismieltä uhrautuvaisuuteen, uhrautuvaisuuden ihanteen omaksumiseen. Tästä taidosta näytteenä julkaisemme Alkion 1898 kirjoittaman kehoituksen kansanopistojen tukemiseen. Aluksi Alkio muistutti kansallisen sorron ajasta, »jolloin suomalaiselle kansallisuudelle ennustettiin irokeesien sukupuuttoon häviämiskohtaloa», jolloin yläluokan enemmistö »piti syviä rivejämme sinä parialuokkana, jonka yksinomaisena elämäntehtävänä oli raataa, pitää huolta lannan ajosta ja halkojen hakkuusta».

— — »Aino ei ole ainoa neito Suomessa, joka raakaa väki-

valtaa paeten ja siveyttään suojellen on nuoren elämänsä heittänyt aaltojen syliin.» — —

»Nykyajan nuorisolla, joka ainoastaan mielikuvituksensa avulla saattaa tuntea äsken mainituita yön aikoja, on päivän lapsena velvollisuus astua pontevalla ja tuntuvalla tavalla tukemaan kansanopistoa.»

Aikaisempien nuorisopolvien vaikeuksia muistuttaen piti Alkio luultavana, »että jotkut näistä nuorista miehistä ja neitosista olisivat vaihtaneet elinaikaa meidän kanssamme ja antaneet vielä väliä 10 mk vuodessa kansanopistojen kannattamiseksi».

Ihanteiden soveltamista elämään ja niiden siinä toteuttamista Alkio piti erittäin tärkeänä. Nuorisoseurakasvatuksella on päästävä siihen, että »ihanne on se tähtäin, jonka mukaan ihminen suunnittelee elämänsä» ja tämän tähtäimen käyttämisessä on pyrittävä kehittymään mahdollisimman suureen tarkkuuteen. Siinä suhteessa on paljon korjattavaa, sillä »samaten kuin ampumisessa tähtäin ei merkitse toisille ihmisille mitään, he kun eivät katso tähtäintä niin tarkkaan, taikka sitten heidän otteensa hairahtuu jostakin syystä, sama on laita ihanteen kanssa. Jokaisella ihmisellä on ihanteensa elämästä. Siitä, miten kykenemme tähtäämään, riippuu onnistuminen».

»Samaten kuin ampumisessakin toiset onnistuvat paremmin kuin toiset, vaikka ulkonaiset edellytykset näyttävät olevan samat, samaten elämänihanteen tavoittelussa. Toinen ampuja esim. harjoittelee hyvin paljon ja kehittyy siten paremmaksi ampujaksi kuin se, joka harjoittelee vähän taikka ei ollenkaan.» Nuorisoseurojen on järjestettävä jäsenilleen mahdollisimman paljon kasvattavaa harjoitustoimintaa sekä annettava innostusta siihen. Eikä harjoittelu saa jäädä toveripiirin yhteisiin kokoontumistilaisuuksiin, vaan sitä on suoritettava myöskin kotipiirissä ja arkityössä.

On muistettava, että »ihanteessa on kysymys kokonaisesta elämän suuntaamisesta, kokonaisen elämän tapaussarjojen lukemattomien sattumien hallitsemisesta ja niiden kulkusuunnan johtamisesta määrättyyn, tarkoin suunniteltuun tulokseen. Sellaiseen on olemassa hyvin suuret mahdollisuudet, melkein yhtä suuret kuin esim. suuremman joukon yhteisten hyvien ampumatulosten saavuttamiseen».

Alkio sai ihanteelliselle julistukselleen nuorten keskuudessa paljon vastaanottajia. Se kannusti häntä työssään. Jo 1895 hän tyydytystä tuntien lausui: »Joka tahtoo ennakkoluulottomasti seurata sen nuorison harrastuksia, joka nykyään nuorisoseuroissa toimii, hänen täytyy myöntää, että heidän käsiinsä voi paljon suuremmalla luottamuksella laskea tulevan aikakauden ohjakset kuin sellaisen nuorison, jonka harrastukset eivät kykene kohoamaan leipähuolia ylemmäksi.»

Kaksi vuosikymmentä myöhemmin, 1915, saattoi Alkio todeta, miten »äskeisistä nuorista tuli vuosien kera keskiikäisiä miehiä ja naisia. Kysymykset ja harrastukset moninaistuivat. Elämä ikäänkuin levisi. — — — Nuorisoseuraelämä ei jäänyt yhdellekään ajan kysymykselle vieraaksi. Muodostuihan nuorisoseuroissa kansallinen valistuselämä vähitellen juuri sellaiseksi, minkälaiseksi sen maaseudun valistusväki käsitti. — — — Päivän kysymykset muuttuvat jokaisen nuorisopolven kera. Mutta ihanteet, jos niillä on nuorison mieliä kohottava sisältö, ne eivät muutu yhtä usein. Siksi täytyy ne asettaa korkealle, sisällyttää niiden tavoitteluun miespolvien, historiallisen aikakauden, jopa kansakunnankin elämäntyö. — — — Verrattaessa nykyisten nuorisoseurojen edesottamisia ja nuorisoseuralaisten arvostelukykyä nuorisoseuroissa tavattuihin 20—25 vuotta takaperin, täytyy selvästi huomata, että suuri edistys on tapahtunut. Ja se ei olisi ollut mahdollista, jos ihanteet

olisivat olleet käsittämättömiä, tahi ne asiat, joiden harrastajina on kasvatettu, vähempiarvoisia».

Korkeat ja jalot ihanteet kannustavat ja auttavat eteenpäin, välinpitämättömyys ja epätoivo vievät alaspäin; se oli Alkion käsitys, jonka elähdyttämänä hän teki vuosikymmenestä vuosikymmeneen työtä saadakseen Suomen nuorison omaksumaan korkeat ihanteet.

3. Nuorisoseura kansalaiskouluna.

Nuorisoseuroissa on aina pyritty siihen, että seurojen jäsenistö osallistuu mahdollisimman yleisesti toimintaan. Alkio todisti tämän pyrkimyksen tärkeyttä huomauttamalla, että nuorisoseura-koulun parhain opetuskeino on »antaa työtä, joka neuvoo tekijäänsä», ja siksi »tulee nuorisoseuran pyrkiä siihen, että sen harrastukset jaetaan niin monien aivojen ajateltaviksi kuin suinkin ja sen työt niin monien suoritettaviksi kuin on mahdollista. Vain siten, että useimmat seuran jäsenet tulevat pakosta velvollisiksi ajattelemaan yhteiskunnallista edistymistä, vain siten seura seurana saattaa tarjota jäsenilleen tilaisuutta itsekasvatuksen harjoittamiseen». Pyrkimys saada mahdollisimman monille nuorisoseurojen jäsenille kehittävää toimintaa oli Alkiolla aina etualalla hänen nuorisoseuratoimintaa ohjatessaan ja sen työmuotoja kehittäessään. Siitä lähti kyläpiiritoiminnan ja perheiltamien järjestäminen sekä monet muut toimenpiteet.

Kyläpiiritoiminnalla, kylittäin tapahtuvalla, yksityisissä kodeissa pidetyillä ohjelmakokouksilla ja samoin tapahtuvalla iltamien ohjelmain valmistamisella oli vuosisadan vaihteessa väkirikkailla seuduilla suunnilleen samanlainen merkitys kuin myöhemmin opintokerhotoiminnalla. Tutussa naapuristopiirissä voivat kaikki ilman ujostelua harjoitella ohjelmien suoritusta ja tuttavallista seurustelua.

Perheiltamat, seurojen jäsenten keskeiset tilaisuudet, olivat kyläpiirejä laajempia toveritilaisuuksia, joissa oli varattava paljon aikaa tuttavalliseen seurusteluun ja leikkeihin. Perheiltamien ohjelmien suoritus tapahtui kyläpiireissä kasvaneilla nuorilla voimilla ja oli siten väliasteena yleisissä juhlissa ja iltamissa esiintymiseen.

Kuorot, soittokunnat ja voimisteluosastot edellyttävät saman joukon jatkuvaa harjoitusta. Samoin on ainakin tärkeimpiin näytelmäosiin saatava esiintymistottumusta omaavia henkilöitä. Ja vaikka ohjelmansuoritusjoukkueisiin pyritäänkin jatkuvasti harjoittamaan uusia jäseniä, ei niihin ole mahdollisuutta saada kaikkia niitä nuoria, jotka kyläpiirikokoukset ja opintokerhot voivat tavoittaa. Siksi Alkio piti tällaisia harjoituspiirejä erittäin tärkeinä. Hän pyrki saamaan nuorisoseuratyön niin monipuoliseksi, »että edes useimmat löytävät harrastusalansa, joka heitä erikoisesti innostaa, että kaikille tarjoutuu tilaisuutta koetella ja etsiä harrastusalaansa».

»Nuorisoseurakirjassa» esittää Alkio nuorisoseuroille monia työtapoja, joiden avulla seurat voivat toteuttaa edellä esitettyä tarkoitusta. Puheissaan ja »Pyrkijän» kirjoituksissa hän opasti ja innosti näiden työmuotojen käyttämiseen.

Laulua ja soittoa käsitellään »Nuorisoseurakirjassa» vain eri tilaisuuksien ohjelmien yhteydessä. Niissä asetetaan yhteislaulu, johon mahdollisimman monet voivat ottaa osaa, erityisesti suosittavaan asemaan. Sama käsitys toistuu Alkion muissakin nuorisoseurakirjoituksissa. Hän antaa arvoa kuorolaululle ja musikaalisena ihmisenä nauttii siitä, mutta sen harrastaminen ei saa johtaa halveksimaan yhteislaulua, vaan sitä on jatkuvasti viljeltävä ja harjoitettava. Isänmaamme synkkänä vuotena 1899 Alkio kirjoitti: »Tulee laulaa laulamasta päästyäkin. Ei riitä, että laule-

taan ja lauleskellaan, pitää laulaa *sydämestään*, niin että kyynelet tulevat silmiin! Silloin tulee tunnelma välittömäksi, veljelliseksi, epäluulojen, ennakkoluulojen ja riitaisuuden henget pakenevat. Sillä pahat henget eivät viihdy siinä, missä ihmiset innostuvat hyvään, suureen ja oikeaan.» — »Sanomalehtemme voi sensuuri sortaa, yhdistysten perustaminen voidaan kieltää, puhujain suut voidaan mahtikäskyllä tukkia, mutta kuka voi estää laulamasta kokonaista kansaa, jos se oikein sydämestään tahtoo laulaa?»

Soiton puolesta on Alkio kirjoittanut vähemmän, mutta käytännöllisessä nuorisoseuratoiminnassa hän on paljon työskennellyt esim. paikallisen seuran torvisoittokunnan toiminnan vakiinnuttamiseksi.

Seuranäytelmät olivat läheisesti Alkion harrastusten kohteena. Hänen käsityksensä oli, että »seuranäytelmäharrastuksella on suuri kasvattava merkitys, jos näytelmät valitaan hyvin ja ne harjoitetaan hyvin. Esittäminen lopulta kysyy luontoperäisiä lahjoja, joiden puutetta harjoitus ei voi korvata. Mutta jos harjoitukseen on pantu uutteraa työtä, saadaan aina aikaan esitys, jota suurella mielenkiinnolla katselee, josta nauttiikin. Siinä näkee aina ihmishengen nousemisyrityksiä. Mutta jos näytelmä on huonosti valittu ja huonosti harjoitettu, silloin muuttuu sen kasvatuksellinen vaikutus aina kielteiseksi. Se vain väsyttää ja tympäisee».

Erittäin tärkeänä piti Alkio seuranäytelmiä näyttelijäin kasvatuksen kannalta, sillä »seuranäytelmissä tarjoutuu sellaiselle nuorisolle, jonka ei tarvitse opiskellakseen henkisiä kykyjään ponnistella, hyvä tilaisuus henkiseen voimisteluun; huvittavaisuudellaan se kiihoittaa ponnistelemaan. Jos ei näytelmä sellaisenaan mitään opetakaan, on jo tämä ponnistelemiseen kiihoitus sen arvoinen, että nuorisoseuran kannattaa pitää näytelmiä huomattavana

osana ohjelmistossaan. Mutta kun näytelmät samalla myöskin huvittavat, eikä tätä huvittelua saata pitää mitenkään epäsiveellisenä, on siinä toinen arvokas syy» näytelmien suositukseksi.

Seuranäytelmillä on nuorisoseurojen kasvatusohjelmassa sekin hyvä puoli, että niihin on helppoa saada nuoriso innostumaan. »Missä ei näytelmäesityksiä saada aikaan, siellä ei nuoriso itse muuhunkaan nuorisoseuratyöhön käy käsiksi.» Tosin kyllä näytteleminen on korkeata taidetta, eikä jokainen ole tarkoitettu taiteilijaksi. »Mutta jokaisessa ihmisessä on hitunen taiteilijaa. Kaikki näytelmätaiteilijat eivät ole teatterin palveluksessa, vaan useita satoja on niitä siroteltuina Suomen maakyliin, ammattinaan ruumiillinen työ. Siten saadaan nuorisoseura-näyttämöillä usein aikaan kelvollistakin esitystä.»

Elokuvain esitysten ollessa kotiutumassa maaseudulle oli Alkio kuullut, että jotkut nuorisoseurat tarkoittavat niillä korvata näytelmiä. Sen johdosta hän kirjoitti: »Tuo tuollainen ohjelma ei miltään osalta vastaa niitä vaatimuksia, joita nuorisoseurojen säännöt asettavat nuorisoseuroille itsekasvatusseuroina. Tätä viimeistä erehdystä on siis ehdottomasti vältettävä. Ei sen tarvitse merkitä suinkaan sitä, että haluaisin kokonaan vastustaa elokuvia sellaisenaan.» Alkio vain katsoi, että elokuvat eivät korvaa nuorten omaa kehittävää työtä iltamien valmisteluissa, ja sitä paitsi usein tyydytään ala-arvoisiin filmeihin.

Kirjaselostuksia suositteli Alkio nuorisoseurojen ohjelmistoon monista syistä. Niillä voidaan kiinnittää huomiota hyviin, suosittelua ansaitseviin kirjoihin ja niiden laatiminen sekä esittäminen on erinomaista puheharjoitusta. Miten suuren arvon Alkio antoi hyville kirjaselostuksille, siitä kerrottakoon eräs esimerkki:

Alkio oli ollut eräässä Kyrön nuorisoseurapiirin tilaisuudessa, jossa kilpailtiin kirjaselostuksilla. Kilpailu oli onnistunut. Alkio selostaa tätä kilpailua »Pyrkijässä» lausuen siinä mm.: »Kaikki selostukset olivat hyviä ja asiallisia. Mutta Minna Canthin elämäkerran selostus, jonka suoritti verrattain nuori tyttö, suoritettiin niin hyvin, että sen selostuksen olisi voinut esittää aivan varmasti vaikkapa Suomalaisen Naisliiton kokouksessa Helsingissä. — — — Kuten tunnettua, on sitaattien valinta hyvin vaikeata, minkä ottaa, minkä jättää. Tämäkin suoritettiin erinomaisesti.» Toisiakin kilpailuesityksiä Alkio selostaa myötätuntoisesti ja toteaa näiden hyvien suoritusten johdosta, »miten nuorisoseuranuoriso taas muutamissa vuosissa on kasvanut».

Puhetaitoa pidettiin ensimmäisen nuorisoseuralaispolven keskuudessa erittäin suuressa arvossa. Alkion työtoverina tunnettu nuorisoseuramies, taloudenhoitaja Kustaa Harju mainitsee puhetaidon »taidoista ensimmäisenä». Myöskin Alkio antoi suuren arvon tälle taidolle. »Mikä ase onkaan sujuva puhetaito uusien aatteiden levittämisessä!» hän huudahtaa ja jatkaa: »Mitä on painettu sana puhutun rinnalla, kun pitää saada ihmisiä ymmärtämään jotain, vakuutetuksi jostain. — — — Varsinkin nuorisoseura-alalla on puhujataidon arvo suurenlainen. Sillä nuorisoseuraliikkeen ydintarkoitus: herättää nuorisossa j a l o m p i a h a l u j a, kuinkapa se saattaisikaan käydä laatuun ilman e l ä v ä ä p u h e t t a?» — »Puhujien puutteessa kärsiikin nuorisoseuraliike niin tuntuvasti, että saattaa sitä verrata veden puutteeseen luonnossa. Mutta tämä puute ei saa masentaa, vaan sen tulee kiihoittaa jokaista nuorisoseuraa kasvattamaan puhujia omassa keskuudessaan.»

Alkio piti puhetaitoa niin tärkeänä kehittyvässä yhteiskunnassa, että hän uskoi sen harjoittelun saavan nuoriso-

seurojen toiminnassa yhä tärkeämmän sijan, sillä »elämä tulee kyllä pakottamaan ihmisiä kasvattamaan suurta luonnonlahjaansa, puhetaitoa, ajan vaatimusten mukana». Alkion opetukset, kehoitukset ja esimerkki ovat paljon vaikuttaneet ensimmäisten nuorisoseuralaispolvien puhujien kehittymiseen ja kirjallisesti tämä vaikutus jatkuu edelleen hänen lukijainsa piirissä.

Myöskin nuorisoseurojen kirjallisille harjoituksille Alkio antoi suuren arvon. Hän arveli, että »puhumataidon jälkeen lienee inhimillisen sivistyksen suurimmaksi voitoksi merkittävä kirjoitustaito». Sen avulla »ihminen voi kiinnittää ajatuksensa paperille, lähettää sen toiselle puolelle maapalloa, missä toinen voi ottaa sen siitä, kuulla ja ymmärtää. — — — Mutta ei siinä kyllä, kirjoitettuna voimme säilyttää ihmisajatuksen läpi vuosituhansien sen rahtuakaan muuttumatta». Tätä tärkeänä pitämäänsä taitoa Alkio kehotti nuoria kehittämään seuralehtien kirjoittajina, pöytäkirjan tekijöinä ja muissa nuorisoseuratehtävissä sillä »sellainen suuri inhimillinen jumalan lahja kuin kirjoitustaito, se on tarkoitettu kasvamaan ja kasvattamaan kehittyvää ihmiskuntaa».

Nuorisoseurojen rahavarojen hoitamista tilinpitoineen piti Alkio arvokkaana kouluna vastaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin, kehoittaen suorittamaan nämä tehtävät muodollisestikin niin hyvin, että siinä saatu tottumus kelpaa pohjaksi muidenkin laitosten varoja hoidettaessa ja tilitettäessä.

Yleensä katsoi Alkio nuorisoseurojen antamilla tehtävillä olevan tärkeän kasvattavan merkityksen, kun ne huolella hoidetaan, mutta aivan erityisesti hän kiinnitti tähän seikkaan huomiota esimiesten kohdalla, vakuuttaen, että mainitun tehtävän hoitaminen on »sellainen koulu, joka tulee paljon merkitsevällä tavalla vaikuttamaan hänen luonteeseensa, kykyihinsä ja sen kautta koko elämäänsä.

Nuori Kyösti Kallio.

Sellaiset nuoret miehet, jotka joutuvat jo aikaisin velvollisuuksien alle, saavat arvokkaasta ja menestyksellisestä elämästään usein kiittää juuri sitä sattumaa, joka heidät nuorena asetti arvokkaitten velvollisuuksien eteen. Tunnemme miehiä, jotka ovat nuorisoseuran esimiehinä suorittaneet sellaisen koulun».

Kun Alkio kirjoitti edellä mainitut lauseet, oli Suomen tuleva presidentti Kyösti Kallio jo suorittanut kymmenvuotisen esimieskautensa Nivalan Nuorisoseurassa ja alkanut valtiopäivämiesuransa. Hän oli kuitenkin vain yksi Alkion tuntemista monista esimerkillisistä entisistä nuorisoseurojen esimiehistä, jotka jo tuohon aikaan osoittivat kuntoaan ja kykyään erilaisissa elämäntehtävissä.

Ohjelmain harjoitusten ja suoritusten sekä luottamustehtävien hoidon antaman koulutuksen ohella on nuorisoseuroilla tärkeä kasvattava merkitys opettaa yleisö tarkkaavaisesti ja ymmärtäen seuraamaan ohjelmaa sekä nauttimaan siitä. Tähänkin kasvatukseen kiinnitti Alkio huomiota vaatien, että »jokaisessa seurassa on ehdottomasti saatava aikaan sellainen järjestys, että ohjelman suorituksen aikana kaikki ovat hiljaa ja paikoillaan».

Nuorisoseurat ovat opettaneet moitteetonta käyttäytymistä kokouksissa neuvonnalla ja kurilla sekä kehittämällä nuoria ymmärtämään ja nautinnolla seuraamaan ohjelmaesityksiä. Samalla tavalla ne ovat kohottaneet käyttäytymistä myöskin kokoustilaisuuksien ulkopuolella.

Siten on nuorisoseuratyö kokonaisuudessaan ollut arvokasta siveellistä kasvatustyötä. Se on antanut arvokasta sisältöä nuorten elämään, jonka tieltä huono ja paha on väistynyt. Tässä työssä on Alkiolla ollut ensimmäinen paikka.

»Jälkikasvun» hoitaminen muodostui jo Alkion aikana nuorisoseuratyössä varsin tärkeäksi. Alkio huomasi, että »jokaisessa seurassa muodostuu muutaman vuoden kuluessa valiojoukko ohjelmansuorittajia. Kun nämät saavuttavat jonkinlaisen tottumuksen, näyttää vasta-alkajain esiintyminen heidän rinnallaan haparoivalta», mistä johtuen nuoret arkailevat ryhtyä ohjelman suorittajiksi ja jäävät siis vaille tätä kehitystä, jos heille ei järjestetä harjoitustilaisuuksia ja opastusta. Tämän vaaran tuntien Alkio aina pyrki kehittämään ja johtamaan nuorisoseuraliikettä siten, että se kykenisi ulottamaan vaikutuksensa mahdollisimman yleisesti kaikkiin nuoriin alati vaihtuvissa nuorisopolvissa.

4. Lukuharrastukset ja itseopiskelu.

Alkio oli koulujen ystävä, joka käytännössäkin toimi paljon kansakoulujen ja kansanopistojen hyväksi. Hän oli itse jäänyt vähälle kouluopille ja tunsi siitä johtuvan puutteen. »Minun taitoni ja kykyni on kyllä varsin rajoitettu, sillä yhä selvemmin alan huomata koulusivistyksen puutteet itsessäni», hän kirjoitti 37-vuotiaana.

Vähälle kouluopetukselle jääneenä Alkio korjasi tätä puutetta itseopiskelulla. Tässä pyrkimyksessään hän koki köyhän itseopiskelijan vaikeudet. Varhaisemmassa iässä oli puute kirjoistakin ja myöhemmin, kun se puute poistui, oli aikaa niukasti. Siten oli Alkio nuorisoseuratoiminnan elvyttäjänä ja ohjaajana samalla kertaa rivimies ja johtaja, joka tunsi johdettavien vaikeudet. Tässä työssään hän huomasi, että »ei ole suuri vaikeus saada kirjoja, niitä

saa rahalla, kun lukuhalu herää, mutta saada heräämään lukuhalu, siihen tarvitaan sitkeätä ja aivan erityisesti tarkoitettua työtä». Hän näki monen toimivan pitkiäkin aikoja nuorisoseuroissa »ilman että hän lukee juuri mitään. Mutta vaikka hän onkin noin innokas toimen mies, tulee häneen tutustuessa pian huomaamaan, miten henkisesti köyhä hän on».

Kun yleinen kirjastolaitos oli nuorisoseurojen ensi vuosikymmenillä useimmissa maalaiskunnissa vasta alulla, oli nuorisoseurojen kirjastoilla sangen tärkeä merkitys kirjojen puutteen poistajana ja lukuhalun herättäjänä. Tämän seikan Alkio otti huomioon puheissaan ja kirjoituksissaan. Yleisen lainakirjaston ohella hän piti välttämättömänä nuorisoseurojen käsikirjastoja, joissa tärkeimmän nuorisoseurakirjallisuuden ohella tuli olla ohjelmistokirjallisuutta ja hakuteoksia. Käsikirjastoasian edistämiseksi laati Alkio luetteloja tällaisia kirjastoja varten eri varallisuusasteilla oleville seuroille. Kun kirjastojen kirjamäärät olivat yleensä vähäiset ja varsinkin uudempaa kirjallisuutta niissä rajoitetusti, piti Alkio tärkeänä, että voimakkaamman lukuharrastuksen omaavat nuorisoseurojen jäsenet muodostavat lukurenkaita, joihin yhteisostoilla hankitaan kirjoja. Tätä työmuotoa hän alinomaan suositteli.

Kirjain hankkimisen ohella Alkio piti yhtä tärkeänä lukuharrastuksen herättämistä. Keinoina oli saada nuoret käsittämään lukemisen hyöty ja viehättävyys sekä lukutehtävien järjestäminen. Suoranainen lukupakkokin oli eräs Alkion suunnittelemista keinoista. Kirjaselostukset ja kirjain lukeminen nuorisoseurojen kokouksissa olivat myöskin hänen suosittelemiaan nuorisoseurojen työmuotoja. Kun ns. kotiopintotoiminta tuli maassamme tunnetuksi, otti Alkio sen mielihyvin vastaan ja suositteli sitä monissa yhteyksissä nuorisoseuroissa toteutettavaksi.

Saavuttamansa menestyksen ohella joutui Alkio kokemaan nuorisoseuratyössä myös pettymyksiä. Niin tapahtui opiskeluasiaakin ajettaessa. Alkion työtoveri, toimittaja Kustaa Hautamäki, kertoo tämän alan vaikeuksista, miten »— ensin oletettiin, että opiskeluhalu heräisi lukuhalun mukana ja suunnattiin herätystyö lukuhalun yleistämiseen. Pian saatiinkin nähdä siinä tuloksia. Mutta vaivalloiseen omavaraiseen tietojen hankkimiseen innostuivat vain sangen harvat, mikä havainto kannusti Alkiota pitämään asiaa jatkuvasti esillä ja etsimään sille toiminnalle sopivia muotoja sekä samalla selvittelemään sen penseyden syitä.

Syvimmän syyn näki Alkio siinä, että sivistyskäsitteet olivat vanhentuneet. Oli opittu ajattelemaan, että opillista tietoa tarvitsevat vain virkamiehiksi valmistujat. Sen vuoksi hän korosti usein puheissaan ja kirjoituksissaan, että on luotava kokonaan uudet sivistyskäsitteet, että on hajoitettava se raja-aita, joka erottaa 'sivistyneet' ja 'kansan' jyrkästi eri leireihin yksistään kouluopillisten arvojen perusteella. Sitävastoin Alkio teroitti sivistyskäsitteen muodostamista sellaiseksi, että osataan asettaa tiedon sekä inhimillisten hyveiden arvot oikeisiin keskinäisiin suhteisiin.»

Kirjojen levittämisen ja lukutoiminnan järjestämisen ohella Alkio teroitti uudelleen ja taas yhä uudelleen opiskelun tärkeyttä, vakuuttaen, että sivistys on kansan aineellisenkin hyvinvoinnin perusta, että »kansat, joilta puuttuu sivistyskapitaalia, häviävät kulta-aarteittensa ääreen. Kansat, joilla on sivistyskapitaalia, luovat itse materiaalisen kapitaalinsa. Kulta ei tee rikkaaksi, vaan kyky hankkia kultaa».

Vaikka Alkio pitikin ammattiopintoja tärkeinä, eivät ne yksin häntä tyydyttäneet. »Älkää unohtako, ammattiopintojen rinnalla, hankkia muita elämässä tarvittavia

tietoja, joita suomalaisen kirjallisuuden kautta voitte itse hankkia», hän kehoitti. »Historian lukemisen panemme ehdottomasti etusijalle, sillä se, paremmin kuin mikään muu tieto, opettaa vertailemaan omaa aikaansa menneisiin aikakausiin ja arvostelemaan ajan ilmiöitä. Muun kirjallisuuden lukeminen seuraa sitten itsestään», ja se on todelliselle nuorisoseuralaiselle välttämätöntä, sillä »itsekasvatuksen ensi askeleita on tietojen hankkiminen. Kenellä ei ole yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja, hänen itsekasvatuksellaan ei ole mitään varsinaista pohjaa eikä suunnan määrääjää».

»Tietojen puutteessa oleva ihminen on aina köyhä, hänen on pienimmissäkin uusissa sattumuksissa käännyttävä neuvonantajain puoleen, ja aina liikuttava siten lainattujen ohjeiden mukaan. Se tekee ihmisen epävarmaksi joka askelella. Kun hänellä ei ole yleissivistyksellisiä tietoja, ei hänellä ole arvostelukykyä, jonka avulla hän voisi elää elämäänsä ja määrätä menettelytapansa uusissa esiintyvissä kysymyksissä. Asiaa ei muuta sekään, jos tällainen yleissivistystä vailla oleva ihminen omaa jonkin verran varallisuutta, sillä varallisuuden antama itsetietoisuus ilman sivistystä tekee ihmisen usein tyhmäksi.»

Valtiollisesta toiminnasta nuorisoseuratyöhön palattuaan 1922 Alkio kysyi huolestuneena: »Ovatkohan nuorisoseurat tehneet voitavansa lukuhalun herättämiseksi ja sen tyydyttämiseksi kirjallisuuden levittämisen kautta?» ja jatkaa: »Oltuani nyt eräitä vuosia syrjässä nuorisoseuratyöstä ja tultuani taas mukaan olen tarkastanut niitä työtapoja ja menetelmiä, joita nuorisoseuratyössä nykyään käytetään. Ja olen saanut sen vaikutelman, että nuorisoseuratyö on eräissä suhteissa, varsinkin teknillisen yhdistystoiminnan alalla mennyt hyvin huomattavasti eteenpäin. Mutta samalla tuntuu siltä kuin ns. sisäinen elämä, nuorisoseura-

sielunelämä olisi jossain määrin kärsinyt. Virallisen, ulkonaisen edistyksen, tottumuksen voitto on siis ainakin jossain määrin saavutettu sisäisen kustannuksella.»

Syyksi toteamaansa ilmiöön Alkio käsittää sen, että »yksilöidenkään itsekasvatuksessa ei juuri koskaan ulkonainen ja sisäinen kehitys voi tapahtua samanaikaisesti. Kumpikin ottaa oman aikansa». Tärkeimpänä sisäisen kasvamisen merkkinä Alkio piti tässäkin yhteydessä lukuhalun heräämistä ja kirjallisuuden hankintaa. Hän ehdottaa nuorisoseuroille kirjain myynnin järjestämistä jokaiseen seuran tilaisuuteen. Hän arveli, että aluksi voi menekki olla pieni, mutta kun tällainen työ jatkuu jonkin vuoden, »jopa tulee kirjain menekki kilpailemaan paperossi- ja kahvimenekin kanssa». Lopuksi Alkio esittää laskelman, miten paljon saataisiin hyvää kirjallisuutta tupakkaan tuhlattavilla rahoilla ja toteaa, että silläkin alalla on nuorisoseuralaisilla parannuksen tekemisen syytä.

Lukuhaluttomuuden ja yleisen henkisen väsähtäneisyyden ja välinpitämättömyyden syitä miettiessään tuli koulujen ystävä Alkio siihen huomioon, että yhtenä syynä henkiseen väsähtämiseen ovat pakkoluvut. Tästä huomiostaan ja sen aiheuttamista mietelmistä hän kirjoitti »Pyrkijän» kuudenteen numeroon 1913 pääkirjoituksen, jossa hän valittaa sivistyskehitystä, jossa sydän jätetään viljelemättä ja kasvatetaan vain tieto-ihmisiä. Sillä tiellä on tultu siihen, että »aivomme laskevat elämänarvoja matematiikan mukaan. Sydämemme on kuihtunut käyttämättömässä toimettomuudessa, aikakausi on sysännyt sen eläkkeelle, syrjään virattomana hylkytavarana». »Se, mikä hallitsee nykyajan joukkosielua, on olevinaan äly. Mutta se ei ole äly, vaan itsekkyys. Tällä on äly naamarina. Sen peitossa se tekee mitä tahtoo. Mutta se on tunnoton. Äly on luonut keinot, tekniikan, uudenaikaista elämää var-

ten, mutta niiden hallintavaltuudet on anastanut itsekkyys. Tässä kamppailussa on sydän karkoitettu.»

Kuvattuaan miten lasten kasvatus jää vieraiden tehtäväksi, »vanhempien ollessa ansiotyössä, ansaitsemassa rahaa, voidakseen maksaa kasvattajille palkan», huomauttaa Alkio, että tämä vieraiden ihmisten harjoittama palkkakasvatus on heikkoa sydämen kasvatuksessa. Siinä »lapsista jo pienestä pitäen tehdään kirjaihmisiä. Kirjain lukeminen tulee heille elämäntehtäväksi, työksi. Myöskin sellaisille, joiden lahjat eivät vie sille uralle. Suuri osa kokeille asetetuista menee tässä myllyssä rikki. Niiden lypsetty, pinnistetty, kidutettu äly kuolee ja kuihtuu rinnan tunteen kanssa. Näistä joukoista muodostuu nykyaikaisen sivistyksen tuottama joukkosielu». »Aistit sillä ovat kaikki hereillä: näkö, kuulo, tunto, haisti ja maisti. Himot ovat niinikään saaneet kasvaa kenenkään estämättä. Kun sen luontaiset valtiaat, äly ja tunne ovat väsyneet, karkaa himo villinä vapaudessaan, ottaakseen palvelukseensa kaikki aistit.»

Kuten huomaamme, Alkiolla on ollut edellä olevaa kirjoittaessaan johtavana se nuorisoseurakasvatuksen periaate, että ihmistä on kasvatettava kokonaisuutena, lyömättä tietojen tavoittelussa ja palvonnassa laimin sydämen voimien viljelemistä. Jotta ei jäisi mitään epäilyksen sijaa sille, että kirjoittaja ei ehkä arvioi oikein tiedollista sivistystä, hän lausuu samassa kirjoituksessa, että »koulu ja kirjat ovat Jumalan lahjoja, mutta ne eivät opeta kaikkea, mitä ihminen tarvitsee, voidakseen elää niin kuin luonnonlait vaativat. Sivistysopetuksen uudistaminen on niiden ihmisten asia, joille äly ja tunne muodostavat sopusoinnun samassa persoonassa».

Kuten jo aikaisemmin on mainittu, Alkio yritti aikoinaan järjestää nuorisoseuroihin pakkolukuja. Harkitessaan keinoja nuorisoseurojen jäsenten kirjallisen opiskelun tehostamiseksi hän esitti »Pyrkijän» yhdeksännessä numerossa 1903 ja Etelä-Pohjanmaan Ns:n vuosikokouksessa Kauhavalla 1904 lukupakon asettamista nuorisoseurojen jäsenille. Suunnitelman mukaan tuli nuorisoseurojen velvoittaa »jokainen jäsenensä pitämään aina itsellään jokin kirja luettavana. Jokaisessa piirin tai seuran kokouksessa tulisi kunkin jäsenen ilmoittaa, mikä kirja hänellä on kulloinkin luettavana ja se merkittäisiin muistikirjaan. Samalla olisi vaadittava niitä jäseniä, joilla siihen on edellytyksiä, kertomaan lukemainsa kirjain sisällöstä piirien tahi seurain kokouksissa». Lukupakon toimeenpanoa varten Alkio esitti yksityiskohtaisen kirjanpito- ja valvontasuunnitelman. Kirjanpidon esimerkkikaavakkeeseen oli asianomaisen luettavana oleviksi kirjoiksi merkitty Talvion »Pimeän pirtin hävitys», Ahon »Panu», Grotenfeltin »Kaksi unkarilaista valtiomiestä» ja Söderhjelmin »Ranskan vallankumouksen sivistyselämästä». Esimerkkeinä mainitut teokset osoittavat, mitä kirjoja Alkio tuona ajankohtana erityisesti halusi suositella nuorisoseuralaisten luettaviksi.

Vuosikokous jätti esitetyn suunnitelman johtokunnan toteutettavaksi, joka teki asiassa voitavansa. Alkion kirjoittamassa kiertokirjeessä paikallisseuroille todetaan, että »nuorisoseuroissa on paljon jäseniä, jotka eivät tee mitään tietomääriensä laajentamiseksi» ja siksi »he eivät hyödy seurasta eikä seura heistä. Jos seura, otettuaan käytäntöön vakavampia työtapoja ja velvoitettuaan jäseniä esim. lukemaan, kadottaakin jonkin verran jäsenistään», ei se ole niin suuri vahinko kuin se, jos »seuran toiminnan pitää pysyä joutavana hapuilemisena vain sen vuoksi, että kaikki siinä viihtyisivät».

Vain muutamissa seuroissa kokeiltiin lukupakkoa Alkion esittämässä muodossa, mutta vaikka aloite ei sellaisenaan

johtanutkaan tuloksiin, kiinnitti se kuitenkin huomiota lukemiseen ja opiskeluun ja lisäsi harrastusta kirjastojen kehittämiseen ja lukurenkaiden perustamiseen.

Lukupakosta saadut kokemukset eivät kehoittaneet tämän yrityksen jatkamiseen, ja siksi Alkio myöhemmin ajoi asiaa muihin keinoihin nojaten. Hän esim. järjesti johtamansa nuorisoseuran tilaisuuksiin kirjaselostuksia ja kehoitti niitä ottamaan muuallakin ohjelmistoon. Samoin hän puheissaan ja kirjoituksissaan suositteli kuulijainsa ja lukijainsa luettaviksi nimeämiään, tärkeinä pitämiään kirjoja. Kun hän esim. Etelä-Pohjanmaan Ns:n vuosikokouksessa Alavudella 1910 alusti kysymyksen uudenaikaisen raakuuden vastustamisesta», hän katsoi, että lankeemusten »syynä on taitamattomuutemme enemmän kuin pahuutemme». Ihmiset eivät ole tottuneet elettävän ajan vauhtiin. Ennen »hengen maillakin ajettiin härällä, joka ennen seisahti kuin meni väärään. Nyt sen sijaan ajamme autolla ja höyryn vauhdissa. Ja siinä vaadittaisiin tottunutta kättä, varmaa suuntaa ja terävää huomiokykyä». Siksi on nuoret saatava laajentamaan tietopiiriään. »Kotiopinnoissa on löydetty tie kehitykseen. Siinä pyritään nuorison käteen johdattamaan muutakin kuin kaunokirjallisuutta.» Lennokkaan alustuksensa päätteeksi suositteli Alkio sillä kertaa nuorisoseuralaisten luettaviksi Foersterin »Osaatko elää?»-teosta, Georgen »Sosiaalista pulmaa» ja Lindeqvistin »Yleistä historiaa».

Isossakyrössä 1916 pidetyssä Etelä-Pohjanmaan Ns:n vuosikokouksessa Alkio ehdotti yhteiskunnallista kasvatustyötä tehtäväksi siten, »että nuorisoseurojen jäsenet lukiessaan yhteiskunnallisia kysymyksiä käsittelevää kirjallisuutta tekisivät siitä selkoa seurojen kokouksissa». Alkion mielipide oli, että »ensimmäisiä nuorisoseuran jäsenen tehtäviä on l a a j e n t a a t i e t o m ä ä r ä ä n s ä».

Siksi »tulee lukea kirjoja, joissa tärkeitä asioita selvitellään; siten kartutetaan tietoja, joista on hyötyä elämän varrella». Hän vakuutti, että »kirjallisuuden merkitys valistustekijänä on ensiluokkainen. Sitä ei korvaa mikään. Se, että yleinen tietoisuus nykyään on niin korkealla, johtuu siitä, että on paljon yksilöitä, jotka lukevat hyvää kirjallisuutta, kertovat siitä muille ja valistavat ympäristöään. He ovat kuin soihtuja, mutta jos nämä soihdut harvenevat, merkitsee se taantumusta».

5. Kasvatus taloudellisuuteen.

Jo nuorisoseuraliikkeen syntysanoissa otetaan huomioon taloudellinen kasvatus. Juho Hietanen vastustaa niissä »kansallisuudelle vahingollisia tapoja kuten juoppous, haureus, ylellinen kahvin juonti, tupakan poltto, sopimaton ylpeileminen puvussa ja tavoissa ym.» ja vaatii, että nuorisoseurojen jäsenten tulee niistä luopua ja »koettaa säästää tuhlausvarojaan yhteiskunnan hyödyksi».

Alkionkin nuorisoseuratyössä harjoittama taloudellinen kasvatus oli aluksi melkein pelkkää säästäväisyyteen kehoittamista. Se oli sitä niin yksipuolisesti, että sen aikaisia oloja tuntematta on sitä vaikeata ymmärtää. Mutta sen voi käsittää, kun ottaa huomioon, että maamme pääelinkeino, maanviljelys, oli varsinkin pienviljelysseuduilla, jollainen Alkion ympäristö oli, silloin vielä melkein ihmis- ja hevostyön varassa ja hevostenkin vetämä kalusto oli alkeellista ja harvalukuista, väkilantain käyttö tuntematonta, viljelyskasvit jalostamattomia, samoin kotieläimet, ja viljelystavatkin kehittymättömiä ja siksi työn tuotto nykyiseen verrattuna kovin pieni. Kun näköpiirissä ei ollut tehokkaita keinoja tulojen lisäämiseksi, olivat ahkera työ ja tiukka säästäväisyys ainoat keinot taloudellisen

vakavaraisuuden saavuttamiseksi. Näiden keinojen käyttäjiksi Alkio kasvatti ja innosti nuorisoa.

Kun vuosisadan lopulla alkoi maassamme tulla tunnetuksi Tanskan talonpoikaisen maanviljelyksen kehitys ja Suomessakin alettiin tällä alalla aukoa uusia vakoja, otti Alkio niistä aiheita nuorisoseurajulistukseensa. »Pyrkijän» neljännessä numerossa 1897 hän julkaisi kirjoituksen »Maataviljelevän nuorison ammattiopin tarve», todeten siinä, että sivistystoiminnan ulottaminen »syvempien rivien» keskuuteen ilmenee usein vain sivistyksen loiskasvien omistamisessa. Aletaan hienostella ja karttaa ruumiillista työtä. »Etupäässä kiintyy huomio siihen kieltämättömään tosiseikkaan, että kansannuorisossa siellä täällä ilmenee valtavia taipumuksia halveksia ruumiillista työtä. Tätä ei suinkaan vaikuta työn raskaus, vaan etupäässä tietoisuus, että ruumiillisen työn tekijäin arvo meillä on alhaisempi kuin herrasluokan.» »Kansantaloudellisessa suhteessa olisi ääretön vahinko, jos kehitys meillä alkaisi suuremmassa määrässä mennä siihen suuntaan, että maanviljelijäin pojat ja tyttäret alkaisivat elinkeinoammattiaan halveksia. Siksipä onkin kaikkien ajattelevien kansalaisten ryhdyttävä pontevasti sellaista suuntaa vastustamaan. Täytyy saada nuoriso opetetuksi arvostelemaan, mitkä asiat todella ihmisarvoa alentavat ja mitkä korottavat sitä.»

»Ruumiillisen työn tekijän arvo on meillä vielä alhaisempi kuin monessa muussa sivistysmaassa. Mutta se on luonnoton katsantotapa, jonka poistamiseen ruumiillisen työn tekijäin täytyy itse ryhtyä. Jos ruumiillisen työn tekijä itse alistuu tuon arvostelun alaiseksi, on hänen ja samalla koko kansan tulevaisuus hukassa. Jos se, jonka elinkeino on ruumiillinen työ, pyrkii siitä pois vain sen takia, että ammatti on halpana pidetty, osoittautuu hän

raukaksi, joka ansaitsee halveksimista. Nuorisolle se täytyy saada uskontunnustukseksi.»

Todettuaan maataloudellisten oppilaitosten vähälukuisuuden ja niiden oppilaiden vähyyden sekä erityisesti myöskin maatalousnaisten ammatillisen kehittymisen tarpeen, kiinnittää Alkio asiaan nuorisoseurojen huomiota, sillä »nuorisoseuroilla on kiitollinen työ kiinnittää maalaisnuorison huomiota ja innostusta ammattiopetukseen».

SNL:n vuosikokouksessa Mikkelissä 1901 alusti Alkio keskustelukysymyksen: »Miten nuorisoseurat voisivat enempi vaikuttaa jäsentensä jokapäiväiseen arkielämään?» Alustuksessaan hän huomautti mm., että »kun nuorisoseura-aatteesta ei puhuta juuri muualla kuin seurassa, jäävät kodit, vanhemmat ja arkinen ympäristö siitä tietämättömiksi, aate jää siten vain elämään seuran iltamain ja kokousten piireissä hetkittäistä juhlaelämäänsä, voimatta vaikuttaa mitään siihen, että nuoriso alkaisi toden teolla harrastaa jokapaiväistä itsensä kasvattamista». Alustuksessa esitetyn epäkohdan poistamiseksi »aatteen syvintä tarkoitusta, itsekasvatusta, olisi aina teroitettava mieliin». Olisi pyrittävä siihen, »että nuorisoseura-aatetta elähdyttävät kristillisyyden, veljeyden, rakkauden, tasa-arvoisuuden, kansallistunnon ja kansalaiskunnon käsitteet tulisivat määräävästi vaikuttamaan jokaisen yksityisen elämään». »Kun järkiperäinen huolenpito taloudestaan on jokaisen ihmisen velvollisuus, samaten myöskin taloudellisten ja henkisten harrastusten keskinäisten suhteiden järjestäminen siihen suuntaan, ettei toinen tule toisen vuoksi laiminlyödyksi, olisi nuorisoseurojen näissäkin suhteissa varustettava nuoriso monipuolisemmilla käsityksillä.» »Koska maatalous ja maanviljelys on useimpien nuorisoseuran jäsenten syntyperäinen ammatti, olisi nuorisoseurain pyrittävä nuoriin istuttamaan innostusta tähän ammattiin ja halua ammattitaidon kehittämiseen.»

Vuosisadan vaihteessa Alkio alkoi erityisellä harrastuksella kehittää nuorisoseuroissa taloudellista kasvatusta. Hän puhui siitä nuorisoseuratilaisuuksissa ja kirjoitti »Pyrkijässä». Vuoden 1902 »Pyrkijässä» hän julkaisi sarjan kirjoituksia, joissa käsitteli ammattikysymyksiä erikseen talollisnuorison ja palkatun maatyöväestön kannalta.

Todettuaan talollisnuorison vaikean aseman heikosti kannattavan ammatin harjoittajien perheenjäseninä ja saman ammatin tulevina vastuullisina harjoittajina hän samalla kuvaili heidän ammattinsa terveellisyyttä ja itsenäisyyttä, josta johtuen talonpojan ammatti on pienilläkin tuloilla harjoitettuna tyydytystä tuottava. Siksi on talollisnuorison pysyttävä kiinni perintöammatissaan ja ammattitaitoa kehittäen sekä oppimalla tulemaan vähällä toimeen varmistettava talouttaan. Erityisesti kääntyy Alkio talollisnuorison puoleen lausuen heille mm.: »Talollisten pojat! Teidän suuri ja kunniakas velvollisuus on säilyttää perintömaat Suomen tuleville maanviljelijäpolville! Teidän tulee itsekasvatuksen ja käytettävinä olevien keinojen avulla hankkia itsellenne yleistä sivistystä, ammattisivistystä, työnhalua ja maahenkeä. Tämän ohella tulee teidän jalostaa luonteitanne ja kasvaa ymmärtämään, että suuret toteutumattomat toiveet eivät ole elämälle niin suuriarvoiset kuin taito tyytyä siihen, mitä on mahdollisuus saavuttaa.»

Kirjoituksista näkyy, että Alkio oli tutustunut »Pellervoon» ja senaikaiseen maataloudelliseen ammattikirjallisuuteen sekä omaksunut maatalouspiireille siihen aikaan yleisen pienviljelijähengen.

Palkatun maataloustyöväen asemaa käsitellessään Alkio kehottaa heitä rakentamaan tulevaisuuttaan opettelemalla hyvän ammattitaidon ja omaksumalla ahkeruuden sekä raittiit ja säästeliäät elämäntavat. Säästäväisyysasiassa

hän viittaa 1900 »Pyrkijässä» julkaisemaansa kirjoitukseen »Nuorten miesten tupakkavero ja henkivakuutus». Myöskin yleissivistykselliseen opiskeluun hän kehoittaa. Kirjoittaja esittää nuorten maataloustyöläisten ihanteeksi oman pientilan, todistaen laajasti Tanskan pienviljelijäin elämästä otetuilla esimerkeillä ja ympäristönsä palstatilallisten kokemuksilla, että varsin pienetkin tilat antavat perheelle työtä ja toimeentulon. Kirjoitus osoittaa, että Alkio oli perehtynyt tähän asiaan kirjallisuuden ja pienviljelijäin puhuttelun ohella myös hankkien tilastollisen selvityksen yhdeltätoista palstatilalta Laihialta ja Jurvasta.

Kansantaloudellisestikin Alkio piti pienviljelystä edullisena, koska »saatu kokemus osoittaa selvään, että maan joutuessa useampien omaksi sen tuottavuus kasvaa». Valoisan tulevaisuuden näyn elähdyttämänä hän lausui: »Me voimme kenties kerran, kun meidän palstatilaimme luku nousee sataantuhanteen, kertoa olojemme tutkijoille, miten meiltä ennen virtasi maaseudun asukkaita Amerikkaan, kaupunkeihin ja tehdastöihin, mutta kun saatiin oma maatilkku useimmille ja heidät kaikki varustetuiksi ammattitiedoilla ja innostetuksi toimeensa, lakkasi siirtolaisuus.»

Vaikka Alkio itse käsitteli nuorisoseurojen taloudellista kasvatusta etupäässä maatalousnuorison kannalta, ei hän tehnyt sitä kylmyydestä teollisuuden palveluksessa olevaa ja muuta asutusseutujen nuorisoa kohtaan, sillä hän yritti saada asiantuntijoilta kirjoituksia mainitun nuorison oloista ja kasvatuskeinoista, vaikka nämä yritykset eivät johtaneet sanottaviin tuloksiin. Ammattiin ja yhteiskuntaluokkaan katsomatta piti Alkio tärkeänä nuorten herättämistä taloudellisia asioita ajattelemaan ja valmistumaan mahdollisimman hyvin elämäntehtäväänsä. Hän vakaannutti johdonmukaisesti sitä kantaa, että »taloudelliset harrastukset kuuluvat myöskin itsekasvatukseen. Juuri nuorison tulee vas-

taisuudessa vastata tämän maan taloudellisesta tilasta. Talouden ja aatteellisuuden on nuorisoseuroissa kuljettava käsi kädessä. Kun niin on, silloin ovat nuorisoseurat oikealla urallaan».

Alkio tahtoi saada kansalaiset ymmärtämään työn arvon sillä »työ on ihmiselämän välttämätön elinehto, jonka merkitys ja arvo kasvaa yhä, mikäli ihminen ja yhteiskunta kehittyvät. Työ on voimakeino, jolla ihminen valloittaa maan, keksii siihen kätketyt, loppumattomat, elämää rikastuttavat aarteet, jatkaa luomistyötä ja kehittää itseään aavistettuja, mutta muodolleen määräämättömiä päämääriä kohti».

Työ kansan ja yhteiskunnan hyväksi kuuluu kaikille. Velttoa laiskottelua, »toisten leipäosuuden syömistä» ei Alkio hyväksynyt, vaan vaati, että »kunkin yksityisen velvollisuus on osaltaan pyrkiä tekemään kunnolla tehtävänsä. Lisääntyvän työtaidon ja työtehon kera nousee mies, nainen, kansa. Siten syntyvä työnilo takaa terveet elämänkäsitykset, joista vuotaa siunaus kansalle sukupolvesta sukupolveen».

Laiskuus kalvaa koko yhteiskuntaa, mutta pahimmin se sittenkin kostaa laiskottelijalle itselleen. »Ihminen, joka tahtoo olla oma herransa, huomaa pian, miten tämä herruus heikkenee samassa suhteessa kuin levon ja huvittelun halu valtaa työnhalun. Silloin on herrana jo joku muu kuin hän itse», vakuuttaa Alkio ja muistuttaa, että »joutilaisuus on kaiken pahuuden äiti. Ei maksa vaivaa tavoitella sellaisia elämänoloja, joissa olisi paljon joutilasta aikaa».

Säästäväisyys- ja maahenkijulistuksensa väärinymmärtämisen torjumiseksi huomautti Alkio, että »emme ihaile köyhyyttä eikä puutetta, ei itsekidutusta eikä mitään erikoista ammattia tai elinkeinoa — — —. Tarve vain pitäisi olla järkiperäisesti rajoitettu, ettei kukaan kuluttaisi liian

paljon, siten pakottaen toisia tulemaan toimeen liian vähällä».

Alkio piti tärkeänä, että kukin yksityinen ja myöskin kansa kansana ottaa taloudessaan huomioon omat mahdollisuutensa, sillä »kaikille on vanhastaan tunnettu asia, että talo ei saa kuluttaa enempää kuin siinä asuvat ihmiset ansaitsevat. Siitä johtuu, että pienituloisten eläjäin ei sovi elää yhtä paljon kuluttaen kuin suurituloinen eläjä. — — — Kansallistaloudellisessa elämässä ei tämä laki myönnä mitään poikkeusta. Kunkin kansan tuotantokyvyn täytyy saada määrätä sen kulutuksen mitta».

Jotta taloudellinen kasvatus tulisi nuorisoseuroissa suunnitelmallisesti ja tehokkaasti hoidetuksi, kehoitti Alkio nuorisoseuroja valitsemaan sitä suorittamaan erityisiä taloudellisten harrastusten toimikuntia, jotka sopivalla tavalla liittävät tämän harrastusalan seuran työn kokonaisuuteen. Se ei saa muodostua kaikeksi kaikesta eikä sitä saa unohtaa, vaan se muodostaa nuorisoseurojen ohjelmiston kankaassa oman kuteensa toisia työaloja sortamatta. Sillä »Alkio ei tyytynyt vain tieto- ja taitoihmisen kasvattamiseen, vaan hänen ihanteenaan oli henkevä, yhteishyvän harrastamiseen herännyt ihminen. Käytännölliseen elämään on kyllä kiinnitettävä huomiota, mutta se ei ole ainoa tarpeellinen, vaan tulee ihmisen jatkuvasti huolehtia siitä, että hänen henkensä elää ja valvoo laajempiakin tarkoituksia kuin oman ruumiinsa hyvinvointia silmällä pitäen. Tätä henkevää maailmankatsomustaan julisti Alkio kirjoituksissaan ja puheissaan nuorisoseuraväelle, tehden siitä nuorisoseura-asialle innostuneiden nuorten yhteisen ihanteen». Niin kuvaa eräs Alkion työtoveri Alkion nuorisoseurakasvatuksen periaatteita.

6. Sosiaalinen näkemys.

Alkion nuorisoseurajulistuksessa on liikkeen alkuajoista saakka yhteiskunnallista sävyä. Hän otti huomioon sen aikaisen luokkahengen ja teki työtä sen hävittämiseksi.

Pyrkijän ensimmäisen vuosikerran kolmannessa numerossa alkaa Alkio kirjoitussarjan »Vaikuttamaan syviin riveihin», jossa hän toteaa, että iltamiin ja juhliin saapuu asianharrastajien ja tilaisuuksien toimeenpanijain ohella myös »muuta yleisöä, palvelus- ja työväkeä, jotka surumielisinä ja pelokkaina liikkuvat nöyrästi poistuen, kun arvokkaampi henkilö esiintyy heidän »tiellensä». Alkio huomauttaa: »Sanotaan kyllä, että sivistymätön luokka käyttäytyy sellaisissa tilaisuuksissa toisinaan hävittömästi ja raa'asti, joka estää heitä kohtelemasta arvonannolla, mutta menkäämme kukin itseemme. Kun kohtaamme itseämme arvokkaamman henkilön, joka kohtelee meitä halveksien, herättää se meissä vastustamis- ja kiusantekemishalua. Jos yläpuolellamme oleva henkilö kohtelee meitä ystävällisellä huomaavaisuudella, herättää se meissä ystävyyden tunteen, joka johtaa myöskin hyvään käytökseen.» Kirjoittaja pitää sivistyneiden velvollisuutena kohdella vähemmän sivistyneitä ystävyydellä, jolloin vähäosaisetkin tulevat hyvällä mielellä mukaan valistustoimintaan. Ja kun niin tapahtuu, vasta silloin »isänmaalliset juhlahetket muuttuisivat todellisiksi juhliksi, kun köyhimmänkin povessa hehkuisi tunne kansalaisen vapaasta olemis-oikeudesta».

Neljä vuotta myöhemmin, 1894, Alkio kirjoitti: »Ymmärrämme, että erilaiset harrastukset jakavat ihmisiä erilaisiin seurustelupiireihin. Mutta ihmisen halveksiminen muista syistä kuin että hän on halpamaisella teolla alentanut ihmisarvoaan, on vääryyttä. Jokaisella ihmisellä on

Jumalan edessä oma arvo, miksi sitten ihmisten kesken mitataan toisilla mitoilla?»

»Suomi tarvitsee sellaista nuorisoa, joka jo aikaisin oppii käsittämään sen tosiasian, että köyhä päiväpalkkalainen on yhteiskunnassa aivan yhtä tärkeä jäsen kuin joku varakas pohatta tai korkeampi virkamieskin ja että häntä tulee arvostella sen mukaan, miten hän velvollisuutensa kutsumuksessaan täyttää.»

»Pyrkijän» 9:nnessä numerossa 1901 Alkio vetoaa erityisesti talollisnuorisoon luokkahengen poistajana todeten, että »suomalaisten voima ennen oli siinä, että he olivat yksimielisiä. Jos nykyään nousemassa oleva polvi haluaa avukseen samaa voimaa, on lähdettävä siitä, että talollisnuoriso ottaa kotinsa palvelijat veljikseen ja sisarikseen ja kohtelevat heitä sillä tavalla, että palvelijat tuntevat olevansa kotonaan heidän kodeissaan. Vanhempien myötätunto seuraa pian perässä. Huomaatte silloin, miten helppoa on saada nuorisoseuraankin kaikki ne palvelijat, joita taloissa kohdellaan rakkaudella».

Jo 1898 Alkio kiinnitti huomiota nuorisoseuroihin harjoituspiireinä yhteiskuntaelämää varten kirjoittaen, että »kansallisen yhteisyyden tunne ei ole meillä vielä tarpeeksi elävä. Sen elähdyttämiseksi tarvitaan vielä paljon työtä. Siksi perustetaan (nuoriso)seuroja jokaiselle paikkakunnalle, että ne kukin piirissään perheen tavoin toimien voisivat vetää yksilöt y h t e i s k u n t a e l ä m ä ä n». — »Nykyaikaiselle edistystoiminnalle ovat yhdistykset välttämättömät. — Mitäpä elämää meillä olisikaan, jos jokainen uurastaisi vain omissa yksityisasioissaan.»

Valtiollisen sorron kiristymisvuotena 1899 tuli kansamme valtiollinen ja yhteiskunnallinen arvostelukyky kovalle koetukselle. Alkio pani murheella merkille, miten ahdinkoa ja katkeruutta aiheuttaviin yhteiskunnallisiin epäkohtiin

liittyi kansalaisten sivistyksen, erityisesti yhteiskunnallisen arvostelukyvyn puute, joka heikensi kansallista puolustusrintamaamme. Se kannusti Alkiota tehostamaan nuorisoseurojen yhteiskunnallista kasvatustyötä.

Suurlakon jälkeen syksyllä 1905 Alkio kirjoitti »Pyrkijään» pääkirjoituksen aiheesta »Kansalaisten poliittinen kasvattaminen», jossa hän totesi, että eduskunta- ja äänioikeusuudistuksen jälkeen »tulee Suomi yhdellä harppauksella astumaan luokka- ja virkavallan holhouksesta maailman ensimmäisten kansojen riviin». Ja »sen tulee myöskin syvästi ja pyhästi velvoittaa varsinkin sitä nuorisoa, joka tämän uudistuksen kautta tulee saamaan sananvallan maan valtiollisessakin elämässä». — »Ne uudet olot, joihin nyt olemme tulleet, asettavat tässäkin suhteessa nuorisoseuroille aivan uusia vaatimuksia, joten poliittisten kysymysten syrjäyttäminen nuorisoseurojen ohjelmista tuskin onnistuisi, vaikka siihen olisi tahtoakin.» — »Merkittäköön kuitenkin heti, että nuorisoseurojen tulee ottaa poliittinenkin tehtävänsä *kasvatuksen* kannalta. Ohjelmansa mukaan niillä ei ole syytä ryhtyä varsinaiseen puoluetaisteluun, vaan niiden on koetettava tutustua eri puolueiden käsityksiin ja periaatteisiin tasapuolisesti, — hyväksyköön sitten kukin vakaumuksensa pohjalla mihin puolueeseen tahtoo kuulua.»

7. Nuorisoseuraliikkeen suhteesta työväenliikkeeseen ja puolue-elämään.

Teollisuustyöväen lisääntyminen ja vuosisadan vaihteessa tapahtunut työväenpuolueen perustaminen toivat työväenkysymykset vilkkaan julkisen keskustelun piiriin, joka nuorisoseuraliikkeessä ja nimenomaan Alkion toiminnassa sai sellaisen huomion, että sitä on jo aatehistoriallisesta kannaltakin tässä vähän laajemmin selostettava.

SNL:n piirissä aloitti tästä asiasta keskustelun silloinen pastori, myöhemmin asessori ja rovasti K. R. Kares, joka SNL:n kokouksessa Mikkelissä 1901 alusti kysymyksen: »Onko ja millä tavoin nuorisoseurojen maaseudulla käännettävä huomiota työväenkysymykseen?»

Kares piti tärkeänä työväenkysymyksen tunnetuksi tekemistä maalaisnuorisolle ja katsoi nuorisoseuroilla olevan suuria mahdollisuuksia ja velvollisuuksia tämän asian ajamiseen. Asiasta syntyi vilkas ja laaja keskustelu, jossa monet vastustivat alustajan ehdotuksia, katsoen että nuorisoseuroilla ei ole syytä ryhtyä työväenkysymyksiä selvittämään »siinä laajuudessa kuin alustaja oli esittänyt».

Keskustelun tuloksena hyväksyi kokous ponnen: »Nuorisoseurat pyytävät kristillisen ja isänmaanrakkauden hengessä kohottaa vähäväkisiä, mutta kaikista yhteiskuntapoliittisista puolueharrastuksista tahtovat nuorisoseurat ohjelmansa mukaan pysyä erillään.»

Samana vuotena Alkio oli kutsuttu työväen puoluekokoukseen Viipuriin pitämään esitelmä nuorisoseura-asiasta. »Pyrkijässä» on tästä esitelmätilaisuudesta seuraava selostus, jonka Alkio lienee kirjoittanut:

»Keskustelussa, joka esitelmän jälkeen seurasi, ilmeni, että useilla työväenliikkeen miehillä oli kovin vääriä tietoja nuorisoseuraliikkeestä. Nurja, ylimielinen henki huokui useista lausunnoista, jotka saivat hyvä-huutoja osakseen. Nuorisoseuroissa oli *kielletty* keskustelemasta kaikista työväenliikkeen alaan kuuluvista kysymyksistä, koska ne ovat puoluekysymyksiä. Nuorisoseurat siis asettuvat esteeksi työväenaatteen levenemiselle. Ne harrastavat ihanteita, jotka häilyvät pilvissä. Niiden jäsenistö on kapitalistiluokan nuorisoa, sillä palvelusväki ei niissä viihdy. — — Työmiehen toimittajan hra Valppaan mielestä oli nuorisoseurojen toiminta ihanteisiin nukuttavaa laatua, joten nii-

den työ on työväenliikkeelle enemmän vahingoksi kuin hyödyksi; olisi siis perustettava työväen nuorison keskuudessa omia nuorisoseuroja, jotka ottaisivat ajaakseen työväenasiaa. Tämä lausunto myöskin yleisesti hyväksyttiin. Nuorisoseuraliikkeelle suosiollisempiakin lausuntoja annettiin pari, vaan toinen niistä sai hra Hellbergin laskemaan iroonista pilkkaa.»

Uudenmaan ruotsinkielinen nuorisoseuraväki käsitteli kokouksessaan 1902 kysymystä »Nuorisoseurat ja sosiaalinen kysymys», päätyen seuraavaan loppulausuntoon:

»Ruotsalaiset nuorisoseurat hyväksyvät aatteellisesti työväenliikkeen ja reformityön, jonka tarkoituksena on poistaa vallitsevia yhteiskunnallisia vääryyksiä ja luoda parempia yhteiskunnallisia oloja.

Sitä vastoin eivät nuorisoseurat toistaiseksi aktiivisesti ota osaa sosiaalisen vapausliikkeen toteuttamiseen, vaan koettavat omassa piirissään levittää tietoa sosiaalisista aatteista ja niiden käytännöllisestä toteuttamisesta. Nuorisoseurojen ei pidä luopua vanhasta ohjelmastaan, vaan edelleen pitää kiinni niistä ihanteellisista periaatteista, jotka tähän saakka ovat ohjanneet niiden toimintaa ja kaikin tavoin levittää sivistystä ja hyviä tapoja kansannuorison keskuuteen ruotsalaisissa seuduissa.»

Todettuamme vuosisadan vaihteessa nuorisoseurapiireissäkin esiintyneen yleistä harrastusta työväenliikettä kohtaan ja vuoden 1905 suurlakon vielä vahvistaneen sitä, on syytä tarkastella tämän ajanhengen vaikutusta Alkion senaikaiseen nuorisoseurajulistukseen ja nuorisoseuratoimintaan. Sitä ennen on vielä mainittava, että työväenliike alkoi maassamme epäpoliittisena työväestön sivistysliikkeenä. Ensimmäiset työväen yhteenliittymät syntyivät Tampereella, jossa 1861 perustettiin Tampereen tehtaalaisten lukuyhtiö ja 1866 Pumpulitehtaan työntekijäin seura. Ensimmäiset

työväenyhdistyksen nimeä käyttävät yhdistykset perustettiin Vaasaan ja Helsinkiin 1883. Nuorisoseuraliikkeen historiassa tunnettu Matti Sippola oli eräiden toveriensa kanssa perustamassa Vaasan Työväenyhdistystä. 1890-luvun keskivaiheilla oli maassamme kaikkiaan 34 työväenyhdistystä. Ne pitivät siihen aikaan tärkeimpänä tehtävänään valistustyötä ja niiden johto oli porvarillisissa käsissä.

Raittiusliikkeen vaikutus oli työväenyhdistyksissä niiden toiminnan alkuaikoina varsin voimakas. Juuri tehokkaan raittiustoiminnan juurruttaminen työväestön keskuuteen olikin yksi vaikuttavimpia syitä ensimmäisten työväenyhdistysten perustamiseen. Samanaikaisesti toimi kaupungeissa nuorisoseuroja, joiden toiminta oli jotensakin samanlaista. Valtaosana kaupunkien nuorisoseuroissa oli työväestö. Tämän harrastuksen valtavuutta osoittaa se, että esim. Helsingin Nuorisoseurassa oli vuonna 1905 toistatuhatta jäsentä.

Maaseudullekin perustettiin ensimmäiset työväenyhdistykset sivistysseuroiksi. Nuorisoseuraliikkeeseen oli niillä sellainen sukulaisuus, että esim. 1895 perustettu Ilmajoen Työväenyhdistys liittyi Etelä-Pohjanmaan Ns:n ja SNL:n haaraosastoksi ja Laihian Työväenyhdistyksen perustava kokous pidettiin 1905 Santeri Alkion kodissa Alkion toimiessa sen puheenjohtajana. Yhdistyksen 40-vuotishistorian kirjoittaja, toimittaja T. Tammilehto toteaa, että yhdistys perustettiin »wrightiläisyyden linjalle» ja perustamispuuhassa olivat mukana myös eräät paikkakunnan sivistyneistöön kuuluvat henkilöt. Myöhemmin yhdistyksen siirtyessä luokkataistelun linjoille erotettiin porvarilliset jäsenet, mm. Alkio. Yhdistyksen historian kirjoittaja lausuu tästä asiasta: »Heidän (porvarillisten) syytänsä ei ole, että työväestö ennen pitkää tuli huomaamaan, että vain itse asioita hoitamalla se voi parhaiten omaa asiaansa eteenpäin viedä.»

Etelä-Pohjanmaan Ns:n vuosikokouksessa Kauhavalla 1904 alusti Alkio kysymyksen »Nuorisoseuraliikkeen suhteesta työväenkysymykseen» selostaen myötätuntoisesti työväenliikkeen tarkoituksia, selittäen sen pyrkivän »kehittämään oloja sille kannalle, että työntekijä saisi itse nauttia kaiken hyödyn työstänsä; että rikkauteen, perinnöllisyyteen ja synnynnäisesti lahjaksi saatuun neroon perustuvat etuoikeudet tulisivat lopetetuiksi; että työn ja valistuksen hedelmistä saisivat nauttia tasaisesti kaikki ihmiset, että oikeutta ihmisten kesken jaettaisiin veljeysperiaatteen mukaan».

Selostettuaan myöskin nuorisoseuraliikkeen päämääriä totesi Alkio, että näiden molempien liikkeiden päämäärät näyttävät olevan »aivan samat». Tarkoitusperien sukulaisuudesta huolimatta Alkio näki kuitenkin yhteistyötä estäviä seikkoja, kuten työväenyhdistysten poliittisen luonteen, sosialidemokraattisen puolueen suhteen uskontoon sekä toimintatapojen erilaisuuden, kun työväenliike ajaa asioita etupäässä »yllytyksen kautta». Nämä seikat johtivat Alkion sellaiseen tulokseen, että varsinainen yhteistyö ei ole mahdollinen, mutta silti on nuorisoseuroissa tutustutettava nuorisoa työväenliikkeeseen.

SNL:n 25-vuotisjuhlakokouksessa Kauhavalla 1906 alusti Alkio kysymyksen: »Nuorisoseurat yhteiskunnallisen sivistyksen levittäjinä» lausuen siinä seuraavaa:

»Niissä uusissa oloissa, joihin valtiollinen uudistus on Suomen yhtäkkiä temmannut, kasvavat kansalaisten velvollisuudet nopeammin kuin kyky näitä velvollisuuksia tyydyttävästi täyttää. Kansalaiskasvatus, joka nyt yhtäkkiä vanhentuvien yhteiskuntaolojen pohjalla on ollut kovin laiminlyöty, astuu esiin aivan uusilla vaatimuksilla. Sitä paitsi nykyinen taloudellinen järjestelmä kehittyy aivan pysähtymättömässä vauhdissa jotain kypsää päämääräänsä kohti, ennustaen aivan varmaan välttämättömyyden pakon synnyttämää taloudellista uudestisyntymistä. Käsitys yksilöjen suhtautumisesta yhteiskuntaan, ennen kaikkea yhteiskunnan laajenneista velvollisuuksista jäseniään kohtaan, kehittyy varmassa tahdissa.

Tämä kaikki vaikuttaa sen, että nouseva polvi tulee elämään siinä määrin uudistuvissa ja uudistuneissa yhteiskuntaoloissa, että me tuskin osaamme niiden laajuutta edes aavistaa.

Meidän aikanamme ovat olot jo nopeassa tahdissa uusiutuneet. Muistelkaammepa vain, miten vanhat kansalliset, maanviljelyksen yhteydessä olevat elinkeinot äskettäin jäivät vanhanaikaisiksi, kun maahenki katosi uudempien, hetken mukanaan tuomien elinkeino-ihanteiden tieltä. Jos 70-luvun miehet olisivat aavistaneet, mistä oli kysymys, olisi taloudellinen kehityksemme viime vuosikymmenillä ollut monessa suhteessa aivan toinen kuin mitä se on ollut. Mutta Suomen kansa kävi silloisen taloudellisen ja yhteiskunnallisen uudistuksen areenalle kokonaan edeltäkäsin kasvattamatta ja valmistautumattomana.

Paljon suuremmat edistyskysymykset ovat nyt edessä. Sen nuorison, joka kasvaa tulevien vuosikymmenien yhteiskuntaelämää varten, tulee saada mahdollisimman täydellinen aavistus siitä, mitä heillä on edessä. Missäpä olisikaan parempi tilaisuus tällaisten tietojen ja yhteiskunnallisen kasvatuksen antamiseen kuin nuorisoseuroissa. Nuorisoseurojen tulee järjestää vastainen toimintansa näitä uusia ajanvaatimuksia silmälläpitäen; nuorisoseuraliikkeen johtajien tulee järjestyä ohjaamaan nuorisoseuroja näissä kasvaneissa tehtävissä.

Periaatteina, joiden saavuttamiseksi ja toteuttamiseksi nuorisoseurojen tulisi lähimmässä tulevaisuudessa työnsä

suunnitella nuorison yhteiskunnallista kasvatusta silmällä pitäen, pyydän kokoukselle ehdottaa:

1) Nuoret on kasvatettava siihen käsitykseen, että yhteiskunnan velvollisuus on pitää huolta jokaisen jäsenensä hyvinvoinnin mahdollisuudesta. Tämä laajennettu yhteiskunnallinen oikeus velvoittaa jokaista yhteiskunnan jäsentä työllään ja elämällään ansaitsemaan tämän oikeuden.

2) Elinkeinokilpailusta johtuva sorto on tuomittava veljeyteen perustuvan yhteiskunnallisen ihanteen suoranaisena vastakohtana.

3) Vastaisen aikakauden taloudellinen elämä on rakennettava sosialistiselle pohjalle, johon ihmiskunta on kasvatettava osuustoiminnallisten yhteisyritysten kautta ja välityksellä rauhallista kehitystietä.

4) Kansalaisten keskinäisiä välisuhteita määrittelevä siveysoppi on kokonaan uusittava niiden periaatteiden mukaan, joihin edellinen kohta antaa aihetta.

5) Koska uskontokysymys esiintyy usein käsitteitä sekoittavana yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisussa, on uskonto tunnustettava yksityisasiaksi, jolloin kaikenlainen toisen uskonkäsityksen halveksiminen ja pilkkaaminen julistetaan nuorisoseurapiireissä arvottomaksi ja halpamaiseksi teoksi.

6) Näiden tarkoitusten saavuttamisen lähimpänä keinona pidetään:

a) luentokursseja, joissa yhteiskunnallisia kysymyksiä eri puolilta ja ennakkoluulottomasti valaistaan;

b) yhteiskunnallisia kysymyksiä valaisevan kirjallisuuden levittämistä ja harrastuksen herättämistä sellaisen kirjallisuuden lukemiseen;

c) keskusteluja, joita on pantava seurojen kokouksissa toimeen ja joissa, paitsi asian yleistä käsittelyä, yritetään valaista asioita paikallisiin oloihin sovelluttamalla.»

Erityisesti ponsien kolmas ja siihen liittyvä neljäs kohta osoittavat Alkion suurta uskoa ihmiskunnan ja sen muodostamien yhteiskuntien parantumiseen. Kokous hyväksyi ponsista vain kuudennen. Varsinkin kolmas ponsi herätti jyrkkää vastustusta. Sitä on myöhemminkin selitetty siten, että Alkio tahtoi sillä tehdä nuorisoseuraliikkeestä sosialidemokraattisen puolueen palvelijan. Alkio itse väitti, että sosialidemokraatit eivät tätä hänen esittämäänsä ohjelmaa edes hyväksyisi.

SNL:n silloinen esimies Zach. Castrén ei ottanut osaa kokouksessa syntyneeseen keskusteluun, mutta ohjasi asian käsittelyä sellaiseen lopputulokseen, että kuudetta pontta lukuunottamatta keskustelu jäi vastaukseksi kysymykselle. Alkion kuoleman jälkeen kirjoittamassaan muistelmassa hän lausuu tästä asiasta mm.:

»Alkio ei nähtävästi tällä lausunnollaan halunnut sitoa itseään eikä nuorisoseuraliikettä ahtaaseen sosialistiseen opinkaavaan, vaan hän esitti käsityksensä siitä suunnasta, johon yhteiskunnallista uudistuspyrkimystä oli johdettava.» — »Tärkeintä hänen kannaltaan oli, että kysymys yhteiskunnallisen kehityksen suunnasta ja siihen sisältyvistä velvoituksista alati olisi nuorisoseuraliikkeessä tunnollisen selvittelyn ja huomioinnin alaisena.»

Saman vuoden »Pyrkijän» 7. ja 8. numerossa Alkio väitteli laajasti Kauhavan kokouksessa esittämänsä ohjelman puolesta. »Pyrkijän» 11. numerossa hän esittää mielipiteenään, että »meidän on nuorisoseuroissakin ratkaistava käsityskantamme siitä, onko se yhteiskuntataloudellinen ihanne, joka on ns. porvarillisen ja kapitalistisen siveysopin ytimenä ja joka perustuu vapaaseen kilpailuun leivästä ja vallasta, se ihanne, jota nuorisoseuraliikkeenkin sopii ja tulee vastaisissa valistusharrastuksissaan suositella muuttumattomana yhteiskuntataloudellisen elämän lakina».

Etelä-Pohjanmaan Ns:n vuosikokouksessa vuoden 1907 alussa esitti Alkio nuorisoseurojen yhteiskunnallisesta kasvatuksesta seuraavia ajatuksia: »Olemme astumassa aikakauteen, jolloin yhteiskunnalliset ihanteet jakavat ihmiset eri puolueisiin paljon selvemmin kuin ennen uskonnolliset ihanteet. Yksilöt tulevat persoonallisten etujensa ja velvollisuuksiensa suhteen kosketukseen toisten kansalaisten kanssa sillä tavalla, että varman mielipiteen muodostaminen tulee välttämättömäksi. Rikas omistaja ei voi enää rauhassa nauttia aarteistaan, sillä kovaosaisista häviää perinnäisen omistusoikeuden kunnioittamisen ihanne. Leivän ja nälän välinen suhde ei ole enää yhden omistajan ja yhden nälkäisen välillä sovitettavissa rauhan varmuutta synnyttävällä tavalla, sillä yhdenkin ihmisen puutteella käsitetään olevan yhteiskunnallinen syy, jota tilapäinen apu voi lievittää, mutta ei poistaa.» — — »Näissä oloissa on herännyt kysymys, onko nuorisoseuroilla siveellinen oikeus ja syy omistaa sellainen maailmankatsomus, jonka mukaan ihmisen aurinko on parhaillaan nousemassa ja tämän nousun suurimpana yhteiskunnallisena ilmiönä yhteiskunnan, so. veljien velvoittaminen pitämään huolta toisten veljien hyvinvoinnin mahdollisuudesta.» Alkio esitti omana mielipiteenään, että vapaan kilpailun periaate »vie yrittämisen halun, jälkimmäinen (yhteiskunnallisen veljeyden periaate) sen tuo».

Esityksensä päätti Alkio seuraavasti: »Nuorisoseuraliike, jos se tahtoo korkeat ihanteet myös sille nuorisolle, jonka tulee kestää ja toimeenpanna suuri yhteiskunnallinen uudistus Suomessa, ei voi syrjäyttää velvollisuuttaan kehittää ihanteitaan ajan vaatimusten tasalle. Jos liike ei tahdo yhteiskunnallisia ihanteitaan uudistaa, jää se vanhenneeksi, huomaamattomaksi, ja sen vaikutus sammuu.»

Yleensä liittyi Alkion nuorisoseuratilaisuuksissa tapahtuvaan yhteiskunnallisten kysymysten käsittelyyn ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suositteluun arvostelua vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää kohtaan, joka antaa jäsenilleen kovin erilaiset elämänehdot sekä kehoitusta kehittyä uudistamaan yhteiskunnallisia oloja oikeuden ja veljeyden hengessä.

Kun Alkio kymmenen vuotta edellä selostetun julistuksensa esittämisaikaa myöhemmin, 1916, alusti Etelä-Pohjanmaan Ns:n vuosikokouksessa Isossakyrössä kysymyksen »Nuorison suhteesta yhteiskunnallisiin kysymyksiin», esitti hän seuraavia ajatuksia: »Taistelupäämääräksi ei saa asettaa omaa yksilöllistä etua, vaan laajakantoisemmat yhteiskunnalliset päämäärät. Kun odotamme sopusointuisemman ajan tuloa, jolloin hajoittava luokkatunne on hävinnyt, on meidän hävitettävä itsekasvatuksen kautta luokkakatkeruuden syyt itseämme alempana olevista kansankerroksista. Oikea ja viisas menettely on Jeesuksen neuvoma: 'Mitä te tahdotte, että ihmiset tekisivät teille, tehkää te se ensin heille'. »— — »Meidän on nuorisoseuroissa kasvettava uuden yhteiskunnan luojiksi ja toteuttajiksi eikä sen vaivaisiksi tai tyranneiksi. Se pitää tapahtua puolueyllytyksestä vapaan valistuksen kautta.»

Tämä lausunto osoittaa, että Alkio oli sen esittämisaikaan mennessä omaksunut nuorisoseurojen yhteiskunnalliselle kasvatukselle sen puolueettoman yhteistä hyvää ja oikeutta tavoittelevan, mitään yhteiskunnallisia oppirakennelmia suosittelemattoman suunnan, joka on näissä asioissa aina pidetty nuorisoseuraliikkeen yleisenä kantana.

Vaikka Alkion suurlakon jälkeisinä vuosina nuorisoseuroille esittämässä yhteiskunnallisen kasvatuksen julistuksessa on sosialismiystävällinen sävy, ei se ole ollut tarkoituksellista sosialidemokraattisen puolueen suosimista. Se ei

ole voinut olla sitä senkään vuoksi, että Alkio itse kuului toiseen puolueeseen. Alkion vilpitön pyrkimys oli aina säilyttää nuorison kasvatus ja nuorisoseuratyö puolueyllytyksestä ja puolueintohimoista vapaana.

Jo 1907 Alkio valitti, että »puolue-elämä sellaisena kuin se viime aikoina on meillä ilmennyt, kasvattaa luonnon välttämättömyydellä kaikki vähätietoiset ihmiset vääriksi ja vinoiksi. Puolueyllytyksellä ei ihmisiä sivistetä, niitä ostetaan. Hinnaksi tarjotaan 'vääristeltyjä totuuksia'. Ne ovat huonoa tavaraa silloin, kun niiden arvo joskus tulee mitattavaksi». Paria vuotta myöhemmin Alkio lausui: »Puoluenuorisoseurat ovat syntyneet kasvattamaan valtiollisille puolueille määrättyihin kaavoihin valettuja jäseniä, nuorisoseurat taasen auttamaan nuorisoa kasvattamaan itsessään omintakeista arvostelukykyä, tutkimaan kaikki ja pitämään se, mikä on hyvä.» »— Ymmärrämme varsin hyvin, että kiihtyneeltä puoluenäkökannalta katsoen puoluenuorisoliitot ovat tarpeellisia kasvattamaan uskollisia puolue-ihmisiä. Mutta nuorison itsekasvatus-vapauden kannalta pidämme tätä valitettavana ilmiönä, epäterveenä kehityssuuntana.»

Alkio ei kuitenkaan varoituksillaan ja selityksillään voinut suojella nuorisoseuraelämää kiihkeän puolueriehunnan vaikutuksilta. Niiden esiintymistä ja vaikutusta kuvaa Alkio 1915 seuraavasti: »Kun valtiolliset kuohunnat alkoivat, saivat valistusliikkeet hetkiseksi väistyä syrjään. — — Uusi Suomi oli luotavissa vain lainsäädäntötietä. Se oli m i e s t e n ajatus. — — — Silloin syntyi myöskin se ajatus, että nuorisoseuraliikkeen ihanteet häilyvät pilvissä. Kun nuorisoseurat eivät alistuneet minkään valtiollisen puolueen palvelukseen, eivät tunnustaneet mitään valtiollista ohjelmaa, — ne olivat luonnollisesti aikansa eläneet! Eihän Suomessa v o i n u t auttaa mikään muu kuin v a l-

t i o l l i n e n toiminta. Jos joku sitä luulotteli, oli se pilvikuvia.»

Poliittisena toimihenkilönä Alkio näki puolue-elämän välttämättömyyden. Hänen käsityksensä oli, että »valtiollinen kansanvalta ei toteudu valtioelämässä noudatetun värittömyys- ja puolueettomuusjärjestelmän avulla, vaan siten, että kansa järjestyy valtiolliseen toimintaan yhteisen lipun alla». Samalla hän kuitenkin piti tärkeänä, »että ns. nuorisokasvatus tapahtuu valtiollisista puoluevaikuttimista riippumattomassa hengessä». Hänen kehoituksensa oli: »Tutki kaikki ja pidä se mikä hyvä on. Samaten kuin tämä on koulun ja tieteellisen tutkimuksen ohjeena, samaten tulee sen olla ohjeena sellaisille valistusjärjestöille, jotka pitävät huolta nuorisokasvatuksesta.»

Mielipahalla Alkio totesi, että »valistustyö on lamaantunut ja rappeutunut sen kautta, että se on pyritty sijoittamaan valtiollisten järjestöjen johdon alle». Poliitikkona ei Alkio vastustanut puoluetoimintaa sinänsä, mutta hänen kantansa oli, että »siihen vain on meidän pyrittävä, että valtiollinen puoluetoiminta ja valistustoiminta löytävät omat uomansa ja pääsevät siten toisiinsa sotkeutumatta vaikuttamaan omilla aloillaan».

Alkio oli koko olemukseltaan yhteiskuntaihminen, joka aina ja kaikissa vaiheissa harrasti ihmisten yhteistä ja yleistä menestymistä sekä yhteistä toimintaa sen saavuttamiseksi. Tämä yleisen edun ja yhteistoiminnan harrastus johti hänet, osuustoimintaliikkeen tultua maahamme, yksityiskauppiaasta osuustoiminnan julistajaksi ja osuuskaupan perustajaksi.

Nuorisoseura oli Alkiolle pienoisyhteiskunta, jossa voimat keskittäen toimittiin yhteisen kehityksen hyväksi ja jossa erityisesti oli tuettava ja nostettava heikkoja. Tässä luvussa edellä olevista Alkion lausunnoista nähdään, miten

tärkeä sydämenasia hänelle oli saada nuorisoseuroissa tasa-arvoinen tila palkkatyöläisnuorisolle, jota vanhan luokkakäsityksen mukaan jotkut pyrkivät halveksimaan ja syrjäyttämään. Kappaleessa »Köyhien asianajajaa etsimässä» on vielä voimakkaampana tätä Alkion »Pyrkijässä» ja nuorisoseuratilaisuuksissa esittämää julistusta. Kappaleessa »Taloudellinen kasvatus» jo kerrottiin, miten Alkio nuorisoseurakasvatuksessa kiinnitti huomiota palkatun maatyöväestön taloudelliseen herättämiseen ja kasvattamiseen. .

Köyhyyden ja taloudellisten epätasaisuuksien poistamispyrkimysten ohella elähdytti Alkiota halu muissakin suhteissa nostaa ja tukea heikkoja. Nuorisoseuroissa oli vakiinnutettava raitis ja siveellinen elämä yhteiseksi toveripiirin tavaksi, joka yhdessä kasvatettujen siveellisten periaatteiden kanssa suojeli ja tuki jokaista. Ja nuorisoseurojen oli kasvatettava kansalaismieltä, joka vaatii heikoille yhteiskunnan suojelusta ja tukea. Tämä pyrkimys tuntui Alkiosta niin ehdottoman välttämättömältä ja oikealta, että se ei hänen mielestään voinut olla mikään puoluekysymys, vaan nuorisoseuraihanteisiin liittyvä ihmisyysvaatimus. Tällä pohjalla Alkio ajoi nuorisoseuraliikkeessä kieltolakiasiaa ja yleistä yhteiskunnallista uudistusharrastusta. Aikana, jolloin työväensuojelulainsäädäntö oli kehittymätön, suurin osa maanviljelijöistä vuokraviljelijöitä ja melkein kaikkialla taloudellisessa toiminnassa vallitsi väkevämmän oikeus melkein rajattomana, rinnasti Alkio taistelun kapitalistista vapaata kilpailua vastaan taisteluun väkijuomaliikkeen kukistamiseksi. Vuoden 1905 suurlakon jälkeen otettiin nämä Alkion yhteiskunnalliset ihanteet suurin piirtein kaikkien puolueiden ohjelmiin, mutta aikaisimmin astui niiden lipunkantajaksi sosialidemokraattinen puolue, ja siksi Alkion sukulaisuudentunne tätä liikettä kohtaan ke-

hittyi niin voimakkaaksi, että se antoi eräänä aikana sävyä hänen yhteiskunnalliselle julistukselleen. Alkion valtiollista toimintaa käsittelevässä luvussa nähdään, että sosialidemokraattien käytännöllinen yhteiskunnallinen toiminta köyhien hyväksi ei ollut Alkion odotusten mukainen, josta syystä hänen myötätuntonsa heitä kohtaan sammui.

Ottamalla huomioon Alkion periaatteellisen käsityksen vähäosaisiin ja heikkoihin kohdistuvasta auttamis- ja tukemisvelvollisuudesta käy ymmärrettäväksi, että hän pyrki vilpittömästi pitämään kiinni nuorisoseurojen puolueettomuusohjelmasta, vaikka hänen julistuksensa nuorison herättämiseksi poistamaan luokkayhteiskunnan vääryyksiä ja heikkoja sortavaa kilpailua yhteiskunnallista veljeyttä toteuttaen oli sellaista, että jotkut voivat pitää sitä puoluepoliittisena. Alkiolle oli pyrkimys yhteiskunnalliseen hyvinvointiin ja keskinäisen oikeuden toteuttamiseen ihmisyyteen kuuluvaa, jonka olisi hänen mielestään pitänyt muista käsite-eroista huolimatta elähdyttää kaikkia puolueita ja ainakin olla nuorisoseurojen yhteiskunnallisen kasvatuksen perustana.

Kauhavan kokouksessa 1906 herkästi syttyvä Alkio »intoutui», kuten tyynesti harkitseva Zach. Castrén sanoi, esittämään ponsia, joiden muodon voidaan katsoa määrättyä yhteiskuntajärjestelmää suositellen poikkeavan nuorisoseurojen puolueettomuusohjelmasta, mutta niiden pohjana oleva periaate, joka lausutaan ensimmäisessä ponnessa sanoilla: »Yhteiskunnan velvollisuus on pitää huolta jokaisen jäsenensä hyvinvoinnin mahdollisuudesta», joka »velvoittaa jokaista yhteiskunnan jäsentä työllään ja elämällään ansaitsemaan tämän oikeuden», sisältää ylevän yhteiskunnallisen ja kasvatusperiaatteen, joka yhä kelpaa nuorisoseurojen yhteiskun-

nallisen kasvatuksen perustaksi eikä loukkaa mitään puoluetta, jolle oikeus ja kansan menestys on silmämääränä.

Suurlakon jälkeisen puolue-elämän vakaannuttua Alkio kehoitti monissa yhteyksissä nuorisoseuroja perehdyttämään jäseniään yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja erilaisiin yhteiskunnallisiin oppisuuntiin ja ohjelmiin, jotta he voisivat itsetietoisina kansalaisina olla mukana maansa ja kansansa kohtaloita ohjaamassa. Kun hän nuorisoseuratyökautensa loppupuolella tarkasteli kuljettua taipaletta, myös nuorisoseurojen suorittamaa yhteiskunnallista kasvatustyötä ajatellen, totesi hän, että »älyn kasvatus ja siveellisten voimien harjoittelu laskee nuoreen kansaan juuri sen henkisen perustuksen, jota ilman ei mistään kansasta tule mitään. Ja siinä sivistysihanteessa, joka antaa muodot ja sisällön tälle henkielämälle, siinä tulee olla kansan taloudellisilla ja yhteiskunnallisilla pyrkimyksillä ensiluokkainen sijansa. — Tätä ovat nuorisoseurat pyrkineet ihanteenaan ja työssään toteuttamaan».

8. Kasvatus siveellisyyteen.

Kun nuorisoseuraliike ryhtyi järjestämään nuorille »siveellisiä huvituksia», kuten silloin sanottiin, sisältyi siihen suurenmoinen nuorison siveellisen kasvattamistyön alkaminen, jossa Alkion mukanaololla on ollut ratkaiseva merkitys.

Aikain kuluessa oli tullut tavaksi, että monet nuoret miehet menivät tanssitilaisuuksiin humaltuneina tai juopuivat niissä, esim. häissä häätarjoilusta. Humaltumiseen liittyi sangen yleisesti tappeluita, sillä langenneiden kunniakäsitysten mukaan se oli »miehevää».

Nuorison ohjaaminen edellä kuvatusta huvi- ja seurusteluelämästä järjestettyihin iltamahuveihin, joissa oltiin raittiita tai ainakin humaltumattomia ja joissa myöskään

tappelemista ei sallittu, oli arvokasta ja samalla vaikeata sivistys- ja siveellisyystyötä. Siinä ei riittänyt vain hyvä puhe ja rauhallinen toiminta, vaan monesti oli nyrkkivalta kukistettava väkivallalla. Alkio ei joutunut ruumiillisin voimakeinoin sanottavasti rauhanrikkojia masentamaan, mutta sitä enemmän hän on tehnyt valistustyötä saadakseen rauhanrikkojat häpeämään rähinöintiään ja häiritsijät kääntymään järjestyksen rikkojista järjestyksen valvojiksi, kuten nuorisoseuratoiminnan ensi aikoina monesti tapahtui. Alkio muisteli usein, miten hän oli saanut nuorisoseuratilaisuuksissa häiriten esiintyneen mahtavan laihialaisen talonpojan »kääntymään» hyväksi järjestyksen valvojaksi. Alkio oli tuon nuoren miehen selvänä ollessa ottanut häneen keskusteluyhteyden selittäen hänelle, että heidän, nuorisoseuran toimihenkilöiden, on ilman tämän nuoren miehen apua mahdotonta vakiinnuttaa hyvää järjestystä ja käytöstä, joka kuitenkin on sivistystyön onnistumisen ehtoja ja jo paikkakunnan kunniankin kannalta välttämätöntä, ja siksi hän vetoaa puhuteltuun, joka on ainoa henkilö, joka saa rähinöitsijät tottelemaan. Nuori mies heräsi huomaamaan, että hän voi olla ensimmäinen hyvässä ja että se on suurempi kunnia kuin iltamain häiritseminen, ja otti elämälleen uuden suunnan sekä poisti rauhattomuudet iltamista.

Eräs turmiollisimpia nuorten keskeisiä lankeemisilmiöitä on ollut öitsiminen, jonka vastustamisen nuorisoseuraliike ja Alkio ottivat ohjelmaansa. Jo raittiuden vakiinnuttamisella elämäntavaksi oli paljon vähennetty öitsimisen räikeimpiä seurauksia, sillä juuri väkijuomia nauttineiden nuorten yhteismakailussa oli syvempi lankeeminen tavallisempaa. Öitsimisen vastustamisessa, kuten yleensäkin nuorisoseurapyrinnöissään Alkio sai rohkaisevaa esimerkkiä ja kehoitusta Laihian »Sarastus-seurasta», jonka

keskuudessa 1890-luvun alussa perustettiin siveellisyysosasto, jonka jäsenet hylkäsivät paikkakunnalla siihen asti yleisenä olleen öitsimistavan.

Alkion öitsimistä vastaan käyttämä julistus on koottuna »Nuorisoseurakirjan» 24:nteen lukuun Nuorisoseurojen suhde siveellisyyskysymykseen, jossa hän öitsimisen vaarallisuutta ja sopimattomuutta kuvaten nostattaa mieliä tuota tapaa vastaan. Kirjoitukseen sisältyy myöskin tapakuvaus, joka osoittaa, miten yleinen ja syvä lankeemus tässä suhteessa ainakin Etelä-Pohjanmaalla oli ennen nuorisoseuratoiminnan aikoja ja miten vaikeissa oloissa on nuorisoseurojen ollut aloitettava siveellisyystyönsä sukupuolisiveyden alalla.

Öitsimistavan poistamisen ohella piti Alkio nuorten sukupuoliselle siveydelle tärkeänä nuorten yhteistä nuorisoseuratyötä, jossa eri sukupuoliin kuuluvat nuoret kohtaavat toisensa ihmisinä yhteisessä työssä ilman tietoista sukupuoliseurustelun tarkoitusta. Samoin Alkio piti tässäkin suhteessa tärkeänä sen henkisen sisällön antamisen nuoruuselämälle ja arvostelukyvyn sekä vastuuntunnon kasvattamisen, jota nuorisoseurat toiminnallaan edistävät.

Edellä kuvattujen räikeimpien käytöstapojen tultua nuorisoseurojen rintamailla pääasiassa voitetuksi, lisäsi Alkio nuorisoseurajulistuksessaan siveellisiä vaatimuksia. Esim. raittiustyönsä hän ulotti myöskin tupakoimisen vastustamiseen antaen omalla tupakkalakollaan julistukselleen hyvän taustan. Tämäkin työ kantoi niin hyvää hedelmää, että sen ajan laihialaiset nuorisoseurojen pojat kasvoivat melkein kaikki tupakkaraittiiksi ja koko Etelä-Pohjanmaalla muodostui nuorisoseuralaisten tupakkaraittius varsin yleiseksi. Ainakin johtavimpiin nuorisoseuralaisiin ulottui Alkion vaikutus tässäkin suhteessa yli koko maan.

»Pyrkijän» seitsemännessä numerossa 1905 Alkio julkaisi kuvauksen tupakkaraittiustaistelustaan lausuen siinä mm.:

»Olen päättänyt lakata tupakoimasta. — — Olen ennen monesti tämän koetuksen läpi käynyt. Tiedän, että voin sen kestää, jos ehdottomasti kieltäydyn, mutta pieninkin lankeemus vie takaisin siihen mistä lähdettiin. — — Tulee kolmas, neljäs, seitsemäs päivä jne. Ajatukseni askartelee tupakassa ja mielitekoni nousee. Mutta itsetuntoni myöskin nousee. Kamppailu käy kiihkeämmäksi. Kun johdan ajatuksiini jotain muuta mieltäkiinnittävää, silloin kun tupakkahimo esiintyy elävimpänä, voi tupakka-ajatus väistyä. Ja kun se *ajatus* väistyy, väistyy mielitekokin. — — Alkaa tuntua, että taistelu tupakkahimoa vastaan on enempi psyykillistä kuin fyysillistä laatua, enempi sielullisesti kuin ruumiillisesti tunnettua. Ymmärrän joutuneeni kokeilemaan tahdon kasvatuksen alalla. — — Alan myös ymmärtää, mitkä kamalat vaikeudet ovat voitettavina juopolla, kun hän tahtoo luopua juomatavastaan.»

Alkio kertoo, miten tupakan kaipaus heikentää pitkän ajan työkykyä. »Se kestää useita kuukausia, melkein vuoden umpeensa.» Vähitellen kuitenkin tulee voitto. Taistelija kertoo: »Alan päästä normaalitilaan. Tunnen itseni uudestaan ihmiseksi. Mikä riemu! Muistini vain ei koskaan palaa.» Sen oli nikotiini vaatinut korvaukseksi »niistä nautinnon hetkistä, jotka tupakka tarjosi».

Kokemuksensa pohjalla Alkio vakuutti, että tupakoiminen on vaarallista. »Kaikilta se vie muistia, mutta se vie jotakin muutakin. Keltä näön, keltä kuulon, keltä järjen terveyden, — kaikkien tahdonvoimia se tylsyttää, kaikilta se jonkin lahjan anastaa. Anastuksensa se toimittaa viehättävästi, vähitellen, huomaamatta.»

Elämää turmelevien tapojen vastustaminen kuului Alkion suorittamaan siveelliseen kasvatustyöhön mitä moninaisimmissa muodoissa. Pelkkä tiedollinen sivistys ja hieno käytös ei Alkiota tyydyttänyt, niin suuren arvon kuin hän antoi niillekin, vaan hän vaati sydämen sivistystä, siveellistä kuntoa. Mielipahalla hän oli huomannut, että ulkonaisen »sivistyksen korkeimmilla asteilla on ihmisiä, joiden sielusta puhtaiden ihanteiden jäljetkin ovat kadonneet, ja raaistunut likainen sielu paljastuu teoissa, joita oppimattomat siveelliset luonteet inhoavat ja kammovat. Syynä siihen on epäilemättä se, että kaavamaisesti opitaan sivistystä ulkolukuna ilman omatakeista työtä», arveli Alkio. Tällaiseen sivistyksen »ulkolukuun» ja pintapuolisuuteen ei nuorisoseuralainen saa tyytyä, vaan hänen on valvottava elämäänsä ja kehitystään. Jokaiselle nuorisoseuralaiselle kuuluu kehoitus: »Valvokaa ja rukoilkaa, ettette kiusaukseen joutuisi! Sillä syvin kiusaus, mikä meitä vaanii, on *uni*. Välinpitämättömyyden, itsekylläisyyden, itsekkyyden uni.»

»Nukkuvat», itsekylläiset ihmiset uinahtavat usein pahojen tottumustensa helmaan. Yksi tällainen sangen yleinen paha tottumus on lähimmäisten parjaaminen. »Parjaus on alhainen tapa, likainen tapa. Jokaisen kelpo ihmisen pitäisi sitä välttää niin kuin ruttoa. Parjaus ei tuota mielipahaa ainoastaan sille, jota parjataan, vaan myöskin itse parjaajalle. Sitä täytyy oppia välttämään jo nuoruusiällä, sillä pahojen tapojen vastustaminen käy silloin helposti päinsä. Nuorisoseurain sopisi omistaa tunnuslauseekseen sanat: Parjaus on ruttoa!»

Parjaus johtaa usein riitoihin, ja riitelemiseenkin tottuu. Riiteleminen voi tulla tavaksi. »Riitainen ihminen tarvitsee riitaa elääkseen, hän nauttii siitä. Ei kannata yrittääkään häntä riitelemisellä masentaa, sillä siivoluontoisen ihmisen

on mahdotonta häntä ilkeydessä voittaa. Sen vuoksi on käytettävä toista keinoa: vaiettava myrskyn edessä. Ei sota yksinpuolin seiso. Useimmiten voi tällä menettelyllä hillitä rajuimpiakin luonteita.»

Valitettavasti on hyökkääjän edessä vaikeneminen vain harvinaista. Useimmiten mitataan samalla mitalla tai ainakin loukkaannutaan ja halutaan kostaa. Se on kostajalle itsellekin vahingollista sillä »kostonhimo on tuottanut paljon onnettomuutta. Se kuluttaa ja jäytää kostonhimoisen omia sielunvoimia. Sen valtaan joutunut ihminen on intohimonsa rautakourissa valmis raaimpiin, inhoittavimpiin kostotekoihin».

»Kun voi ruveta hallitsemaan vihaansa ja vastustamaan pahaa tuultansa, silloin luonnollisesti pääsee myöskin vapautumaan tuskaa ja onnettomuutta tuottavasta kostonhimosta», vakuuttaa Alkio ja kysyy: »Kenelle olisi vapaus ihanampi ja kalliimpi kuin nuorille? Tulla intohimonsa herraksi nuorena on jaloa ja suurta.» Se on siveellinen voitto, joka tuo siunausta voiton saavuttajalle ja hänen ympäristölleen. Tällaisen suuren voiton saavuttamiseksi kannattaa ponnistella, kannattaa taistella huonoja tottumuksia vastaan, sillä siitä tässä on etupäässä kysymys.

»Monet ovat tehneet huomioita, miten katkerat ajatukset syntyvät ja kehittyvät», kertoo Alkio. »Olette huomanneet, että katkerat ajatukset syntyvät usein sattumalta, ohimenevän tapauksen johdosta. Jos olisimme tätä vastaan varuillamme edes yhtä paljon kuin tavallista tiellä lankeamista vastaan, — kuinka moni katkeroituminen ja siitä johtuva riita tukahtuisikaan alkuunsa! Kun kaadumme tiellä, emme ajattele jäädä siihen lojumaan, vaan kiirehdimme siitä ylös. Ja kun olemme jatkaneet jonkin aikaa matkaamme, on koko kaatuminen pian unohdettu. Mutta kun pieni mitätön sattuma antaa meille aihetta hermostua

lähimpiimme, on useilla tapana siitä johtuvan katkeruuden langettamana kontata ylös nousematta niin kauan kuin suinkin. Sisu ei anna nousta ylös. Kun ajatuselämä tällä tavoin rypee ja konttaa pitempiä aikoja, tottuu se siihen. Siten tulee tämä konttaaminen tavaksi ja tarpeeksi. Ihmisen ajatuselämä unohtaa kokonaan suorana käymisen, se vain konttaa ja kärsii omatekoisia marttyyrin tuskia.»

Alkio huomauttaa, että tällainen menettely on sopimatonta nuorisoseuralaiselle. On sopimaton silloinkin, vaikka koko muu ympäristö niin menettelisi. On muistettava tällaisissa tapauksissa, että »nuorisoseurat ovat itsekasvatusseuroja. Nuorisoseuralainen ei koskaan ole oikeutettu ulvomaan sutten joukossa sutten lailla. Hän ei saa olla joukkoihminen siinä mielessä, että hän eläisi niin kuin näkee enemmistön, muidenkin elävän. Hänen on tutkittava kaikkea ja pidettävä vain se, mikä hyvä on».

»Nuorisoseuralainen on ihminen», huomauttaa Alkio, »jota nuorisoseuralaisuus velvoittaa aina tarkastelemaan itseään ja ympärillään sattuvia elämänilmiöitä ja totuttautumaan arviointiin, mikä on hyvää, mikä pahaa. Jatkuvan harjoittelun kautta siihen tottuu aivan kuin soittoon, lauluun, työntekoon, kielten opiskeluun ym. Järki ja arvostelukyky kasvavat harjoittelun kanssa rinnatusten ja helpottavat hyvän ja pahan välistä tuomariviran täyttämistä.»

Nuorisoseurojen on siveellisessä kasvatuksessa autettava jäseniään antamalla opetusta ja innostusta hyvään kilvoitteluun sekä valvomalla omissa tilaisuuksissaan siveellistä elämää ja luomalla hyviä toveripiirejä, joissa yhteisin ponnistuksin edistytään hyvän kilvoituksen tiellä. On käsitettävä, että »nuorisoseura on oman tarkoituksensa valhe, jos se ei työskentele nuorison elämänkäsityksen syventämiseksi, laajentamiseksi ja puhdistamiseksi. Silloin se sijoittaa yhteiskunnassa vallitsevat paheet omaan kasvi-

tarhaansa ja hoitelee rikkaruohoja siinä, missä tulisi kasvatella hyveen hyötykasveja. Se antaa luonnostaan aurinkoon tähtäävälle nuorisolle itsekuvastimeksi mustavesisen lätäkön ja hämärryttää sen elämänvalaistuksen, jonka avulla tulisi ohjata nuorisoa ymmärtämään elämän suurta merkitystä ja toteuttamaan sitä.»

Alkio piti jalojen periaatteiden ja hyvän seuran vaikutusta nuorten siveellisia ratkaisuja määräävinä. Hyviin periaatteisiin hän luki myöskin terveen kunniantunnon. Jos jompaakumpaa puuttuu, on nuori ihminen altis sortumaan kiusauksiin. »Puukkojunkkarit»-teoksessaan hän kuvaa, miten luontaisesti oikeudentuntoinen Karhun Esa kehittyi puukkojunkkariympäristössä väkivallan harjoittajaksi, jonka väärä kunniakäsitys vei lopulliseen tuhoon.

»Puukkojunkkareissa» sivuilla 326 ja 327 Alkio kuvaa Karhun Esan mielialoja sen jälkeen, kun heränneet olivat panneet hänen velkansa uloshakuun ja nostaneet omavaltaisesta toisen hevosella ajosta hevosvarkaussyytteen sekä Esan oma hyvä ajeluhevonen oli kuollut. Häpeän ja masennuksen painamana luuli Esa Matti-renkinsäkin, jonka kanssa suhde oli aina ollut hyvä, ilkkuvan isäntänsä nöyryytystä ja nauravan vahingonilosta. Alkio kertoo:

»— Sinä nauroit sillä, ettei mulla ole parempaa hevosta. — — — Ja samalla kun sinä kerran *nauroit*, ajattelit sitä, että meille tulee ryöstöhuutokauppa.»

Väärinymmärryksen miesten välillä poistuttua uskoi Esa Matille, että »tänä päivänä kuuluu kamaloita». Ja kun Matti kysyi sydämellisellä osanotolla: »Kuule Esa, mitä sinä aiot?» vastasi Esa: »Aion mitä aion, kyllähän sitten kuulet. Mutta en minä hevosen ajosta linnaan mene, enkä köyhänä tässä kävele, kun ne rupeavat velkoja hakemaan.»

Sen päivän iltana teki Esa teon, joka ratkaisi hänen elämänsä.

»Keisaririkoksen» sivulla 97 Alkio kuvaa, miten välttämättömänä hän pitää nuorten siveellisen ryhdin säilymiselle oman edun tavoittelua korkeammalla olevia ihanteita. Siinä kaikinpuolin siivo teologian ylioppilas Iiska Pyydysmäki sanoo isälleen:

»— Se on niin, että meille voi tulla, meille nuorille ylioppilaille, ylivoimaiseksi joko veto virkaan tahi kiipijäpalvelukseen — taikka sen tien kulkemiseen, jota Jeesus kulki.

— Ette te mitään Jeesuksia ole! ärähti tulistunut isä ja siirsi hermostuneesti jalkaansa.

Poika nousi, suoristi rintansa ja sanoi jyrkästi:

— Emme! Mutta me voimme tulla perkeleiksi, jos meitä ahdistetaan ravaamaan vain vallan, rahan ja kunnianpyynnön viitoittamia kulkureittejä.»

Nuorisoseurojen siveellisen kasvatuksen perustaksi asetti Alkio nuoria innostavat, itsekkäiden pyyteiden yläpuolelle kohoavat j a l o s t a v a t i h a n t e e t sekä niiden pohjalle rakentuvan toverielämän, jossa hyvän tavoittelussa huono ja paha unohtuu ja toinen toistaan tukien voitetaan eteen sattuvat kiusaukset. Toveruus, hyvä toveruus on hyvien ihanteiden ohella nuorisoseurojen suorittaman siveellisen kasvatuksen kulmakivi, se oli Alkion vakaumus. »Ei koskaan erehdy, jos pysähtyy tottelemaan vaistoa, joka nuorison kasvatuksen tärkeimmäksi vaikuttimeksi määrää hyvän toveripiirin», lausui hän.

Hyvä toveripiiri ja toverielämä voi muodostua vain ehdotonta raittiutta noudattaen. Se vaatii ehdottomasti raittiita ja muutenkin siveellisiä johtajia, joilla on arvovaltaa vakiinnuttaa raitista elämää ja hyvää käytöstä. Sokea ei voi sokeaa taluttaa. Kuinka sellaista yritettäessä käy, sitä kuvaa Alkio seuraavasti:

»Epäraitis mies menee juopon luo ja sanoo:

— Olet juopunut, rähiset, meluat, sinun täytyy mennä pois.

Juoppo saattaa vastata:

— Itse olet yhtä suuri juoppo, rähiset ja meluat kun sattuu. Sattumalta olet nyt selvä, kun et ole saanut. Kadehditko veliseni? Kuitataan!»

Alkio vaati, että nuorisoseurojen johtohenkilöiden tulee olla itsekasvattajia, jotka yrittävät elämässään toteuttaa nuorisoseuraliikkeen ihanteita. Vain sellaiset henkilöt voivat ohjata ja tukea nuorempia tovereitaan hyvän kilvoittelun tiellä. Heidän johtamissaan nuorisoseuroissa »esimerkin voima on se suuri tukipylväs, johon nuorisoseura-aatteen tarkoittaman kasvatuksen tulisi nojautua. Seuran jäsenten tulee antaa ja vastaanottaa esimerkkiä — hyvää esimerkkiä».

9. Luonteen kasvattaminen.

Kaikki kasvatus, vieläpä kaikki toimintakin on luonteen kasvatusta. Tieto ja periaatteet vaikuttavat toimintaan ja toiminta, teot luovat tottumuksia, jotka riittävästi vakiintuneina vaikuttavat yhdessä vakaumuksen kanssa luonteenomaisina ja sellaisina sulautuvat luonteeseen.

Alkion periaatteiden mukainen nuorisoseuratoiminta, vastuuntunnolla ja huolella tehty nuorisoseuratyö, on myös työtä luonteen kasvattamiseksi. Erityisesti sitä on Alkion neuvoma siveellinen itsekasvatustyö sellaisena kuin siihen edellisessä kappaleessa tutustuimme. Ja koko se Alkion periaatteisiin pohjautuva aatteellinen työ, josta tässä kirjassa puhutaan, on luonteenkasvatustyötä. Siitä huolimatta on kirjan suunnitelman mukaan tätä tärkeätä kysymystä käsiteltävä myöskin erillisenä kappaleena erityisesti Alkion omiin luonteenkasvatuskokemuksiin vedoten.

Luonteen kasvatusta ei voi harjoittaa ilman, etteivät siinä suoritetut ponnistukset samalla kohottaisi ihmistä siveellisesti ja käytännöllisestikin. Siten on tässä esitettävä Alkion luonteenkasvatusjulistus ja luonteenkasvatusesimerkki samalla kehoitusta ja ohjeiden antamista ihmisen kaikinpuoliseen kasvamiseen, erityisesti kasvamiseen siveellisesti ryhdikkääksi henkilöksi.

Asian käsittelyn voimme alkaa Alkion omilla sanoilla toteamalla, että »itsekasvatuksen ensimmäinen ja tärkein momentti on *itsensä velvoittaminen*. Kaiken uudistuksen täytyy lähteä itsestä. Ihanteiden uudistuksessa tulee oman sielun olla ensimmäisen puhdistuksen alaisena. Yhteiskunnan uudistuksessa tulee oman teon olla ensimmäinen, joka osoittaa tietä, mihin on pyrittävä». Se on kuitenkin monille nuorisoseuralaisillekin vaikeata, sillä »nuorisoseurapiireissäkin tahdotaan vaikutus suunnata liiaksi ulospäin, vaikuttaa muihin, vaan ei itseensä. Ollaan mieluummin puutarhureita kuin kasveja. Kuitenkin olisi tärkeämpää, että jokainen nuorisoseuralainen asettuisi enempi kasvin kuin kasvattajan asemaan ja koettaisi miettiä, miten itsensä kasvatustoimi käytännössä toteutettaisiin.»

Itsensä kasvattamista harrastava ihminen voi varoa, että ei tee lähimmäiselleen ainakaan tahallista vääryyttä eikä turmele itseään juopottelulla tai muilla siihen verrattavilla tavoilla, mutta monet kieltäytymistarmon omaavista ihmisistäkin ovat kyvyttömiä velvoittamaan itseään työhön lähimmäistensä hyväksi. Valitettavan monet ovat saamattomia myöskin omaksi ja perheensä hyväksi tekemässään työssä. »On monta nuorta miestä, joilla on kykyä, älyä, jopa neroakin, mutta puuttuu näiden ominaisuuksien liikkeellepanovoimaa, puuttuu tahtoa. Ja mitä tekee ihminen kyvyllä, älyllä ja nerolla, ellei ole tahdonvoimaa, jolla näitä lahjoja johtaisi liikekannalle? Ne ovat aarteita, jotka

makaavat kätkettyinä maassa, — olinpaikan ilmaisee vain joskus leimahteleva fosforiliekki. Taikka johtaa niitä suitsiton, järjetön intohimo enemmän rikkovaan kuin rakentavaan toimintaan. Tuhansissa tapauksissa nuori mies, joka ei ole harjaantunut hallitsemaan tahdonvoimaansa, on reestään pudottanut kaikki nämä lahjat pitkin teitä. Ja niin kasvoi hänestä neroonsa luottava välinpitämätön hutilus.»

»Tämän ilmiön rinnalla näemme tavallisessa elämän menossa kovapäisten ja keskinkertaisten hyvin menestyvän sekä koulussa että elämän käytännöllisillä aloilla. Lahjattomain täytyy korvata kasvatetulla lujalla tahdolla se, mikä heidän synnynnäisissä kyvyissään on jäänyt vaillinaiseksi.»

Alkio toteaa, että »elämän lakina on ja pysyy, että jokaisen ihmisen tulee luottaa itseensä. Nuoret kansalaiset! Onko tarvis vielä sanoa, että teidän pitää tottua nuoresta alkaen lujasti tahtomaan kasvattaa itseänne, ettei tarvitse vapista elämän edessä».

Suuri osa ihmisiä on siinä määrässä kiintynyt vain pinnalliseen elämänrientoon, etteivät tule edes ajatelleeksi luonteensa kasvattamista. Monilta puuttuu uskoa kehityskykyyn. Nousemisen mahdollisuutta ja myöskin nousemisen syytä on kuitenkin jokaisella, sillä »eihän Jumalan kuva voi koskaan kokonaan hävitä ihmisestä, — se vain saattaa näyttää siltä. Yhdessä se voi olla likaan poljettuna rikkauden ja vallan veltostuttamassa, himoja kasvattavassa elämässä, toisessa puutteen ja sorron masentavassa, hävittävässä katkeruudessa. Ajaako alennus monivaljakolla hekumallisesti nauravin huulin, kulkeeko se ryysyissä kontaten, vilussa ja nälässä, hampaita kiristellen, — molemmissa on Jumalan kuva usein syvällä liassa». Mutta se on kuitenkin olemassa ja kaipaa vain puhdistamista. Kaipaa ihmisluonteen parhaiden puolien esiin kaivamista ja kas-

vattamista elämään soveltuvaksi, omaisille ja kansaihmisille iloa ja hyvinvointia tuottavaksi jalostetuksi luonteeksi.

Kyetäksemme nousemaan paheiden ja huonojen tottumusten sekä velttouden orjuudesta on meidän saatava voiman antajaksi voittamisen usko. Siksi »nuorisoseuroissa on tarkoitus kasvattaa sitä käsitystä, että useimmat pahat tavat johtuvat tottumuksesta. — — — On opetettava, että monet paheet ovat meissä vain tottumuksen tuloksia, — niiden poistaminenkin on tottumuksen asia».

Alkion käsitys oli, että »ihminen voi myöskin kasvattaa luonnettaan, aivan samoin kuin taitoaan ja tahdonvoimiaan. — — — Käytännöllisessä elämässäkin on alituiseen saatu nähdä esimerkkejä mm. siitä, miten joku, joka ennen eli hutiluksen tavalla, 'on tehnyt itsestänsä miehen', miten hillitön kiukuttelija on muuttunut kärsivälliseksi ja säveäksi, miten laiskasta talonsa hävittäjästä on tullut 'hyvä päivämies' jne.»

Rohkeasti Alkio vakuutti, että »tahdonvoima ei ole, luullaksemme, vaikeampi kasvatettava kuin ruumiinvoimakaan. Tahdonvoiman kasvattamisessa eivät edes niin vaikeat harjoittelut tule kysymykseen. On vain aluksi yksinkertaisesti totuttauduttava siihen, ettei mitään jätetä huomiseksi, joka tänään voidaan tehdä». Samoin on huolella vältettävä huonoja tapoja, sillä »kun paha tapa valtaa tottumuksen, myrkyttää se myöskin ajatukset, jolloin tajunta rupeaa vähitellen tottumusta kannattamaan». Sen sijaan taistelu pahaa ja huonoa vastaan ja siinä saadut voitot kannustavat yhä eteenpäin. »Usko hyvän voittoon vahvistuu, kun sen voimaa alkaa tuntea itsessään. Joukkoihmisen masentava heikkoudentunne haihtuu kuin taitamattomuus taitavuuden kasvaessa.»

Nuorisoseuratehtävissä on hyvä tilaisuus kasvattaa luonnettaan, kun ne otetaan vastuullisesti, ja itsekasvatta-

jan on ne niin aina otettava. Tehtäviin »valittujen tulee aina muistaa, että toverien luottamus heitä syvästi velvoittaa. Velvollisuus itseään kohtaan heitä myöskin velvoittaa. Sillä ei mikään ole itsekasvatuksen kannalta onnettomampaa kuin totutella laiminlyömään toverien ja yhteiskunnan antamia luottamustoimia. Toveripiiri ja yhteiskunta kyllä pian voivat korjata sen, mitä luottamus luottamusta ansaitsemattomaan henkilöön rikkoi, — — mutta hän itse — — — tulee tästä opista kärsimään, — — — se tulee hänelle hirveän kalliiksi».

Kirjoituksissaan antamiensa yleisten itsekasvatusohjeiden ohella Alkio toimi suusanallisesti ja kirjeellisestikin paljon yksityisenä itsekasvatuksen opastajana. Hän huomautti lähimmäisensä kanssa epäsopuun joutuneelle, että »vihata, epäillä voi ken tahansa, mutta antaa anteeksi langenneelle ystävälle, josta on tullut vihamies, se kysyy itsekasvattajaa. — Meillä ei ole oikeutta vaatia sovinnon ehdoksi vastustajamme ehdotonta nöyrtymistä, mutta kyllä vilpitön vihan unohdus».

Eikä Alkio kehoittanut ja neuvonut vain muita itsensä kasvattamiseen, vaan hän suoritti sitä itseensäkin nähden. Hänen itsekasvatustaistelunsa vaikein koetinkivi oli kiivaan luonteen hillitseminen. Kaikista ponnistuksista huolimatta pääsi luonne aina silloin tällöin kuohahtamaan. Kiivastumisen ohi mentyä Alkio pyrki sovittamaan jyrkän esiintymisensä seurauksia. Jos hän huomasi erehtyneensä, pyysi hän anteeksi menettelyään. Tuntien luonteensa hän valmisti työtovereitaan ymmärtämään mielenpurkauksensa heikkoutena, ottamatta niitä liian raskaalta kannalta. Hän valitti, että »minun luonteeni on niin kuin lasia, se ei kestä yhtään taittamista».

Alkion viimeinen kiivastuminen tapahtui heinäkuun 22. päivänä 1930. Hänen pellollaan korjattiin heinää ja isäntä

oli sairaudestaan huolimatta seuraamassa työn menoa. Heinäkuorman ajajalle sattui sellainen vahinko, että hän ajoi tien reunaan istutetun koivun poikki. Siitä isäntä kiivastui, moittien ajajaa huolimattomasta ohjauksesta. Kun samana iltana tauti kiristi otettaan ja Alkio menetti sen vaikutuksesta tajuntansa, yritti hän viimeisinä sanoinaan ankarin ponnistuksin saada sanotuksi: »Koettakaa selittää — — — ei olisi saanut kiivastua — — — selittäkää —!»

Tällaista taistelua Alkio oli käynyt myös voimakkaan miehuutensa päivinä saaden usein voittoja, mutta monesti myös tappioita kärsien. Kokemuksesta hän tiesi 56-vuotiaana vakuuttaa, että »kiivas luonne on vaikea hillitä. Sen tuntee jokainen sitä kokenut. Se purkautuu kuin ukkonen. Senpä vuoksi onkin sellaisen kasvattamisen vaikeus siinä, että osaa aina asettua varuilleen estämään kuohahdusta». »Mutta se ei, enempää kuin mikään muukaan sielun mahti, ole kasvattamaton, kehitykseen mahdoton. Päinvastoin osoittaa lukemattomien ihmisten kokemus, että vihan intohimoa voi kasvatuksen kautta hillitä.»

Kerrottakoon tässä eräs yksityinen tapaus, joka osoittaa, miten Alkio, kärsiessään luonteensa hillitsemisyrityksessä tappion, kävi rohkeasti korjaamaan lankeemustaan ja voitti sillä loukatun ja sovitetun lähimmäisensä pysyvän kiitollisuuden.

Alkion toimiessa Laihian kunnan rahastonhoitajana oli hänen tehtävänään hoitaa myöskin isojaon järjestelytöiden maksuja. Näissä asioissa oli hänelle tullut erimielisyyttä Saaren isännän kanssa, jolloin Alkio oli kiivastuneena väittänyt asiakkaalleen, että tämä ei »ymmärrä tästä asiasta yhtään mitään». Saari tiuskaisi vastaan: »Soon kuule mullen yhtä selvää kuin viisi sormiani», ja poistui paukauttaen oven jälkeensä kiinni.

Saaren isäntä oli mennyt vihaisena kotiinsa, kertoo hänen poikansa ja jatkaa: »Samana iltana Alkio kuitenkin

lähetti isälle kirjeen, jossa pyysi anteeksi, vaikka varmaa on, että isälläni oli riitaan yhtä suuri syy, mutta epäilen, että suurempikin syy. — Isä olikin siitä lähtien Alkion hartaimpia kannattajia.»

Pitkän itsekasvatuskoulunsa loppupuolella Alkio lausui: »Jumalan tarkoituksen ja tahdon toteuttaminen ihmisen kautta on vakavaa työtä. Lapsikasvatus, oppi ja usko eivät siihen riitä. Tarvitaan täysikasvuisen ihmisen jokapäiväistä taistelua ihmishengen herruuden puolesta. Se on itsekasvatusta. Tarvitaan jokapäiväistä taistelua suurten ajatusten vapauden puolesta, sillä niiden vapaus kukistaa ja heikentää pieniä ja pahoja ajatuksia. Se on itsekasvatusta.»

Sellaista itsekasvatusta Alkio harjoitti ja neuvoi. Ja sen koulussa hänestä kasvoi ihminen, josta hänen viimeisten vuosiensa lähin työtoveri, kirjailija Artturi Leinonen antaa seuraavan todistuksen: »Jotka joutuivat vuosien varrella olemaan lähellä Alkiota, hänen kanssaan yhdessä työskentelemään ja hoitamaan elämän moninaisia arkipuolia, he tulivat paremmin kuin monet kaukaisemmat tuntemaan hänessä, taistelijassa ja aatteen miehessä, sen lämminsydämisen ja herkän ihmisen, joka hän oli. Sen syvän myötäelämisen lahjan, jolla hän suhtautui lähimmäistensä kärsimyksiin, sen suuren ymmärtämyksen, jota hän osoitti ihmisten heikkouksia ja lankeemuksia käsitellessään ja ennen kaikkea sen aivan kuin lämmittävän turvallisuuden tunteen, jota hänen läsnäolonsa huokui. Mielen kylmyys oli hänelle vieras. Hän voi lausua kovan ja kiivaan sanan, mutta vihassaan oli hän aina oikeamielinen.»

Alkio oli »ihminen, jonka muisto on kaunis ja kirkas ja pysyy kirkkaana. Joka teki työtä niin kuin arkielämässä tehdään, mutta eli ihanteille. Joka taisteli ja kärsi, erehtyi ja horjahti, iski kiivaudessaan monesti harhaan, mutta jonka sydämessä halpamielisyys ei koskaan saanut yösijaa».

IX. RAITTIUSTYÖSSÄ.

1. Osanotto raittiusseuratoimintaan.

Alkion raittiustoiminta alkoi hänen liittyessään Vaasan Raittiusseuran jäseneksi saadakseen siten juoppouteen luisumassa olevan toverinsakin tekemään raittiuslupauksen ja vapautumaan juomatavasta. Vaasan Raittiusseuraan liittyessään Alkio sai opettaja Alba Hellmannilta raittiuskirjasen, josta hän sai raittiusherätyksen.

Kaksikymmentäyksivuotiaana, 1883, oli Alkio perustamassa Laihian Raittiusseuraa ja toimi sen jälkeen seuran kirjurina sekä monissa muissa tehtävissä. Laihian Raittiusseura oli siihen aikaan suomenkielisen Etelä-Pohjanmaan virkein raittiusyhdistys, kertoo kanslianeuvos Niilo Liakka.

Paikallisesta raittiusseurasta laajeni Alkion toiminta maakuntaa, Etelä-Pohjanmaan raittiuspiiriä, käsittäväksi. Kun Etelä-Pohjanmaan raittiuspiiri perustettiin 1888, valittiin Alkio sen sihteeriksi, ja hän hoiti tätä tehtävää vuoden 1899 loppuun.

Raittiuspiirin sihteerinä Alkio toimi erittäin tarmokkaasti. Hän mietti alinomaa raittiusyhdistysten työn kehittämistä ja teki sitä koskevia aloitteita. Samoin hän alusti sihteeriaikanaan periaatteellisia keskustelukysymyksiä melkein jokaisessa raittiuspiirin vuosikokouksessa. Kysymysten alustukset olivat yleensä voimakkaita herätyssaarnoja.

Alkion Etelä-Pohjanmaan raittiuspiirin vuosikokouksissa alustamista kysymyksistä on erityisesti mainittava hänen 1891 tekemänsä aloite raittiuspuhujakoulun perustamisesta.

Keskustelijana Alkio vaikutti kaikkien esillä olevien kysymysten saamaan ratkaisuun. Kun 1899 esim. oli käsiteltävänä kysymys: »Onko alkoholittomien viinien käytäntöön ottamista edistettävä?» hyväksyttiin Alkion ehdotuksesta tälle kysymykselle päätöslauselmaksi: »Juovuttamattomien viinien käytäntöön ottaminen maassa, missä luonto ei niitä tuota, on raittiuskannalta katsoen suuri periaatteellinen erehdys ja siis heti aluksi pontevasti vastustettava.»

Piirin vuosikertomusten laatimiseen Alkio kiinnitti suurta huomiota. Niissä ei vain kerrottu, mitä oli tehty, vaan otettiin huomioon myös saadut kokemukset ja tarkasteltiin raittiustyötä sekä sen ajankohtaisia tehtäviä ja mahdollisuuksia yleisemmältäkin kannalta.

Etelä-Pohjanmaan raittiuspiirin sihteerintoimesta luovuttuaan Alkio kuului raittiuspiirin piiritoimikuntaan vuoden 1903 loppuun. Tunnustukseksi piirin hyväksi ja sen tarkoitusten toteuttamiseksi tehdystä työstä kutsui Etelä-Pohjanmaan raittiuspiiri 25-vuotisjuhlakokouksessaan 1911 Alkion kunniajäsenekseen.

2. Raittiustyötä nuorisoseurajärjestössä.

Saatuaan raittiusherätyksen Alkio piti ehdottoman raittiuden vaatimuksen noudattamista niin tärkeänä, että hänen oli vaikeata ajatella kasvatustyötä ilman tämän vaatimuksen toteuttamista. Kanslianeuvos Niilo Liakka kertoo muistelmissaan, että »raittiusasiaan Alkio innostui niin että hän aluksi toivoi nuorison valistuksellisen järjestäytymisen rakentuvan raittiusasian pohjalle. — — — Rait-

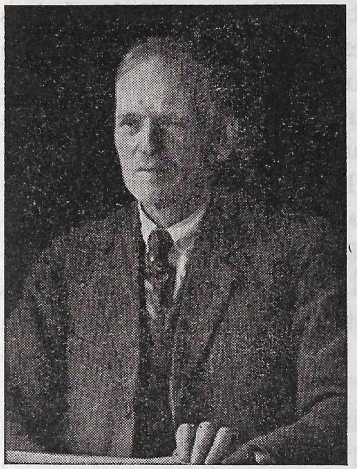

Kustaa Hautamäki.

tiuden Ystävissä ilmennyt hänen mielestään nuorten mieltä ymmärtämätön henki, joka mm. kohdistui nuorten viattoman huvitteluhalun tukehduttamiseen, hänet käänsi nuorisoseuratyöhön päin. Hän arveli sen henkisen liikkeen pian menettävän otteensa nuorisoon».

Toimittaja Kustaa Hautamäki lausuu muistelmissaan samasta asiasta: »Olen kuullut kerrottavan, että Alkio suhtautui aluksi epäilevästi Hietasen ehdotukseen nuorisoseurojen perustamisesta, arvellen, että on tarpeetonta perustaa raittiusseurojen rinnalle sellaisia seuroja, jotka eivät vaadi jäseniltään ehdotonta raittiutta. Kuitenkin on hänen kerrottu pian mukautuneen siihen kantaan, että nuorisoseurat tahtoivat koota nuorisoa sellaisena kuin se oli, kaikkien hyvien harrastusten ilmapiiriin, missä jäsenet koetetaan saada mm. omaksumaan ehdoton raittius, kun taas raittiusseurat ottavat jäsenikseen valmiita.» — — »Alkion ansioksi käsitän sen, ettei nuorisoseuraliikkeestä muodostunut kohtuulliseen väkijuomien käyttöön tyytyvä liike.»

Liakka katsoo Alkion näiden kahden liikkeen välillä tekemän ratkaisun hyödyttäneen raittiusasiaa, sillä »sangen suuri merkitys oli sillä, että hän johti nuorisoseuratyötä ehdottoman raittiuden hengessä. Nuorisoseuroissa juurtui maakunnan nuorisoon, neitosiin ja nuorukaisiin vankka raittiusvakaumus. Horjumatonta raittiusväkeä on täten

noussut kaikkialle maakuntaan ja nuorisoseuraliikkeessäkin eteläpohjalaiset ovat aina olleet lujana selkärankana.»

Nuorisoseurojen suhde ehdottomaan raittiuteen ei ole ollut vaikea kysymys vain Santeri Alkiolle, se on ollut sitä vakaville nuorisoseuraihmisille yleensä ja sellaisena joutunut pohdittavaksi lukuisissa nuorisoseurakokouksissa. Jo ensimmäisessä nuorisoseurojen yleisessä kokouksessa 1895 oli asia esillä ja sen jälkeen lukuisia kertoja. Eräässä väittelyssä 1904 Alkio lausui tästä asiasta seuraavaa:

»Nuorisoseurojen kokoukset ovat aina asettuneet raittiuskysymyksen suhteen sille kannalle, että nuorisoseurojen on e h d o t t o m a s t i e d i s t e t t ä v ä r a i t t i u t t a. Kysymys on pidetty niin tärkeänä, että se on ollut esillä kaikissa vähänkin yleisissä nuorisoseurojen kokouksissa ja saanut vilpittömän tunnustuksen. Mutta sangen harvoin on puolustettu ehdotonta raittiusvaatimusta asetettavaksi nuorisoseuraan pääsemisen ehdoksi; enempi nuorisoseuratyöhön syventyneet eivät ole sitä puolustaneet koskaan. Kun asiasta on ollut puhetta johtavain henkilöiden kanssa raittiuspiireissä, ovat monet heistäkin myöntäneet, että ehdottoman raittiuden vaatiminen nuorisoseurojen jäseniltä ei olisi ajateltu teko. Syistä, joihin tämä mielipide perustetaan, hiukan selvitystä.

Nuorisoseura ei pyri olemaan mikään valittujen ihmisten yhdistys, vaan kaikenlaisten siveellisesti kehittymään pyrkivien, etupäässä nuorten ihmisten kokoontumispaikka. Nuorisoseurojen tulee yrittää saada mukaansa nuoriso, joka vielä ei ole ruvennut juuri minkäänlaisia elämänkysymyksiä ajattelemaan. Ne eivät voi asettaa jäseneksi tulevalle muuta vaatimusta kuin siveellisen tarkoituksen ja halun oppia jotakin.»

Yksitoista vuotta myöhemmin, 1915, Alkio lausui: »Nuorisoseuraliike on aina asettunut raittiustyöhön nähden

ehdottomuuden kannalle, vaikka ei aikaisemmin ole katsottu olevan syytä asettaa ehdottomuusvaatimusta nuorisoseuran jäseneksi pääsemisen ehdoksi. Tällä menetelmällä on ollut varjo- ja valopuolensa. Valopuolena on mm. se, että näin on voitu vetää nuorisoseuravaikutuksen piiriin paljon sellaista itsekasvatuksen aakkosista tietämätöntä nuorisoa, joka muuten olisi varmasti pysytellyt tämän piirin ulkopuolella. Varjopuolena on ollut se, että ainakin eräissä tapauksissa on käsitetty ryyppyvapaus nuorisoseuran jäsenelle hyvinkin avaraksi. Kun kinaa sitten on syntynyt raittiudenharrastajain ja näiden ryyppyvapauden harrastajain kesken siitä, mihin nuorisoseurojen raittiuskanta velvoittaa, on julkinen keskustelu aina asettunut ehdottomuuden suosijain kannalle. Ryyppyvapaus ei ole yhdessäkään yleisemmässä nuorisoseurakokouksessa saanut koskaan mitään tunnustusta, joten liikkeen ehdottomuuskanta on ollut periaatteessa selvä.»

Kieltolain astuttua voimaan 1919 oli Alkio SNL:n vuosikokouksessa tekemässä päätöstä, jolla velvoitettiin nuorisoseurojen jäsenet kieltolakivaltakunnan kansalaisina olemaan ehdottomasti raittiita.

Raittiusasian ajaminen oli Alkion keskeisimpiä harrastuksia nuorisoseuratyössä. Hän käsitti, että »korpea raivattaessa täytyy ensin poistaa viljelyksen suurimmat esteet, kivet ja kannot. Kun sivistykselle tahdotaan alaa raivata, on siinäkin suurimpiin vaikeuksiin ensiksi käytävä käsiksi. Juoppous on sellainen pahe, joka on esteenä sivistyksen viljelemiselle. Asioita tältä kannalta katsoen nuorisoseurain tulee aivan erityisesti työskennellä raittiuden edistämiseksi».

Alkiota huolestutti, kun »juoppouden keskellä liikutaan aivan kuin olisi kysymys vain jostakin lievästä kulkutaudista ja tässä kuitenkin ollaan tekemisissä ruton kanssa»,

sillä »juopottelu on rumimpia rikoksia ihmisyyttä vastaan. Sitenhän tehdään väkivaltaa Jumalan luomalle taideteokselle, ihmiselle: häneltä riistää juopottelu tilapäisesti järjen. Kuinka nuorisoseurapiireissä voi sellaista sietää!» huudahtaa Alkio.

Häntä huolestuttaa nuorisoa piirittävä lankeemishoukutus, »kun viinan kauppa yhä edelleen vapaasti kukoistaa, kun saarnastuolista, enempää kuin poliisivahdistakaan, ei julisteta Jumalan ja esivallan ehdottomana vaatimuksena ehdotonta raittiutta, kun isät juovat ja äidit sitä hymyillen suvaitsevat, kummako on, että nuorison siveys horjuu. Nuoriso näkee kaikkialla siveellisiä periaatteita, mutta vähän halua niiden käytännölliseen toteuttamiseen. Ja nuorisokin omistaa mieluummin esimerkin kuin periaatteen».

Nuorisoseurojen tulee perustaa raittiuskasvatuksensa hyvälle esimerkille, sillä raittiustyössä on tultu »havaitsemaan, että juomariin voi pelastavasti ja kohottavasti vaikuttaa vain ehdottomasti raittiin esimerkki. Kohtuuden kantaa opittiin pian pitämään esimerkin kannalta juoppouteen lankeemisen yhtenä tärkeänä perussyynä».

Paikallisessa nuorisoseurassa Alkio johti raittiusosaston ja raittiustoimikunnan puheenjohtajana raittiustyötä vuosikymmeniä. Samoin hän kiinnitti keskusseuran ja SNL:n johdossa valpasta huomiota raittiuskasvatukseen. Nuorisoseurojen tilaisuuksissa pitämissään puheissa hän harvoin unohti raittiusasian.

»Pyrkijän» toimittajana Alkio ajoi lehdessään tehokkaasti raittiusasiaa. Jo lehden ohjelmakirjoituksessa toimittaja toteaa, että »raittiusliike, jonka tärkeän toiminnan kansamme pelastamiseksi juoppouden hirmuvallasta jokainen yhteiskunnan parasta harrastava henkilö tunnustaa, on jo joltisestikin edistynyt, sillä asiaa on innolla ajettu». »Pyrkijän» kolmannessa numerossa Alkio julkaisee kirjoi-

tuksensa »Raittiusliikkeemme merkitys kansamme sivistystyössä», jossa hän toteaa, että yleisesti tunnetuista paheista on juoppous pahin este sivistyksen levenemiselle. Ei tarvitse olla mikään tutkija huomatakseen, miten juomatapa vetää puoleensa nuoria miehiä ja tekee heidän seurustelunsa raa'aksi, idättäen heidän sieluissaan raakain intohimojen siemeniä. Kuvattuaan juomatavan nuorison keskuudessa aiheuttamaa tuhoa Alkio jatkaa: »Suljemme siis vakavimmassa tarkoituksessa raittiusasian edistämisen nuorisoseurain ohjelmaan.»

»Pyrkijän» ensimmäisen vuosikerran kahdessa numerossa on julkaistuna kolme historiallisen henkilön lausuntoa ja ne ovat kaikki väkijuomien käytöstä varoittavia.

Niiden 28 vuoden aikana, vuodesta 1890 vuoden 1917 loppuun, jolloin Alkio toimitti »Pyrkijää», hän ajoi siinä jatkuvasti raittiusasiaa sekä omilla kirjoituksillaan että julkaisemalla muiden laatimia raittiuskirjoituksia. Edellä olevat lauseetkin ovat yleensä Alkion »Pyrkijässä» julkaisemista kirjoituksista lainattuja.

Paitsi varsinaisissa opettavaisissa, aatteellisissa artikkeleissa on Alkio ajanut »Pyrkijässä» nuorisoseura-asioita myös kaunokirjallisissa kirjoituksissa. Raittiusvalistustyössä hän käytti paljon tätä keinoa. Jo »Pyrkijän» kolmannessa numerossa Alkio julkaisi kirjoituksen »Malja», jossa hän kertomuksen muodossa todisti, miten huono tapa on onnentoivotus-maljain juominen. Vuoden 1894 »Pyrkijän» ensimmäisessä numerossa on kertomus »Marin mieliksi», jossa kerrotaan raittiuslupauksen tehneen pojan lankeemus rakastamansa tytön houkuttelemana. Viimeksi mainittu on julkaistu myös teoksessa »Nuoriso ja elämä».

»Pyrkijään» Alkio kirjoitti myös ryypiskelymiehistelyä ivaavan katkelman »Hiukan ryypännyt nuori mies», lausuen siinä mm.:

»Aivan kuin katsoisin naamaan härsytettyä vellikoiran penikkaa! — — Hän oli 'hiukan ryypännyt' tämä nuori mies. Alkoholi on särkenyt sen heikon, harson tapaisen verhon, johon ajan henki ja tapa ovat käärineet hänen raa'an sisäisen olemuksensa. — — —

Näen tuon nuoren miehen juovuksissa kirkuvan ja kiroavan. Hänen äänensä muistuttaa lautapäähärän ääntä. — — —

Ja kun katson hänen silmiinsä; niissä on härsytetyn vellikoiran penikan ilme.»

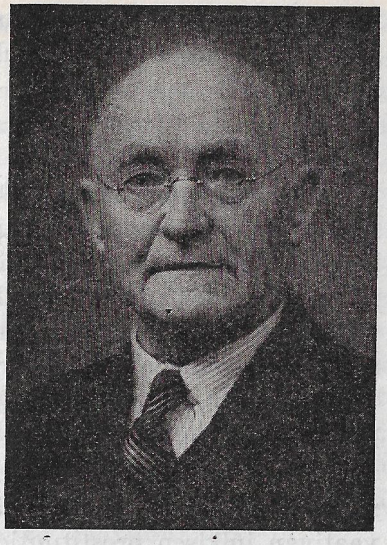

Niilo Liakka.

Kanslianeuvos Niilo Liakka vakuuttaa, että »ei kukaan ole syvällisemmin käsittänyt sen henkisen uudistuksen olemusta, minkä ehdottomasti raitis sivistyselämä toisi mukanaan, kuin Santeri Alkio». Tämän käsityksensä eläh-dyttämänä hän teki nuorisoseurajärjestössä raittiustyötä ja onnistui juurruttamaan sen niin yleisesti nuorisoon, että voimakkaista nuorisoseuratyön alueista tuli muutamissa vuosikymmenissä maamme kaikkein raittiimpia seutuja, vaikka maaperä työhön käytäessä oli monin paikoin varsin karua.

Herpautumatta Alkio vaali elämänsä iltaan asti nuorisoseurojen raittiustyötä. Hänen viimeinen tervehdyksensä nuorisoseuraväelle, jonka hän lähetti muutamaa viikkoa ennen kuolemaansa Sääksmäellä pidettyyn SNL:n vuosikokoukseen, päättyi kehoitukseen: »Nuorisoseurat

ikeltolaki- ja raittiustaisteluun koko maassa! Siihen kehoittaisin tämänkin kokouksen kiinnittämään vakavaa huomiota.»

3. Alkion muu toiminta raittiuden edistämiseksi.

Nuorisoseura- ja raittiusliikkeissä tekemänsä työn ohella Alkio toimi raittiusasian ajajana paljon niiden ulkopuolellakin. Puhujana ja kirjailijana hän oli aina valmis todistamaan raittiuden puolesta, milloin vain siihen oli tilaisuutta. »Ilkkaan» hän kirjoitti paljon raittiuskirjoituksia ja antoi siinä tilaa muiden raittiuskirjoituksille.

Sanomalehtimiehenä ei Alkio ajanut raittiusasiaa vain lehden tekstiosastossa, vaan hän vaati, että myös ilmoituspalstat on pidettävä raittiina, kirjoittaen, että »jos me näkisimme sanomalehden pääkirjoituksessaan innokkaasti vaativan julkisen prostituution hävittämistä, mutta ilmoitusosastossa olisi prostituutio-laitoksen ilmoituksia», se loukkaisi meitä. »Sanomalehdet, jotka edellä kerrotulla tavalla koettavat palvella kahta herraa, puolustautuvat sillä, ettei raittiusväki voisi yksinään sanomalehtiä kannattaa. Se on kuitenkin tekosyy, sillä maassamme on sanomalehtiä, jotka eivät väkijuomailmoituksia julkaise.»

»Pois siis väkijuomailmoitukset!» huudahti Alkio.

Raittiuskasvatustyön ohella Alkio piti aina tärkeänä väkijuomien tarjonnan poistamista. Kauppiaana hän ei myynyt olutta, vaikka sen myynti oli vuoteen 1883 saakka sekatavarakaupoissa luvallista ja se oli kannattavimpia myyntitavaroita. Laillisen olutkaupan tultua lakkautetuksi hän oli muiden paikkakuntalaisten mukana hävittämässä salakapakoita. Myös salapolttoa vastaan Alkio taisteli. Ensimmäisen maailmansodan aikana hän toimi Etelä-Pohjanmaan salapolton vastustamistoimikunnan sihteerinä.

Vaatimus lainturvan poistamisesta väkijuomaliikkeeltä lämmitti jo aikaisin Alkiota. Usein hän sen puolesta puhui ja kirjoitti. »Pyrkijän» neljännessä numerossa 1900 julkaistu juomalakkokehoitus on esikuvallista sen aikuista Alkion raittiusjulistusta.

Aluksi Alkio väittelee mainitussa kirjoituksessa kieltolain vastustajien kanssa hyväksyen heidän väitteensä, että »lailla kyllä ei voida siveyttä toteuttaa, mutta lailla voi estää valmistamasta ja myymästä väkijuomia; kun se on tehty, seuraa raittius itsestään».

»Kun väkijuomaliikkeen lopullista ratkaisua estämässä on toisaalta liikkeen harjoittajain ahneus ja yläluokan tottumukset ja toisella puolen kansan yksinkertaisuus ja typeryys, täytyy asianharrastajain varustautua yhä jatkettuun taisteluun. Väkijuomalakkoja on vuosi vuodelta uusittava, siksi kunnes lopullinen voitto saavutetaan.»

Mainittuaan, että lakon rikkojien paljous on ollut väkijuomien suosijain naurun aiheena, toteaa kirjoittaja, että »ainoastaan halvat ja alhaiset luonteet voivat lähimmäistensä lankeemuksille nauraa. Nämä lankeemukset eivät todista väkijuomien tarvetta, vaan ne todistavat ihmisvoiman heikkoutta sen taistelussa juomahimoa vastaan. Niin kauan kuin väkijuomia on, niin kauan niitä juodaan. Tuota himoa ei voida lainsäätämisellä poistaa, mutta kyllä tuon himon esine, väkijuomat, voidaan».

»Väkijuomaliikkeen ainoa puolustus on ollut siinä, että juomaliikettä verottamalla saadaan helposti tuloja valtion kassoihin. Tämä peruste on niin inhoittavaa Juudaksen peliä, että sen paljas mainitseminen nostaa luontoa. Väkijuomaliikkeellä ei ole mitään aatteellista puolustusta. Se seisoo yksinomaan itsekkyyden perustuksella, sen vuoksi täytyy sen puolustajia halveksia ja ylönkatsoa ja sen vuoksi täytyy sen liikkeen perinpohjin kukistua!»

Vaikka Alkio pitikin väkijuomaliikkeen lainsuojan lakkauttamista tärkeänä, ei hän raittiusasiassa koskaan luottanut yksinomaiseen lain mahtiin, vaan piti raittiuskasvatusta kaikissa oloissa välttämättömänä. Kun eduskunta oli 1907 hyväksynyt kieltolain, kirjoitti Alkio: »Suomen eduskunta on hyväksynyt kieltolain. Taistelun jatkuessa on raittiusväelle selvinnyt, että alkoholikirouksesta ei voida kansaa vapauttaa muuten kuin kieltolain avulla. Vaatimus on nyt täytetty. Kansan syvät rivit odottavat sitä hetkeä, jolloin kieltolaki astuu voimaan.»

»Kieltolain säätäminen Suomessa on ihmisyyden suuri voitto. Se tulee olla innostava ja velvoittava tapaus tälle kansalle kasvamaan kansaksi, joka osaa säilyttää tämän voittonsa hedelmät. Ne voidaan säilyttää vain sillä, että me itsekasvatuksen kautta nousemme kukin aikamme tasalle, että me astumme kieltolain aikakauteen kypsyneinä siinä vakaumuksessa, että tämän lain kiertäminen on kansallisrikos.»

Jo silloin Alkio käsitti, että kieltolain toteuttamisessa on suuria vaikeuksia. Hän varoitti, että »innostuksen hetkellä emme saa unhoittaa, että raittiuskysymys ei ole vielä sillä loppuun ajettu, vaikka kieltolaki joskus voimaan astuukin. Suuri osa kansaamme ja varsinkin sen yläluokista, taipuu vain pakosta tämän järjestelmän alle. Heidän vakaumuksensa ei ole asian puolella, heidän ajatustapansa ei ole raitistunut kieltolain siveellistä oikeutta tunnustamaan. Tässä piilee se vaara, että näissä yläluokissa tulee olemaan kykeneviä ja voimakkaita aineksia, jotka saattavat tehdä kaiken voitavansa vastaisuudessa, levittääkseen täällä sitä käsitystä, että kieltolaki on mahdoton, järjetön ja siis kumottava».

»Jos joku luulee, että kansan nykyinen yleinen mielipide on kieltolain pysymiselle varmana takeena, erehtyy suuresti, sillä kansan yleinen mielipide voi muuttua.»

Eduskunnan ensi kerran säätäessä kieltolain 1907 oli päätös niin yksimielinen ja Alkion asema pienen puolueen edustajana niin vaatimaton, että siinä vaiheessa ei hänellä ollut kieltolain säätämisessä suurta vaikutusta, mutta kun keisari ei vahvistanut kieltolakia, jäi sen hyväksyminen itsenäisyysaikaan. Siihen mennessä oli kieltolakipyrkimyksille noussut paljon vastustusta ja Alkion asema kasvaneen maalaisliiton johtajana muodostunut niin merkitykselliseksi, että hän oli vaikuttavimpia kieltolain puolesta taistelijoita. Kieltolain tultua vahvistetuksi ryhtyi Alkio sen toteuttamista silmällä pitäen sosiaaliministeriksikin, vaikka hän ei muuten suostunut ottamaan hallitustehtäviä. Samanaikaisesti hän perusti Kieltolakiliiton, joka keskitti kieltolakia kannattavat voimat yhteiseen toimintaan kieltolain toteuttamiseksi.

Puolueensa keskuudessa, maalaisliitossa, Alkio teki määrätietoista raittiustyötä. Mainitun puolueen perustajat ja alkuaikojen johtohenkilöt olivat yleensä nuorisoseura- ja raittiusliikkeissä kasvanutta aatteellista väkeä ja sellaisina ehdottomasti raittiita. Niinpä olivat puolueen ensimmäisen eduskuntaryhmän kaikki jäsenet väkijuoma- ja tupakkaraittiita. Puolueen kasvaessa ja voidessa tarjota jäsenilleen nousemisen mahdollisuuksia alkoi sen tehtäviin, mm. kansanedustajiksi, tulla aatteellisen maalaisliittohengen elähdyttämien henkilöiden ohella myös löysillä siveellisillä periaatteilla varustettuja laskelmoitsijoita. Tällaisen madaltumisen estämiseksi Alkio teki voitavansa. Hän tahtoi estää epäraittiiden henkilöiden asettamisen edustajaehdokkaiksi ja eduskuntaryhmässä hän valvoi sen raittiuskantaa.

Alkion vaikutus ei kuitenkaan ulottunut koko maahan niin tehokkaasti, että hän olisi voinut estää epäraittiiden henkilöiden ehdokkaiksi asettamisen ja pääsemisen edus-

kuntaan. Jo Alkion edustajakautenakin tuli maalaisliiton eduskuntaryhmään epäraittiita jäseniä, jotka aiheuttivat hänelle paljon huolta ja harmia. Eräs heistä oli ollut hiukan humalaisena menossa eduskunnan istuntoon, kun Alkio huomasi hänet eduskuntatalon eteisessä ja tarttuen hänen olkapäähänsä talutti miehen ulos ja nuhteli siellä häntä sopimattomasta käyttäytymisestä. Eräs sosialistiedustaja, joka paikalla olleena näki tapauksen ja Alkion pyhän kiivastumisen, oli sanonut näkemänsä johdosta: »Tuon näköinen oli varmaankin Kristus silloin, kun hän puhdisti temppeliä.»

Alkion raittiustyön tuloksia on myöhempi turmeltunut aika tuhonnut, mutta yhä edelleenkin niistä on paljon jäljellä. Hänen julistuksensa vaikutus tuntuu vielä erityisesti hänen kotimaakuntansa ja kotikuntansa väestön keskuudessa sekä nuorisoseuraliikkeen piirissä. Ja on syytä toivoa, että olojen vakiinnuttua kansamme keskuudessa tulee uusi siveellinen nousukausi, jolloin Alkion kylvöstä taas nousee runsaampaa satoa.

X. YHTEISKUNNALLISIA AATTEITA.

1. Köyhien ystävä.

»Älkää unohtako köyhän asiaa!» Nämä maalaisliiton piirissä paljon käytetyksi tunnuslauseeksi muodostuneet sanat lausui Alkio maalaisliiton eduskuntaryhmän illanvietossa ryhmätovereilleen pitämässään puheessa luopuessaan kansanedustajantehtävästä. Ne olivat siis aivan kuin Alkion poliittinen jälkisäädös puoluetovereilleen.

Näihin sanoihin, »älkää unohtako köyhän asiaa», sisältyi eräs Alkion keskeisimmistä periaatteista. Niissä lausuttiin toivomus, jonka oikeutuksen ja tarpeen hän oli itse kokenut. Samoin hän oli nähnyt sen huomioon ottamisen välttämättömyyden lukemattomien lähimmäistensä elämässä. Alkio oli itse kokenut köyhyyttä vanhempiensa perheen vastuullisena huoltajana. Niistä ajoista kertoessaan »hän tapasi muistella, kuinka hän korkojen ja lyhennysten maksumatkoilla kulkiessaan mietti, minkä tähden hänen pitää aina olla velassa».

Ympäristössään ilmenevää köyhyyttä oli Alkio katsellut osaaottavalla, säälivällä sydämellä. Jo ensimmäisessä kaunokirjallisessa teoksessaan »Kuvaelmia katovuodelta 1867» Alkio kuvaa köyhien kärsimyksiä myötätuntoisesti tuomiten rikkaiden tylyyden köyhiä kohtaan. Sama henki vallitsee hänen myöhemmässäkin tuotannossaan. Erityi-

sesti »Salliman oikkuja» on järkyttävä kuvaus köyhien, vastoinkäymisiä kohdanneiden ihmisten ankarasta kohtalosta.

Köyhien ihmisten vaikeudet tulivat monella tavalla Alkion kokemuspiiriin. Kauppiaana hän näki ihmisiä, joilta puuttui välttämättömiä tarvikkeita sekä rahaa niiden ostamiseen. Ja hän näki velaksi ostaneita asiakkaitaan, joille velan maksu aiheutti suuria vaikeuksia ja paljosta kieltäytymistä. Kansakoulun johtokunnan puheenjohtajana hän tutustui köyhien lasten koulunkäyntivaikeuksiin ja kunnan rahastonhoitajana hänen oli tutustuttava sekä köyhien avustuksiin että verorästeihin.

Myöskin köyhien ihmisten yritteliäisyyteen sai Alkio kunnan rahastonhoitajana tutustua. Asutusrahaston hoitajana hän seurasi köyhäin uurastajain kamppailua velaksi ostamillaan maatilkuilla. Monien heidän oli korko- ja kuoletusmaksut ansaittava tilansa ulkopuolelta. Erityisellä harrastuksella hän seurasi erään entisen paimentoverinsa uudisraivausta, jota tämä suoritti perheineen sen ajan asutuslainan turvin.

Nuorisoseuratyössäkin tuli Alkiota vastaan köyhän ankara osa. Siinä oli mukana herrasväkeä ja talollisten lapsia, jotka halveksien suhtautuivat palvelusväkeen. Tämä oli Alkion mielestä niin väärää ja nuorisoseurahenkeen soveltumatonta, että hän ryhtyi taisteluun epäkohdan poistamiseksi, korottaen köyhien puolesta profeetanäänensä. Rohkeasti hän julisti parempiosaisille, että »— nuoret, jotka köyhistä kodeista lähteneinä muodostavat ihmistaimitarhan, joista valtaan päästyään tulee nykyisen yhteiskunnan *kostajia* tai tulevan yhteiskunnan kukoistukseen *nostajia*, he odottavat nyt nuorisoseuraväen parempiosaisilta tien osoitusta. — Omistakaa (nuorisoseuroissa) yleinen harrastus kaikkien tulevaisuuden valmistelulle. Muistakaa, että sillä on oikeus suurempaan yhteiskunnalliseen arvoon, joka itse

on itsensä elättänyt jo lapsena, kuin sillä, joka vanhempainsa vaalimana on saanut lapsuutensa herttaiset päivät viettää.»

Alkio vaati, että nuorisoseuroissa vallitsee ehdoton tasa-arvoisuuden henki. »Siellä missä seuraa ei voida perustaa puhtaasti vapaamieliselle kannalle, jossa ei rikkaitten talollisten pojat ja tytöt voi säätyeroon katsomatta seistä käsi kädessä renkipoikain ja piikatyttöjen kanssa, jossa ei näitä ja muita samansukuisia ennakkoluuloja voida hyljätä, — siellä älköön perustettako (nuoriso) seuraa.» Sillä »nuorisoseuratoiminta ei saa olla kansan valistamista ylimyksellisessä armeliaisuuden hengessä, vaan veljeyden hengessä».

Eikä Alkio tyytynyt vain siihen, että palkkatyöväestö liittyi nuorisoseuroihin toimiakseen ja kehittyäkseen, vaan hän tahtoi saada nuorisoseuratoiminnan sellaiseksi, että se kohottaa köyhiä ihmisiä ja heidän asemaansa myös nuorisoseurojen ulkopuolella. Jotta köyhät ihmiset kykenisivät kohoamaan henkisesti ja aineellisesti parempiin oloihin, on heidän kasvatettava itseään, ja nuorisoseurojen on autettava heitä siinä. »Kun ruumiillisen työn raatajat eivät viljele ajatuskykyään kuin sen verran, että kiinni joutumatta pääsee kulkemaan ja oppii tekemään työtä niin kuin ennenkin maailmassa on tehty, siten tulee heistä kyllä maailman voimakoneita, joita viisaammat veivaavat. Mutta heistä ei tule koskaan ihmisiä, jotka kilpailevat taidossa, ajattelussa ja johdossa.» Näin panee Alkio Koivusen Vihtorin »Uudessa ajassa» selittämään tovereilleen henkisen kehityksen tarvetta.

Valtiollisen sorron kiristyminen 1899 antoi Alkiolle aiheen myös isänmaalliselta kannalta entistä huolestuneempana ajaa köyhäin, erityisesti tilattomien ja torpparien aseman parantamista. Huolestuneena hän näki, miten tämän aineellisesti ja henkisesti vähäosaiseksi jääneen väestön

keskuudessa tehtiin epäisänmaallista kiihoitustyötä. Alkio piti näiden väestökerrosten kohottamista koko maamme kannalta tärkeänä kansallisena elinkysymyksenä. Köyhien ystävänä Alkio erityisesti harrasti juuri vähäväkisen maatalousväestön aseman parantamista. Tämä johtui siitä, että mainittu väestöryhmä muodostaa vähävaraisen väestön enemmistön ja väestönsiirroilla vaikuttaa myös liikekeskusten työmarkkinoihin. Vaikutuksensa oli luonnollisesti myös sillä seikalla, että Alkio itse asui tämän väestön keskuudessa ja tunsi sen tarpeet kaikkein selvimmin. Heidän ohellaan oli Alkion sydämessä kuitenkin tilaa myös muille kansamme vähäosaisille.

Alkion yhteiskunnallisesta toiminnasta on osittain levinnyt sellainen väärä käsitys, että hän olisi ollut vain maata omistavien maanviljelijäin asianajaja. Tämä käsitys ei kuitenkaan ole todellisuuden mukainen. Tosiasia on, että Alkio oli köyhien ystävä, joka ryhtyi yhteiskunnalliseksi uudistustaistelijaksi juuri köyhälistön, erityisesti maalaisköyhälistön ystävänä. Maalaisliittoa perustettaessakin hän pelkäsi vallan luisumista tässä uudessa puolueessa suurtalonpojille ja siten köyhien asian syrjäytymistä. Tämän huolensa hän toi selvästi julki syyskuun 24 päivänä 1906 Otto Karhille lähettämässään kirjeessä, jossa hän mm. lausui: »Olisi melkein varmaa, (jos järjestäytyminen tapahtuisi puhtaasti agraarisella pohjalla), että valta luisuisi suurempain maapatruunain ja kuntain johtomiesten käsiin, jolloin aate kansanvaltaisesta uudistuspuolueesta vietäisiin karille.»

Maalaisliittolaisena sanomalehtimiehenäkin Alkio ajoi maataviljelevän väestön asiain ohella myös muiden vaikeuksissa olevien aseman parantamista. Niinpä hän esim. kirjoitti kokonaisen kirjoitussarjan alipalkattujen kiertokoulunopettajien puolesta lausuen siinä mm.: »Heillä (kiertokoulunopettajilla) on oikeus elää, ja yhteiskunnalla on

velvollisuus pitää huoli siitä, ettei lastemme alkuopetuksen antajain tarvitse puutteen kyynelin kostuttaa leipäkannikkaa, jonka ansaitsevat niin tärkeällä yhteiskuntaa palvelevalla työllä.» Esitettyään numeroja opettajien pienistä palkoista lausui Alkio: »Tämän jo pitäisi repäisevästi avata silmämme näkemään, kuinka tunnottomasti jätämme lastemme alkuopetuksen vain pelkällä jumalansiunauksella palkittavaksi!»

Myöskin sairaanhoitajien aseman vakaannuttamista ja kunnollista palkkaamista hän vaati aikana, jolloin sairaanhoitajien palkkaus oli maalaiskunnissa yleensä vielä vapaaehtoisten keräysten varassa. Asiaa käsittelevässä kirjoituksessaan »Ilkassa» Alkio kysyi: »Onko nyt sivistyneen yhteiskunnan arvon mukaista, ettei näitä toimia aseteta niin vakinaisiksi, ettei sairaanhoitajain viran tarvitsisi riippua satunnaisista keräystuloksista? — Laskemme koko asian kunnallishallitusten sydämille. Ottakaa aloitteita, hankkikaa kuntiin riittävästi sairaanhoitajia ja varatkaa niille almukeräyksestä riippumaton vakinainen ja r i i t t ä v ä kunnan palkka!»

Kun 1918 kulutuskeskuksissa oli nälkä, pani Alkio maatalousväestön luottamushenkilönä arvovaltansa vaakaan kehottaen viljan omistajia luovuttamaan nälkäisille kaiken, mitä ilman suinkin tulevat toimeen. Eivät saaneet tulla kysymykseen kärsityt vääryydet, ei edes kaupunkilaisedustuksen maataloudelle vihamielinen politiikka, jonka seurauksena osittain nälkä oli, vaan puutteen ahdistamana oli eväät pantava tasan.

Vähäosaisten kansankerrosten alkaessa herätä itsetuntoon ja oikeuksiaan vaatimaan Alkio iloitsi siitä, että »epäselvällä tavalla saavutetun rikkauden edessä ei enää k u n n i o i t u k s e s t a kumarreta. Työläiselle ei köyhyys ole enää ehdoton häpeä; köyhälistö kokoontuu uuden maailman-

katsomuksen yllyttämänä proletaarilippujen ympärille, voimakkaasti, pää pystyssä laulaen köyhyytensä kunniata! T a v a r a, hengetön pääoma ei ole enää ehdoton jumala.» — »Vanhat ansaitsemiskäsitykset ovat syvien rivien yleisessä mielipiteessä nopeasti muuttuneet. Pieni palkka ei ole enää köyhän työmiehen l u o n n o l l i n e n osa, se on vallinneen tuotantojärjestelmän j a k o-o s u u s. — — Pikkumaanviljelijän raskas päivätyö ja köyhyys ei ole selvenevässä käsityksessä enää syntiinlankeemuksen hedelmä, vaan yksinkertaisesti tämän ammattiluokan itsepuolustukseen kykenemättömyyden hedelmä.»

Kun köyhiä halveksivat ajatukset olivat jo suureksi osaksi hävinneet ja aineellistakin korjausta oli jo oloihin saatu, muisteli Alkio nuoruutensa aikoja, jolloin »ruumiillinen työ kantoi alennusleimaa. Sitä saattoivat tehdä vain koulua käymättömät ja yleensä sellaiset ihmiset, joilla ei ollut parempiin tehtäviin edellytyksiä. Kun muistelen nuoruuteni aikaisia tuttuja maatyömiehiä sekä sitä, millä silmällä heitä katsottiin, herää suuttumuksen ja säälin sekainen tunnelma.»

»Asettaessani rinnakkain erilaisia elämänsuorituksia tuntuu minusta tällä hetkellä, että maanraivaustyöt ovat olleet tärkeimmät, joitten kautta on todella tehty jotakin kouraantuntuvaa estämään köyhyyden kirouksen yllättämästä Suomen kansaa.»

»Heitä on torppareita ja talollisia. Monet elävät mökin miehinä, monet ruotuvaivaisina. Elämä ei ole heille jakanut kultiaan. Mutta nuorille, nouseville polville, jotka nyt kysyvät: mitä meidän pitää tekemän?, heille vastaavat he yhdestä suusta: käykää käsiksi maahan!»

Yksi tämän maahan käsiksi käymiskehoituksen herkimpiä kuulijoita oli Santeri Alkio, joka heräsi voimakkaasti tuntemaan maan ja maatyön arvon Suomen kansan aineellisen, siveellisen ja henkisen köyhyyden poistajana. Juuri köyhäin ystävyys, huoli köyhien ihmisten ja köyhän kansan hyvinvoinnista teki Alkiosta maalaisväestön ja maahengen herättäjän — maahengen apostolin.

2. Maahengen apostolina.

Alkio leikki lapsena vapaa-aikoinaan ja paimenena toimellista talonpoikaa, raivaten ja rakentaen. Jo varhaisessa nuoruudessaan hän teki perheen maatilalla erilaisia maamiehen töitä. Erityisenä harrastuksena oli hänellä maamiesaikanaan hevosten hoito. Talossa oli komea liinakkotamma, jolla nuori Santeri ajoi toisten poikain kanssa kilpaa voittaen useimmiten kilpailun.

Maata ja maataloustyötä Alkio rakasti koko ikänsä, vaikka hänellä oli omaa peltoa vasta vanhana, saadessaan 60-vuotispäivänään ystäviltään lahjaksi pienen maatilan. Alkion peltona oli koko isänmaa ja hänen kuokkanaan ja auranaan puhuttu ja kirjoitettu sana. Niillä hän on syventänyt monen käytännön viljelijän vakoa ja siten hedelmöittänyt Suomen peltoja.

Kun Alkio vuosisadan vaihteessa tarkasteli uhatun isänmaansa asemaa, näki hän kansallisuuttamme uhkaamassa vieraan vainoojan rinnalla luokkajakoisen kansan köyhiä kerroksia painavan yhteiskunnan, halveksitussa asemassa olevan, riutuvan maanviljelyksen ja heikon kotimaisen teollisuuden sekä keinottelulle rakennetun kaupunkielämän, joka söi kansan leipää aineellisessa ja siveellisessä muodossa.

Nuorison kasvattajana Alkio silloin kohotti äänensä tätä olotilaa ja silloista kehityssuuntaa vastaan. Hän kirjoitti vuoden 1901 »Pyrkijään» sarjan kirjoituksia, joissa teroitti säästäväisyyden, ahkeruuden ja maatalouselinkeinon kehittämisen tärkeyttä. »Pyrkijän» toisessa numerossa

mainittuna vuonna hän julkaisi pääkirjoituksen, jossa hän totesi ylellisyyden ihannoimisen levinneen viime aikoina ylimystöltä kansoille. Siihen liittyy myöskin työn kammo, pyrkimys tulla toimeen mahdollisimman vähällä ja helpolla työllä. Tämän kehityksen »tuloksena on tavaton määrä raakki-väkeä, joka pelkää työtä, pyrkii jäljittelemään herrastapoja, ei pysty mihinkään ja on aina tuuliajolla».

Alkio toteaa, että koulukasvatuskin on suunnattu virka-, liike- ja teollisuusväen kasvattamiseen, mutta »harrastus maanviljelyksen ja omintakeisen maalaiselämän kehittämiseksi on jäänyt sivuasiaksi». Maanviljelys kituu huonosti kannattavana ja sen antama alhainen elintaso karkottaa talollistenkin lapsia pois maataloudesta. Herrasväen mukavat elintavat houkuttelevat työväestön ja maanviljeli-

Rinta-Jakun talo.

jäin lapsia yrittämään elää samoin. Kirjoittaja myöntää, että »herrasväessä on suhteellisesti paljon ahkeroita työntekijöitä, samoin kuin varsinaisessa työväestössä laiskoja», mutta tulot ovat niin erilaiset, että »kun herrasmiehen pitää hankkia itselleen niin suuret tulot, että muu perhe saa olla ansiotyöstä vapaana», on talollisten pantava »jo 8-vuotiset lapsetkin usein ulkotöihin, täysikasvuisista naisista puhumattakaan». Siksi on »joko herrasväen elämän muututtava sellaiseksi, ettei työväen tarvitse sitä kadehtia, tahi on työväen olosuhteet saatava samanlaisiksi kuin herrasväenkin».

Vaikeuksissa kituvan maatalouden vastakohtana Alkio näki kaupunkien epäterveen kasvamisen. »Kaupunkien kasvaminen vie ihmiskuntaa häviöön», hän kirjoitti. »Niin kauan kuin kansa muuttaa maalta kaupunkiin, niin kauan se menee perikatoaan kohti.»

Kirjoituksessa »Maalaiselämän kehitykselle uusia terveellisempiä suuntia» (»Pyrkijän» 11. numero 1901) Alkio kirjoitti mm.: »Mitä enemmän kaupunkiin siirtyy uusia tulokkaita ja he asettuvat etsimään helposti elättävää tointa, sitä useampi esiintyy kilpakentällä kilpailemassa samasta leipäkannikasta, jonka perään tuhannet kädet kurottautuvat. Sillä aikaa maatyöt jäävät tekemättä ja viljan tuonti maahan lisääntyy.»

»Kaupungeissa yleensä maksetaan korkeampia palkkoja kuin maaseudulla, syystä että rahalla on siellä pienempi arvo ja että elämäntarpeiden tyydyttämiseen kaupungissa tarvitaan paljon enemmän kuin maalla.» Tämä näennäisesti parempi palkka houkuttelee maalaisia kaupunkeihin töihin, joiden tärkeys ei ole maatyöhön verrattavissa. »Jos meidän maalaiset muuttaisivatkin kaupunkeihin esim. teollisuuden palvelukseen, olisi asia jo hiukan parempi. Vaan useimmat siirtyvät sinne satunnaisten ansioitten varaan», lausuu Alkio.

Huolestuneena Alkio näki maalta virtaavan kaupunkeihin jatkuvasti nuorta väkeä ja hän tahtoi »Pyrkijän» kautta varoittaa nuorisoseuranuorisoa tähän turmiolliseen virtaan antautumasta. Hän tahtoi, että »maalaisnuorison ihanteet on suunnattava kerrassaan pois loiston, ylellisyyden ja kaupunkilaisuuden puolesta yksinkertaisuuteen, vaatimattomuuteen ja maalaisuuteen».

»Kaiken tämän sijaan tarjoo luontoperäinen maalaiselämä kodikasta rauhaa. Siellä välttää niin monet kiusaukset, lankeemukset. Maalaiselämä on lähempänä luontoa ja sen välityksellä Jumalaa. Henki-ihmiselle on maalaiselämä kuin kirkko verrattuna kaupunkilaiselämään.»

Alkio kiinnittää huomiota kaupunkilaisten epäitsenäiseen asemaan vapaan pienviljelyksen harjoittajiin verrattuna ja huudahtaa: »Onhan tuhat vertaa hauskempi olla vapaa mies omalla pikkutilallaan ja pysyä siinä luonnon herrana kuin ylellisyydessä ja mukavuudessa kaupungissa useimmissa tapauksissa olla toisten käskyläisenä.» »Ja palvelijan asemassakin olevat ovat maalla vapaampia ja isäntäväkensä kanssa tasa-arvoisempia kuin kaupungeissa.»

Alkio huomauttaa, että »nuorisoseurat harrastavat nuorison kasvatusta, uusien jalostuneempien mielipiteiden luomista. Ne eivät saa jäädä ainoastaan syrjästä katsomaan, miten kaupunkien ylellisyyttä tavoitteleva esimerkki vie mukanaan maalaisnuorison, väärän ja valheellisen kuorisivistyksen nimessä.»

»Mitä syvemmälle käyt maan sydämeen, sitä voimakkaampana elämä kuohuu», vakuuttaa Alkio ja toteaa, että »meillä ei toistaiseksi ole tiedossamme mitään niin varmaa keinoa kansantaloudellisen asemamme parantamiseen kuin käydä lujalla kädellä kiinni maanviljelykseen, joka meillä on kaikkien elinkeinojemme äiti. — — Leivänkasvattajamies on kohotettava Suomen kansallisessa talouselämässä

ensiluokkaiseen arvoon. — — Kotimaisen leivän kasvattamisen kannattavaksi tekeminen, maanviljelystaidon kehittäminen ja maahengen herättäminen tulee olla kansamme lähimmän tulevaisuuden ydinkysymys», sillä »Suomella toistaiseksi ei ole mitään muuta pohjaa, jolle voisimme suunnitella lujaa horjumatonta kansantaloudellista uudistusta, kuin pikkumaanviljelys».

Maalaisväestökin kaipaisi kuitenkin ihanteittensa ja elämänsä puhdistamista. Keinotteluelämän henki oli senkin turmellut. Alkio totesi, että »maalaiskansa ja työväestö näkevät kaupunkilaisten ja herrain virheet, huutavat ja vaativat niiden parantamista, luulotellen, että kaikki olisi sillä korjattu. Kaikki ei kuitenkaan tulisi sillä autetuksi. Sitä on täysi syy epäillä sen vuoksi, että heidänkin sydämissään on vallalla sama ylellisyyden ihailu, josta he toisia moittivat. Suuri osa kaupunkityöväestöä syö jo nykyään maatyöväestön leipäosuutta. Niin kauan kuin kilpaillaan siitä, kuka saa anastetuksi suurimman osan, niin kauan pysyy keinottelu ihmissydänten salaisena, mutta voimakkaana ihanteena», jonka kiihottamassa etutaistelussa jää pienviljelijäväestö vähimmälle osalle, sillä »yhtä myötään, 'elämänvaatimuksien' kasvamisen nimellä, etsivät kaikki muut kansanluokat, mikä milläkin tavalla, palkankorotuksia ja lisätuloja — pikku maanviljelijän ollessa pakotettu yhä edelleen vetämään sormikoukkua luonnon kanssa».

Alkio näki huolestuneena, että samalla kun perityt metsät vähenivät ja niiden hinnalla ostettiin maahan ulkomaalaisia elintarvikkeita, oman maan peltojen kituessa heikossa viljelyksessä, koko kansantalouttamme uhkasi tuho. Hän piti tämän kehityksen suunnan muuttamista välttämättömänä ja »sen vuoksi asetamme Suomen leivänkasvattaja-miehen tulevaisuuden eteen Suomen pelastajana ja tarkoitustensa perille viejänä. Emme tarkoita

Vanhuudenkoti.

'leivänkasvattajalla' vain maanomistajaa, vaan kaikkia, jotka tekevät tällä alalla työtä.»

Alkio oli huomannut, että oma työ on kaikille rakkainta ja se lisää viljelijän voimia yhteiskunnankin hyödyksi. Hänen käsityksensä oli, että »nuorelle maanviljelijäpariskunnalle on oma, itsenäinen maatilkku elämän ehto. Nuori liikemies, joka on vuosia palvellut toisen liikkeessä, saatuaan vihdoin oman liikkeensä käyntiin, hän tietää, mitä on itsenäisyys! — — —Jokainen terve elinvoimainen ihminen kaipaa omaa tehtäväänsä, jossa hän persoonallisesti kenestäkään riippumattomana saa toteuttaa itseään.»

Alkio julisti maahenkeä myös kaunokirjallisesti. Sillä hän vahvisti tunteenomaista maahenkeä. — »Vasta sitten kun olin lukenut Alkion romaanin 'Jaakko Jaakonpoika', tulin ikään kuin uudestisyntyneeksi ja oivalsin, että kyllä se kotoisessa turpeessa kiinni pysyminen on yhtä kunniakasta kuin kuvittelemani jokin virkamiespaikkakin», muistelee eräs maanviljelijä Alkion maahenkiromaanin vaikutusta.

Pelkkä maahengen herääminen ei kuitenkaan voinut nostaa kuihtuvaa maaseutua ja köyhää pienviljelijäväestöä. Oli tultu aikaan, jolloin »taloudelliset syyt vievät kaikki ihmiset markkinoille, missä hyvä ja paha ovat vaihtotavarana. Talonpoika voidaan siellä — — — ryöstää paljaaksi yhtä hyvin kunniasta ja terveydestä kuin kullastakin. Sillä hän on kykenemätön peluri herrojen markkinoilla. Moni siellä on valmis antautumaan pettäjän talutettavaksi samalla kun rehelliselle ystävälleen antaa korvapuustin.» Siksi tarvittiin maalaisväestön poliittista heräämistä ja yhteenliittymistä. — Tämä huomio vei maahengen apostolin valtiolliseen puoluetoimintaan.

XI. VALTIOLLINEN TOIMINTA.

1. Nuorsuomalaisessa puolueessa.

Kansallismielisyys johti Alkion nuoresta asti seuraamaan myötätunnolla suomalaisen puolueen toimintaa. Kun puolue jakaantui kahtia, tunsi Alkio omakseen sen edistysmielisemmän haarautuman, »Nuoren Suomen ryhmän», josta kehittyi nuorsuomalainen puolue. Tämän puolueen 1894 hyväksytyssä ohjelmassa vaadittiin eduskuntalaitoksen ja äänioikeusolojen uudistamista, suomen kielen virralliseen asemaan saattamista, pienviljelijäin ja tilattoman väestön aseman parantamista, kansankirkon kehittämistä omantunnon vapauden hengessä, yleistä oppivelvollisuutta, työväenvakuutuksen ja -suojelulakien aikaansaamista, kuntain vallan lisäämistä väkijuomaliikkeen säännöstelyssä jne. Ja kaiken pohjana oli pyrkimys maamme valtiollisen itsenäisyyden ja perustuslakien loukkaamattomuuden turvaamiseen.

Tämä silloisissa oloissa edistysmielinen ohjelma miellytti Alkiota. Kun lakitieteitten kandidaatti, sittemmin tasavallan presidentti, K. J. Ståhlberg, joka oli ollut jo edellä selostettua nuorsuomalaisen puolueen ohjelmaa laatimassa, julkaisi 1895 lentolehtisen »Äänioikeusliikkeistä», jossa vaadittiin porvari- ja talonpoikaissäädyissä yhtäläistä äänioikeutta tuloihin ja varallisuuteen katsomatta, tuki

Alkio sanomalehtikirjoituksilla innokkaasti tätä vaatimusta.

Taisteltaessa vuosisadan vaihteessa venäläistyttämissortoa vastaan asettui nuorsuomalainen puolue perustuslailliselle kannalle, johon myöskin Alkio innokkaasti yhtyi. Hän teki tarmokkaasti työtä perustuslaillisten mielipiteiden levittämiseksi ja vahvistamiseksi. Varsinkin asevelvollisuuslakon aikana hänellä oli suuri vaikutus vastarinnan tehostajana.

Sortokauden oikeustaistelussa oli Alkion ohjelmana tinkimätön laillisuus. Hän lausui:

»Kun meitä vastaan toimitaan laittomilla keinoilla, tulee meidän toimia laillisilla keinoilla. Kun meitä sorretaan vakaumuksemme vuoksi, tulee meidän käyttää puolustukseksemme juuri näitä vakaumuksiamme. Meidän tulee valistua ja valistaa. Se on ainoa keino, millä täysin rehellisesti voimme täyttää uskollisuudenvalamme hallitsijaamme kohtaan ja säilyttää suomalaisen kansallisuuden itämaiselta vaikutukselta.

Me emme saa myöntyä mihinkään, ei tunnustaa oikeutetuksi mitään vaatimusta, joka meille tehdään pelkän 'yhdenmukaisuusharrastuksen' nimessä. Pieninkin myönnytys veltostuttaa ja on samalla rikos niitä traditioita vastaan, joita meidän tulee perustuslaillisesti hallittuna sivistyskansana pitää pyhänä.

Luja siveellinen vastustus synnyttää meissä enemmän itseluottamusta ja rohkeutta. Kotimaisen etuvartijan on siinä suhteessa käytävä kelvollisesta esimerkistä.»

Sortokauden päätyttyäkin Alkio säilytti jatkuvasti perustuslaillisen kannan. Hän käsitti, että »lain kunnioitus on yhteskunnan ja valtion kulmakivi. Sen suojelemisesta on jokainen kansakunnan jäsen henkilökohtaisessa edesvastuussa.» Hän piti tärkeänä, että »kansalle on perustus-

laki oikeusturva hallituksen mielivaltaa vastaan. Se on sopimus, johon hallituksen ja kansan väliset suhteet perustuvat. Perustuslaki on hallittavien luokkaturva hallitsevien luokkavaltaa vastaan.»

Yhdessä muiden perustuslaillisten kanssa Alkio vakaannutti tämän laillisuuskannan maalaisliittoon. »Maalaisliittolaisille on laillisuuden kunnioittaminen elinehto. Laki on meille ulkoapäin uhkaavien hallinnollisten yllätysten vastustuksen ainoa luja ponnistusalusta. Laki on meille sisäisten epäjärjestysten ja levottomuuksien ainoa varma hallitsemiskeino. Lain vaatimuksista luopuminen on tuottanut tälle maalle jo kamalaa onnettomuutta. Maalaisliittolaiset eivät tahdo näitä onnettomuuksia uusia. — — Siksi he tahtovat, että kaikkiin puolueen jäseniin istutetaan syvä, persoonallinen, kaikissa koettelemuksissa kestävä lain kunnioitus. Se on isäin henki, joka maalaisliitossa näin elää. Siinä varttukaamme ja kasvakaamme», kirjoitti Alkio 1908.

2. Köyhien asianajajaa etsimässä.

Vuosisadan vaihteessa alkoi Alkion yhteiskunnallisten uudistusten kaipuu ylittää nuorsuomalaisen puolueen ohjelman ja pyrkimykset. Hän seurasi tuohon aikaan kiinnostuneesti sosialidemokraattisen puolueen toimintaa tuntien mieltymystä sen pyrkimyksiin. Suurlakon jälkeen syksyllä 1905 kirjoitti Alkio: »Suomen lippu! Sinä liehut nyt vapaana taas! Olet noussut seitsenvuotisesta kätköstäsi kuin fenix-lintu tuhkastaan, liehut taasen, kuten ennenkin, vapautta, kansallistuntoa ja edistystä. Mutta sinä liehut nyt muutakin. Rinnallesi on noussut punainen lippu, vapauden, veljeyden ja tasa-arvon lippu. Se ei sysää sinua syrjään, mutta se kohottaa sinut korkeammalle, laajempiin, vapaampiin ilmakerroksiin. Tämä punainen kumppanisi

tulkitsee sinulle kansainvälisen veljeyden ihanaa, vapauttavaa ajatusta. Se on merkki, jonka alla pienet liittyvät yhteen ja kasvavat suuriksi, ei valloittaakseen kansoja hallituksille, vaan hallituksia kansoille . . .»

V. 1906 Alkio lausui eräässä kirjeessään: »Olen kokonaan sosialidemokraattien vaatimusten kannalla, mutta en voi hyväksyä luokkataistelua.» Jo vuosia oli tämä sama syy vieroittanut Alkiota sosialidemokratiasta. 1904 hän kirjoitti: »Lienee yleisesti tunnettu asia, että kroonillinen ihmisviha hyvin helposti muuttuu sielun taudiksi ja on sellaisena valmis muodostumaan itsekkäimpiin tarkoitusperiin johtavaksi voimaksi. — — Etujen ristiriidat synnyttävät, ilman tarkoitustakin, riittävästi vihaa ja katkeruutta. Orjan viha synnyttää aina varmasti sortamishalua. Sekö olisi sopiva innostin elämää varten; lietso vihaa päästäksesi kostamaan!»

Hyväksyessään sosialidemokraattien vaatimukset Alkio luultavasti ajatteli vain teollisuusolojen järjestelyjä, sillä maanomistukseen nähden hän oli aina itsenäisen pienviljelyksen kannalla. Sen hän katsoi sekä yksityisten viljelijäin että yhteiskunnan kannalta onnellisimmaksi maakysymyksen ratkaisuksi. Tältä periaatteelliselta kannalta lähtien Alkio väitteli sosialistien suunnittelemaa vuokraviljelysjärjestelmää vastaan. Eduskuntatyössä varmistui Alkiolle käsitys, että ei ainoastaan sosialidemokraattien maatalousohjelma ollut Suomen oloihin soveltumaton, vaan sen lisäksi puolue oli sisäisesti kylmä maalaisköyhälistön asialle.

Väinö Voionmaa.

KEMIN SYVÄKANGAS KAUPUNGINKIRJ.

Siksi Alkio joutui taistelemaan maalaisköyhälistön puolesta sosialisteja vastaan.

Sosialisteja äänestävää malaisköyhälistöä Alkio piti puoluekiihotuksella eksyksiin johdettuna, joka tuolla eksytyksen tiellä yhä lisäsi omia vaikeuksiaan. V. 1909 hän eräässä kirjoituksessaan käsitteli näiden eksytettyjen kohtaloa verraten sitä Napoleonin Moskovan retkeen. Kuvattuaan Ranskan suuren vallankumouksen veritekoja Alkio totesi, että siitä nousi uusi Ranska »ja uudet epäjumalat hallitsemaan uutta Ranskaa». »Uusi Ranska valitsi epäjumalakseen Napoleonin. Mutta Napoleonilla oli Moskovansa — ja uuden maailmanvallan uneksija-sotamiehillä siellä vilu- ja nälkäkuolema.»

Kuvattuaan maalaisköyhälistön mukanaoloa »kohottamassa sosialidemokratian valtaistuimelle teollisuuden itsevaltiuden virkaherroja uuden yhteiskunnan epäjumaliksi», Alkio jatkaa: »Silloin huomaat sinä maatyömies-veikkonen, joutuneesi uusnapoleonilaisuuden lipun alle 20:nnen vuosisadan Moskovaan. Jossa tulee vilu ja nälkä.»

Vuosi vuodelta Alkio yhä selvemmin huomasi, miten vähän sosialistit edes yrittivät toteuttaa kauniita aatteitaan. Tämä huomio vähensi aste asteelta sitä myötätuntoa, jota Alkio oli köyhälistön ystävänä tätä liikettä kohtaan tuntenut. Sosialistien hallitessa maatamme 1917 hän kirjoitti:

»Sosialidemokratia on kapitalistisen suurtuotannon puhtaasta 'materiasta' tehty sylilapsi. Se on perinyt siittäjänsä periaatteet elämänlaeista ja julistanut vain perimyssodan omaisuuteen ja valtaan nähden.» — — »Sosialismi tietää periaatteessa yhteiskunnallista järjestystä ja kuria. Mutta käytännössä se tietää meillä anarkiaa. Se tietää niiden ylivaltaa, jotka haluavat elää yhteiskunnan kustannuksella hekumallisesti, mutta eivät halua eivätkä kykene vastaamaan mistään.»

Kansalaissodan jälkeen 1918 Alkio kirjoitti:

»Mitä onkaan tässä maassa rikottu, kuinka syvälle onkaan täällä langettu, kuinka ylenkatsotuksi onkaan täällä kansalaisvapauden suuri ajatus tehty, kuinka alas onkaan moraali laskenut, kun lähes satatuhatta kansalaista tarttui aseisiin kansalaisvapautta vastaan. Ei auta edes väittää, että he tarttuivat aseisiin laajentaakseen kansalaisvapautta. Sillä todellisuudessa heidän laajennusajatuksensa oli aivan sama, minkä varas ja murhaaja asettaa yhteiskunnalle: laista poikkeamisen, anastamisen, varastamisen, murhaamisen vapaus! Se oli, tämä tällainen vapausvaatimus, se oli rikos yhteiskuntaa vastaan, yhteiskunnallinen ryöväriajatus. Sen rikollisuus oli sitä syvempi, kun sen eturiviin asettuivat ne, jotka olivat parin vuosikymmenen ajalla valmistuneet toteuttamaan sosialismia yhteiskunnassamme. He hyökkäsivät omaa ajatustaan vastaan. He kielsivät oman kasvatuksensa. He palasivat barbaariseen väkevämmän oikeuteen.»

Kapinan kautta kurjuuteen syöstyjä työläisiä säälien Alkio lausui: »Työväen on päästävä kansalaisarvoon siitä alennuksesta, johon sosialistit sosialidemokratian mukana heidät heittivät. Samalla on heistä pois kitkettävä työnkammon syöpätauti ja bolshevismin kulkutauti.»

Sen myötätunnon, jota Alkio oli vähävaraisten ystävänä tuntenut »Työväenpuolueen» nimellä alkanutta maamme sosialidemokraattista puoluetta kohtaan, hävittivät 1917 ja 1918 vuoden tapaukset. Alkio oli etsinyt siltä taholta luotettavaa köyhien asianajajaa. Edellä olevat lausunnon osoittavat, että hän oli tässä etsinnässään pettynyt.

3. Uuden maalaispuolueen luojana ja johtajana.

Alkio oli nuoruudestaan asti kirjoittanut sanomalehtiin. »Pohjalaisen» alettua ilmestyä Vaasassa toimi hän sen vaki-

tuisena avustajana. Samoin hän kirjoitteli »Päivälehteen» ja sen tultua lakkautetuksi »Helsingin Sanomiin».

Vuodesta 1895 alkaen Alkio kirjoitti »Pohjalaiseen» pakinoita »Maalaisjuttuja kaupungin herroille», joissa maalaisajatus oli joskus niin jyrkkä, että se aiheutti ristiriitoja lehden toimituksen kanssa. Maanviljelijä Aukusti Mukari kertoo muistelmissaan, että »kerran ennen lehden ('Pohjalaisen') lakkauttamista oli Juho Ollilassa joku kokous — — —. Alkio mm. kertoi heille Ansaan ('Pohjalaisen' päätoimittajan) kanssa tulleen eräästä kirjoituksestaan erimielisyyttä. Se oli käsitellyt maaseudun ja kaupungin välisiä suhteita. Alkio tähän jatkoi, selvitellen puolueasioita yleensä, tullen lopuksi tulokseen, että oikeastaan olisi perustettava oma maalaisten puolue ja saatava sille oma lehti.»

Kun »Pohjalainen» lakkautettiin 1899, on Alkio siis jo viime vuosisadan puolella tuntenut maalaisten oman sanomalehden ja puolueen tarvetta. V. 1906 tämä tarve alettiin Etelä-Pohjanmaalla tuntea niin yleisesti, että heinäkuun alusta mainittuna vuonna alettiin Vaasassa julkaista maalaisten sanomalehteä, »Ilkkaa», Santeri Alkion toimittamana.

»Ilkan» ympärille kerääntyneet henkilöt olivat yleensä kuuluneet nuorsuomalaiseen puolueeseen ja sen mukaan heidän syksyllä 1906 perustamansa maalaispuoluekin otti nimekseen E t e l ä - P o h j a n m a a n N u o r s u o m a l a i n e n M a a l a i s l i i t t o. Myöhemmin tämä puolue sulautui yleiseen maalaisliittoon, joka oli perustettu samanaikaisesti.

Molemmat maalaisliitot olivat perustuslaillisessa hengessä toimivia uudistuspuolueita, joten mitään suunnan muutosta ei niiden yhtymisessä tapahtunut. Alkiolla oli jo ennen yhteisen maalaisliiton muodostumistakin ollut suuri vaikutus tämän liikkeen kannattajien mielipiteisiin

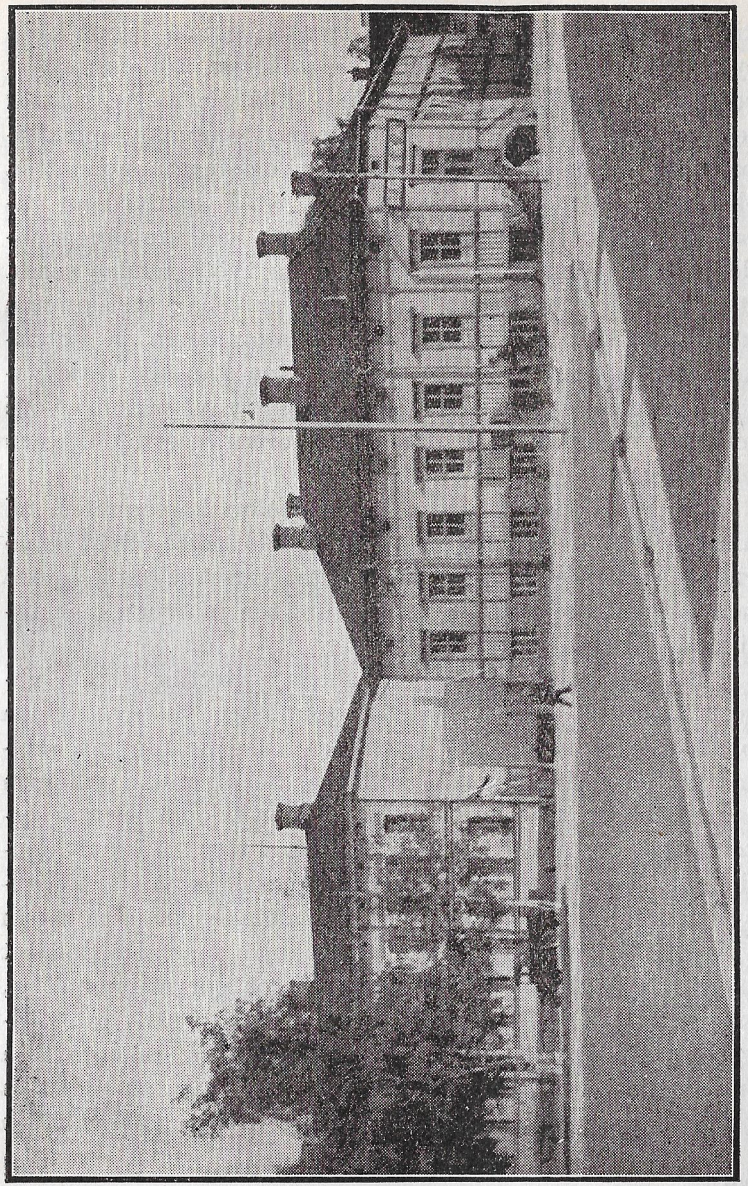

»Ilkan» toimitalo.

kirjoitustensa kautta. Yleisesti omaksuttiin se Alkion käsitys, että maalaisliiton tulee valtiollisessa toiminnassaan edustaa porvarien ja sosialistien välillä olevaa keskustaa, joka ei ole kummankaan äärimmäisyyssuunnan opinkappaleiden sitoma, vaan ennakkoluulottomasti noudattaa »kolmatta talousjärjestelmää», joka pitää ihanteenaan vapaata yksityisyritteliäisyyttä pyrkien hankkimaan mahdollisimman monille tilaisuuden omaa työtä tehden saada itselleen toimeentulon ja tilaisuuden palvella yhteiskunnan kokonaisuutta, mutta samalla osuustoiminnan ja yhteiskunnan toimenpiteidenkin avulla ottaa kansalle ratkaisuvalta elinkeinotoiminnassa, jossa keskittynyt pääoma voisi muuten yksinvaltiaana määrätä suurten väestöjoukkojen elinehdoista.

Tämä »kolmannen talousjärjestelmän» kaipaaminen oli ainakin Pohjanmaalla, jonka monet talonpojat olivat Amerikassa kokeneet trustien herruutta, varsin yleistä, mutta selvästi määriteltynä ja perusteltuna sen juurrutti maalaisliittoon Santeri Alkio.

Maalaisliiton vastustajien taholla yritettiin Alkion yhteiskunnallisia oppeja tyrmätä asiallisten vastaväitteiden ohella myöskin ivalla. Erityisesti kohdistettiin iva »kolmatta talousjärjestelmää» kohtaan. Se oli muka sellainen lapsellinen utukuva, joka todisti Alkion taloudellisen arvostelukyvyn hataruutta. Maalaisliitossa tämä Alkion taloudellinen oppi kuitenkin yleensä ilman vastustamista hyväksyttiin. Se hyväksyttiin sellaiseksi kulmakiveksi, että varsin yleisesti pienviljelysseutujen alkuaikojen maalaisliittolaiset pitivät herjauksena sanoa maalaisliittoa porvaripuolueeksi, kun se kerran oli keskustapuolue, joka tahtoi säilyttää yksityisyritteliäisyyden vain sen yhteiskuntaa rakentavassa muodossa, esim. pienyrittelylle sopivassa maataloudessa ja teollisuudessa, mutta oli valmis taistelemaan vähäväkisten

toimeentuloa vaikeuttavaa suurpääomain holhousvaltaa vastaan.

Maalaisliittojen yhdyttyä alkoivat puolueen johtohenkilöt eri puolilla maata tilata varsin yleisesti Alkion toimittamaa Ilkkaa. Se antoi Alkiolle mahdollisuudet tehokkaasti vaikuttaa maalaisliittolaisten mielipiteiden muodostumiseen koko maassa.

Alkion vaikutus maalaisliiton yleisen suunnan määrääjänä oli niin suuri, että puolueen ohjelman johtavia periaatteita koskeva osa, joka on edelleen voimassa, on kokonaan Alkion kirjoittama. Kun siinä esiintyvät lyhyessä muodossa Alkion maalaisliitto-periaatteet, otamme sen tähän.

»Maalaisliiton johtavat periaatteet.

Maalaisliitto perustaa työnsä isänmaalliselle ja kansalliselle pohjalle.

Maalaisliitto katsoo, että Suomen kansan monisatavuotisten taistelujen kautta saavuttaman itsenäisyyden puolustaminen, kaiken muun edellä, on jokaisen kansalaisen pyhin velvollisuus.

Tasavaltaista, kansan valtavan enemmistön tahdon toteuttamaa valtiomuotoa, jonka saavuttamisessa maalaisliitolla on ollut ratkaiseva osuus, tulee se puolustamaan ja tukemaan kaikkia mahdollisia kumousyrityksiä vastaan.

Samalla kun maalaisliitto asettuu päättävästi torjumaan valtiojärjestyksemme kansanvaltaisia perusteita vastaan suunnattuja hyökkäyksiä, vaatii se yhtä horjumattomasti, että myös kaikenlainen kansanvallan väärinkäyttö ja kansanvallan nimissä harjoitettu valtion etujen vastainen toiminta ehkäistään.

Maan itsenäisyydestä ja tasavaltaisesta valtiomuodosta

johtuen maalaisliitto pitää toimintansa ohjeina päämääriä, jotka tarkoittavat:

1) kansan kaikkiin kerroksiin nojaavan kansanvaltaisen valtioelämän kehittämistä;

2) yhteiskunnallisen kehityksen johtamista luokkaetuoikeuksia poistavaan suuntaan, niin että kansalaisten tasa-arvo, mahdollisuuden mukaan, tulee tunnustetuksi, samalla kun heidän keskinäiset velvollisuutensa ja oikeutensa lainsäädännän kautta tasapuolisesti määrätään sekä yleinen mielipide kasvatetaan tällaista kehityssuuntaa ymmärtämään ja suosimaan; ja

3) yleisen kansalaiskunnon kohottamista kaikilla elämän aloilla, niin että rehellisen työn kunnia nousisi, lain kunnioitus ja kansalaisten usko rehellisen elämän arvoon vakautuisi sekä kansallinen yhteistunto kasvaisi.

Maalaisväestön, jonka keskuudessa elämällä on luonnonmukaisempi, terveempi kehitys- ja uudistuskykyisempi sekä kaupunkitottumuksista vapaampi pohja, on päästävä entistä ratkaisevammalla tavalla vaikuttamaan sivistys-, yhteiskunta- ja talouselämän kulkuun.

Jotta estettäisiin kaupunkiyhdyskuntia imemästä kuiville maaseutua, josta ne saavat elinvoimansa ja käyttötarvikkeensa, on talonpoikaisen maalaiselämän arvo saatava nousemaan. Yleinen kansalaismielipide on kasvatettava sellaiseksi, että maan pääelinkeino, maatalous, joka monien muiden, kansantalouden kannalta varsin hyödyttömienkin elinkeinojen rinnalla on joutunut toisarvoiseen asemaan, tulisi jälleen kunniapaikalleen.

Kansakunnan taloudellisen ja yhteiskunnallisen elämän uudistamiseksi, jota elämää kapitalismin ja sosialismin välinen luokkataistelu uhkaa taloudellisella, yhteiskunnallisella ja siveellisellä vararikolla, on kehitettävä osuustoimintaa ja muita keskinäiseen vastuuseen nojaavia liike-

muotoja, jotta edellä mainittuja etuvastakohtia voidaan lieventää ja tarpeellisen kilpailun kautta pakottaa yksiin käsiin kerääntyneet pääomat palvelemaan yhteistä hyvää.

Kotimaista työtä ja tuotantoa on tuettava ulkomaisen edellä kaikilla niillä elämän aloilla, missä se kansantaloudellisesti on edullista.

Kotimaista maataloustuotantoa on tässä tarkoituksessa tehokkaasti edistettävä kaikilla käytettävissä olevilla apukeinoilla, jotta se nopeasti pääsee kehittymään ja voi tyydyttää maan tarpeet.

Niin ikään on kansantaloudellisesti tärkeätä kotimaista teollisuustuotantoa tehokkaasti edistettävä, samoin kuin maalaiselämään ja maatalouteen tärkeänä elinkeinohaarana liittyvää pien- ja kotiteollisuuttakin.

Maatalouden ja teollisuuden keskinäisiä suhteita järjestettäessä on aina pidettävä silmällä kansantalouden yleistä etua sekä yhteiskunnallisia näkökohtia. Teollisuuden suojelu ulkomaista kilpailua vastaan ei saa muodostua maatalouden kehitystä ehkäiseväksi.

Sivistyselämä on kehitettävä yksinkertaiseksi, terveeksi ja raittiiksi. Opin ja käyttäytymisen rinnalla on sivistyneen kansalaisen velvollisuudeksi entistä päättävämmin asetettava siveellinen elämä ja uhrautuminen yhteiseksi hyväksi.

Maaseudun sivistysviljelyksen erikoismahdollisuudet ja tarpeet huomioon ottaen on ryhdyttävä tällä pohjalla luomaan maaseudulle omintakeista, ajan vaatimuksia vastaavaa itsenäistä sivistystä, joka vapautuneena rappeutumassa olevan suunnan holhouksesta kykenee antamaan kansalle sellaiset elämänihanteet, että ne voivat koota nousevat polvet yhtenäiseen, luokkataistelua lieventävään ja tulevaisuuteen luottavaan toimintaan.

Pitäen valistunutta, itsenäistä ja lujasti järjestäytynyttä maalaisväestöä maamme henkisen ja aineellisen kehityksen perustuksena on maalaisliiton tarkoituksena koota maalaisväestö valtiolliseksi maalaispuolueeksi, joka valtiopäivätyössään ja kaikessa toiminnassaan tahtoo vaikuttaa siihen suuntaan, että maaseudun elinehtoja liike- ja teollisuusseutujen rinnalla tasapuolisesti valvotaan.

Työhön näin yhteenliittyneen maalaisväestön kanssa kutsuu maalaisliitto kaikkia niitä kansalaisia, joille tässä ohjelmassa esitettyjen periaatteiden pohjalla tapahtuva kansallisen elämämme uudistus on sydämen asia.»

Alkio tuli vuoden 1907 vaaleissa valituksi eduskuntaan Etelä-Pohjanmaan Nuorsuomalaisen Maalaisliiton edustajana, mutta liittyi eduskunnassa yleiseen maalaisliiton ryhmään. Maalaisliiton edustajamäärä oli niin pieni, että siihen kuuluvat edustajat eivät voineet paljon vaikuttaa asiain menoon suurempien puolueiden määrätessä ratkaisuista. Vähitellen puolue kuitenkin kasvoi sen luottamuksen pohjalla, jonka sen eduskuntaryhmän toiminta ja puolueen aatteellinen julistus sille tuotti. Alkion osuus puolueen aatteiden selittäjänä ja julistajana oli tässä suurimerkityksellinen.

Yksikamarisen eduskunnan ensimmäisellä vuosikymmenellä supistuivat eduskunnan työn tulokset vähiin, pääasiassa siitä syystä, että keisari jätti monet eduskunnan päätökset vahvistamatta, mutta osittain siihen oli syynä myöskin se, että eduskunnan aikaa tuhlattiin paljon puoluekiistoihin.

Eduskunnan hedelmällisemmän työkauden alettua Venäjän vallankumouksen jälkeen oli maalaisliiton eduskuntaryhmä jo niin suuri, että se lukumääräisestikin sai suuremman vaikutusvallan. Silloin pääsivät Alkionkin lahjat ja työkyky paremmin oikeuksiinsa ja hänen edustajantoimensa muodostui erittäin merkitykselliseksi. Hän oli siihen mennessä kohonnut maalaisliiton tunnustetuksi johtajaksi, jolla oli sekä omassa ryhmässään että yleensäkin suuri vaikutusvalta.

Venäjän vallankumouksen jälkeen Alkio oli mukana eduskunnan lähetystössä Pietarissa maaliskuulla ja syksyllä 1917. Vaikuttavimman työnsä hän kuitenkin suoritti tuona aikana kotimaassa ja erityisesti eduskunnassa.

Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeen, jolloin keisari pantiin pois viralta, esittivät tohtori Rafael Erich ja professori Ernst Estlander tulkinnan, että kun Suomi on ollut yhdistettynä Venäjään vain yhteisen hallitsijan persoonan kautta, tämä yhteys on katkennut hallitsijan viralta panolla, ja Suomi on siis juriidisesti itsenäinen maa. Sosialistit, jotka silloin olivat eduskunnassa enemmistönä, olivat ulkopoliittisissa ratkaisuissaan varovaisia, vaikka heidänkin johtajistaan Edvard Valpas ja Yrjö Mäkelin julkisesti yhtyivät Erichin tulkintaan. Samoin oli porvarillisten enemmistölle itsenäisyysajatus uusi ja outo. Maalaisliittoa, jolla silloin oli vain 19 edustajaa, ei sitonut sellainen vastuu kuin enemmistönä olevia sosialisteja eikä myöskään porvariston vanha »historiallinen ajattelutapa». Siksi maalaisliittolaiset ja erityisesti intomielinen Alkio olivat suhteellisen hyvin vastaanottokykyisiä itsenäisyysajatukselle. Alkio olikin kaikissa vaiheissa itsenäistymispyrkimysten etunenässä ajaen tätä asiaa ennakkoluulottomasti sekä porvarien että sosialistien kanssa.

Maalaisliiton isänmaallinen politiikka lisäsi sen edustajamäärän vuoden 1917 vaaleissa 19:sta 27:ään. Sosialistit menettivät näissä vaaleissa enemmistöasemansa, mutta eivät tyytyneet vähemmistön asemaan, vaan ottivat seuraavana vuonna tammikuun lopulla vallankaappauksella ohjat pääkaupungissa ja etelä-Suomessa käsiinsä. Kun

laillinen hallitus, joka oli paennut Vaasaan, ryhtyi kapinaa kukistamaan, syntyi kansalaissota, joka päättyi keväällä 1918 kapinallisten häviöön.

Kapinan kukistuttua oli oikeistolla halu tehdä Suomesta saksalaisen ruhtinaan hallitsema kuningaskunta. Kun sosialistiedustajat olivat paria lukuunottamatta osallistuneet kapinaan ja kapinan kukistuttua sen johdosta eivät olleet tilaisuudessa osallistumaan eduskunnan työhön, oli eduskunta vajaalukuinen. Tässä »tynkäeduskunnassa» oli kuningasmielisillä enemmistö — 64 monarkistia 41 tasavaltalaista vastaan —, joka maalaisliittolaisten ja heihin liittyneiden muiden tasavaltalaisten vastustuksesta huolimatta valitsi maallemme saksalaisen kuninkaan.

Valtiomuototaistelun ollessa kuumimmillaan kutsuttiin Alkio ja muutamia muita tasavaltalaisia sotaministeri Thesleffin luo neuvotteluun — Saksan armeijan edustajan kreivi von der Goltz'in kanssa. Alkio ei tässä »neuvottelussa kääntynyt monarkistiksi, vaan ilmoitti Saksan armeijan edustajalle, että 'suomalaiset ovat vapautta rakastavaa ja jäykkäniskaista kansaa, ja niin kuin he tekivät vastarintaa Venäjän valtaa vastaan, niin tulisivat he vastustamaan mitä muuta muukalaisvaltaa hyvänsä' — mikä selitys tuntuu järkyttäneen von der Goltzia niin, että hän lienee kalvennut», kertoo kirjastonhoitaja tohtori Georg Schauman.

Kuninkaan vaalin jälkeen vei Schauman Alkion maalaisliiton puolesta kirjoittamalla valtakirjalla varustettuna Saksaan tiedon tasavaltalaistemme vastustavasta kannasta monarkiaa ja kuninkaan vaalia kohtaan.

Alkion johtama maalaisliitto ja muut tasavaltalaiset eivät voineet siis estää monarkisteja toimittamasta kuninkaan vaalia, mutta he saivat vastustuksellaan asiain käsittelyä siten pitkitetyksi, että valittu kuningas ei ehtinyt

tulla Suomeen ottamaan tarjottua valtaistuinta vastaan ennen Saksan sotilaallista häviötä, ja sen jälkeen siihen ei enää ollut mahdollisuuksia. Siten Suomi säilyi saksalaiselta kuninkuudelta ja niiltä kärsimyksiltä, joita se Saksan sortumisen jälkeen olisi aiheuttanut.

Saksalaisen tuen menetettyään täytyi monarkistien luopua vallasta ja alistua eduskuntavaalien toimeenpanoon. Ne toimitettiin vuonna 1919. Maalaisliiton edustajamäärä nousi niissä 26:sta 42:een ja koko eduskunnassa tuli tasavaltalaisille suuri enemmistö. Sen jälkeen ei enää muu voinut tulla kysymykseen kuin tasavaltalaisen valtiomuodon säätäminen.

Alkion rinnalla toimi valtiomuototaistelun aikana monta kyvykästä miestä, mutta ratkaisevin merkitys tässä taistelussa oli Alkiolla »maalaisliiton ensimmäisenä miehenä», kuten Kyösti Kallio sanoi. »Suomenmaan» muistokirjoituksessa lausuttiin tämä ajatus seuraavasti: »Koko maa kysyi valtiomuototaistelun ratkaisevalla hetkellä: mitä sanoo Alkio? Siitä tulisi kaikki riippumaan. Alkio sanoi vapauttavan sanan. Tästä maasta tehtiin tasavalta.»

Valtiomuodon säätämisen ohella oli itsenäisyyden ensimmäisinä vuosina muutenkin määrättävä maamme yhteiskunnallisen ja valtiollisen elämän suunta. Erityisen polttavia olivat kysymykset valtion suhtautumisesta kapinaan osallistuneisiin kansalaisiinsa sekä torpparien ja mäkitupalaisten itsenäistyttäminen. Osa oikeistoa kytki nämä kysymykset yhteen noudattaen armottoman ratkaisun ja koston linjaa. Sillä taholla mentiin koston tiellä niin pitkälle, että kapinaan osallistuneilta tahdottiin kieltää vuokra-alueiden itsenäiseksilunastamisoikeus, joka olisi käytännössä merkinnyt sitä, että etelä-Suomen pahimmilla torpparisеuduilla olisivat olot jääneet melkein ennalleen.

Alkio ja maalaisliitto omaksuivat näissä asioissa sovittavan ja rakentavan linjan ulottaen vuokramaiden lunastamisoikeuden kaikkiin vuokraviljelmiin omistajien puolueväriin katsomatta. Tällä pohjalla asia tulikin myöhemmin ratkaistuksi.

Alkio puoluetovereineen ei jakanut kapinaan osallistuneille armoa ja oikeutta vain vuokra-alueiden lunastusoikeutta käsiteltäessä, vaan hän kulki samaa tietä pidemmällekin, vaatien rangaistuksiin tuomituille kapinallisille ehdonalaiseen vapauteen laskemista niin runsaassa määrässä kuin se tuntui yhteiskuntarauhan kannalta mahdolliselta.

Kansalaissodan jälkeen 1918 julkaisemassaan kirjassa »Ihminen ja kansalainen» Alkio vaati kapinaan osallistuneiden hyväntahtoista kohtelemista. Heistä »on koetettava saada kasvatetuksi, mikäli mahdollista, kelvollisia yhteiskunnan jäseniä». Valtiovallan armahduksen ohella on kansalaisten oikea menettely tärkeä, sillä »jos valkoisten taholta näin vapautettuja jatkuvasti 'prikataan', kohdellaan heitä merkittyinä, syrjäytetään ja muistutetaan heille jatkuvasti rikoksestaan, siten kasvatetaan heistä pahantekijöitä, jotka voivat tulla vielä kostajiksi».

Kapinaan osallistuneiden kanssa on pyrittävä »sovintorauhaan». »Ja tähän on pakko, paitsi yhteiskuntamme rauhan nimessä, myöskin kahdesta muusta syystä. Ensimmäinen on se, että näillä langenneillakin on oikeus saada nyt yhteiskunnalta se hoiva ja kasvatus, jota vaille he ennen kapinaa jäivät. — — — Toinen pakottava syy on se, että myöskin valkoisten puolelta on langettu rikoksiin.»

Alkion toimintaa johti kansalaissodan jälkeen se pyrkimys, että »haava on saatava umpeen. V a l k o i s i s t a j a p u n a i s i s t a t ä y t y y t u l l a y k s i k a n s a.»

Tämä Alkion kanta omaksuttiin maalaisliiton taholla

yleensä ja se aiheutti heille pilkkanimet »vaaleanpunaiset» ja »uuspunikkilaiset».

Myös kunnallislainsäädännössä, oppivelvollisuuslaissa, kieltolain toimeenpanossa ym. ensimmäisten itsenäisyysvuosien ratkaisuissa ajoi Alkio ihannettaan kaikkien kansalaisten tasa-arvoisuuteen ja hyvinvointiin pyrkivästä yhteiskunnasta, josta luokkavastakohdat ovat mahdollisimman perusteellisesti poistetut.

Olemme edellä selostetusta nähneet Alkion ennakkoluulottoman ja johdonmukaisen suhtautumisen kapinan aiheuttamaan tilanteeseen. Suuren kansan osan eksyttäminen kapinaan ei horjuttanut hänen uskoaan kansanvaltaan eikä siis tehnyt hänestä kuningasmielistä, kuten monien muiden entisten demokraattien kohdalla kävi. Samoin olemme nähneet, ettei hän antanut kapinaan hairahtuneisiin kohdistuvan vihan sokaista itseään, vaan tyynesti ja kaukonäköisesti ryhtyi kasvattamaan »valkoisista ja punaisista» yhtä kansaa. Myös omiin, toisenlaisissa oloissa muodostuneisiin mielipiteisiinsä suhtautui Alkio asiallisesti, tarkistaen niitä. Hän mm. siirtyi maan tultua itsenäiseksi asevelvollisuuden vastustajasta kansallisen puolustuksen ajajaksi todeten, että »kun kansakunta tulee vapaaksi ja se muodostaa itsenäisen valtakunnan, astuu se lapsuuden ja aikaisemman nuoruuden lapsuusvapaudesta miehuuden edesvastuulliseen asemaan. Sen edestä ei enää kukaan vastaa. Sitä ei enää kukaan ulkopuolinen puolusta, mutta lukemattomat hyökkäävät päälle. Se velvoittaa nuoret miehet aseelliseen palvelukseen maan vapauden puolesta. Mutta tämän vapauden arvo tajutaan vasta siinä yhteiskunta- ja valistuselämässä, mikä versoo ja elää kansan keskuudessa. Jos siellä elostellaan, on se sisällisen mätänemisen merkki. Jos siellä juopotellaan, on se itsekurittomuuden lahjomaton ilmaus. Jos siellä lakia rikotaan, todistaa

se, ettei kansakunta ole vielä itsenäisyyttään kantamaan täysin kypsynyt: se totteli lakeja, kun niiden vartijana oli vieras sotilasmahti, mutta se hylkää lain, kun sen oma hallitus on sen vartijana! Niin tekee vain 'orjamielinen alamainen', jolle vapaus on velvollisuuden vastineena tuntematon käsite. Vapaa kansalainen kunnioittaa mieluimmin omain edustajainsa laatimia lakeja, koska hän on samalla itse niiden takana.»

Itsenäisyysajan ensi vaikeuksien tultua selvitetyiksi ei Alkio enää suostunut asettumaan edustajaehdokkaaksi. Hän tahtoi varata viimeisten vuosiensa ajan etupäässä kirjallisille töilleen ja myöskin hän katsoi syrjäytymisensä hyödyttävän muiden maalaisliittolaisten poliitikkojen kehitystä heidän saadessaan enemmän vastuuta ja toimintavelvollisuutta.

Alkion jäädessä pois eduskunnasta arvosteli Kyösti Kallio »Aatteenmies»-julkaisussa Alkion kansanedustajakautta todeten, että Alkion aikaisemmin kerran jäädessä valitsematta »jäi paras rintamamiehemme pois ryhmästä». Alkion tullessa 1916 uudelleen eduskuntaan oli hänellä ajan tapauksiin suuri vaikutus. Kallio toteaa, että »ei liene mitään suurempaa poliittista tapahtumaa, jossa hän ei olisi ollut mukana, joko tukemassa tai vastustamassa». »Varsinkin kuningaskuumeen aikana oli Alkiolla semmoinen osuus maalaisliiton ensimmäisenä miehenä, että historia tulee hänet asettamaan sen pyrkimyksen vastustajain ensimmäiseksi ja tärkeimmäksi mieheksi. — — Hänen asemansa valtioneuvostossa, varsinkin sen ulkoasiain valiokunnassa, oli myös hyvin keskeinen. Mutta Alkion merkitys ministeriöihin ei supistu siihen työhön, jonka hän on keltaisessa linnassa suorittanut, vaan ulottuu sen vaikutus kaikkien v. 1917 jälkeisten hallitusten tukemiseen. — — Hän on ollut se yhdistävä ja koossapitävä voima, joka on

maalaisliiton suureksi osaksi työhön tottumattomat voimat pitänyt ehjänä koossa. Hänen esimerkillinen ahkeruutensa, tunnollisuutensa ja suoramielisyytensä on jo olemassaolollaan vaikuttanut ryhmän jäseniin. Sanalla sanoen, hän on ollut selkäranka ja lipun kantaja, jonka ympärille maalaisliitto on kasvanut vastuullisen suureksi.»

Samassa julkaisussa lausui edustaja K. A. Lohi Alkion toiminnasta maalaisliiton eduskuntaryhmässä mm.: »Vaikkakin Alkion vaikutus ryhmän toimintaan on ollut suurempi kuin kenenkään muun, ja useinkin ryhmä on voinut yhtyä Alkion käsitykseen, on kuitenkin esiintynyt asioita, joissa ryhmän enemmistö on asettunut toiselle kannalle, ja silloin on Alkio aina alistunut lojaalisesti enemmistön tahtoon.»

Näiden Alkion aate- ja työtoverien lausuntojen ohella on tässä syytä julkaista erään ulkomaalaisen sanomalehtimiehen Alkiota koskeva arvostelu, jonka Helsingin Sanomat mainitsee Alkion muistokirjoituksessa. Tämä ulkomainen sanomalehtimies oli maailmansodan vuosina haastatellut melkein kaikkia Euroopan johtavia valtiomiehiä ja sotapäälliköitä ja Suomessa käydessään hän oli ollut kosketuksessa Alkion kanssa. Siinä saamainsa vaikutelmien johdosta hän oli lausunut Helsingin Sanomain toimittajalle, ettei hän ollut tavannut ainoatakaan, joka olisi jättänyt niin voimakasta suuren ja jalon persoonallisuuden vaikutusta kuin Alkio.

Eduskunnan jäsenyydestä luopumisensa jälkeen Alkio toimi edelleen »Ilkan» päätoimittajana selvitellen lehdessään maalaisliiton periaatteita ja ajaen maalaisliiton asioita. Samoin hän kävi puhumassa puolueen tilaisuuksissa sekä osallistui johtoelinten neuvottelukokouksiin juurruttaen siten käsityksiään puoluetovereittensa keskuuteen ja vaikuttaen tärkeiden kysymysten ratkaisuihin.

4. Kasvattaja poliitikkonakin.

»Kun Alkio ryhtyi poliitikoksi, vei hän nuorisoseuraihanteet mukanaan», kirjoitti eräs Alkion tuntija hänen muistokirjoituksessaan, jatkaen: »Hänen johtamansa puolueen tuli harrastaa aineellisten asiain ohella siveellisiä ja sivistyksellisiä kysymyksiä. Eikä tämä harrastus saanut pysähtyä vain lainsäädäntään ja viralliseen hallintatoimeen, vaan sitä tuli ajaa puolueen järjestöissä ja sanomalehdissä. Alkio itse kiinnitti lehdessään puolueen kasvatustarkoituksiin niin suurta huomiota, että vikojen vartijat pilkallisesti sanoivat 'Ilkkaa' nuorisoseuralaisten lehdeksi.»

Alkio ei ainoastaan itse toiminut poliitikkona nuorisoseuraihanteiden elähdyttämänä, vaan hän toivoi ja piti maan onnelle tärkeänä, että muutkin, varsinkin puoluetoverinsa, tekisivät niin. Kun hän joutui näkemään periaatteetonta tilannepolitikoimista ja siveellisistä ihanteista tinkimistä, oli hän murheellinen. Häntä huolestutti sellaisten voimien kertyminen puolueeseen, jotka ymmärsivät puolueen taloudelliset periaatteet, mutta eivät olleet selvillä liikkeen yleisistä ihanteista. Näistä asioista puheenollen hän usein totesi, että poliitikkojen pitäisi saada nuoruudessaan ihanteellinen nuorisoseurakasvatus. Saattoipa hän sanoa mainitusta kasvatuksesta osattomille puoluetovereilleenkin, jotka rakensivat toimintansa vain taloudellisten tarkoitusperien pohjalle, että he eivät ymmärrä puolueensa sisäistä henkeä, ihanteita herättäneen nuoruuskasvatuksen puutteessa.

Alkio itse kirjoitti yksikamarisen eduskunnan muodostumisaikoina syksyllä 1906: »Marraskuun (suurlakon) tapaukset siirsivät kansamme pitkän harppauksen eteenpäin. Arvelemme, että kun kumouksen hyökylaineet ehtivät jonkin verran talttua ja kansalaistoiminta taasen ehtii

löytää tavalliset raitionsa, tulemme huomaamaan, että nyt valloitettujen olojen säilyttämiseksi meidän kansallamme on edessään suunnaton itsekasvatustyö, jos toivomme voivamme säilyttää valloitukset ominamme ja niiden pohjalla jatkaa kansalaistoimintaa Suomen onneksi ja kunniaksi.»

Kuusi vuotta myöhemmin pitämässään puheessa Alkio lausui: »Ne suuret toiveet, joita edellisinä vuosina olemme valtiollisiin uudistuksiin kiinnittäneet, ne raukeavat taas arveluttavan nopeasti. Ulkonaisesta mahtivallasta riippuvina emme voi muuta kuin sisäisellä valistustyöllä ja persoonallisella itsekasvatuksella lujittaa kansallista pysyväisyyttä ja mieskohtaista kuntoamme. Se pyrkimys on viime vuosina saanut vähemmän luottamusta, kun luultiin valtiollisella toiminnalla ja lainlaadinnalla voitavan oloja korjata kaikissa suhteissa. Vähitellen alamme taas tajuta, että kasvatus on sittenkin edistyksen tekijöistä tukevin.»

Kansanedustajakautensa päätyttyä 1924 Alkio toteaa, että »luottamus yhteiskunnallisen lainsäädännän ja yhteiskunnallisen toiminnan tuloksiin oli ennen maailmansotaa melkein rajaton. Mutta sodan ja sen seurausten kirous on ollut niin musertava, että usko parlamentarismiin ja valtiolliseen toimintaan on joutunut auttamattomasti järkytetyksi.»

»Sodan särkemässä yhteiskunnallisen siveyden maaperässä on nyt kasvanut uusia paheita. Tapahtui kuin sairaassa keuhkossa, jossa basillien ympärille onnistutaan saamaan aikaan kapseloituminen ja estämään taudin leveneminen. Nämä basillipesäkkeet yhteiskunnassa sota särki. Nyt näyttää siltä kuin ei mikään voisi hillitä valtaan päässeiden paheiden levenemistä.»

V. 1928 Alkio tähdentää kasvatuksen ensiarvoista merkitystä parempaan yhteiskuntaan pyrittäessä lausumalla:

»Kaukana me elämme vielä siitä, millä tavalla kristityn yhteiskunnan tulisi hoitaa sisäisen ihmisen kasvatusta. Ja niin kauan kuin se asia jää hoitamatta, jää maallisen yhteiskunnan perustus laskematta. Me pidämme vihaa, ei ainoastaan kansainvälisen, vaan yhteiskunnallisenkin yhteiselämän viimeisenä ratkaisijana.»

Tässä esitetyt Alkion lauseet, jotka ovat vain pieni valikoima runsaasta samanhenkisestä aineistosta, osoittavat, miten tärkeän merkityksen hän antoi kasvatukselle yhteiskunnallisten ja valtiollisten ihanteiden toteuttamisen ehtona.

Eräs Alkion läheisimpiä tuntijoita, kanslianeuvos Niilo Liakka, lausui Alkion muistolle omistamassaan kirjoituksessa: »Ihanteellisuus ei hänellä koskaan häipynyt hataraksi pilventakaisten tavoitteluksi, vaan johti hänet aina tosiolojen asialliseen arviointiin. — — Kuntalaisena ja kansalaisena hän oli todellisuustajuinen tuloksellisen toiminnan mies, niin ihanteellinen kuin hänen katsomuksensa aina olikin.» — — »Ne koettelemukset, jotka Suomen kansaa hänen aikanansa kohtasivat, koskivat hänen syvästi tuntevaan mieleensä valtavasti. Ken sortovuosien aikana tutustui hänen uupumattomaan ponnisteluunsa kansalaisten kansallisen ja valtiollisen itsetietoisuuden herättämiseksi ja ylläpitämiseksi, säilyttää unohtumattomana hänen aatteellisen antaumuksensa väkevyyden.»

Maalaisliiton johtajanakin Alkio oli suuri kasvattaja, ja se antoi hänelle tässä hänen tehtävässään menestystä ja voimaa. Raittiustoiminnasta puheen ollen mainittiin jo siitä, että tärkeän osan raittiustyöstään Alkio suoritti maalaisliiton piirissä. Varsinaisen raittiuskasvatustyönsä ohella oli Alkiolla puolueessaan tärkeä ja siveellisesti kohottava vaikutus hyvän esikuvan antajana sekä siveellisesti ryhdikkäiden puolueen jäsenten kohottajana vastuunalaisille paikoille. Jos Alkio ei voinut muuten auttaa lahjakkaita ja kunnollisia henkilöitä eteenpäin, teki hän heille tilaa itse väistymällä. Jo Alkion luonteenkuvauksenakin on tässä syytä kertoa eräs tällainen tapaus.

Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä, jossa Alkio asui ja josta hän oli tullut valituksi eduskuntaan, asui eräs nuori maanviljelijä Mikko Luopajärvi, jonka kykyjä ja uhrautuvaa vilpittömyyttä Alkio ihaili. Hän piti tärkeänä Luopajärven tulemista eduskuntaan, ja kun puolueen äänimäärä ei silloin vielä tehnyt mahdolliseksi kahden edustajan valintaa tästä vaalipiiristä, Alkio kieltäytyi ehdokkuudesta varmistaakseen Luopajärven valituksi tulemisen.

Päätämme tämän katsauksen kirjailija Artturi Leinosen lausunnolla, jossa hän kuvaa Alkiota maalaisliiton johtajana:

»Alkio ei ollut niitä päälliköitä, jotka kaukana rintamain takana suunnittelevat ryntäyksiään ja vaikean hetken tullessa vetäytyvät syrjään. Hän oli aina tulessa ensimmäisenä. Sillä hän ei koskaan taistellut kuin palkkasoturi. Hän kamppaili asioitten vuoksi, joita piti sen arvoisina, että niiden puolesta kannatti kamppailla ja kaatua. Ja jos siinä taistelussa sattui harhaiskujakin, niin ne merkitsivät vähän suuren pääasian rinnalla, sillä kättä ei milloinkaan ohjannut halpamainen tarkoitus eikä vilpillinen mieli.»

XII. ELÄMÄ PÄÄTTYY.

Alkiolla oli harvinaisen suuri työkyky, kuten hänen rikas elämäntyönsä osoittaa. Hän suunnitteli ja käytti aikansa hyvin ja hänellä oli hyvä terveys. Se olikin hänen tavattomien ponnistustensa kestämisen edellytys.

Viimeisellä vuosikymmenellä alkoivat elinvoimat heikentyä. Sattui lieviä sairauksia. Vaikeaksi kehittyi lopulta verisuonten kalkkeutuminen. Se teki elämän usean vuoden aikana epävarmaksi. Taudinkohtausten välillä oli Alkio kuitenkin kutakuinkin terve, ja hengenpalo kesti elämän loppuun asti.

Viimeiseen asti Alkio seurasi yleisiä asioita ja vaikutti niiden kulkuun sekä kirjoittaen että suusanallisesti neuvotellen. Kun matkustaminen oli Alkiolle viime aikoina vaikeata, kävivät aatetoverit hänen kodissaan neuvottelemassa asioista, joiden ratkaisuissa hänen mukana oloaan pidettiin tärkeänä. Heinäkuun 23 päiväksi 1930 oli hänellä sovittuna raittiustyötä koskeva neuvottelutilaisuus. 21 päivän illalla oli tämän kirjoittaja alustavasti valmistelemassa Alkion kanssa suunniteltua neuvottelutilaisuutta. Virkeänä ja taistelunhaluisena hän pohti asioita. Ja kokoussuunnitelman valmistuttua puhuttiin muista asioista.

Suunnittelimme tehtäviä aivan kuin yhteinen työaikamme kestäisi vielä kauan eteenpäin. Mutta alitajuisesti

kaiketi tuntui rajan läheisyys, koska Alkio jatkoi keskusteluhetkeämme poikkeuksellisella tavalla. Hän tuli pois lähtiessäni saattamaan minua maantielle asti, jota ei koskaan ennen ollut tapahtunut. Luonnollisesti en voinut jättää sairasta ystävääni yksin niin etäälle kodistaan, vaan saatoin hänet takaisin kotiinsa, ja vielä sinnekin palattuamme jatkoimme keskustelua.

Viimeinen keskustelu koski ihmisten heikkoutta taistelussa kiusauksia vastaan. Tämän asian teki Alkiolle ajankohtaiseksi äskettäin ikävällä tavalla paljastunut vanhan ystävän harhautuminen. Kuvattuaan tuon tapauksen masentuvaa vaikutusta hän sen jälkeen muistojensa pohjalla totesi, miten valitettavan yleistä on, että lupaava elämä särkyy johonkin ympäristölle odottamattomana paljastuvaan lankeemukseen. Useille tapahtuu eksyminen nuoruuden riehakkuudessa, monet hairahtuvat miehuutensa voimien päivinä ja jotkut sortuvat vielä vanhuudenillan lähetessä, kuten tämän murhetta tuottaneen ystävän oli käynyt.

Näiden muistojensa painamana Alkio totesi, miten uhattu ihmiselämä on siihen liittyvien siveellisten vaarojen ja houkutusten vuoksi. Jotta elämä voi jatkua kompastuksitta, on ihmisen aina valvottava. Pahoja taipumuksia ja houkutuksia vastaan on aina oltava varuillaan. — Tämä oli Alkiolta kuulemani viimeinen opetus, jonka olen halunnut tämän kirjan kautta saada sanotuksi Suomen nuorisolle.

Seuraavana iltana, heinäkuun 22 päivänä, Alkion tajunta sammui. Kahden vuorokauden kuluttua, 24 päivän iltana, tajunta palasi vielä muutamaksi hetkeksi, joiden aikana Alkio sanoi omaisilleen hyvästit tietoisena tämän elämänsä päättymisen läheisyydestä. Pian sen jälkeen hän siirtyi maisen elämän rajan yli.

Alkio haudattiin perhehautaan Laihian kirkkomaahan heinäkuun 31 päivänä. Surujuhlaan osallistuivat maan hallitus ja eduskunta, kotikunta ja seurakunta sekä suuri määrä kansalaisjärjestöjä. Surevia ja kaipaavia ihmisiä oli tuhansia.

Heinäkuun 17 päivänä 1932, jolloin oli kulunut 70 vuotta Alkion syntymästä, paljastettiin hänen haudallaan ystävien pystyttämä hautamerkki, johon taiteilija Alpo Sailo on veistänyt Alkion kuvan.

Alkion kuoltua kirjoittivat maamme sanomalehdet hänestä ja hänen elämäntyöstään kauniita tunnustuksen sanoja. Samoin tuotiin hänen hautajaisissaan pidetyissä puheissa esiin se kunnioitus ja kiitollisuus, jota häntä ja hänen työtään kohden eri tahoilla tunnettiin.

Valtioneuvoston seppelettä laskiessaan lausui ministeri Paavo Virkkunen mm.: »Maaseudun kansasta nousseena Alkio omisti isänmaallisen palvelustyönsä lähinnä kotiseutunsa kansan ja sitten koko Suomen maaseutuväestön kohottamiseksi, mutta kotikansassaankin hän omisti suurimman rakkautensa ja alttiimman palvelemisensa sen nuorisolle. Jälkeen lempeän nuorison ihanteiden runoilijan Sakari Topeliuksen elämänpäivien ei Suomessa ole ollut toista kansan kasvattajaa, joka siinä määrin kuin Santeri Alkio antautui nuorison johtajaksi ja jonka nuorisokin tunnusti suureksi johtajakseen.»

Alkion johtajasuuruutta kuvasi hänen työtoverinsa kirjailija Artturi Leinonen lausuen: »Hänen ympärillään ja rinnallaan on eri rintamilla kyllä ollut voimakkaita työntekijöitä, suurilla lahjoilla varustettuja, korkeata opillista sivistystä saaneita ja tahdoltaan vilpittömiä. Mutta ei kuitenkaan ketään sellaista kuin hän. Ei ketään, jolla olisi aina ollut tuo aatteellisen johtajan jumalainen lahja: hengen

hehkuva nuoruus, ja kallion luja, hetkeksikään horjahtamaton usko hyvän lopulliseen voittoon.»

Maisteri K. N. Rauhala päätti Alkion muistolle omistamansa kirjoituksen seuraavilla tälläkin hetkellä ajankohtaisilla sanoilla:

»Tuhannet ja taas tuhannet kaipaavat erikoisesti näinä aikoina Alkiota — hänen koossa pitävää voimaansa, hänen jäntevyyttään ja pelottomuuttaan, ja ennen kaikkea hänen ankarassa hengen koulussa kirkastettua inhimillisyyttään, joka johdatti häntä vaikeimmissakin ratkaisuissa oikeaan suuntaan.

Hautapatsas.

Mutta meillä on lohtuna jäljellä: se kansa, jonka keskuudessa nousee Alkion tapaisia miehiä, on määrätty vapaana ja vapaasti itse itseänsä halliten elämään.»

ELÄMÄKERRALLISIA TIETOJA SANTERI ALKIOSTA.

Santeri Alkio syntyi Laihialla kesäkuun 17 päivänä 1862. 1884 hän solmi avioliiton laihialaisen talontyttären Susanna Serafia Mannilan kanssa, joka kuoli syyskuun 6 p:nä 1894. Tästä avioliitosta syntyi 5 lasta, joista neljä kuoli lapsena.

V. 1896 Alkio meni toisen kerran avioliittoon Uskelasta kotoisin olevan kansakoulunopettajan Anna Augusta Faleniuksen kanssa. Tästä avioliitosta syntyi kaksi lasta, jotka molemmat elävät.

Ammatiltaan Alkio oli nuoruudestaan vuoteen 1904 asti kauppias, toimien aluksi vanhempiensa ja perikunnan omistaman kaupan hoitajana ja vuodesta 1896 saman liikkeen itsenäisenä omistajana. Vuodesta 1904 hän oli pari vuotta vapaana kirjailijana. Vuoden 1906 heinäkuun alusta hän ryhtyi sanomalehti »Ilkan» päätoimittajaksi hoitaen tätä tehtävää kuolemaansa asti, 24 vuotta. Nuorisoseuraliikkeen äänenkannattajaa »Pyrkijää» Alkio toimitti sivutyönään vuoden 1890 alusta vuoden 1917 loppuun eli siis 28 vuotta.

Kansanedustajana Alkio toimi vuosina 1907—08, 1910—12, 1916—22. Sosiaaliministerinä hän oli vajaan vuoden vuosina 1919—20.

Laihian kunnalliselämässä on Alkion hoitamina tärkeimpinä tehtävinä mainittava kunnan rahaston hoita-

minen sekä kansakoulujen johtokunnan ja kunnan kirjastotoimikunnan puheenjohtajan toimet.

Vapaassa sivistystyössä on Alkio toiminut Laihialla vuodesta 1882, jolloin hän oli perustamassa Laihian Nuorisoyhdistystä. V. 1892 perustetussa Laihian Nuorisoseurassa Alkio toimi aluksi esimiehenä. Raittiustoimikunnan puheenjohtajana hän toimi noin 30 vuotta ja seuran aatteellisena johtajana samoin vuosikymmeniä. Hän oli Laihian Nuorisoseuran toimiva jäsen elämänsä loppuun asti.

Laihian Raittiusseuraa oli Alkio perustamassa 1883 ja toimi sitten sen sihteerinä, kunnes seura liitettiin 1892 Laihian Nuorisoseuraan raittiusosastona, jota Alkio johti.

Puhujana palveli Alkio kotikuntansa erilaisia edistyspyrintöjä. Osuuskauppa- ja maalaisliittotyössä hän oli käytännöllisestikin mukana.

Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran sihteerinä Alkio toimi 1887 ja puheenjohtajana vuosina 1888—89, 1897—1906 sekä 1909—17. Vuodesta 1918 Alkio osallistui Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran toimintaan kunniapuheenjohtajana.

Suomen Nuorison Liiton johtokuntaan Alkio kuului järjestön perustamisesta, vuodesta 1897 asti. Sen esimiehenä hän toimi 1910—13 ja sihteerinä 1913—17. SNL:n kunniajäseneksi hänet kutsuttiin 1921.

Raittiusjärjestöissä Alkio toimi kotikuntansa ulkopuolella mm.: Etelä-Pohjanmaan raittiuspiirin sihteerinä 1888—1900, Kieltolakiliiton puheenjohtajana 1919—1930 ja Kieltolakiliiton Etelä-Pohjanmaan aluejärjestön puheenjohtajana 1925—30. Hänet oli kutsuttu Etelä-Pohjanmaan raittiuspiirin ja Raittiuden Ystävien kunniajäseneksi.

Maalaisliiton keskushallitukseen Alkio kuului 1908—30. Muihin mainitun puolueen hallintoelimiin, kuten piiritoimikuntaan ja eduskuntaryhmän johtoon, hän kuului pitkiä aikoja.

Kirjailijana Alkio toimi 20-vuotiaasta alkaen muiden tehtäviensä lomassa. Vain 1904 ja 1905 hän omisti »Pyrkijän» toimitustehtäviä ja nuorisoseurajärjestön antamien toimien hoitamista lukuunottamatta aikansa kokonaan vapaisiin kirjallisiin tehtäviin.

Alkio syntyi Laihian Maunulan kylässä. Pääosan lapsuuttaan ja varhaisimman nuoruutensa hän asui mainitun pitäjän Jakkulan kylässä ja vuodesta 1879 vuoteen 1922 Laihian Ratikylässä isänsä rakennuttamassa liiketalossa. Vuodesta 1922 Alkio asui Laihian kirkonkylän Vallinmäellä pientilallaan, jonka aateystävät lahjoittivat hänelle hänen 60-vuotispäivänään. Tässä vanhuudenkodissaan Alkio kuoli heinäkuun 24 päivänä 1930 vähän yli 68 vuoden ikäisenä.

LÄHDELUETTELO.

Kirjallisia ja arkistolähteitä:

Alanen, Yrjö, Puukkojunkkarien aika. 1931.

Alkio, Santeri, Kootut teokset sekä kirjoitukset eri julkaisuissa.

Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran vuosikirjat, pöytäkirjat, albumit, kirjaset, kiertokirjeet ja kirjeenvaihto.

Hästesko, F. A., Suomen nuorisoseuraliikkeen historia, 1931.

Juhlakirja. Nuorisoseurajärjestö vuosina 1931—41. 1941.

Kallio, O. A., Uudempi suomalainen kirjallisuus I ja II. 1928—29.

Kansanvalistusseuran kalenteri 1931.

Karpio, Vihtori, Raittiuden Ystävät 1883—1933. 1938.

Koskimies, Rafael, Elävä kansalliskirjallisuus I. 1945.

Kytösavut I ja II. Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliiton julkaisu.

Laihia. Laihianpäivätoimikunnan julkaisu 1937.

Leinonen, Artturi, Hän meni. 1930.

Liakka, Niilo, Santeri Alkio. 1932.

Maalaisliiton julkaisut Aatteenmies ja Heräävä maaseutu I—V.

Pyrkijä. Vuosikerrat 1890—1932.

Raittiusasian tietokirja. 1934.

Rantoja, Waldemar, Eteläpohjalaisia kirjailijoita. 1935.

Sarva, Otto, Isojaon järjestely Laihialla ja Jurvassa. 1915.

Schauman, Georg, Valtiomuototaistelu Suomessa 1918. 1924.

Seppälä, Santeri, Kansanopetus Laihialla. 1921.

Suomen Nuorison Liiton vuosikirjat, albumit ja kirjaset.

Iso Tietosanakirja.

Kirjallisesti tai suullisesti ovat teosta varten antaneet tietoja:

Alkio, Paavo, hovioikeudenasessori, Laihia.
Eskola, Matti, maanviljelijä, Laihia.
Flinkman, Kalle, maanviljelijä, Lehtimäki.
Hannuksela, Lauri, opettaja, Ilmajoki.
Harja, J. E., opettaja, Kauhajoki.
Hautamäki, Kustaa, toimittaja, Oulu.
Heikkilä, Jaakko, kunnallislautakunnan esimies, Laihia.
Huhtanen, Nikolai, talousneuvos, Laihia.
Kittilä, Urho, toimittaja, Helsinki.
Kotkanen, Viljo, maanviljelijä, Laihia.
Kotkanpää, F. A., kirjailija, Laihia.
Lehtola, Leo A., maanviljelijä, Laihia.
Mukari, Aukusti, maanviljelijä, Laihia.
Mäkelä, Alma, neuvoja, Helsinki.
Mäkelä, Vihtori, johtajaopettaja, Tampere.
Niemi-Pynttäri, Urho, maanviljelijä, Alajärvi.
Peltovuori, Anna-Liisa, neiti, Laihia.
Puronvarsi, Matti, maanviljelijä, Laihia.
Rantala, Iivari, lehtori, Kouvola.
Saari, Mikko, maanviljelijä, Laihia.
Sillanpää, Aleksi, seppä, Laihia.
Takala, Eevi, rouva, Kitee.
Takala, Matti, maanviljelijä, Ylistaro.
Tarkkanen, Uuno, opettaja, Jurva.
Torppa, Alfred, maanviljelijä, Veteli.

Tunkkari, Heikki, kunnallisneuvos, Veteli.
Tuomaala, Väinö, kotiseutusihteeri, Seinäjoki.
Tynkkynen, Vilho, pääsihteeri, Helsinki.
Varismäki, Liisa, opettaja, Ylistaro.

KEMIN SYVÄKANGAS KAUPUNGINKIRJ...

Santeri Alkion

muisto velvoittaa

erityisesti maalaisnuorisoa opiskelemaan

Hänen johtavat periaatteensa ja toimintansa tähtäsivät juuri maaseudun elämänpiirin avartamiseen ja sen henkisten harrastusten tukemiseen.

Ajatellen maalaisnuorisoa, jolla ei aina ole tilaisuutta opiskeluun, on Pellervon kirjeopisto suunnitellut lukuisat kurssinsa. Maa-, metsä- ja kotitalouden, liike-elämän, kunnallisalan, tekniikan ja yleissivistyksen piiriin kuuluvissa kursseissa on valitsemisen varaa.

Ryhtykää opiskelemaan ja Te saatte elämällenne aivan uuden sisällön. Se voi jopa ratkaisevasti vaikuttaa tulevaisuuteenne.

Pyytäkää ilmainen opinto-ohjelmamme.

PELLERVON KIRJEOPISTO

HELSINKI K, Simonk. 6.

KEMIN KAUPUNGINKIRJASTO
240 N 0160938

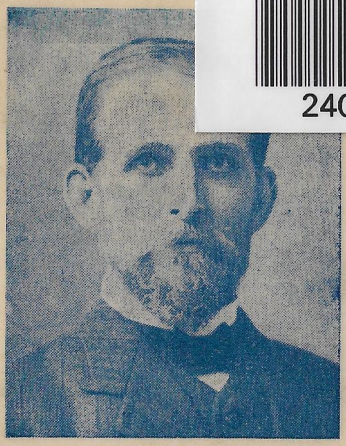

Johtajan, joka laskee järjestön elämälle perustan, tulee olla suuri ja jalo ihminen sekä niin mittava, että hän itsekin kestää ankaran arvostelun. Häneltä vaaditaan myös kaukokatseisuutta ja vuorenlujaa uskoa vaikeuksissa. Kaikki nämä ominaisuudet olivat Alkiolla, nuorisoliikkeen ensimmäisellä suurella johtajalla. Siksi hänen viitoittamallaan ohjelmalla, jonka kantavuus ulottuu omaa aikaa kauemmaksi, oli mahdollisuudet muodostua elinvoimaiseksi kansanliikkeeksi.

M. E. MÄKI

SANTERI ALKIO

Suomen Nuorison Liiton aloitteesta syntynyt, Santeri Alkion ystävän ja läheisen työtoverin M. E. Mäen kirjoittama teos sopii erinomaisesti jokaisen luettavaksi, joka haluaa perehtyä suuren talonpoikaisjohtajan siveellisiin periaatteisiin ja kasvatuspäämääriin.

PELLERVO-SEURA